

Міністерство освіти і науки України  
Університет політичних та економічних європейських знань ім. Костянтина Стере  
(Молдова)  
Кишиневський державний педагогічний університет імені І. Creanga (Молдова)  
Східно-Казахстанський державний університет імені С. Аманжолова (Казахстан)  
Північний національний університет м. Інчуань, провінція Нінся (КНР)  
Термезький державний університет імені Ойбека (Узбекистан)  
Академія управління при Президентові Республіки Біларусь (Біларусь)  
Полоцький державний університет (Біларусь)  
Університет м. Ніш (Сербія)  
Державний університет м. Піза (Італія)  
Вища школа стратегічного планування (Польща)  
Бартинський університет (Турецька Республіка)  
Варненський вільний університет Чорноризця Храбра (Болгарія)  
Школа професійної освіти Університету Еге (Турецька Республіка)  
Туркменський державний педагогічний університет  
імені Сейітназара Сейді (Туркменістан)  
Азербайджанська державна морська академія (Азербайджан)  
Академія Державної пенітенціарної служби (Україна)  
Сумський науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України  
Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка  
Навчально-науковий інститут історії та філософії  
Кафедра права та методики викладання правознавства

## **РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗБУДОВИ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ**

*Матеріали  
III Міжнародної науково-практичної конференції  
29 травня 2020 р.*

**Частина 1**

Суми 2020

УДК 340.12:316.42 (477)

Р 38

*Рекомендовано до друку вченою радою  
Сумського державного педагогічного  
університету імені А.С.Макаренка  
(протокол № 11 від 25 травня 2020 р.)*

**Редакційна колегія:**

**Іваній Олена  
Миколаївна**

– завідувач кафедри права та методики викладання правознавства Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка, кандидат педагогічних наук, доцент

**Кучук Андрій  
Миколайович**

– доцент кафедри права та методики викладання правознавства Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка, доктор юридичних наук, доцент

**Р 38** Реалії та перспективи розбудови правової держави в Україні та світі: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Суми, 29 травня 2020 р.). Частина 1. Суми: Вид-во СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2020. 230 с.

До збірника матеріалів міжнародної науково-практичної конференції увійшли публікації вітчизняних та зарубіжних учених і практиків, здобувачів вищої освіти, що присвячені актуальним питанням держави і права.

Збірник буде корисним для наукових, науково-педагогічних працівників, практиків, здобувачів вищої освіти при підготовці до навчальних занять з правничих дисциплін і їх поглибленого вивчення.

***Матеріали подано в редакції авторів тез. Оргкомітет не несе відповідальності за їх зміст та автентичність***

УДК 340.12:316.42

© СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2020

© Автори, 2020

ЗМІСТ

<b>ВІТАЛЬНЕ СЛОВО РЕКТОРА.....</b>	<b>8</b>
<b>СЕКЦІЯ 1.</b>	
<b>ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА. ФІЛОСОФІЯ ПРАВА .....</b>	<b>10</b>
<b>Horielova V.</b>	
Communication of Morality and Law in the Legal State .....	10
<b>Бабенко А.В.</b>	
Роль теорії держави і права під час змін у державному управлінні та правовому регулюванні .....	12
<b>Гудимов А.О.</b>	
Поділ влади за Пактами та конституцією законів і вольностей Війська Запорозького .....	14
<b>Dieniezhnikov S.</b>	
Social nature of fundamentalism in the modern word.....	16
<b>Дячишин М.В.</b>	
Актуальні питання класифікації видів юридичної відповідальності .....	19
<b>Задерей Л.А.</b>	
Співвідношення системи права України та міжнародного права .....	21
<b>Козаченко А.І.</b>	
Конституційно-правова діяльність державного центру УНР в Екзилі (1920-1992 роки) .....	23
<b>Козирєва Є.Ю.</b>	
Становлення та формування національної державності в ЗУНР .....	26
<b>Кривцов А.О.</b>	
Відображення правоохоронних органів країн Європейського союзу в сучасній нумізматичі .....	29
<b>Мажар А.В.</b>	
Проблеми в державному управлінні після конституційної реформи (2004 р.) ...	32
<b>Михтуненко В.В.</b>	
Правовий статус Царства польського в конституційний період (1815 – 1831 рр.) .....	34
<b>Мурадян Н. С.</b>	
Legal consciousness of a person in the face of global biological danger (On the example of the COVID-19 pandemic) .....	36
<b>Озерський І. В.</b>	
Психологія фахового спілкування в юридичній діяльності .....	39
<b>Сокол Є.О.</b>	
Розвиток і зміни інституту осавула в козацькій Україні .....	42
<b>Стояцька Г.М.</b>	
Філософсько-правова та соціальна сутність пандемії.....	45
<b>Шупик Н.С.</b>	
Антикорупційна Конституція Пилипа Орлика .....	47
<b>СЕКЦІЯ 2.</b>	
<b>КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО УКРАЇНИ ТА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН.</b>	
<b>МІЖНАРОДНЕ ПУБЛІЧНЕ ПРАВО .....</b>	<b>51</b>
<b>Білоус О.В.</b>	
Значення ратифікації Римського статуту для України .....	51

<b>Вода А.І.</b>	
Міжнародне право захисту людських прав .....	52
<b>Гесць І.В.</b>	
Міжнародно-правовий аспект права на життя.....	55
<b>Годонюк Ю.С.</b>	
Виконання Україною рішень Європейського суду з прав людини .....	59
<b>Дигал Я.В.</b>	
Законодавче забезпечення гендерної рівності в політичній сфері України .....	61
<b>Іваній О.М., Киричок А.С.</b>	
Проблеми захисту від катувань в Україні .....	63
<b>Завгородня Ю.С.</b>	
Забезпечення прав дитини в контексті європейської правової традиції .....	65
<b>Корнієнко М.В.</b>	
Протидія злочинності щодо дітей як предмет дослідження: зарубіжний досвід	67
<b>Кучук А.М.</b>	
Право на охорону здоров'я у практиці європейського суду з прав людини.....	70
<b>Лозицький М.П.</b>	
Вибори як форма народовладдя .....	72
<b>Масенков Б.О.</b>	
Конституційний статус префектів в Україні та в зарубіжних країнах .....	75
<b>Обзор А.С.</b>	
Конституційна реформа в Україні як відображення трансформації національної правової доктрини .....	77
<b>Огієнко Л.А.</b>	
Захист людських прав у демократичному суспільстві .....	80
<b>Оліцький В.О.</b>	
Особливості регулювання назв релігійних організацій в Україні .....	82
<b>Олексенко М.В.</b>	
Традиції порядку внесення змін до іноземних конституцій та Конституції України	85
<b>Погуляка Б.С.</b>	
Політичні права й свободи людини і громадянина в Україні .....	88
<b>Пухтинський М.О.</b>	
Конституційно-правові аспекти реформування територіальної організації публічної влади в унітарній Україні .....	90
<b>Рибкало М.М.</b>	
Сутнісні аспекти режиму міжнародно-правової охорони середовища світового океану	93
<b>Пильгун Н.В., Ройко О.О.</b>	
Громадянське суспільство як основа демократичної держави .....	96
<b>Самофалов Л.П., Самофалов О.Л.</b>	
Особливості сучасної української демократії .....	99
<b>Тітаренко А.О.</b>	
Права та свободи людини: поняття, класифікація та гарантування .....	102
<b>Хивчук Н.Л.</b>	
Правові позиції Конституційного Суду України: основні ознаки та визначення	105
<b>Черненко А.А.</b>	
Право зовнішніх зносин: пропедевтичний аспект .....	111
<b>СЕКЦІЯ 3.</b>	
<b>ТРУДОВЕ ПРАВО ТА ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ .....</b>	<b>114</b>

<b>Александрова Є.О.</b>	
Проблематика та система оплати праці .....	114
<b>Болдирєв О.В.</b>	
Трудові відносини в умовах пандемії коронавірусу .....	117
<b>Годонюк Ю.С.</b>	
Реформування трудового законодавства .....	119
<b>Гой А.В.</b>	
Порівняльний аналіз трудового договору за законодавством України і Франції	122
<b>Григор'єва Н.В.</b>	
Трудовий договір та підстави для його розірвання в Україні та Німеччині .....	124
<b>Зозуля Л.Р.</b>	
Порівняльна характеристика основних положень трудового договору Німеччини та України .....	128
<b>Коломієць О.Б.</b>	
Трудове право та право соціального забезпечення .....	130
<b>Кожушко А.</b>	
Щодо пільг для військовослужбовців та членів їх сімей .....	132
<b>Курова А.А.</b>	
Звільнення працівників за вчинення аморального проступку .....	133
<b>Монастирська Г.В.</b>	
Яким має бути закон про працю? .....	135
<b>Овчаренко А.О.</b>	
Проблеми гендерної рівності в трудових правовідносинах .....	139
<b>Сребняк Д.В.</b>	
Соціальний захист як необхідний елемент функціонування держави .....	143
<b>Шкіря Г.А.</b>	
Деякі проблемні питання припинення трудового договору .....	145
<b>Якобчук Н.С.</b>	
Відпустки, їх види та порядок надання: порівняльно-правовий аналіз законодавства України та зарубіжних країн .....	147
<b>СЕКЦІЯ 4.</b>	
<b>ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ.</b>	
<b>АДМІНІСТРАТИВНЕ ТА ФІНАНСОВЕ ПРАВО. АДМІНІСТРАТИВНИЙ ПРОЦЕС. ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО .....</b>	<b>151</b>
<b>Апаров А.М., Стаценко О.О.</b>	
Реформування господарського законодавства України. стан та перспективи ....	151
<b>Апаров А.М., Формов В.В.</b>	
Особливості адміністративної відповідальності за окремі види правопорушень на транспорті, в галузі шляхового господарства та зв'язку .....	154
<b>Безотосов О.С., Риженко І.М.</b>	
Проблемні питання та шляхи вдосконалення законодавчої бази у сфері інформаційного суспільства в Україні .....	158
<b>Безугла В.В.</b>	
Теоретичні підходи до удосконалення управління фінансовим потенціалом підприємств .....	161
<b>Божкова В.В.</b>	
Маркетинг територій у публічному управлінні та адмініструванні: нормативно- правові аспекти .....	163

<b>Виногородська Є.С.</b>	
Оптимізація взаємодії прокуратури з іншими правоохоронними відомствами у сфері протидії корупції .....	164
<b>Гардер Ю.В.</b>	
Адміністративно-правове забезпечення діяльності підрозділів поліції щодо забезпечення публічного порядку та безпеки .....	167
<b>Гой В.В.</b>	
Фінансова відповідальність як окремий вид юридичної відповідальності .....	172
<b>Городецька І.А.</b>	
Адміністративна відповідальність за невиконання приписів посадових осіб органів державного контролю в галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу .....	173
<b>Іваненко Г.В., Іванова С.Б.</b>	
Державне регулювання інтернет шахрайства. Відповідність в розрізі сучасних вимог .....	176
<b>Іваній В.І.</b>	
Правове регулювання відносин у галузі транспортної безпеки .....	178
<b>Костирко Д.</b>	
Державно-правове регулювання відносин у сфері охорони здоров'я .....	182
<b>Кудріна О.Ю., Буш О.</b>	
Державне регулювання процесів економічного розвитку .....	184
<b>Лазор О.Д., Лазор О.Я.</b>	
Децентралізація по-львівськи: виклики та вибір .....	185
<b>Линник С.О., Ковтун Г.І.</b>	
Зміна ролі держави й місця публічного адміністрування в умовах глобалізації .....	189
<b>Любич С.В.</b>	
Моделі публічної служби: європейський досвід .....	192
<b>Маслова Л.А.</b>	
Вдосконалення превентивних напрямів запобігання корупції на державній службі: освітньо-просвітницький аспект .....	195
<b>Маришева В.С., Риженко І.М.</b>	
Використання зарубіжного досвіду Україною у сфері адміністративно-правового захисту земель сільськогосподарського призначення.....	198
<b>Мартиненко В.О.</b>	
Підвищення ефективності державного управління в галузі лісового господарства у контексті раціонального землекористування .....	202
<b>Мельник Ю.М., Опанасюк Ю.А.</b>	
Аналіз нормативно-правового забезпечення доступу до інформації в органах публічної влади .....	205
<b>Носова В.А.</b>	
Публічне управління як нова модель управління у державному секторі .....	208
<b>Позігун І.О.</b>	
Адміністративний процес: необхідність зміни парадигми .....	211
<b>Радченко Ю.О.</b>	
Правові аспекти діяльності консульських установ .....	213
<b>Самодай В.П., Купальний О.</b>	
Відповідно стратегії підвищення якості туристичних послуг.....	215
<b>Соловей Д.І.</b>	
Взаємозв'язок адміністративного і фінансового права .....	217

**Сумська В.В.**

Удосконалення організаційно-правових засад діяльності Державної служби якості освіти у частині виконання повноважень щодо здійснення державного нагляду (контролю) за дотриманням законодавства закладами загальної середньої освіти ..... 220

**Токар А.А., Дуда Є.В.**

Удосконалення тактико-спеціальної, фізичної та психологічної підготовки поліцейських ..... 222

**Черненко Б.Ю.**

Свобода слова в умовах розвитку інформаційних технологій ..... 225

**Шевченко Д.М.**

Шляхи реалізації окремих повноважень органів місцевого самоврядування .... 227

## **ВІТАЛЬНЕ СЛОВО**

*ректора Сумського державного педагогічного університету  
імені А.С.Макаренка, доктора педагогічних наук, професора*

**Ю.О. ЛЯННОГО**



**Шановні учасники**

**III Міжнародної науково-практичної конференції  
«Реалії та перспективи розбудови правової держави в Україні та світі»,  
прийміть мої найщиріші вітання!**

Розбудова незалежної, демократичної, правової держави є тривалим процесом, що органічно пов'язаний зі змінами в усіх сферах життя суспільства, визначає спільні межі не лише реформи інституцій, а й самої якості державної політики, процесу її формування та запровадження.

Обговорення цих актуальних питань у форматі конференції – чудова нагода для фахівців, науковців і молодих учених не тільки обмінятися досвідом, новими напрацюваннями, досягненнями, відкриттями, а й ознайомитися з сучасною практикою державотворення, посиливши інтеграцію науки і практики.

Сьогоднішня подія – це і вагомий внесок у виховання молодого покоління, адже наукова діяльність – важлива складова професійної



підготовки сучасних фахівців, що формує практичні навички, розширює їх кругозір, зміцнює творчі сили, дає можливість бути конкурентноздатними на ринку праці.

Масштаб і географія учасників, що охоплює 13 країн світу, представництво закладів вищої освіти, державних та наукових установ, правоохоронних органів, роблять цю конференцію помітною подією у сфері наукового співробітництва.

Переконаний, що фахові доповіді та дискусії будуть сприяти розвитку вітчизняної науки і подальшому вдосконаленню якості основного продукту вищої школи – особистості молодого фахівця, а ваші пропозиції та рекомендації сприятимуть подальшому розвитку України як правової держави і стануть вагомим внеском, базою для нового конституційного розвитку.

Зичу всім учасникам конференції плідної роботи, конструктивних ідей і наснаги в науково-дослідній і практичній діяльності!

**СЕКЦІЯ 1.**  
**ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА.**  
**ФІЛОСОФІЯ ПРАВА**

**Horielova Veronika**

*candidate of Juridical Sciences, associate professor of the department State and legal disciplines University of Economics and Law "KROK"*

**COMMUNICATION OF MORALITY AND LAW  
IN THE LEGAL STATE**

The very concept of "moral law" follows from the fact that its existence must be in the "the legal state". Only in the legal state does it make sense to investigate the moral level of laws, since the very process of forming a rule of law is a process of reaction of people to despotic (immoral) rule, as a result of which the state becomes subordinate to the law in which its bodies and officials act on the basis of legality. Therefore, the legal state is a universal ideal of coexistence in which moral and human rights are intertwined to the fullest extent and which is capable of being fully accountable for one's own actions before the person.

The ideas that morality should pierce the existence of the legal state are traced in the writings of Plato, Aristotle, T. Hobbes, Montesquieu, J. Locke, J.-J. Rousseau, T. Jefferson, and other thinkers. For example, Ms. Rousseau in his work *The Social Contract* stated that if the law becomes a people's will, that is, it is desirable for all persons who constitute the people, and the power will be subordinated to this law, then the rights and freedoms of the person will be fully guaranteed.[1]. According to his theory, the freedom of person and the humanity of the law are possible only in a free state, where the rule of power belongs to its people, which also establishes the law. In his view, in a state governed by the rule of law, society itself authorizes and directs the activities of state bodies that are highly moral and carry out the "will of the people".

Thus, according to thinkers of that time, the task of the rule of law is to implement an order in which dependence on people would be replaced by dependence on laws, and laws would be just as fair as the just laws of nature. There is no doubt that this short "formula of the state" has a great moral content and is a model in the construction of law-moral relations.

Thus, the goal of the rule of law when adopting laws should be to achieve the most beneficial and safe existence for the human environment, which will be based on the laws of morality, and therefore justice. No wonder there is a just statement that the law must be justified by the individual in order to become law, because only then will the state's will become the universal will of the people.

Investigating the principles of the legal state, one can conclude that in a the legal state, the government must be subject to certain restrictions, which it can not

break even with the help of law. Restriction of power in the rule of law is carried out in order to recognize the inalienable, inviolable, inviolable rights of the individual, determines the overall morality and justice of human coexistence. Thus, since the second half of the twentieth century, Western societies have developed a firm belief that the rule of law must conform to certain moral principles: justice, freedom, humanism. These principles are reflected in the constitutions and international instruments on which law should be based as a compulsory social regulator, which testifies to the recognition of the principles of legal certainty, proportionality and honesty.

Morality is inevitably linked to the concept of justice.

To any person there is always a sense of justice and an eternal attraction to it. The very notion of justice creates one of the fundamental principles of law and is decisive in recognizing it as a regulator of social relations and predetermined by the historically achieved cultural level of society. Accordingly, the content of any legal act must comply with the principle of justice. Justice implies the existence of certain safeguards for the procedural rights of a person and, above all, guarantees for the protection of any infringed right. The task of the legal state and the main purpose of its existence concerns the realization of the public interests of the people. Thus, the legal state guarantees the right of a person who has suffered moral damages to recover these losses, which meets the requirements of justice, that is, violated justice must be restored by the state. Formation of the legal state should realize equality of participants of legal relations, respect of dignity of the person, transforming citizens from objects of influence to subjects of law, without which it is impossible to build the foundation of a humanistic direction of public and state life. In other words, a person can be considered as an individual when he or she attains autonomy in his or her activity and social organization and is subject to a two-sided set of rights and obligations under the laws.

From the above it can be noted that in the legal state has the right to life the construction of "state - the will of the people - the law."

Performing the will of the people in the interests of the whole society, the rule of law eliminates various contradictions and negative situations. The role of the law is to fulfill the will of the state and the people. The state forms according to the will of the people for the sake of public order its own bodies and places them to serve itself and the society, which is carried out solely on the basis of law. Thanks to such "service", the will of the people is achieved, justice is proclaimed, the spirit of morality is raised, the person's protection against arbitrariness and violence is felt.

References:

1. Rousseau, Jean-Jacques. About the Public Contract, or Principles of Political Law [Electronic resource] .URL: <http://lib.ru/FILOSOF/RUSSO/prawo.txt> (accessed 10.03.2020)
2. Hessen VM The Rule of Law Theory: Art. from Sat. "The political system of modern states." St.-Petersburg: Cash-desk of students of St.-Petersburg. polytechnics imp imp. Peter the Great, 1912. 67 p.

**Бабенко Андрій Володимирович**

*студент 5 курсу Навчально-наукового  
інституту фізичної культури*

*Сумського державного педагогічного  
університету імені А.С.Макаренка*

## **РОЛЬ ТЕОРІЇ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ПІД ЧАС ЗМІН У ДЕРЖАВНОМУ УПРАВЛІННІ ТА ПРАВОВОМУ РЕГУЛЮВАННІ**

Проблеми виникнення, природи, сутності держави і права, їх функціонування ролі і значення в житті суспільства, державно-правової дійсності й тенденцій її розвитку, політико-правових процесів і їх відображення у свідомості людей відносяться до числа найскладніших і ключових.

Теоретичне осмислення й усвідомлення цих проблем – необхідна умова наукового управління суспільними процесами. Саме життя висунуло теорію держави і права до числа фундаментальних наук.

Право, яке знаходиться в процесі творення в Україні є засобом утвердження Української держави, способом укріплення права українського народу на сучасну державу, інструментом регулювання відносин між людьми, громадянами, особою, державою, України, як держави з іншими державами. Тому сьогодні на перший план вийшла гуманістична й і культурно-творча місія, яка найбільше проявляється в задоволенні духовних потреб людей, в забезпеченні прав і свобод людини й громадянина.

На межі двох тисячоліть у світі проходять складні, суперечливі й глибокі зміни й перетворення. Сказане відноситься перш за все до України, яка лише десятиліття тому вирвалась з радянської імперії, відмовившись від політики соціалістичної країни. Адже саме в нашій країні триває перехід від командно-адміністративної до ринкової економіки, саме тут поступово формується громадянське суспільство і правова держава.

Подібні перетворення потребують адекватних змін у державному управлінні і правовому регулюванні. В перехідний період порівняно швидко змінюються суспільні відносини, державні органи і діюче законодавство. Усе це ставить перед теорією держави і права непрості проблеми. Вона сама мусить постійно розвиватися, вбирати в себе найновіші світові наукові досягнення про державу й право, виробляти адекватні до реального життя висновки й рекомендації.

Будь-яка теорія, тобто система ідей, понять суджень, набирає статус науки, коли піднімається до вироблення узагальнених і достовірних об'єктивних знань про визначені процеси і явища дійсності, пропонує систему способів прийомів (механізм) використання цих знань у суспільній практиці. Наука включає в себе творчу діяльність вчених для одержання істинних знань, а також усю суму наявних знань як результат наукового виробництва. На відміну від інших видів діяльності наука забезпечує приріст знань, відкриває нові горизонти у відповідні сфери і тим самим стимулює будь-яку

іншу діяльність.

Таким чином, заглиблюючись у теорію держави і права, маємо чудову нагоду здобути нові теоретичні знання і практичні навички юридичної науки, тим самим збагатити свій світогляд майбутнього правника, підняти ще на одну відмітку правосвідомість, збагатити правову культуру.

Теорія держави і права вивчає активні процеси розбудови суверенної Української держави, діяльність, спрямовану на створення національної системи права; дає пояснення не тільки змісту чинного законодавства, але його основних принципів, ідей, закономірностей та напрямків розвитку основоположних державно-правових явищ.

Теорія держави і права досліджує загальні і специфічні закономірності виникнення, розвитку й функціонування держави і права, виробляє свою систему наукових понять, визначень і принципів, внаслідок чого є самостійною юридичною наукою в системі юридичних наук, що має для цих наук загальнотеоретичне й методологічне значення.

Сьогодні українська громадськість потребує демократичної держави, в якій забезпечувалися б права і свободи, вона прагне брати участь у здійсненні влади, можливості відстоювати і пропагувати свої погляди й переконання, вимагає свободу слова й преси і т.п. Це можливе лише за умов високого рівня правової й політичної культури, розвинутого громадянського суспільства, що у свою чергу потребує існування правової держави.

Тому, в наш час теорія держави і права стає більш демократичною, як у попередні роки, відкритою для сприйняття і класичного наслідування минулого і новітніх ідей. Вона приділяє все більше уваги духовним і матеріальним потребам людини, його цінностям, правовому й політичному світогляду, правам і свободам людини й громадянина. Зі сприйняттям ідей правової держави значно збагатився гуманістичний зміст сучасного вчення про державу й право. Цим самим даний предмет створює базисний фундамент для навчання та практичної діяльності майбутнього юриста.

Гарантом такої позиції теорії держави і права є в майбутньому високостабільне суспільство з високою правовою свідомістю і правовою культурою, кожен член якого володіє знаннями основних ідей, понять та положень правової науки.

#### **Список використаних джерел:**

1. Загальна теорія держави і права: Навчальний посібник/ За редакцією В.В.Копейчикова.-К.:Юрінком,1997
2. Основи держави і права: Навчальний посібник/ С.Д.Гусарєв, Р.А.Калюжний, А.М.Колодій та інші; За редакцією А.М.Колодія і А.Ю.Олійника.-К.:Либідь, 1997
3. Теория государства и права: Підручник/ під ред. В.М.Корельського і В.Д.Перевалова - М., 1999.
4. Право:підручник/ А.И.Косаров, М.В.Малинкович, С.Д.Покревская і ін., під ред. Н.А.Тепловой і М.В.Малинкович. -М.:Закон и право, ЮНИТИ, 1998.
5. Основи конституційного права України: Підручник/ За редакцією В.В.Копейчикова.-К.:Юрінком,1997
6. Основи загальної теорії держави і права: Навчальний посібник/ П.М.Рабінович. – К.:ШСДО,1995.

**Гудимов Андрій Олексійович**

*студент 2 курсу Навчально-наукового  
інституту історії та філософії*

*Сумського державного педагогічного  
університету імені А.С.Макаренка*

## **ПОДІЛ ВЛАДИ ЗА ПАКТАМИ ТА КОНСТИТУЦІЄЮ ЗАКОНІВ І ВОЛЬНОСТЕЙ ВІЙСЬКА ЗАПОРОЗЬКОГО**

На сьогодні не викликає заперечень той факт, що важливою і невід'ємною складовою конституціоналізму є поділ влади. Зумовлюється це тим, що поділ влади запобігає узурпації влади, не дозволяє абсолютизувати владу в руках однієї особи чи окремої групи осіб, що в кінцевому результаті може призвести до створення в державі антидемократичного державно-правового режиму (авторитарного чи тоталітарного).

Зазвичай теорія поділу влади пов'язується з іменем французького мислителя Шарля Луї Монтеск'є та його працями «Перські листи» (1721 р.) і «Про дух законів» (1748 р.). Як відомо, Ш.-Л. Монтеск'є був прибічником договірної концепції виникнення держави, при цьому, на відміну від попередників, він інтерпретує суспільний договір як акт передачі народом влади правителю, однак, за народом зберігається можливість зміни форми правління без згоди правителя (за умови зловживання останнім владою та створення тиранічного режиму).

Однак, слід зауважити, що ідеї поділу влади знайшли своє документальне оформлення ще раніше. Вітчизняні дослідники пов'язують цю подію з прийняттям «Пактів та конституцій законів і вольностей Війська Запорозького між ясновельможним паном Пилипом Орликом, новообраним гетьманом Війська Запорозького та між генеральними старшиною, полковниками, а також названим Військом Запорозьким, прийняті публічною ухвалою обох сторін і підтверджені на вільних виборах встановленою присягою названим ясновельможним гетьманом, року Божого 1710, квітня 5, при Бендерах».

Доречно наголосити, що у Пактах та конституції законів і вольностей Війська Запорозького зазначається про те, що необхідність обмеження влади зумовлена необхідністю запобігти узурпації влади: «У Війську Запорізькому при гетьманах відповідно до давніх прав та вольностей він неодмінно зберігався, але деякі гетьмани Війська Запорізького, привласнивши собі несправедливо та протиправно владу самодержавну, самовладно узаконили таке право – як хочу, так і велю» [1].

В межах класичної теорії поділу влади ustalеним є підхід, за якого публічна влада має поділятися на три гілки: законодавчу, виконавчу та судову.

1. «Законодавча влада – термін, який вживається у кількох значеннях: 1) це орган, який згідно з Конституцією має право прийняття та зміни законів; 2) функція щодо прийняття законів; 3) іноді під законодавчою владою водночас розуміють і орган, і функцію щодо прийняття законів» [2, с. 100] –

зазначає А. Георгіца.

У Пактах та конституції законів і вольностей Війська Запорозького щодо цього аспекту поділу влади зазначається наступне: «У Вітчизні нашій першість серед радників належить Генеральній Старшині – як через респект до їх урядів головних, так і постійній при гетьманах резиденції; після них ідуть городові полковники, які будуть пошановані за громадських радників. Крім того, до загальної ради треба вибрати по одній визначній, розсудливій та заслуженій особі від кожного полку. Генеральні радники обираються за згодою гетьмана. З усіма цими генеральними особами, полковниками та генеральними радниками теперішній Ясновельможний гетьман та його наступники повинні будуть радитися про цілісність Вітчизни, її добробут та про всі справи публічні і нічого без їхньої волі своєю владою не розпочинати, не встановлювати і рішень не приймати [1].

У аналізованому акті вказується і на процесуальні аспекти діяльності генеральних рад: «Для цього тепер, при елекції гетьмана, одностайною ухвалою призначаються три генеральні ради щорічно, які мають відбуватися в гетьманській резиденції: перша – на Різдво Христове, друга – на Воскресіння Христове, третя – на Покрову Пресвятої Богородиці. На них не тільки пани полковники зі старшиною своєю та сотниками, не тільки з усіх полків генеральні радники, а й послы від Війська Запорізького Низового для вислуховування та обговорення, після отримання від гетьмана доручення, мають прибувати, дотримуючись призначеного терміну [1].

2. Виконавча влада. «Слід зазначити, що термін «виконавча влада» найбільш повно відображає основний зміст і спрямування діяльності цієї гілки – виконання законів та інших нормативно-правових актів. Як зазначається в юридичній літературі, покликання виконавчої влади полягає в реалізації управлінської організаційної діяльності, спрямованої на виконання правових актів, прийнятих безпосередньо народом або його представницькими органами» [3, с. 303] – зазначає О. Бабич.

За Пактами та конституцією законів і вольностей Війська Запорозького виконавча влада зосереджувалась у руках гетьмана та генеральної старшини. При цьому, «Генеральна Старшина, полковники та генеральні радники мають поважати Ясновельможного гетьмана, виявляти йому належні почесті та вірний послух, так і Ясновельможний гетьман має взаємно шанувати їх за товариство, а не за слуг та робочих помічників і не змушувати навмисно для приниження їхньої гідності вистоювати перед собою, крім випадків, коли в тому буде потреба» [1].

3. Судова влада. «Серед всіх гілок державної влади, судова влада, по-перше, виконує роль арбітра у взаєминах між державою та громадянським суспільством, а по-друге, – врегульовує суперечки які виникають в самому громадянському суспільстві з приводу будь-яких порушень прав і свобод людини і громадянина» [4, с.1] – вказує О.І. Гуменний.

За Пактами та конституцією законів і вольностей Війська Запорозького «Якщо б хтось із генеральних осіб, полковників, генеральних радників, значного товариства чи інших військових урядників, особливо з черні, образив

гетьманську честь чи в чомусь іншому провинився, то Ясновельможний гетьман не має права сам покарати їх, а повинен буде подати до генерального військового суду кримінальну чи некримінальну справу. І яким би лицемірним чи облудним не здавався вирок, кожен, хто винен, повинен прийняти його» [1].

**Список використаних джерел:**

1. Договори і постанови прав і свобод військових між Ясновельможним Його Милості паном Пилипом Орликом, новообраним гетьманом Війська Запорізького, і між генеральними особами, полковниками і тим же Військом Запорізьким з повною згодою з обох сторін. Затверджені при вільному обранні формальною присягою від того ж Ясновельможного Гетьмана. Підтверджені 5 квітня 1710 року від Різдва Христового. URL.: <http://gska2.rada.gov.ua/site/const/istoriya/1710.html> (дата доступу: 15.03.2020).

2. Георгіца А. Законодавча влада: поняття, правова природа, місце і роль у системі органів публічної влади. Право України. 2009. № 11. С. 100-117.

3. Бабич О.М. Виконавча влада та її місце в системі державної влади. Держава і право. Вип. 50. С. 302-309.

4. Гуменний О.І. Судова влада як арбітр між державою та суспільством Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». 2016. №2(14). С. 1-9.

**Serhii Dieniezhnikov**

*Head of international relations*

*department, PhD, Sumy Makarenko State*

*Pedagogical University*

**SOCIAL NATURE OF FUNDAMENTALISM  
IN THE MODERN WORLD<sup>1</sup>**

At present, the study of large-scale socio-political phenomena, with which the life of modern society is closely connected, is becoming particularly relevant. One of them is fundamentalism. In the broadest sense, fundamentalism means adherence to certain principles, ideas and values, which are regarded as based (fundamental), and are accepted as absolute truth, regardless of their content. These principles are adopted by individual social groups or organizations that consistently and selflessly translate them into all spheres of social life, including politics.

In our opinion, fundamentalism is a modern, complex and multifaceted phenomenon that has cultural and historical roots and performs various functions in society. Unfortunately, it is still very little studied in domestic political science, which greatly complicates its adequate and objective understanding.

In modern science, the term fundamentalism is widely used and is used both in religious and socio-political contexts. On the one hand, fundamentalism is interpreted as a positive socio-cultural phenomenon, which is a reaction to globalization and modernization processes that undermine the foundations of traditional society. On the other hand, it is often understood as an anti-intellectual,

---

<sup>1</sup> Робота виконувалася в рамках науково-дослідного проекту № 0119U100179 «Розробка науково-методичних засад та практичного інструментарію оцінювання комерційних (ринкових) перспектив товарних інновацій»



fanatical and intolerant worldview. These approaches seem too simplistic [3, p. 147].

Fundamentalism is a style of thinking through which certain principles (always borrowed from religious or other authoritative texts for a social group), regardless of their content, acquire irrefutable and unchanging authority from their supporters (fundamentalists). The latter consistently and decisively put these principles into practice, defend them by engaging in confrontation with “strangers,” that is, all those who do not share them.

Fundamentalism is unjustifiably compared to traditionalism or conservatism. Traditionalism appeals to the belief in the need to protect established traditions, seeks to support those customs and social institutions that have passed the test of time. Tradition as an element of social and cultural heritage is passed down from generation to generation and is accepted by people unknowingly as part of the natural order of things. Fundamentalism is a conscious and consistently defended tradition. In this aspect, traditionalism and fundamentalism have an intersection. However, when fundamentalism tries to introduce its own (new) principles into established social practices and calls for a massive renewal of society in accordance with them, it has little to do with traditionalism [1, p. 46].

Fundamentalism is different from conservatism both in nature and in ambition. The characteristic features of conservatism are moderation and restraint, while fundamentalism is rampant and frenzy. Conservatism tends to protect the elites and maintain the existing social hierarchy. Fundamentalism personifies populist and egalitarian moods. Conservatism defends continuity and gradualism, while fundamentalism is often radical, and sometimes openly revolutionary.

Fundamentalism (as a style of political thinking) cannot be identified with either extremism or political radicalism (as special types of political action). However, the system of thinking that begins with fundamentalism is quite capable of leading to extremism and even terror.

Fundamentalism should be considered as an ideology if fundamentalist principles determine the goals of politics, formulate guidelines for political activity, offer a choice of means for their implementation and mobilize certain segments of the population to participate in the political process. Fundamentalism has an ideological essence when it offers its own vision of the existing world order, constructs its idea of a “right” society and puts forward models according to which political changes should occur. The principles of fundamentalist thinking most organically fit into the radical ideological doctrines of fascism and orthodox communism, which divide the world into «friends» and «strangers», justify the possibility of its transformation by any radical means [4, p. 96-98].

At the same time, within the framework of fundamentalism, a holistic and specific set of attitudes (for example, regarding the relationship between the individual, society and the state, etc.), positions in relation to individual social institutions, which are distinguished, for example, by such ideologies as liberalism and conservatism, have not been developed. Fundamentalists rarely rely on classical political-philosophical theories and never lead political debate.

In general, fundamentalists adhere to traditional state-centric views on politics. However, they are distinguished by a special style of political activity, the

essential features of which are decisiveness, readiness for vigorous battles with their opponents, and even militancy. Fundamentalists can be considered consistent followers of various versions of the Manichaeic doctrine, which divides the world into two warring camps (the God and the Devil, Light and Darkness, Good and Evil, etc.). Accordingly, the goal of many radical fundamentalist organizations is to discover and defeat evil or «Satan» by establishing their own social and political order. Moreover, «evil» refers to all possible opposites and opponents. The most important consequence is the willingness of fundamentalists to participate in unconstitutional political action, their use of violent means [2, p. 64].

However, it seems misleading to believe that all fundamentalists are terrorists, since in the vast majority of cases they resort to legitimate means. Nevertheless, the connection between fundamentalism and violence, when its motive is to defend its fundamental principles, brought to fanaticism, pushing people to sacrifice, cannot be denied. It is the “true principles” that often act as the ideological foundation that justifies the aggressive actions of fundamentalists.

Fundamentalist doctrines, often called “large-scale versions of fundamentalism,” that function in the most important areas of public life – religion, economics, public policy, and interethnic relations – are now widely known. Fundamentalist principles can be identified in the programs of not only religious, but also radical feminist or environmental organizations, anti-abortion movements, and other social and political fundamentalist groups that arise in many parts of the world – from North America to Southeast Asia. Their appeal to the broad masses of the population is primarily due to social reasons and is based on the ability of their leaders to propose solutions that in this complex world appear to people simple, easy to implement and, above all, non-alternative.

Fundamentalism is state, nationalist, market, feminist, environmental, etc. At the same time, certain varieties of fundamentalism have little or nothing in common, except that their supporters always show serious zeal, generated by confidence in their righteousness. Although the term is often used humiliatingly to mean steadfastness (rigidity), dogmatism and authoritarianism, fundamentalism can also mean dedication and devotion to the principle.

At present, fundamentalism, as neutral not only in its theological, but also purely scientific nature, the term fundamentalism is used in its interests as advanced, so conservative and even reactionary forces.

#### **REFERENCES:**

1. Кепель Ж. Джихад, экспансия и закат исламизма / Пер. с франц. В.Ф. Денисова. М.: *Научно-издательский центр «Ладомир»*. 2019. 264 с.
2. Костюк К. Православный фундаментализм: социальный портрет и истоки // *Политические исследования*. 2019. № 5. 184 с.
3. Красиков В.И. Экстрим. Междисциплинарное философское исследование причин, форм и паттернов экстремистского сознания. М.: *Водолей Publishers*. 2016. 244 с.
4. Marsden G. Reforming Fundamentalism: Fuller Seminary and the New Evangelicalism. *Grand Rapids. Michigan*. 2017. 320 p.

**Дячишин Марія Володимирівна**

*студентка I курсу*

*юридичного факультету Національного авіаційного університету*

**Науковий керівник:**

**Варава І.П.,**

*старший викладач кафедри теорії та*

*історії держави і права Національного авіаційного університету*

## **АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КЛАСИФІКАЦІЇ ВИДІВ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ**

Правове явище юридичної відповідальності є частиною права взагалі, його правової дійсності зокрема. Це одне з фундаментальних правових явищ, без якого неможливо уявити існування права як нормативної системи. І чим складнішими стають суспільні відносини, тим яскравіше проявляється роль юридичної відповідальності в цьому процесі.

Сьогодні пересічній людині доводиться жити і працювати в умовах певних обмежень, які обумовлюють необхідність існування ефективно працюючої системи забезпечення дотримання цих обмежень. Зазвичай це відбувається за допомогою примусових засобів. Важливим елементом такої системи виступає юридична відповідальність. Останнім часом з'явилися нові прояви юридичної відповідальності, тому активізувались наукові дослідження в галузі юридичної відповідальності проте, маємо констатувати, і досі не створено цілісної системи логічно пов'язаних між собою уявлень про зміст, цілі, функції, видову різноманітність юридичної відповідальності, існує певна хаотичність в правовому регулюванні відносин юридичної відповідальності.

Юридична відповідальність є різновидом соціальної відповідальності і відрізняється від моральної, політичної, релігійної та інших тим, що ґрунтується на нормативних вимогах, які, якщо це необхідно, забезпечуються державою. Це – передбачені законом вид і міра обов'язку правопорушника зазнавати примусового державно – владного позбавлення благ психологічного, організаційного і майнового характеру у правовідносинах, що виникають між ним і державою з факту правопорушення [1; с.604].

Класифікація видів юридичної відповідальності сьогодні залишається однією із найменш досліджених питань у вітчизняній теорії права. В науковій доктрині до сих пір не розроблено єдиних критеріїв класифікації різновидів юридичної відповідальності та не розроблено якісної системи, в яку б вміщувались усі види відповідальності, що так чи інакше існують в правовій системі. Відсутність такої системи, ключових критеріїв необхідних для запровадження та скасування видів юридичної відповідальності призводить до виникнення таких видів юридичної відповідальності, які інколи відрізняються один від одного лише незначними ознаками. Класифікація юридичної відповідальності здійснюється за різними критеріями, такими як галузі,

основні цілі, суб'єкти покладання, характери застосовуваних санкцій.

Сьогодні з'являються нові види юридичної відповідальності, основна мета яких, і це падає у вічі, це спрощення процедур уже існуючих видів відповідальності або ж їх посилення. Часом нові види обґрунтовуються суто теоретично. Як результат, сьогодні існує в правовій системі ціла низка різних видів юридичної відповідальності, проте відсутня чітка система.

Юридична відповідальність розглядається в науковій теорії як негативна реакція держави на вчинення особою чи групою осіб певних протиправних дій, що полягає у застосуванні до таких осіб санкцій певного виду. Але мало наукових робіт присвячено комплексному дослідженню юридичної відповідальності в цілому та окремих її видів [2].

Найбільш якісне визначення цієї категорії, на наш погляд, дає Лук'янець Д.М., який робить висновок, що юридична відповідальність – це регламентована правовими нормами реакція з боку уповноважених суб'єктів на діяння фізичних або юридичних осіб (колективних суб'єктів), що можуть мати вираз у недотриманні встановлених законом заборон, невиконанні встановлених законом обов'язків, порушенні цивільно-правових зобов'язань, нанесенні шкоди або завданні збитків і виражена у застосуванні до осіб, що вчинили такі діяння, засобів впливу, які тягнуть за собою позбавлення особистого, майнового або організаційного характеру [3, с. 5]. Так само, досліджуючи типологію юридичної відповідальності, він стверджує, що логічно буде трактувати юридичну відповідальність як правовідносини, а класифікацію її видів здійснювати через структуру правовідносин.

Дослідник відкидає можливість проведення класифікації через такі складові правовідносин як об'єкт та суб'єкт, і приводить вичерпний перелік видів юридичної відповідальності, спираючись на зміст правовідносин, або на те, в якому порядку реалізується той чи інший вид юридичної відповідальності. В результаті він наводить такий перелік видів: конституційна, адміністративна, кримінальна, цивільно-правова, дисциплінарна та матеріальна відповідальність, які можуть ділитися на підвиди. Інші види юридичної відповідальності, зокрема фінансову, транспортну, господарську та інші Лук'янець Д.М. відносить до адміністративної відповідальності, маючи на увазі спосіб притягнення до відповідальності [3, с. 9]. З приводу цього, в науковців немає єдиної точки зору, а гнучкість адміністративної відповідальності дає можливість говорити про існування окремих її підвидів.

Таким чином, для якісного застосування кожного визначеного виду юридичної відповідальності необхідно детально з'ясувати їх правову природу і на основі цього провести класифікацію видів юридичної відповідальності. Проте більшість дослідників права вважають, що класифікацію видів юридичної відповідальності слід проводити, виходячи з теорії публічного інтересу, оскільки його наявність чи відсутність обумовлює вибір конкретного виду відповідальності. Окрім того, важливим аспектом, який має значення для проведення класифікації, є наявність договірних зобов'язань. Сьогодні, з метою вироблення єдиних критеріїв існування юридичної відповідальності,

назріла необхідність прийняття єдиного нормативно-правового акту, який міг би закріпити вичерпний перелік видів юридичної відповідальності, їх співвідношення між собою, вироблення єдиного понятійного апарату тощо. Таким нормативно-правовим актом може стати Закон України "Про юридичну відповідальність", який може вміщувати теоретичні конструкції побудови системи юридичної відповідальності в Україні.

**Список використаних джерел:**

1. Скакун О.Ф. Теорія держави і права (Енциклопедичний курс): Підручник. Видання 2-ге, перероблене і доповнене. Харків: Еспада, 2009. 752 с.
2. Мельник С.М. Типологія юридичної відповідальності за адміністративним правом України: автореф. дис. ... канд. юрид.наук : 12.00.07. Харків, 2015. 18 с.
3. Лук'янець Д.М. Типологія юридичної відповідальності. Юридична Україна. 2004. №3. С. 4-10.

**Задерей Любов Анатоліївна**

*студентка 5 курсу*

*Навчально-наукового інституту*

*фізичної культури*

*Сумського державного педагогічного  
університету імені А.С.Макаренка*

## **СПІВВІДНОШЕННЯ СИСТЕМИ ПРАВА УКРАЇНИ ТА МІЖНАРОДНОГО ПРАВА**

Проблема міжнародного публічного права привертала увагу юристів із різних правових шкіл багатьох країн. Сьогодні деякі вчені, а також політики заявляють про кризу у міжнародному праві. Пояснюють це тим, що не всі держави дотримуються норм міжнародного права. Якщо погодитись із твердженням, то можна зазначити що це не призведе до його зникнення, а навпаки сприятиме новому етапу розвитку [2].

Україна на сьогодні є активним членом міжнародного товариства. Більшість зобов'язань стосується не тільки державних органів забезпечення виконання міжнародних угод, але і кожного громадянина окремо. Конституція України, прийнята Верховною Радою України від імені українського народу 28 червня 1996 р., закріплює ставлення держави до міжнародного права, чинного в системі міжнародних відносин. У ст. 18 Конституції зазначається, зокрема, що «зовнішньополітична діяльність України спрямована на забезпечення її національних інтересів і безпеки шляхом підтримання мирного і взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства за загально визнаними принципами і нормами міжнародного права».

Міжнародне право – це система юридичних норм, які регулюють міжнародні відносини з метою забезпечення миру, прав людини, співробітництва, це рішення і правові засоби їх застосування, прийняті повноважними суб'єктами для реалізації спільних інтересів [1].

Коли йдеться про ієрархічну структуру міжнародного права, доцільно виділити основні принципи міжнародного права як головні провозуючі

засади цієї системи права. Поза основними принципами не може функціонувати жоден інститут чи галузь, і навіть система міжнародного права.

В міжнародному праві відіграють основну, часто основоположну роль загальносистемні інститути міжнародного права. Загальносистемні інститути міжнародного права – це особлива сукупність норм, покликаних забезпечувати стійкість системи права. У системі міжнародного права вони є тим ядром, навколо якого формуються галузі міжнародного права. До таких інститутів належать: інститут міжнародної правосуб'єктності, інститут міжнародної правотворчості, інститут застосування норм міжнародного права, інститут міжнародно-правової відповідальності, інститут відновлення порушених правовідносин (інститут розв'язання міжнародних суперечностей) та ін. [5]. Загалом у системі міжнародного права розрізняють основні, профільні (космічне, морське, повітряне право тощо), традиційні (дипломатичне право, право міжнародних договорів) і комплексні галузі (у сфері суміжних об'єктів правового регулювання).

Структурними компонентами галузей міжнародного права є інститути права. Як особливий відокремлений комплекс (сукупність) норм міжнародного права інститут регулює певний вид (підвид) міжнародних відносин відповідної галузі права. Іноді інститути регулюють міжгалузеву сферу відносин. У такому разі вони не є складовими певної галузі і функціонують як міжгалузеві, прикордонні інститути.

Елементарний поділ системи міжнародного права здійснюється на рівні норми права. Норми міжнародного права – це загальнообов'язкові, формально визначні правила діяльності суб'єктів міжнародного права, що встановлюють для них права та обов'язки, реалізація яких забезпечується юридичним механізмом.

Характерними рисами міжнародно-правової системи в порівнянні з внутрішньодержавною системою права є:

- особливий спосіб створення норм: у міжнародному праві – самими суб'єктами права (насамперед державами), у внутрішньодержавному праві – законодавчими, виконавчими, а в деяких правових системах – і судовими органами;

- особливі суб'єкти права: в міжнародному праві – держави, міждержавні організації, народи і нації, що борються за незалежність (держави у стані утворення), державоподібні утворення і лише частково і в суттєво обмеженому обсязі фізичні особи; у внутрішньодержавних правових системах – як правило, фізичні та юридичні особи, органи державної влади й місцевого самоврядування, політичні партії, громадські організації, інші соціальні об'єднання;

- особливі предмети правового регулювання: в міжнародному праві – відносини між суб'єктами міжнародного права; у внутрішньодержавному праві – відносини між суб'єктами національної системи права, які перебувають у межах юрисдикції конкретної держави;

- особливі об'єкти права: в міжнародному праві – міжнародні відносини, які складаються з приводу певних матеріальних і нематеріальних благ;

у національному праві внутрішньодержавні відносини, які складаються з приводу тих самих благ і благ, що перебувають цілком у юрисдикції конкретної держави;

- особлива соціальна сутність права: норми міжнародного права мають загальнодемократичний характер, норми внутрішньодержавного права завжди збігаються з сутністю держави правотворця (соціалістичні, буржуазні тощо);

- особливий характер побудови системи права: міжнародне право – координаційна система права; внутрішньодержавні системи – субординаційні;

- особливі джерела права: в міжнародному праві – міжнародний договір, міжнародний звичай, рішення міжнародних міждержавних організацій і деякі інші; у внутрішньодержавному праві – закони та підзаконні акти;

- особливий порядок застосування примусу для дотримання норм міжнародного права: у міжнародному праві примус здійснюється самими суб'єктами права на індивідуальній чи колективній основі, на основі діючих принципів і норм у межах, зазначених чинними міжнародними договорами і звичаями; у внутрішньодержавному праві примус здійснюється тільки державними органами в межах повноважень, окреслених національним правом.

Отже, проблема співвідношення міжнародного і внутрішнього права належить до однієї з центральних у теорії міжнародного права та потребує подальшого дослідження.

#### **Список використаних джерел:**

1. Степаненко К. В. Міжнародне публічне право. Дніпро 2016.
2. Національна академія внутрішніх справ, посібник з навчальної дисципліни «Міжнародне право» URL: [https://arm.naiu.kiev.ua/books/mg/lectures/lecture\\_1.html](https://arm.naiu.kiev.ua/books/mg/lectures/lecture_1.html)
3. Теліпко В.Е., Овчаренко А.С. Міжнародне публічне право Київ, 2010.
4. Українське право URL: <https://ukrainepravo.com/>
5. Мацко А.С. Міжнародне право. Київ 2005.

**Козаченко Анатолій Іванович**

*доктор юридичних наук, доцент,  
завідувач кафедри*

*теоретико-правових дисциплін*

*Полтавського юридичного інституту*

*Національного юридичного*

*університету імені Ярослава Мудрого*

## **КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВНОГО ЦЕНТРУ УНР В ЕКЗИЛІ (1920-1992 РОКИ)**

Національна революція 1917-1921 рр. стала поштовхом для формування новітньої моделі конституціоналізму в Україні. Зазнавши поразки у війні проти більшовицької Росії, уряд Директорії УНР у 1920 р. змушений був емігрувати до Польщі. За цих умов у липні 1920 р. у Варшаві виник український уряд в еміграції, який отримав назву Державний Центр Української Народної Республіки. Того ж року він переїхав до польського

містечка Гарнов, у 1924 р. – до Парижа, 1926 р. повернувся до Варшави, потім знову – до Франції (1940-1944 рр.). У період з 1944 по 1976 рр. знаходився у Федеративній Республіці Німеччині, після чого остаточно розташувався у Філадельфії США [1, с. 78-79].

До складу Державного Центру УНР входили уряд, Директорія в особі її Голови і Головного Отамана військ УНР, армія УНР, державні установи. Державний Центр УНР мав усі ознаки легітимності. Він діяв, керуючись законами «Про тимчасове верховне управління та порядок законодавства в Українській Народній Республіці» та «Про Державну Народну Раду Української Народної Республіки» від 12 листопада 1920 р. Майже увесь міжвоєнний період Державний Центр УНР існував без законодавчого органу. Лише у лютому-серпні 1921 р. діяв тимчасовий законодавчий орган – Рада Республіки.

Очолював Державний Центр УНР в еміграції Голова Директорії. До 1926 р. цю посаду займав Симон Петлюра, у 1926-1954 рр. – Анрій Лівницький, 1954-1965 рр. – Степан Вітвицький, 1967-1989 рр. – Микола Лівницький, 1989-1992 рр. – Микола Плав'юк [2, с. 399-417].

Після закінчення Другої світової війни уряд УНР дійшов висновку, що конституційні закони Директорії 1920 р. застаріли і не відповідають політичним умовам післявоєнного часу. За участі громадських організацій та політичних сил в еміграції, що знаходилися на території різних країн, уряд УНР розробив новий конституційний закон «Тимчасовий Закон про реорганізацію Українського Державного Центру». У 1948 р. Президент Державного Центру УНР в екзилі Андрій Лівницький ухвалив Тимчасовий Закон [2, с. 78]. Він складався із чотирьох розділів і 31 статті. Тимчасовий Закон врегульовував діяльність вищих органів влади Державного Центру УНР в еміграції. За ст. 1 до вищих органів влади Державного Центру УНР були віднесені Президент, Віцепрезидент, Уряд і Українська Національна Рада. Основною метою діяльності Державного Центру УНР проголошувалося «відновлення суверенності соборної Української Держави» [2, с. 311].

У розділі 2 закріплювалася діяльність Української Національної Ради, яка «виконувала функції тимчасового законодавчого представництва аж до скликання на звільненій від окупації українській національно-державній території Установчих Зборів» [2, с. 311-312]. Українська Національна Рада формується з числа обраних представників від українських політичних партій терміном на 4 роки (відповідно до змін Тимчасового Закону 1979 р. – 5 років). До повноважень Української Національної Ради відносилося ухвалення законів та державного бюджету, затвердження звіту уряду, обрання Президента, Голови та Президії Ради, членів Контрольної ради і Конституційного трибуналу. Тимчасовий Закон врегульовував статус Голови, Президії та членів Української Національної Ради [2, с. 312-313].

Розділ 3 Тимчасового Закону присвячено Президенту та Віцепрезиденту (посаду запроваджено відповідно до змін Тимчасового Закону 1967 р.). Їх обирала Українська Національна Рада терміном на 5 років. Тимчасовий Закон не врегульовував порядок висування кандидатів на посаду Президента і



порядок проведення виборів. Стаття 17 містить перелік повноважень Президента: він верховний командувач військ УНР, призначав голову і членів уряду, затверджував закони, ухвалені Українською Національною Радою, здійснював зовнішньополітичну діяльність. У виняткових випадках Президент міг за пропозицією уряду розпустити Українську Національну Раду [2, с. 319].

Розділ 4 закріплював діяльність уряду УНР, який ніс відповідальність перед Українською Національною Радою і Президентом. Уряд формував дев'ять міністерств (ресортів): зовнішніх справ, внутрішніх справ, військових справ, юстиції, культури, господарських справ, фінансів, інформації, крайових справ. Голова уряду спільно із Президентом визначав напрямки діяльності уряду, вносив на розгляд Української Національної Ради ухвалені урядом законопроекти [2, с. 323].

До «Тимчасового Закону про реорганізацію Українського Державного Центру» вносилися зміни та доповнення у 1949, 1954, 1957, 1971, 1973, 1989 роках [3, с. 507].

Державний Центр УНР в екзилі зберігав спадкоємність і традицію УНР, неперервність демократичних традицій українського конституціоналізму і парламентаризму. У своїй діяльності він опирався на IV Універсал УЦР, Універсал Трудового конгресу України, конституційні акти Директорії УНР та нормативні акти Ради Народних Міністрів УНР.

Із Державним Центром УНР в еміграції тісно пов'язана діяльність відомого українського політичного діяча і науковця – історика права А.І. Яковліва (1872-1955 рр.). Певний час він перебував на посаді міністра юстиції, а у 1944-1945 рр. виконував обов'язки голови уряду Державного Центру УНР. Значну частину праць Андрій Яковлів присвятив дослідженню історії розвитку конституційно-правових явищ України. Найважливіші серед них: «Україно-московські договори XVII-XVIII ст.» (1934 р.), «Основи Конституції УНР», «Історичні традиції української державності», «До історії кодифікації українського права» (1937 р.). Монографію А.І. Яковліва «Договір гетьмана Богдана Хмельницького з московським царем Олексієм Михайловичем 1654 р.» видану у 1954 р. в Нью-Йорку було опубліковано в СРСР з нагоди 300-річчя Переяславської ради.

Серед головних напрямків діяльності Державного Центру УНР були налагодження співпраці із західними країнами та міжнародними організаціями, інформування західних країн про УНР та «українське питання», консолідація та підтримка української еміграції, організація антибільшовицької боротьби, донесення до демократичних країн світу правдивої інформації про злочини радянського тоталітарного режиму: голодомор 1932-1933-го років та політичні репресії в Україні.

Державний Центр УНР в екзилі припинив своє існування 1992 р., коли Президент УНР Микола Плав'юк передав свої повноваження й атрибути державної влади УНР (прапор, державну печатку та президентські клейноди) першому Президентові незалежної України Леоніду Кравчуку. Акт передачі відбувся у Києві в резиденції Президента України – Маріїнському палаці.

Таким чином, діяльність Державного Центру УНР в екзилі засвідчувала неперервність та наступність української національної державно-правової традиції, забезпечувала подальший розвиток ідей народного суверенітету, демократії, багатопартійності та парламентаризму. Значення Державного Центру УНР полягає у тому, що він сприяв збереженню та розвитку вітчизняного конституціоналізму, в основу якого було покладено європейські демократичні цінності.

**Список використаних джерел:**

1. Панова І.Ю. Утворення державного центру УНР в екзилі: політико-правовий аспект. Часопис Київського університету права. 2009. №3. С. 78-85.
2. Державний центр Української Народної Республіки в екзилі: Статті і матеріали. Ред. Л. Винар, Н. Пазуняк. Філадельфія, Київ, Вашингтон: Фундація ім. С. Петлюри, 1993.
3. Музика І.В. Документальна спадщина ДЦ УНР в екзилі як пам'ятка правової думки. Правова держава. Щорічник наукових праць. 2018. Вип. 29. С. 505-514.

**Козирева Єлизавета Юріївна**

*студентка 5 курсу*

*Навчально-наукового*

*інституту фізичної культури*

*Сумського державного педагогічного*

*університету імені А.С. Макаренка*

## **СТАНОВЛЕННЯ ТА ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ДЕРЖАВНОСТІ В ЗУНР**

У сучасному українському суспільстві спостерігається підвищений інтерес до історії національної державності, її витоків та утвердження, що має надзвичайне значення як для самоідентичності кожного українця, так і для консолідації українського народу заради розвитку України. У цьому аспекті, базовим, фундаментальним вбачається необхідність ґрунтовного вивчення і узагальнення тисячолітнього досвіду національного державотворення.

Для України історичні події західноукраїнських земель періоду ЗУНР є важливою складовою такого досвіду, оскільки доказали можливість навіть у найскладніших суспільно-політичних умовах не тільки відстояти свою державність, а й закласти основи для формування власної законодавчої бази.

На західноукраїнських землях (Галичині, Буковині та Закарпатті) початком національно-визвольної боротьби, а відтак процесу державотворення стала глибока політична криза Австро-Угорщини, зумовлена поразкою у війні та пошуком оптимального шляху подальшого розвитку державності через проголошення федерації або гарантування національного суверенітету народам, що входили до її складу. У той складний період український народ об'єднався довкола ідеї національного визволення, проявив волю, героїзм й жертвність у боротьбі за свободу і державність.

Першим кроком до відновлення державної незалежності на західноукраїнських землях стало створення 18 жовтня 1918 р. у Львові Української Національної Ради як представницького органу, що виражав волю

не тільки української нації, але й представників національних меншин, які проживали на західноукраїнських землях.

У жовтні 1918 р. береться курс на відродження національної освіти, а саме: повну українізацію школи, видання шкільних підручників, одержавлення українських гімназій, створення Державного Секретаріату освіти і віросповідань тощо. Величезну роль у цьому процесі відіграла шкільна освіта як чинник розвитку державотворчих процесів, яка, власне, і проводила роботу, пов'язану з ліквідацією неписьменності серед дорослого населення [1].

Найбільшою важливою подією було проголошення 1 листопада 1918 р. Української держави, яка 13 листопада 1918 р. отримала назву Західно-Українська Народна Республіка. УНРада 1 листопада видала відозви «До населення міста Львова» та «Український народе», в яких зазначалося: «Волею українського народу на українських землях Австро-Угорської монархії утворилась українська держава...»; «віднині Ти, український народе, господар своєї землі..., визволений з віковичної неволі...», «найвищою владою тут є Українська національна рада» [3]. Вже в перших правових актах підкреслювалося, що всім громадянам Української держави незалежно від національності та віросповідання надаються і гарантуються «громадянська, національна і віросповідна рівноправність».

Першим і єдиним конституційним актом ЗУНР є «Тимчасовий основний закон», тобто по суті тимчасова Конституція Української держави. Цей закон налічував 5 аркушів. У 1-му закріплювалась назва держави – Західно-Українська Народна Республіка. У 2-му вказувалось, що її територія охоплює українські етнографічні землі Австро-Угорської монархії, тобто колишні краї Галичини з Володимирією і Буковиною, а також українські повіти Закарпаття – згідно з «етнографічною картою Австрійської монархії». Ця територія, зазначалось в аркуші 3, «творять самостійну Західно-Українську Народну Республіку». В аркуші 4 закріплювалось верховенство та суверенітет народу в державі, який він здійснював через свої представницькі органи, обрані на підставі загального, рівного, прямого виборчого права, за таємного голосування, за пропорційною системою. Найвищим органом законодавчої влади мали стати Установчі збори ЗУНР, а до їх обрання повнота законодавчої влади належала Українській Національній Раді, виконавчої – Державному Секретаріату. Гербом ЗУНР (аркуш 5) було затверджено золотий лев на синьому полі, повернений праворуч, прапором – синьо-жовтий прапор. Затверджено й державну повноту ЗУНР. У ньому прописані такі основні аспекти: чітке визначення території, наявність суверенітету, державне заступництво та символіка, а саме – герб – золотий лев на синьому полі, а згодом тризуб, і синьо-жовтий прапор; затверджено державну печатку [1].

Територіальний устрій для держави теж має неабияке значення, тому 16 листопада 1918 р. УНРада прийняла тимчасовий закон «Про адміністрацію Західно-Української Народної Республіки» [3], яким встановлено, що у повіті адміністративна влада належить повітовому комісару, якого призначає державний секретар внутрішніх справ. При комісарі шляхом виборів, у яких брало участь

населення повіту, утворювали так звану повітову національну раду з дорадчим голосом. У більших містах міських комісарів теж призначав держсекретар внутрішніх справ, а у містах і селах (міських і сільських громадах) громадських комісарів призначали повітові комісари. Населення обирало так звані «прибічні ради», що діяли при міських і сільських комісарах. Закон докладно врегулював компетенцію місцевих органів влади й управління.

Важливою ланкою державного механізму ЗУНР були судово-прокурорські органи. 21 листопада 1918 р. УНРада прийняла закон «Про тимчасову організацію судів і судової влади». Тимчасово судові функції в ЗУНР продовжували виконувати суди колишньої Австро-угорської монархії під керівництвом держсекретарства юстиції. Виходячи з цього, всі старі судді, які не скомпрометували себе антинародною, антиукраїнською діяльністю і прийняли присягу чесно служити ЗУНР, могли залишатися на своїх місцях [1].

11 лютого 1919 р. УНРада видала закон про утворення в повітах трибуналів першої інстанції – для розгляду кримінальних справ. Суддів цих трибуналів призначало секретарство юстиції.

Поновили в ЗУНР свою діяльність адвокати, об'єднані у палату адвокатів. Вони присягнули, що дотримуватимуться законів країни і служитимуть в ім'я її блага. Розпорядженням секретарства юстиції від 1 березня була створена нотаріальна служба. Нотаріуси також прийняли присягу на вірність Українській державі та виконували всі нотаріальні дії від її імені.

Ще одним кроком до єдиної держави стало прийняття Закону «Про використання мови у зовнішньому і внутрішньому урядуванні державних влад та урядів, публічних інститутів та державних підприємств у Західній обласні Української Народної Республіки», прийнятий 15 лютого 1919 року. Він постановив що «державною мовою на Західній Обласі Української Народної Республіки є мова українська» [3].

8 квітня 1919 р. було прийнято закон «Про право громадянства Західної області УНР і правовий статус чужоземців». Кожна людина, яка в день проголошення закону мала право належності до якої-небудь міської або селянської общини, вважалася громадянином УНР. Закон визнавав всіх осіб громадянами всіх осіб за їхнім бажанням і власноручною заявою, поданою до 20.04.1919. В іншому випадку вони вважались чужинцями. Бажаючі стати громадянами ЗУНР повинні були подати заяву про набуття громадянства. Якщо цього не відбувалося, особа вважалася чужинцем і мала право виїхати закордон. Заява подавалася за місцем проживання на ім'я державного повітового комісара. Письмове звернення батька, чоловіка автоматично поширювалося на неповнолітніх дітей та дружину. Питання іноземців та осіб без громадянства теж було врегульоване. Вони набували статус громадянина після 5 років постійного проживання на території республіки, зазначимо, що і сучасне законодавство встановило одну із умов для отримання громадянства: 5-річний термін постійного проживання на території України.

Виборчим законом від 14 квітня 1919 р., запроваджувалася пропорційна система виборів до сейму на основі рівного, загального, безпосереднього виборчого права за таємного голосування. Активне виборче право належало

громадянам, що досягли 21-річного віку, пасивне - 28 років без різниці статі [1]. Слід зазначити, що право голосу мали не всі, наприклад, ті, що визнані повністю або частково недієздатними; раніше засуджені за кримінальні злочини; раніше засуджені за злочини проти виборчої системи та ті, які повторно вчинили їх при виборах до законодавчих органів ЗОУНР, особи, які більше двох разів засуджувалися за зловживання спиртними напоями, - не мали права голосувати.

Отже, становлення української правової держави відбувалось. Чи можна назвати ЗУНР державою? Так. Обґрунтувати можна тим, що для держави притаманні такі риси як: наявність громадянства або підданства, політико-територіальна організація, загальнообов'язкові правила поведінки, суверенітет. Як бачимо, з вище перелічених законів, які були прийняті та виконувались, ЗУНР – українська правова держава, яка пройшла тернистий шлях до здобуття незалежності та самостійності. Законодавчі акти ЗУНР - одні з перших практичних зразків новітнього українського національного конституціоналізму, які збагатили як вітчизняний, так і світовий досвід.

**Список використаних джерел:**

1. Кульчицький П. Законодавство Західноукраїнської народної республіки: проблеми дослідження. Вісник Львівського університету. Серія юридична. 2012. №56.
2. Тищик Б. Й. Західно-Українська Народна Республіка (1918–1923). Історія держави і права. – Львів: «Тріада плюс», 2004.
3. <https://www.arcgis.com/apps/Cascade/index.html?appid=07f82b41fdf045a4>

**Кривцов Артем Олегович**

*студент 4 курсу спеціальності «Право»  
Коледжу Миколаївського національного  
університету імені  
В.О. Сухомлинського*

## **ВІДОБРАЖЕННЯ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В СУЧАСНІЙ НУМІЗМАТИЦІ**

Кожна країна Європейського Союзу має власні правоохоронні органи, метою яких є забезпечення дотримання громадського порядку, захист прав людини, боротьба з економічною та організаційною злочинністю, протидія торгівлі людьми, а іноді виконання військових функцій в сфері боротьби з тероризмом. Правоохоронні органи країн Європейського Союзу мають власну історію створення та реформування відповідних структурних підрозділів, а також деякі країни випустили пам'ятні монети на честь багаторічних ювілеїв власних правоохоронних структур. Зокрема ювілейні монети випустили такі країни: Італія, Мальта, Ватикан та Португалія. Номінал монет складає 2 євро, а виготовлені вони із біметалевих сплавів.

25 березня 2014 року Італія випустила пам'ятну монету «200-річчя з дня створення карабінерів». Аверс є аналогічним до монет країн-членів Європейського Союзу [6].



Рис. 1. Пам'ятна монета «200-річчя з дня створення карабінерів» (Італія, 2014 рік, 2 євро, аверс і реверс)

На реверсі монети зображено скульптуру відомого італійського скульптора Антоніо Берті, яка присвячена корпусу карабінерів Італії. Скульптура складається з двох карабінерів, які йдуть в заметіль. Між скульптурою розташовані роки «1814-2014», а також позначення країни-емітента та знак художника монети. В нижній частині реверсу зроблено надпис «CARABINIERI». Навколо центральної композиції зображено 12 зірок Європейського Союзу [6].

Карабінери відносяться до військових формувань Збройних сил Італії та виконують поліцейські функції на території Італії, а також в рамках спеціальних міжнародних операцій виконують функції військової поліції. Карабінери підпорядковуються Міністерству оборони Італії та Міністерству внутрішніх справ Італії [2].

16 липня 2014 року Мальта випустила пам'ятну монету «200-річчя Мальтійської поліції». Аверс є ідентичним до монет країн-членів Європейського Союзу [6].



Рис. 2. Пам'ятна монета «200-річчя Мальтійської поліції» (Мальта, 2014 рік, 2 євро, аверс і реверс)

На реверсі монети зображено знак Мальтійської поліції, який складається з біло-червоного щита – символу безпеки та оборони, та мальтійського хреста – символу правоохоронців та силових структур Мальти. Навколо щита в круговій композиції зроблено напис «PULIZIJA TA' MALTA» (переклад: поліція Мальти). Під круговою композицією щита зображена лілія, що символізує духовність, під якою зроблено напис з девізом Мальтійської поліції «DOMINE DIRIGE NOS» (переклад: «Направляй нас, Боже»). Навколо знаку поліції у верхній частині зроблено напис «200 YEARS - MALTA POLICE FORCE» (переклад: 200 років Мальтійській поліції), в нижній частині відкарбовано роки «1814-2014». Навколо центральної композиції зображено 12 зірок Європейського Союзу [1; 6].

Національна поліція Мальти є одним із найстаріших правоохоронних органів країн Європи та виконує функції захисту адміністративного порядку, карного розшуку, кібербезпеки, боротьби з організованою, економічною та наркотичною злочинністю, надає охоронні послуги. Національна поліція Мальти підпорядковується Міністерству внутрішніх справ та національній безпеці Мальти [3].

2 червня 2016 року Ватикан випустив пам'ятну монету «200 років папської жандармерії». Аверс є аналогічним до монет країн-членів Європейського Союзу.



Рис. 3. Пам'ятна монета «200 років папської жандармерії» (Ватикан, 2016 рік, 2 євро, аверс і реверс)

На реверсі монети зображено в центральній композиції представника папської жандармерії в парадній уніформі на фоні куполу Собору Святого Петра – церемоніального центру Римо-католицької церкви та найбільшої історичної християнської церкви в світі. Навколо центральної композиції зроблено написи: «1816», «CITTA' DEL VATICANO», «CORPO DELLA GENDARMERIA». Навколо центральної композиції зображено 12 зірок Європейського Союзу [6].

Корпус жандармерії міста-держави Ватикан є поліцією та силовою структурою Ватикану. Корпус відповідає за безпеку, громадський порядок, прикордонний контроль, контроль дорожнього руху, виконує функції карного розшуку та інших поліцейських обов'язків, а також відповідає за безпеку папи римського [4].

13 липня 2017 року Португалія випустила пам'ятну монету «150 років з дня заснування Поліції громадської безпеки». Аверс є ідентичним до монет країн-членів Європейського Союзу [6].



Рис. 4. Пам'ятна монета «150 років з дня заснування Поліції громадської безпеки» (Португалія, 2017 рік, 2 євро, аверс і реверс)

На реверсі монети зображено стилізовані силуети людських фігур (чоловіка та жінки) та стилізовані будівлі, що символізують громадян та міста, в яких дотримується громадський порядок. У верхній частині зображено знак управління Поліції громадської безпеки, а також зроблено написи: «1867 - 2017 - SEGURANÇA PÚBLICA» (переклад: «Громадська безпека»), «DIREITOS LIBERDADES GARANTIAS» (переклад: Права, свобода, гарантії), В нижній частині реверсу зображено знак монетного двору, ім'я художника та назва країни-емітента монети. Навколо центральної композиції зображено 12 зірок Європейського Союзу [1; 6].

Поліція громадської безпеки Португалії відповідає за громадську безпеку в населених пунктах, профілактику і безпеку дорожнього руху, а також виконує охоронні функції в муніципальних закладах. Поліція громадської безпеки підпорядковується Міністерству внутрішньої адміністрації Португалії [5].

Завдяки сучасній нумізматиці, правоохоронні органи країн Європейського Союзу залишаються важливими підрозділами силових структур міністерств оборони та внутрішніх справ, а також нумізматычний шлях досліджує історичні аспекти становлення та розвитку поліцейських структур країн-членів Європейського Союзу.

**Список використаних джерел:**

1. Баешко Л.С., Гордиенко А.Н., Гордиенко А.Н., под ред. О.В.Перзашкевича. «Энциклопедия символов» М.: Эксмо, 2007. 304 с.
2. Офіційний сайт карабінерів Італії. URL: <http://www.carabinieri.it/>
3. Офіційний сайт поліції Мальти. URL: <https://pulizija.gov.mt/mt/Pages/Home.aspx>
4. Офіційний сайт міста-держави Ватикан. URL: <https://www.vaticanstate.va/it/>
5. Офіційний сайт Уряду Португалії. URL: <https://www.portugal.gov.pt/pt/gc21>
6. Памятные монеты 2 евро URL: [https://ru.wikipedia.org/wiki/Два\\_евро\\_\(памятные\\_монеты\)](https://ru.wikipedia.org/wiki/Два_евро_(памятные_монеты))

**Мажар Артем Валерійович**

*студент 4 курсу Навчально-наукового інституту історії та філософії  
Сумського державного педагогічного  
університету імені А. С. Макаренка*

**ПРОБЛЕМИ В ДЕРЖАВНОМУ УПРАВЛІННІ ПІСЛЯ  
КОНСТИТУЦІЙНОЇ РЕФОРМИ (2004 р.)**

Після прийняття Конституції України в 1996 році, наша держава кілька разів змінювала форму правління. Сучасна Україна має форму правління парламентсько-президентську, згідно з рішенням Верховної Ради України від 21 лютого 2014 року. У зв'язку з цим з'являється потреба в аналізі проблем, що виникли в результаті подібної конституційної реформи в 2004 році та переходу до парламентсько-президентської форми правління.

Питання конституційної реформи 2004 року досліджували такі відомі українські науковці, як П. Гайдуцький [1], А. Стрижак [2], С. Шаранич [3].

Конституційний процес в Україні після набуття нею незалежності, умовно поділяється на три основні періоди, кожному з яких властиві свої особливості та специфіка:

– перший період (1991–1996 рр.) позначився здобуттям Україною незалежності, процесом підготовки проекту Конституції та прийняттям Конституції України 28 червня 1996 року;

– другий період (1996–2004 рр.) був, так би мовити, періодом реалізації Конституції України;

– третій період (почався у 2004 році та триває донині) позначений початком процесу внесення змін та доповнень до Конституції України (конституційної реформи) [2, с. 22].

Юридичним недоліком впровадження конституційної реформи було те, що протягом каденції одного президента змінюються його повноваження, а сам Закон про внесення змін до Конституції набирає чинності поетапно,



причому визначаються фактично три можливі варіанти: з 1 вересня 2005 року, з 1 січня 2006 року та остаточно – після набуття повноважень Верховною Радою України, обраною у 2006 році [3, с. 137].

П'ятирічна практика функціонування Конституції 2004 року виявила деякі проблемні положення. Насамперед це стосується положень про порядок створення та діяльності парламентської коаліції, «роздвоєний» підхід до формування Кабінету Міністрів, що посилив дуалізм виконавчої влади [1, с. 7].

За Конституцією в редакції 2004 року, президент призначав на посаду та звільняв з посади лише Генпрокурора і тільки за згодою Верховної Ради, а фактично – її депутатської більшості, тобто коаліції депутатських фракцій. Міністрів оборони та закордонних справ також призначав парламент, а президент лише вносив до Верховної Ради України подання про їх призначення. Але Верховна Рада могла і не погодитися із запропонованою президентом кандидатурою. Президент також вносив до Верховної Ради України подання про призначення на посаду та звільнення з посади голови Служби безпеки. І, знову ж таки, парламент мав право не підтримати кандидатуру, запроповану президентом. Призначення міністра внутрішніх справ взагалі не відносилось до компетенції президента. Тому виникає питання, як, за таких обставин, президент міг гарантувати дотримання Конституції й законів України? Механізм реалізації цієї функції не виписаний, а тому дії президента часто виходили за межі правового поля і були доволі хаотичними [3, с. 137].

Одним з головних недоліків Конституції було те, що вона не передбачала автоматичної реформи влади на регіональному та місцевому рівні, хоча в прикінцевих положеннях закону про конституційні зміни таке завдання стояло. Однак відповідні зміни до Конституції у 2005—2009 рр. не були внесені. В результаті склалась дуалістична структура влади: в центрі — парламентсько-президентська, а в регіонах фактично зберігалися всі ознаки президентської влади. Ці прогалини особливо гостро проявились в умовах жорсткого конфлікту всередині влади, протистояння між президентом і прем'єр-міністром, призвело до дезорганізації роботи державного механізму. Не нормалізували ситуацію і позачергові парламентські вибори в 2007 році, проведені після дострокового розпуску Верховної Ради [1, с. 7].

Отже, в Конституції 2004 року було допущено значні прогалини в питанні розподілу влади, що в умовах конфлікту між президентом та прем'єр-міністром призвело до значних проблем в державному управлінні. Збереження значного впливу президентської влади в регіонах дозволяло Президенту України контролювати роботу місцевих державних органів. Також значною проблемою була недостатня кількість повноважень в Президента України, як гаранта державного суверенітету, територіальної цілісності України та додержання Конституції України.

**Список використаних джерел:**

1. Гайдучкий П. Конституція – фундамент державності. Економіка та держава. № 5. 2016. С. 4–11.

2. Стрижак А. Конституційна реформа в Україні: передумови, мета та способи реалізації. Віче. 2014. № 23. С. 21-31.

URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/viche\\_2014\\_23\\_6](http://nbuv.gov.ua/UJRN/viche_2014_23_6)].

3. Шаранич С. Аналіз проблемних елементів конституційної реформи 2004 року. Науковий вісник Ужгородського університету: Серія: Право. в 2-х ч. Вип. №15. Ч. 1. Ужгород : Ліра. 2011. С. 136–140.

**Михтуненко Вікторія Вікторівна**

*кандидат історичних наук, викладач  
кафедри всесвітньої історії,  
міжнародних відносин та методики  
навчання історичних дисциплін  
Сумського державного педагогічного  
університету імені А.С.Макаренка*

## **ПРАВОВИЙ СТАТУС ЦАРСТВА ПОЛЬСЬКОГО В КОНСТИТУЦІЙНИЙ ПЕРІОД (1815 – 1831 рр.)**

Війна з Наполеоном стала поворотним пунктом в історії Європи. Її підсумки змінили всю систему міжнародних відносин і саму європейську карту. Визначальне значення ця війна справила і на долю польського народу. Саме тому, одним з ключових питань, що опинилося у фокусі уваги учасників Віденського конгресу 1814-1815 рр. і визначало політичну конфігурацію у Європі, стало «польське питання».

Після поразки Наполеона Царство Польське увійшло до складу Російської імперії на правах персональної унії. Міжнародно-правове оформлення включення Царства Польського до складу Російської імперії визначив «дружній трактат» Росії з Австрією і Пруссією «Про затвердження добробуту поляків» від 21 квітня 1815 р. який, по суті, став четвертим поділом Польщі [2, с. 11]. Водночас імператор Олександр I підписав текст Конституції Царства Польського, за якою польському народу гарантувався відмінний від загальноросійського державний устрій та політичні свободи, яких не було в абсолютистській Росії.

У 1815 році імператор Олександр I видав низку внутрішньодержавних правових актів, маніфестів і указів, про статус нового автономного утворення в складі Російської імперії. Цими актами правове оформлення включення Царства Польського до складу Російської імперії було завершено. Ними ж визначалося збереження і пріоритет місцевого управління і системи права Царства Польського, яке виступало як національно-автономне утворення в складі Російської імперії.

Точка зору ряду польських істориків (наприклад, М. Гетко-Кеніга), які вважають, що можна говорити про Польщу в складі Російської імперії з 1815 по 1830 рр. як про «дві окремі незалежні держави, які перебували в особистій унії одна з одною» [4, с. 51], не відповідає дійсності. Аналізуючи правові документи, можна зробити висновок, що логічніше все-таки говорити

про розширену автономію Царства Польського в складі Російської імперії.

Конституція Царства Польського гарантувала полякам власне громадянство, уряд, виборний законодавчий орган (Сейм) і навіть власну армію, але під егідою російської корони. Польська мова залишалася офіційною державною мовою, більш того, навіть католицька церква отримала офіційний статус в Царстві Польському. Дана конституція, яка деякими своїми пунктами та термінологією перегукувалася із законодавчими документами колишньої Речі Посполитої, була досить ліберальною, якщо брати до уваги лише політичні теорії епохи. У найбільш істотних своїх пунктах конституцію Царства Польського можна порівняти з французької хартією 1814 року. Варто відмітити, що ліберальний характер польського «конституційного статуту» 1815 року відмічається й європейськими правознавцями та істориками [1, с. 19].

Але водночас, закріплення принципу спадковості і зверхності влади царя, обмеження прав народного представництва, штучний характер державних структур Королівства Польського і негативна реакція в російському суспільстві на впровадження конституції у Польщі, спричинена імперськими стереотипами і пам'яттю про активну участь поляків у наполеонівських кампаніях, були ненадійним фундаментом для реалізації ліберально-демократичних принципів розв'язання «польського питання», задекларованих Віденським конгресом [3, с. 156].

Одне з головних питань, що хвилювали польські суспільно-політичні кола, стосувалося розширення території Царства Польського на схід: як сеймова, так і нелегальна опозиція прагнули до відновлення колишніх польських кордонів за рахунок литовських, білоруських і українських земель. Ніяких зрушень в цьому питанні з боку російської влади не було, і це посилювало розчарування навіть у консервативному середовищі. Цікаво, що навіть А. Чарторийський, на той момент лідер одного з впливових польських консервативних угруповань, в знак протесту подав у відставку з поста куратора Віленського навчального округу. Іншою причиною невдоволення консерваторів були рішення сеймового суду у справі діячів антиурядового «Патріотичного товариства» [5]. У 1828 році польські судді не визнали підсудних винними у державній зраді і засудили їх до короткострокового ув'язнення, але Микола I, визнавши це викликом на свою адресу, наказав заслати головного фігуранта справи С. Кшижановського до Сибіру. Протистояння між поляками і імператорською владою досягло свого апогею в 1830 році та вилилося в антиросійське повстання.

Після придушення польського повстання російський уряд почав розглядати Царство Польське виключно як західну частину Російської імперії. Імператор Микола I скасував в Польщі конституцію: «Революція 1830 року поклала кінець конституції 1815 року...» [3, с. 153]. В 1832 році була прийнята грамота, відома під назвою Органічний статут, яка законодавчо встановили новий державний порядок в Царстві Польському. Цим актом Польща з розширеної автономії з конституційним режимом перетворилася в частину Російської імперії з особливим управлінням. Без зміни залишалися лише

особливі цивільні і кримінальні статuti, міське і сільське самоврядування та польська мова в статусі державної. Однак знищувалася окрема польська армія, почалося засилля російських чиновників в державному апараті, а головне – польський народ втрачав право впливати на законодавчі процеси в країні.

У висновку, варто зазначити, що Конституція Царства Польського 1815 р. не відповідала прямо на питання про його державний статус як окремої геополітичної одиниці. Визначення правового статусу Царства Польського, в тому числі відповідь на питання про те, чи було воно державою, залишається предметом дослідження науки, в першу чергу історії польського права. Однак, не дивлячись на автономний характер, Царство Польське все ж мало державністю з точки зору як імперського, так і внутрішнього права.

**Список використаних джерел:**

1. Андреева Н. Н., Ващенко А. В., Звонарев А. В. Правовой статус Царства Польского в составе Российской империи: Учебное пособие. М.: Зерцало-М, 2015. 128 с.
2. Арутюнян Л. В. Александр I и Польша: неудачи реформирования в первой трети XIX века. Культура народов Причерноморья. 2013. № 260. С.10 –14.
3. Громакова Н. Ю. «Польське питання» на Віденському конгресі 1815 р. й утворення Королівства Польського. Збірник наукових праць [Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди]. 2016. Вип. 53. С. 152–159.
4. Мельникова Л. В. «Конституционный эксперимент» в Царстве Польском: воплощение и последствия либерального замысла императора Александра I. Петербургский исторический журнал. 2018. № 1. С. 45–52.
5. Пустовая Е. П. Конституционная Хартия Царства Польского как либеральный шаг в переустройстве Российской империи. Наука и образование: хозяйство и экономика; предпринимательство; право и управление. 2013. № 5. С. 78–82.

**Мурадян Наталія Сергіївна**

*аспірант Національного авіаційного  
університету ім. М.Є. Жуковського  
«ХАІ»*

**LEGAL CONSCIOUSNESS OF A PERSON IN THE FACE OF  
GLOBAL BIOLOGICAL DANGER (ON THE EXAMPLE  
OF THE COVID-19 PANDEMIC)**

In the context of global biological challenges, including pandemics, issues of justice and legal culture of each person, namely its responsibility to itself and to society, are actualized. In 2020, states around the world have come face to face with a serious illness where the struggle goes not only for their lives but also for the lives of their neighbor. At the stage of disease development and its spread in each country, many restrictions and challenges have been introduced, and many common questions have arisen in society: how a pandemic changes the habitual lifestyle, affects interpersonal relationships, corrects the individual's responsibility to himself and the environment, transforms values what role in these processes of the state and society, as well as the mass media, how does collective justice affect the consciousness of the individual? All these issues need analytics, and the experience of overcoming this global crisis for every state, including Ukraine, can be the basis

for significant social transformation.

At the stage of any pandemic (and the disease on COVID-19 has confirmed it), justice plays an important role, as there are significant changes in relations between people in all spheres of their existence, and a new system of law is changing and, according to the changes taking place, state-political level, their vision of reality, including the legal. Consciousness exists in a person when he or she conceives, analyzes the state of existing law, and accordingly, he or she has certain ideas about how they would like to see that right. The key in justice is the realization that the state of modern law of the state must conform to those universal values, the provisions of which are enshrined in international legal acts on human rights.

The process of formation of justice in citizens is confronted with a number of factors that in one way or another affect it. Experience has shown that there are many negative factors that contribute to the change of political, public, legal, administrative and other relations. The development of the consciousness of each individual will affect the state of consciousness of the entire society of which he is a member, and conversely - the legal consciousness that prevails in a particular society will affect the process of formation of the individual's consciousness. Thus, civil society is the environment in which modern people legitimately meet their needs, develop their individuality, and come to an awareness of the value of group actions and public solidarity. That is why today, with certain restrictions and prohibitions caused by COVID-19 disease, for the Ukrainian civil society, the problem of educating an autonomous person, capable of taking part in public affairs on his own: initiative, self-sufficiency, self-esteem, self-esteem, becomes more urgent appreciates freedom, but may be inferior to it. After all, self-restriction becomes a condition for the survival of man and society, which is why the concepts of "freedom" and "necessity" become socially significant.

Legal culture reflects the level of development of justice in society, both public and personal, encompassing the totality of legal values created by people in the legal sphere. The high level of legal culture of a society is one of the important features of civil society and the rule of law, which is based primarily on the principles of the rule of law and law, respect for fundamental rights and freedoms of man and citizen, but any legal system is not possible without restrictions and coercion. Thus, legal culture and justice interconnect each other's existence and functioning. In the course of the development of the disease in the territory of Ukraine, a number of important measures and restrictions were gradually introduced. In other words, we can say that human freedom was restricted. Freedom is an opportunity to act freely within the law, and the negative effects of their limited actions are now assumed in fear and the positive are reflected in hope. Freedom as an indefinite opportunity can be a real fear. Fear in this case is an intentional phenomenon of the directionality of the human imagination, which "outstrips" a possible threatening future. Freedom is always communication between people. Under no circumstances can a state deprive a person of natural rights. They can only be temporarily restricted in the public interest on a legal basis and in court, subject to the statutory limitation procedure. Exceptions are absolute human rights, which are not subject to restriction (for example, the right to respect for personal honor and

dignity). Therefore, human rights are super state, linked to human existence and the a priori value of human existence. In contrast, citizens' rights are a product of state recognition of the limits of human freedom in political, socio-cultural, economic and other spheres.

In the course of the development of the disease in the territory of Ukraine, a number of important measures and restrictions were gradually introduced. The main limitation was to reduce the level of human contact. This restriction constitutes a certain limited freedom of citizens, which is caused by necessity. Each person's self-restraint plays an important role in preserving the life of man, society, the population of the state, and humanity as a whole. When a person limits himself and makes certain self-sacrifice, the individual consciousness of everyone becomes a social justice of society.

In the context of this disease and the partial limitation of human rights, we can observe that the legal culture and awareness of people is low, and the main thing is that society does not want to follow certain rules or restrictions, just because it pays attention to others. Sometimes you have to think about actions or inactions, I want and I can, I can and should. Every person needs to be aware of his or her importance and the responsibility that he or she has before himself and the community. And then, by example, show a high level of legal culture, consciousness, awareness and thus influence positively the justice of others.

Legal consciousness, like legal culture, arises not as a result of itself, but as a result of the process of legal socialization of a person, which means the entry of an individual into the legal environment, the consistent acquisition of legal knowledge, his involvement in the legal values and cultural heritage of society, the processes of their implementation in legitimate behavior of the subject, its legal activity.

An important component of the formation of justice is the influence of the media on the legal life of society, the legal outlook and the legal culture of the population. The press, television and radio, as well as the electronic media, are multifunctional carriers of social activity products, in particular law education, related to the broadcasting of spiritual and legal values into the mass consciousness. The journalist, in the performance of his professional duties, brings legal information and shapes the legal culture of society. In order for the right to be perceived as a value at the personal level, it is necessary to create a social educational space for it in accordance with the needs of time and development of the modern personality. Information activity is a type of spiritual and practical activity of analytical nature, the function of which is to introduce into the mass consciousness world-oriented estimates of phenomena and facts relevant to the mass consciousness. The media play an important role in providing the society with information that can be used to save one's life and save the lives of others. With the COVID-19 disease example, we can monitor the spread of the disease, know about remedies, and know how to reduce the disease rate, changes in legislation, and the liability that we bear in the event of a violation.

In order to form the legal outlook and legal culture of the society, various forms and methods of law-enforcement work are used by the mass media: scientists, specialists and specialists from different fields of law and medicine, as well as

persons of the state apparatus are systematically involved in speeches in the media, in order to properly cover current issues, clarifications of legislative acts are created permanent headings in the print media, radio, television and social networks. Children's TV shows are also being created, and children and teenagers are involved in them. Television and radio broadcasts cover current legal issues, including through the organization of a series of training and methodological TV shows with the involvement of leading experts.

Thus, in the face of global biological danger, every person's justice plays an important role, because when it comes to people's daily survival, every action has its own responsibility. And that is why in such circumstances individual consciousness is so important and so important is the balance between freedom and need.

The role of the media as an influential outreach tool, which is one of the effective means of preserving and disseminating legal knowledge and values, shaping the legal outlook and legal culture of society, should also be noted. The impact of mass media on a person is not only about transferring knowledge of the law to the citizens, but it is especially important to form a person's conviction in the need to observe legal norms, to form a positive attitude to the law, to recognize its value. Indeed, the media influence the consciousness of the person, as well as the activities that he creates under the influence of his awareness and legal culture. In a large percentage of society, justice is driven by mass influence, and this is not always a positive trend. The tendencies of life according to the old model are gradually changing, and society is accepting these tendencies and this limited need for freedom. "Freedom" as a value of personality must gradually enter the balance with the value of "freedom". After all, when it comes to survival, it is "freedom" that becomes a value of social significance, and every limitation of the individual has a positive effect on the common public good.

**Озерський Ігор Володимирович**  
*професор кафедри цивільного  
та кримінального права і процесу  
юридичного факультету  
Чорноморського національного  
університету імені Петра Могили  
доктор юридичних наук, професор  
академік МКА, академік НАН ВО  
України, радник юстиції, юридичний  
психолог*

## **ПСИХОЛОГІЯ ФАХОВОГО СПІЛКУВАННЯ В ЮРИДИЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ**

Зміст та засоби професійного спілкування фахівців у галузі права визначаються покладеними на них функціями, контингентом осіб, що становлять професійний інтерес, їх правовим (спеціальним) статусом у структурі суспільних взаємин та належністю до тієї чи іншої соціальної

групи. Враховуючи складність професійного спілкування фахівців у галузі права як соціально-психологічного процесу, визначимо його основні функції: комунікативна, перцептивна та інтерактивна. Комунікативна функція - це обмін інформацією між фахівцями в галузі права та іншими суб'єктами професійної діяльності, у тому числі з особами, котрі становлять професійний інтерес. Наприклад, в суді такий обмін інформацією здійснюється між прокурором і суддею, прокурором і адвокатом, прокурором – підсудним, прокурором – іншими учасниками судового процесу.

Перцептивна функція означає процес сприймання один одного фахівцями в галузі права та іншими суб'єктами професійної діяльності, у тому числі з особами, котрі становлять професійний інтерес та встановлення на цій основі взаєморозуміння з метою ефективного вирішення професійних завдань. У свою чергу, інтерактивна функція полягає в організації взаємодії між фахівцями в галузі права, працівниками правоохоронних органів та іншими особами залученими в юрисдикційний процес, що полягає в обміні не тільки знаннями, досвідом, ідеями, а й діями, вчинками (прокурор – адвокат, прокурор – суд, потерпілий-підозрюваний, позивач-відповідач тощо).

Ось, наприклад, спілкування прокурора в суді набуває різних форм, так під час оголошення прокурором обвинувальної промови, воно є монологічним, безпосереднім, в дебатах – полілогічним, судовому слідстві – частіше діалогічним. Професійне спілкування фахівців у галузі права - це, насамперед, процес взаємної активності: інформація не тільки передається, а й формується, уточнюється, розвивається, при цьому передбачається, що у відповідь на послану інформацію буде отримано нову. По-друге, фахівці у галузі права впливають один на одного, та на осіб, котрі становлять професійний інтерес з тією чи іншою метою, а відтак виникають певні взаємини. По-третє, обмін інформацією фахівців у галузі права можливий лише за умови, що суб'єкти перцептивно розуміють один одного, тобто однаково сприймають значення слів, що промовляються (яскраво це виражено у судовому процесі, а саме у частині дебатів, судового слідства).

Зрозуміло, що аспект професійної діяльності фахівців у галузі права законодавчо в повному обсязі не забезпечений, оскільки неможливо регламентувати весь спектр фахового спілкування, як неможливо визначити, який саме метод чи мовний прийом доцільніше використовувати в конкретній ситуації. Вони (методи та прийоми) визначаються складною взаємодією щонайменше трьох чинників: особливостями особистості фахівця в галузі права, об'єкта професійної діяльності та службової ситуації. Водночас, оволодіння мистецтвом розуміти людей та керувати їх поведінкою забезпечить зростання професійної майстерності фахівців у галузі права, діяльність котрих неминуче пов'язана із спілкуванням у різних формах його прояву.

Основним засобом і умовою діяльності фахівців у галузі права в юрисдикційній діяльності є професійне спілкування. Так, активність і



зацікавленість сторін у фаховому спілкуванні може розрізнятися у різних учасників юрисдикційного процесу. У практиці професійної діяльності фахівців у галузі права вона здебільшого однобічна, наприклад, ініціатива виходить від самого прокурора, однак об'єкт оперативного інтересу при цьому лишається пасивним або ж протидіє (приховано чи відкрито) встановленню будь-яких взаємин. Але через це він не перестає бути учасником професійного спілкування. Таке ствердження неприменшує ролі наступальності в професійному спілкуванні фахівців у галузі права, враховуючи реалізацію в юрисдикційному процесі принципу змагальності та диспозитивності.

Навпаки, професійна майстерність фахівців у галузі права виявляється саме в тих випадках, коли необхідно встановити психологічний контакт із особою, яка не схильна до спілкування, здійснити психологічний вплив і отримати важливу процесуальну інформацію, особливо це проявляється в тенетах юрисдикційного процесу. Для отримання такої інформації фахівцю у галузі права слід оволодіти відповідними методами отримання інформації про особу, що становить професійний інтерес, а саме: спостереження та бесіди (реалізується у формі різновидів допиту).

Вищезазначене, дозволяє надати власне визначення професійного спілкування фахівців у галузі права – як складного багатопланового процесу встановлення і розвитку контактів між собою та суб'єктами професійної діяльності, що зумовлений потребами виконання поставлених завдань і включає обмін інформацією, сприймання й розуміння іншого комуніканта, вироблення єдиної стратегії взаємодії; взаємодія фахівців у галузі права, спрямована на зміни у стані, поведінці та особистісно - смислових особливостях осіб, котрі становлять професійний інтерес.

Професійно-комунікативні здібності, на думку Т. Розової, є комплексом індивідуально-психологічних особливостей, що забезпечують професійно спрямовану здатність особистості до активного та ефективного (оптимального) спілкування, передавання та адекватного сприйняття інформації, організації взаємодії з іншими людьми, адекватного розуміння себе та своєї поведінки, розуміння партнерів по спілкуванню та їх поведінки, що виступає необхідною умовою подальшої успішної професійної діяльності [1, с. 16], у нашому випадку прокурорського працівника. Комунікативність (комунікабельність), як зазначає А. Дулов, може бути віднесена до однієї з основних властивостей людини, що суттєво полегшує процес встановлення соціальних зв'язків [2, с. 91]. З позицій Ю. Трофімова, комунікабельність не менш важлива, ніж професійна підготовка [3, с. 493].

Спілкування, на думку вченого, передбачає природну привабливість, душевну чуйність, притягувальну силу простоти. Якщо фахівець в галузі права – комунікабельна людина, то він, як правило, легко вступає в контакт. Відтак, спілкування виступає як відкрита і рухлива система, що забезпечує можливість розподілу і перерозподілу функцій між його учасниками, зміни ролей в процесі вирішення професійних завдань, взаємодопомоги (чи протидії), взаємокорекції, контролю, компетенції тощо. Отож промова та мова фахівців у галузі права має бути намальована голосом та

красномовністю, адже одна людина може гучно кричати, але її ніхто не почує навіть поряд, а інша може промовляти щось пошепки, однак її почує весь світ.

**Список використаних джерел:**

1. Розова Т. М. Креативність як чинник розвитку професійно комунікативних здібностей майбутніх психологів : автореф. дис. канд. психол. наук: 19.00.07. Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. Київ, 2007. 23 с.
2. Дулов А. В. Судебная психология. Изд. 2-е, исправл. и доп. Минск, „Вишейш. школа”, 1975. 464 с.
3. Трофімов Ю. Л., Рибалка В. В., Гончарук П. А. Психологія: Підручник. 3-ге вид. Стереотип. К.: Либідь, 2001. 560 с.

**Сокол Єлизавета Олександрівна**

*студентка 5 курсу*

*Навчально-наукового інституту*

*фізичної культури*

*Сумського державного педагогічного*

*університету імені А.С.Макаренка*

## **РОЗВИТОК І ЗМІНИ ІНСТИТУТУ ОСАВУЛА В КОЗАЦЬКІЙ УКРАЇНІ**

Питання стосовно проблем державотворення лишаються актуальними з античного часу. Відповідь на них намагалися дати філософи, соціологи, історики, політологи, інші науковці. Але й на сьогодні багато аспектів державотворення не мають чітких пояснень.

Чимало відповідей на питання про те, яким бути сучасному державотворенню, можна знайти в історії українського козацтва, вивчаючи зокрема, політичну систему козацької держави, інститут гетьманства, інститут генеральної старшини, органи судової та виконавчої влади тощо. Правильне розуміння історичних закономірностей і процесів становлення Української держави, врахування набутого досвіду має велике значення не лише для сучасних науковців, але й урядовців.

Генеральний осавул – член генеральної старшини, один із вищих військових урядів, вища службова особа у Гетьманщині XVII – XVIII ст. Даний уряд проіснував до скасування генеральних урядів та автономії Гетьманщини у 1781р.

Генеральні осавули відіграли важливу роль у суспільно-політичному житті Гетьманщини. Вони очолювали козацькі загони, були наказними гетьманами, проводили огляд військ та козацьких полків, брали участь у діяльності дипломатії, зокрема, зустрічали послів. Генеральні осавули мали свої повноваження, як на генеральній раді, так і на старшинській раді. Особи, які посідали уряд генерального осавула, були особисто наближеними до гетьмана, виступали його дорадниками, і часто мали вплив на його рішення. Генеральний осавул, як посадова особа, мав різноманітні функції та обов'язки. Він був довіреною особою гетьмана, яка займалась найвідповідальнішими

справами та розслідуваннями. Але протягом більш ніж столітнього періоду існування уряду генерального осавула, відбулись значні зміни у його функціях, обов'язках та політичній вазі.

За даними етимологічного словника української мови, уряд генерального осавула первісно виник і був перенесений до Гетьманщини із Запорозької Січі. Самі ж запорожці перейняли його зі Сходу. Осавул – запозичене з тюркських мов («jasaul»), що означає «розпорядник, виконавець наказів», монгольське «йасагуль» – «розпорядник, командир загону» і разом з ним зводяться до тюркського дієслова «йоса» – «приводити до ладу, влаштовувати». Осавули відомі в Криму. Були вони і в астраханських татар. У Хівінському та Кокандському ханстві вони виконували ревізорські функції, були двірськими особами. Пізніше, осавул – «виборна службова особа; офіцерський чин у козачих військах дореволюційної Росії», осавул – «прикажчик у панському маєтку; виборна службова особа».

На Запорозжжі осавул виконував складні і різнопланові функції. Він стежив за порядком та поведінкою серед козаків у мирний час на Січі, а у воєнний час – у таборі. Осавул стежив за виконанням судових вироків, рішенням кошового чи всієї ради як на Січі, так і у віддалених паланках. Займався збором інформації з приводу різних суперечок і злочинів серед сімейних козаків. Заготовляв провіант для війська на випадок війни, приймав хлібне і грошове жалування і за наказом кошового розподіляв його відповідно до посади кожного із старшин [1, с.142].

Таким чином, козаки перебрали багато військових традицій зі Сходу, зокрема уряд осавула, який був притаманний тюркським народам.

Генеральними осавулами, зазвичай, було двоє осіб. Від самого початку Національно-визвольної війни під проводом Хмельницького, в документах фігурують дві особи, пов'язані з урядом генерального осавула. Наприклад, два осавула згадуються під час приїзду царських послів до Чигирин [2, с.68]. Також згадується двоє генеральних осавулів у Переяславських статтях 1659 року, де передбачається надається на утримання «... ясауловъ Войсковых по чотыреста золотыхъ [4, с.263]». Після поділу Гетьманщини на Лівобережну і Правобережну, у них існували окремі уряди в складі генеральної старшини Правобережної і Лівобережної Гетьманщини [4, с.267].

Якщо першого генерального осавула в документах згадують, як генеральний осавул або військовий осавул, то другого генерального осавула, інколи, називали «підосавульний». Про це говорить І. Самойлович, що Дорошенко назначив «...подьесаулногo своего войскового, Шулика названого, наказнымъ гетманомъ [4, с.237]». Другий генеральний осавул знаходився дещо нижче за рангом, ніж перший. Це можна простежити на прикладі дарунків від царя генеральній старшині [3, с.58]. Наприклад, на раді 1672 року князь Ромодановський дав «ясоуломъ: Ивану Лысенку сорокъ [соболев – *Авт.*] 60 рублевъ, Леску Черняку сорокъ соболев 30 рублевъ [4, с.952]». Про другого генерального осавула («підосавулія»), згадує також і «Словарь малорусской старины» Ломиковского В. Я. Автор зазначає: «Ихъ было всегда два: старшій изъ нихъ былъ хранитель гетманской

булави [5, с.6]». Варто зазначити, що з кінця XVII – початку XVIII століття різниця у функціях між двома генеральними осавулами зникає. Можна припустити, що за цей час ті повноваження, які визначали різницю між ними, поступово втратили свою важливість і функціональність. Це призвело до того, що обидва генеральні осавули отримують однакові повноваження та стають рівними між собою.

Дослідники історії козацької України поділяють генеральну старшину на дві групи. Інститути генеральних обозного, писаря, судді, а у пізніші часи і підскарб'їя, історики зараховують до складу «вищої» групи гетьманського уряду. З генерального осавула починається так звана «друга група» («нижча») генеральної старшини. До другої групи відносять двох генеральних осавулів, генерального хорунжого та генерального бунчужного. З цього приводу цікаво висловився Лев Окиншевич: «... в актах XVII ст. Московські посланці завжди називають першу генеральну старшину по батькові, або дають їй прізвище, то для генер. осавулів (і хоружого і бунчужного) це рідке явище [3, с.59]». Дійсно, в документах періоду Хмельницького генеральні осавули фігурували як: Демки, Миськи, Васьки тощо. Проте, ми не погоджуємось із наступним твердженням: «Тільки згодом ця нижча генеральна старшина вирівнює своє становище, остаточно вже у XVIII ст. [3, с.59]». Можна вважати, що це пов'язано із тогочасним розумінням царськими послами генеральних осавулів, які сприймалися ними через призму власного бачення та досвіду. Оскільки, люди, які прислужували біля послів, передавали інформацію, забезпечували їх продовольством, були, у їх розумінні слугами, але аж ніяк не представниками якогось високого чину, або в даному випадку, генеральними осавулами.

Таким чином, уряд осавула відомий ще на Сході, де він мав різні функції та обов'язки. Дещо змінившись, він потрапив до запорозьких козаків. В роки Національно-визвольної війни українського народу під керівництвом Б.Хмельницького традиція уряду осавула переноситься із Запорожжя до Гетьманщини. Тут він теж зазнає змін, підлаштовуючись під виклики часу.

#### **Список використаних джерел:**

1. Яворницький Д.І. Історія запорізьких козаків: у 3 т./ Д.І. Яворницький. – Львів: Світ, 1990. – Т. 1. – 319с.
2. Акты, относящиеся къ истории Южной и Западной России: у 15 т. [Електронний ресурс] – СПб., 1861 – 1892. – Т. 4. – 276 с.
3. Окиншевич Л. Генеральна старшина на Лівобережній Україні XVII – XVIIIст./ Л. Окиншевич .– К., 1926. – 89 с.
4. Акты, относящиеся къ истории Южной и Западной России: у 15 т. [Електронний ресурс] – СПб., 1861 – 1892. – Т. 9. – 988 с.
5. Ломиковский В.Я. Словарь малорусской старины. [Електронний ресурс].– К., 1894. – 32 с. Режим доступу: <https://www.twirpx.com/file/888506/>

**Стояцька Ганна Михайлівна**

*кандидат філософських наук, доцент,  
доцент кафедри гуманітарних  
дисциплін та психології поліцейської  
діяльності Дніпропетровського  
державного університету внутрішніх  
справ*

## **ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВА ТА СОЦІАЛЬНА СУТНІСТЬ ПАНДЕМІЇ**

Масштабні соціальні трансформації, що стрімко розгортаються у світі, охопленому пандемією, стали приводом для філософської рефлексії над їх правовою сутністю, а пов'язані з ними питання соціального дистанціювання та самоізоляції – каталізатором переосмислення та змін у системах діючих правових і соціальних норм практично в усіх країнах світу.

На ці виклики, вочевидь, не існує ані виключно правової, ані виключно філософської відповіді. В історії людської культури спроби переосмислення моделей правової регуляції соціальних відносин в умовах епідемічних загроз не такі вже й чисельні. В епоху справжнього ренесансу проблем прав і свобод людини, особливого звучання набувають норми, що тим чи іншим чином обмежують права хворого. Звісно, діючі норми примусової ізоляції поширюються на соціально небезпечних душевнохворих або носіїв важких інфекційних хвороб, тому кримінальна відповідальність за порушення такої ізоляції не сприймається як аномалія. Водночас, нова соціальна пандемічна реальність примушує напрацьовувати гнучкі механізми регуляції поведінки для всіх без винятку, особливо для носіїв, які при відсутності зовнішніх ознак захворювання можуть бути небезпечні для оточуючих. Очевидно, що ряд обмежень, які вводяться у різних країнах, часто сприймаються як дискримінаційні. Відсутність, наразі, впорядкованого і законодавчо обґрунтованого та закріпленого набору санкцій, ставлять перед людством питання про необхідність їх швидкого напрацювання.

Та й в цілому пандемія загострила низку питань щодо стандартів справедливості, притаманних сучасному соціуму. Більшість норм, які стосуються самоізоляції, не прописані у законодавчих системах, не мають значної історії осмислення і важко сприймаються населенням. У різних країнах, як правило, це осмислення та примирення з даністю відбувається за схожим сценарієм проходження п'яти стадій сприйняття неминучого [1]. Але впродовж цих стадій відбувається стрімке поширення захворювання через його надзвичайну вірулентність і, загалом, як правило призводить до фактичного колапсу медичної системи. І питання про соціальну справедливість та правову сутність пандемії постає з новою актуальністю і гостротою.

Ситуація невизначеності ускладнюється тим, що пандемія виявилась дзеркалом соціальних вад та соціальних колізій. Ми не можемо спрогнозувати напевно чи спричинять якісь конкретні людські дії суспільний ризик, але необхідно зважати, що зневага загальних правил однією особою, здатна в умовах

пандемії мати значно більший суспільний резонанс, аніж у звичайному житті (умовно кажучи, п'яний водій на дорозі несе надзвичайну суспільну загрозу, але він об'єктивно не здатен вбити всіх учасників дорожнього руху. Водночас характер захворювання є таким, що недотримання норм одним хворим через специфіку розповсюдження несе загрозу практичному кожному члену соціальної групи).

В цьому сенсі цікавим є спостереження Роланда Стоута, голови Центру етики та громадського життя University College Dublin: «Справа не в тому, чи спричинили конкретні люди якийсь ризик своєю поведінкою. Їх може і не бути, але не в цьому суть. Причина, з якої їх дії не спричинили високого ризику полягає в тому, що коли вони, нехтуючи заборонами юрмляться у громадських місцях, в цей час інші дотримуються правил, тим самим знижуючи суспільну небезпеку. Тобто троє умовних порушників саме тому не нанесли шкоди, що їх було не тридцять. Кожен може подумати, що доки всі інші дотримуються правил, він може нормально не дотримуватися цих правил, оскільки це не принесе шкоди. Але, думаючи лише про можливу шкоду моїй власній поведінці, я відокремлюю себе від колективних зусиль, щоб врятувати життя та медичну службу» [2].

Ця описана типова індивідуалістська позиція демонструє, що людській природі притаманно зневажати тих, хто дотримується правил та виправдовувати своє небажання підкорятися нормам не власним свавіллям, а ліберальними принципами. Ця ідея пояснює, в цілому, причинно-наслідкові зв'язки та умови злочинності або правопорушень. Вона лежить в основі сучасного розуміння сутності права, сформованого просвітницькими ідеалами суспільного договору. У стані «bellum omnium contra omnes» (війни всіх проти всіх – Т. Гоббс) не існує правил і, відповідно, не існує рефлексії над причинами їх порушення. Тоді як у соціумах, обізнаних із нормами права, правопорушення і злочини відбуваються і здійснюються саме через те, що переважна більшість членів соціуму правил дотримуються.

Показовою в цьому сенсі є думка М.Найдорфа, який зазначає, що «з позиції звичайної людської свідомості не можна не лише побачити найдрібнішого збудника цієї хвороби, але й такий макрооб'єкт як пандемія. Вона, звісно, є, але знаходиться за межами особистісного досвіду» [3]. Тому невідрефлексованість природи пандемії неминуче триватиме доти, доки не існуватиме популяційного досвіду, доки хвороба не торкнеться кожного. Так вже бувало в попередні історичні епохи, втім, цей досвід, зазвичай давався людству нелегкою ціною. Зрештою, він став причиною напрацювання діалектичного моральнісного принципу, що самозбереження є невід'ємним продовженням збереження інших. І саме в такі часи дивним чином збігаються етика переконання (І.Кант) та етика відповідальності (М.Вебер) – абстрактний нарратив Просвітництва перетворюється на вільний самоконструйований вибір.

Грандіозні філософсько-правові системи минулого (Арістотель, Т. Гоббс, Дж. Локк, І. Кант, Г. Гегель, Дж. Роулз) довели, що:

– по-перше, універсальна справедливість є неможливою, а відстоювання або просування подібних поглядів неминуче призводить до занурення суспільства у морок тоталітарно-комуністичних ідей;

– по-друге, оскільки універсальна угода справедливості малоімовірна, політичне завдання ліберальних суспільств передбачає створення стандартів поведінки, які дозволяють співгромадянам домовлятися про свої неминучі розбіжності мирно.

Тому ретельне вивчення проблеми «справедливого» обмеження прав і свобод та її правова концептуалізація, закріплення норм, що розширюють або звужують ці права і свободи, змінюють правовий статус, захищають особисте життя та персональні дані громадян, в умовах пандемії та за можливості тотального цифрового стеження вбачається тим досвідом, критичних аналіз та вивчення уроків якого є важливими. Тим більше, що тотальна цифровізація якраз і надає широкі можливості «горизонтального» розгортання поля обговорення стандартів справедливості та підвищення рівня значущості громадянського суспільства в цих процесах.

#### **Список використаних джерел:**

1. E. Kübler-Ross, and I. Byock. *On death & dying : what the dying have to teach doctors, nurses, clergy & their own families*, 50th anniversary edition. ed., New York: Scribner, a division of Simon & Schuster, Inc., 2019.

2. R. Stout. Why we should follow the rules. A call for COVID-solidarity. URL : <https://cutt.ly/dynQzJN>

3. М. Найдорф. Топ-тема. URL : <https://cutt.ly/НynQxI3>

**Шупик Ніна Сергіївна**

*студентка 5 курсу*

*Навчально-наукового інституту*

*фізичної культури*

*Сумського державного педагогічного  
університету імені А.С. Макаренка*

### **АНТИКОРУПЦІЙНА КОНСТИТУЦІЯ ПИЛИПА ОРЛИКА**

Видатна пам'ятка українського конституціоналізму відома як «Пакти й конституції законів і вольностей Війська Запорозького», «Правовий уклад та конституції законів та вольностей Війська Запорозького», «Конституційні пакти Пилипа Орлика, новообраного гетьмана Війська Запорозького з його присягою», у якій ще 310 років тому були законодавчо закріплені антикорупційні заходи. Документ складався зі вступу, 16 пунктів і гетьманської присяги [4].

Шість статей Конституції спрямовані проти зловживання владою і на боротьбу з корупцією. Цей термін вживають у написаному староукраїнською мовою оригіналі тексту.

І пункт присвячений православній вірі. Адже для козаків це питання мало надзвичайно велике значення: «...годиться повести мову про святу православну віру східного обряду, якою войовничий козацький народ уперше й понині просвітився ще за панування хозарських каганів від апостольського Константинопольського престолу і яку й нині невідступно обстоює, бо ніколи

жодною чужою релігією збаламучений не був» [1].

Козаки розуміли, що єдина віра об'єднує українців. Ця проблема була актуальною впродовж сторіч, доки Україна не здобула Томос. «А для більшого впливу чільного у Малій Русі Київського митрополичого престолу і задля зручнішого управління духовними справами нехай найясніший Гетьман доб'ється звільнення нашої Вітчизни з-під московського ярма для провінції, що йому наділена, надана і довірена, та для довколишніх земель від апостольського Константинопольського престолу первісної екзаршої влади».

Відзначаючи прогресивність Конституції, варто зауважити, що у пункті VI засуджується узурпація державної влади гетьманами Війська Запорозького.

На противагу самодержавній владі Пилип Орлик запровадив Генеральну старшину у складі головних радників, які обиралися за згодою гетьмана. Діяльність цього дорадчого органу, генеральні ради якого засідали тричі на рік, передбачала антикорупційну та етичну складову.

Радити старшина повинна була «добропорядно, без своєї чи чужої користі, без душогубних заздрощів та ворогування», у жодному разі не допускаючи негативних наслідків для гетьмана чи Вітчизни.

Загалом документ пронизаний ідеологією обмеження повноважень Гетьмана та його найближчого оточення, кажучи сучасною політико-правовою мовою, необхідності боротьби з корупцією. Очевидно, така редакція документу стала можливою завдяки винесенню ще одного уроку Пилипом Орликом та співавторами Конституції з соціального конфлікту, який мав місце в тогочасній Україні і був причиною слабкої підтримки дій Івана Мазепи та його найближчого оточення в справі спільної боротьби з Карлом XII проти Петра I.

Суд також мав діяти незалежно, оскільки гетьман «не повинен карати сам із власної ініціативи і помсти, але таке правопорушення — і умисне, й випадкове — має підлягати (розгляду) Генерального Суду, який і повинен винести рішення не поблажливе й не лицемірне, а таке, якому кожен мусить підкоритися, як переможений законом».

У пункті IX Конституції закладено прообраз конкурсної процедури при обранні загальним рішенням за згодою гетьмана генерального підскарбія.

Кандидат на цю посаду мав бути людиною «знаною, заслуженою, маєтною та добросовісною».

Основними його обов'язками були нагляд за військовим скарбом, млинами та завідування всілякими прибутками державними, і з гетьманського відома направлення їх «на потреби громадські та військові, а не на приватні».

Незважаючи на підзвітність генерального підскарбія Ясновельможному гетьманові, останньому так само заборонялося використовувати ці кошти на власний розсуд.

Структура фінансового контролю передбачала обрання у кожному полку двох підскарбіїв, які підпорядковувалися генеральному підскарбію. На ці посади мали право претендувати «люди знані та багаті». Щоб забезпечити їх незалежність, вони обиралися загальною ухвалою полковника, військової старшини та громади.

До їх обов'язків належало знання прибутків полку від приватних осіб і



публічних податків, зобов'язання опікуватися видатками і щороку звітувати про свою діяльність. Для забезпечення незалежності «бюджетного процесу» закріплювалася заборона панам полковникам «цікавитися скарбницями полковими».

У разі звинувачення скарбника в незаконних розтратах він повинен був відшкодувати збитки за власний рахунок. Також передбачалося встановлення менш обтяжливої для населення публічної підводної повинності, як у зарубіжних країнах, і створення за їх прикладом державних гонців за казенний кошт.

Ці приклади яскраво демонструють намагання вже тоді адаптувати кращі міжнародні практики до українських реалій

Загальний антикорупційний контроль відповідно до пункту X Конституції покладався на Ясновельможного гетьмана.

Він повинен був «пильнувати, щоби людям військовим і посполитим не чинилися збиткові тягарі, податки, пригнічення та здирства» [3]. Законодавче закріплення цієї норми є проявом гетьманської волі протидіяти корупції.

У Конституції наведено приклади «низової (побутової) корупції», зокрема визначено перелік зловживань панів полковників, сотників, отаманів, урядників і виборних.

До цього переліку належали незаконні пригноблення своєї домашньої челяді, простих козаків і простолюдинів. Їх могли примусити до сінокосу, збирання врожаю, укріплення валів, продажу земель та майна за незначну провину.

Ремісників примушували до ведення домашнього господарства, козаків - до виконання приватних доручень.

Злиденність нещасного простолюду пояснюється пригніченням з боку владолюбних хабарників, «які не за заслуги свої, а через ненаситну пожадливість прагнуть потрапити в уряди військові й посполиті для свого збагачення» [1].

У козацьку добу кадрові питання належали до сфери з підвищеним корупційним ризиком. Завдяки корупції у вигляді подарунків хабарники «спокушають серце гетьманське», що дозволяло їм усупереч справедливості і закону обходити процедуру обрання в уряди полковничі та на інші посади.

Надзвичайно актуальною для вищих керівників України є норма, яка передбачала, «щоб Ясновельможний гетьман жодними подарунками не спокушався і не призначав за хабарі на полковничі чи інші військові або посполитні посади» [1]. У сучасному розумінні йдеться про «високопосадову» чи навіть «політичну» корупцію.

Значні корупційні ризики містила законодавчо закріплена повинність для козаків супроводжувати почесних осіб. Часто подорожуючі без законних підстав вимагали від урядників міст, містечок і сіл «піднесення грішми», незвичних подарунків, харчів, напоїв, підвод, забезпечення охороною.

Крім того, подекуди вони вимагали, забирали, привласнювали і продавали коней, змушували лагодити за громадський кошт свої вози. Ця діяльність утворювала «кругообіг корупції», оскільки урядники, зловживаючи своїм становищем, виказували незаслужену увагу проїжджаючим, збирали нібито на ці потреби особливу їжу й напої, привласнювали їх. Усе це реєстрували у рахунковій

книзі як видатки, обтяжуючи простолюд і призводячи його до зубожіння.

Аналіз Конституції Пилипа Орлика дозволяє стверджувати, що в цьому надзвичайно важливому документі було закладено прогресивні антикорупційні заходи: виборність на посади, незалежність діяльності, етичні засади, фінансовий контроль, звітність, адаптацію кращого міжнародного досвіду.

Тодішня антикорупційна діяльність була спрямована на соціально-чутливі сфери з метою захисту простих людей від зловживань і корупції. Звичайних українців тоді приголомшив VII пункт: якщо хтось вчинить злочин проти гетьмана, то останній не має права карати винуватця, натомість справу передадуть до суду. Конституцію Орлика дійсно не було ратифіковано, адже її мав підписати шведський король, який згодом зазнав поразки. Але вона все ж таки мала певний юридичний статус. Документ було складено у форматі *Pacta conventa*. Такого формату документи були схожими з так званими Генріховими артикулами, які обмежували владу короля в Речі Посполитій. Усі пункти було погоджено зі старшиною та козаками, не вистачало лише підпису Карла XII.

«Пакти й Конституції законів та вольностей Війська Запорозького» були написані під значним впливом ідей західноєвропейського парламентаризму і закладали головні принципи республіканської форми правління.

**Список використаних джерел:**

1. Конституція України гетьмана Пилипа Орлика (1710 р.)// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://gska2.rada.gov.ua/site/const/istoriya/1710.html>
2. Перша Конституція України гетьмана Пилипа Орлика. 1710 рік. К., 1994.
3. Історія української Конституції / А. Г. Слюсаренко (упоряд.), М. В. Томенко (упоряд.). — К. : Право, 1997. — С.31-46.
4. Яворницький Д.І. Історія запорізьких козаків: У 3-ч т. — Львів: Світ, 1992. — Т.3. — Львів: Світ, 1992. — 452 с.

## **СЕКЦІЯ 2**

# **КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО УКРАЇНИ ТА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН. МІЖНАРОДНЕ ПУБЛІЧНЕ ПРАВО**

**Білоус Ольга Вікторівна**

*студентка 4 курсу 406 групи ФІПМВ*

*Чернівецького національного*

*університету ім. Ю. Федьковича*

## **ЗНАЧЕННЯ РАТИФІКАЦІЇ РИМСЬКОГО СТАТУТУ ДЛЯ УКРАЇНИ**

В українському суспільстві знову активно обговорюють, чи варто ратифікувати Римський статут. Якщо нова влада зважиться на цей крок, Україна отримає права повноцінного члена Міжнародного кримінального суду.

20 січня 2000 р. Україна підписала Римський статут, але Конституційний Суд України визнав його таким, що не відповідає Конституції. У червні 2016 р. були внесені зміни до ст. 124 КУ, за якими “Україна може визнати юрисдикцію Міжнародного кримінального суду на умовах, визначених Римським статутом”. Нова хвиля дискусій розпочалася із заяви генерального прокурора Руслана Рябошапки, який висловився за якнайшвидшу ратифікацію Римського статуту. Моніторингова місія ООН з прав людини так само закликає парламент нарешті приєднатися до МКС [1].

Існує думка, що ратифікація Римського статуту нічого кардинально не змінить. До цього часу Україна подала 2 заяви від імені Верховної Ради про визнання юрисдикції Міжнародного кримінального суду:

- Про визнання юрисдикції МКС щодо можливого вчинення злочинів проти людяності під час Майдану з 21 листопада 2013 року по 22 лютого 2014 року та
- Про визнання юрисдикції МКС щодо можливого вчинення злочинів проти людяності та воєнних злочинів на всій території України з 20 лютого 2014 року по теперішній час (без фінальної дати) [2].

Отже, Міжнародний кримінальний суд уже декілька років має можливість розслідувати злочини проти людяності та воєнні злочини, вчинені будь-якими особами на території України, і проводити попереднє вивчення ситуації у державі, результати яких кожного року публікуються на сайті МКС.

Можна стверджувати, що Україна отримає додатковий захист, ставши повноцінним членом МКС. У Звіті щодо діяльності з попереднього розслідування за 2017 рік Офіс Прокурора Міжнародного кримінального суду чітко кваліфікує ситуацію в Криму як окупацію, до якої, відповідно, застосовується правовий режим міжнародного збройного конфлікту.

Проте, Російська Федерація не ратифікувала Римський статут, а це означає, що МКС не зможе вести розслідування на території РФ, а РФ зможе ігнорувати рішення Міжнародного кримінального суду. Крім того, даний суд знаходиться під значним впливом Ради Безпеки ООН, в якій Росія має право вето [3].

Найбільшим аргументом за ратифікацію Римського статуту є той факт, що Україна вже має зобов'язання перед МКС на основі поданих заяв про визнання його юрисдикції, але не володіє жодними правами члена Міжнародного кримінального суду, до яких відносяться:

- право бути членом Асамблеї держав-учасниць Міжнародного кримінального суду;
- право виносити питання на порядок денний Асамблеї та брати активну участь в її роботі;
- право вносити кандидатуру судді Міжнародного кримінального суду від України;
- право брати участь у виборах Прокурора МКС [4].

В українських реаліях важливим наслідком ратифікації Римського статуту стане також те, що “Суд може розпочати провадження, коли національна правоохоронна система не може чи не хоче самостійно розслідувати найтяжчі злочини” [3].

Судячи із заяв представників різних політичних партій, існує велика ймовірність, що Римський статут все-таки буде ратифікований найближчим часом. Це надасть нам можливість бути на рівні з іншими учасниками Міжнародного кримінального суду, проте ратифікація Римського статуту аж ніяк не стане панацеєю, оскільки Україна самостійно має докладати багато зусиль з притягнення винних.

#### **Список використаних джерел:**

1. В ООН закликають Україну якнайшвидше ратифікувати Римський статут. URL: <https://bit.ly/35Q0Kie>
2. Statement by the delegation of Ukraine on the Report of the International Criminal Court // Permanent Mission of Ukraine to the United Nations. URL: <https://bit.ly/2p1fWse>.
3. Римський статут: бійтеся данайців, що дари приносять. URL: <https://bit.ly/35RhTbm>
4. Чому Україна повинна ратифікувати Римський статут Міжнародного кримінального суду. URL: <https://bit.ly/2zwAWsw>

**Вода Антон Ігорович**

*студент 3 курсу*

*Навчально-наукового інституту  
історії та філософії*

*Сумського державного педагогічного  
університету імені А.С.Макаренка*

## **МІЖНАРОДНЕ ПРАВО ЗАХИСТУ ЛЮДСЬКИХ ПРАВ**

XXI століття – епоха бурхливого розвитку науки і техніки. Саме в цей період формується сучасне інформаційне суспільство, якому властиві риси високої динаміки розвитку глибоких знань, передового виробництва, а також всебічного розвитку особистості. Століття стрімкого поширення процесу всесвітньої економічної, політичної та культурної інтеграції та уніфікації, тобто перетворення певного явища на світове, планетарне; те, яке стосується

усієї Землі, земної кулі, тобто глобалізації.

Основними наслідками цього процесу є міжнародний розподіл праці, міграція капіталу у масштабах усієї планети, міграція виробничих та людських ресурсів, стандартизація законодавства, економічних та технічних процесів, а також зближення культур різних країн. Це об'єктивний процес, який охоплює всі сфери життя суспільства і носить системний характер. Як результат в процесі глобалізації світ стає однією системою, і всі його елементи взаємопов'язані між собою[2].

Глобалізація зачіпає країни по-різному і підсилює їх схильність до впливу зовнішніх факторів, як позитивних, так і негативних, зокрема в сфері прав людини. Тому в сучасних умовах міжнародне право захисту прав людини повинно «йти в ногу», а навіть на один крок бути попереду глобалізації, щоб людські права, в епоху роботів та нанотехнологій, були захищені на високому, тобто міжнародному рівні.

Глобалізація є не просто економічним процесом, а включає соціальний, політичний, екологічний, культурний та правовий аспекти, які впливають на здійснення у повному обсязі всіх прав людини і основних свобод.

Міжнародне право прав людини – галузь міжнародного права, спрямована на сприяння та захист прав людини на міжнародному, регіональному та національному рівнях. Як частина міжнародного права ця галузь складається, перш за все, з Міжнародних договорів, зокрема договорів між державами, призначених мати обов'язкову юридичну силу між сторонами, які погодилися з ними, і звичаєвого міжнародного права – норм права, що впливають з послідовної поведінки держав, яка ґрунтується на переконанні, що закон вимагає від них діяти таким чином. Інші міжнародні документи з прав людини, не будучи юридично зобов'язуючими, покликані сприяти реалізації, розумінню і розвитку міжнародного права в галузі прав людини та були визнані як джерело політичних зобов'язань.

Реалізація міжнародного права прав людини може відбуватися на внутрішньому, регіональному або міжнародному рівні. Держави ратифікують договори з прав людини, беручи на себе зобов'язання поважати ці права і забезпечити, аби їх національне законодавство було сумісним з міжнародним законодавством. Коли внутрішнє законодавство не створює засобів проти порушень прав людини, сторони можуть мати можливість вдатися до регіональних чи міжнародних механізмів для забезпечення дотримання прав людини [3].

Права людини, які закріплені у діючих міжнародно-правових договорах, є результатом довготривалого історичного розвитку суспільно-політичної думки, поступового формування стандартів, що стали нормою життя сучасного демократичного суспільства.

Одним з головних органів ООН, що здійснює захист прав людини, є Комітет ООН з прав людини.

За минулі десятиліття універсальна система захисту прав людини набула розгалужений і складний характер. На даний момент до неї відносяться такі органи та механізми:

- Генеральна Асамблея ООН, Рада ООН з прав людини та його допоміжні органи і механізми;
- Рада Безпеки ООН і ряд її спеціалізованих механізмів;
- Економічна і соціальна рада ООН і функціонуюча при ній Комісія зі становища жінок і Постійний форум ООН з питань корінних народів;
- Міжнародний Суд ООН; – Секретаріат ООН і його окремі підрозділи;
- договірні (конвенційні) органи з прав людини;
- деякі спеціалізовані установи ООН (Міжнародна організація праці. Організація ООН з питань освіти, науки і культури);
- тимчасові і спеціальні механізми захисту прав людини, створювані органами ООН.

Становлення міжнародного права прав людини пов'язане з розробкою й ухваленням міжнародних актів універсального характеру, у яких права людини було систематизовано, а також із формуванням міжнародних організаційних механізмів захисту цих прав[1].

У міжнародному праві така систематизація була здійснена з 1948 по 1966 роки в серії нормативних актів, неофіційно іменованих Міжнародною хартією прав людини, яку складають Загальна декларація прав людини, Міжнародний пакт про громадянські та політичні права, Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права. У ці ж роки були створені найважливіші універсальні міжнародні механізми захисту прав людини. Міжнародна хартія прав людини є нормативно-правовою основою міжнародного права прав людини. Загальна декларація прав людини ухвалена 10 грудня 1948 р. і досі залишається з багатьох поглядів документом унікальним. Це був перший міжнародний акт, у якому були викладені громадянські, політичні, економічні, соціальні та культурні права людини. Вперше вони були викладені в міжнародному документі систематизовано, у вигляді каталогу, тобто як перелік прав і свобод. Декларація вперше проголосила необхідність єдиного для всіх розуміння прав людини. Уперше в міжнародному праві Декларація пов'язувала дотримання прав людини з рухом до демократії. Схематично всі правозахисні міжнародні організації можна розподілити на дві групи: універсальні та регіональні.

Універсальні правозахисні міжнародні організації – це органи й організації, які поширюють свою діяльність на увесь світ, незалежно від державних і регіональних кордонів. Ці механізми тією чи іншою мірою пов'язані з основною міжнародною організацією світу – ООН. Це не випадково: по-перше, її членами є майже всі держави світу, по-друге, відповідно до Статуту ООН однієї з основних цілей діяльності цієї організації є «утвердження віри в основні права людини, у гідність і цінність людської особистості» [2].

Таким чином, міжнародний захист прав людини є сукупністю норм, що визначають єдині для міжнародного співтовариства права і свободи людини, встановлюють зобов'язання держав щодо закріплення, забезпечення та охорону цих прав і свобод і надають індивідам юридичні можливості реалізації та захисту визнаних за ними прав і свобод.

**Список використаних джерел:**

1. Буткевич О. В. Міжнародне право прав людини // Українська дипломатична енциклопедія: У 2-х т./Редкол.:Л. В. Губерський (голова) та ін. — К.:Знання України, 2004 — Т.2 — 812с.
2. Нестерович В.Ф. (2017). Верховенство права та забезпечення прав людини на тимчасово окупованих територіях України. Наукові записки НаУКМА. 2017. Т. 200. Юридичні науки. с. 85–92.
3. Права людини: Міжнародні стандарти: наук.-допом. бібліогр. список л-ри Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, Бібліотека; уклад. Л. Дейнека. Луцьк, 2013.

**Геєць Ірина Віталіївна**

*кандидат юридичних наук, доцент  
кафедри політології, права та  
філософії Ніжинського державного  
університету імені Миколи Гоголя*

**МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ ПРАВА НА ЖИТТЯ**

Особлива важливість права людини на життя досить очевидна навіть без звернення до джерел права. Водночас на сьогоднішній день дане право, закріплене в більшості внутрішньодержавних, а також регіональних та універсальних міжнародних актів, як і раніше містить ряд нерозв'язаних питань, що мають безсумнівно важливе значення. Тому актуальність даної проблематики обумовлена тим, що, незважаючи на очевидну важливість даної теми, до сих пір у світової спільноти немає єдиної позиції щодо окремих аспектів даного права, в тому числі з принципових моментів його здійснення і захисту в міжнародно-правовому аспекті.

Право на життя завжди приваблювало вчених та науковців, які, визнавши його за абсолютну цінність людської цивілізації, намагалися якомога глибше дослідити всі його аспекти. Так, свою увагу праву на життя приділяли такі відомі вітчизняні та зарубіжні вчені як К. Бойл, М. Воскобітова, О. Гарасимів, Т. Дудаш, М. де Сальвіа, П. Рабінович, В. Туманов, Г. Христова, Ю. Хім'як, С. Шевчук, А. Червяцова та інші. Разом з тим, зміст правових елементів права на життя та практика їх захисту є динамічними, багато проблем залишається досі не вирішеними. Тому характеристика цих проблем впливатиме на визначення напряму сучасного захисту цього права, на розвиток міжнародного та національного права.

Право на життя протягом довгого часу не знаходило формального закріплення в нормативних актах, і про його реалізацію і захист можна судити переважно на підставі кримінально-правових і, в меншій мірі, адміністративно-правових норм. Лише розвиток уявлень про права людини як про особливий об'єкт досліджень і правової категорії зумовило на рубежі XVIII-XIX ст. закріплення права на життя у самостійних внутрішньодержавних нормах. При цьому іншим правам, наприклад, праву на приватну власність, національним правом гарантувався вищий рівень захищеності в порівнянні з правом на життя.

Право на життя, визнане одним з фундаментальних, знайшло закріплення в

міжнародному праві лише з закінченням Другої світової війни. Саме колосальні втрати живої сили в ході військових дій стали не тільки приводом для закріплення права на життя в якості окремої правової категорії, а й надали даному праву особливу важливість і захист (в тому числі шляхом створення міжнародних механізмів захисту), що відбилося і на наступній міждержавній практиці, що свідчить про поступове зменшення підстав для правомірного обмеження права на життя як в мирний, так і у воєнний час.

Після ратифікації Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (далі – Конвенція) [1] Україна взяла на себе низку зобов'язань, які впливають із цього міжнародного договору. З-поміж норм Конвенції, які Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ, Суд) вважає основоположними, Суд у своїй практиці встановлює верховенство статті 2. Стаття 2 захищає право людини на життя, без якого користування будь-якими правами і свободами, гарантованими Конвенцією, було би ілюзорним [3, с. 98]. Стаття 2 Конвенції захищає право людини на життя, що є одним зі стрижневих положень Конвенції. Разом зі статтею 3 Конвенції вона втілює одну з основних цінностей демократичних суспільств, які входять до складу Ради Європи [2, п. 35].

Норми, що закріплюють право на життя, слід тлумачити комплексно як сукупність (систему) зобов'язань держави щодо захисту людського життя. Дані зобов'язання можна поділити на негативні і позитивні. Негативні зобов'язання представляють собою обов'язок держави не здійснювати протиправних дій, здатних спричинити порушення права людини на життя. При цьому точка зору, що для виконання всіх своїх зобов'язань щодо охорони життя державі досить утримуватися від певних дій, видається нерозумною. Негативні зобов'язання є лише частиною зобов'язань держави, невиконання яких є підставою для притягнення останньої до правової відповідальності за національними законами або за міжнародним правом.

Другу частину зобов'язань держави слід віднести до позитивних, які передбачають активні дії держави щодо забезпечення та захисту права на життя. Дані зобов'язання можна розглядати в широкому і у вузькому сенсі. У широкому сенсі дана група передбачає обов'язок держави щодо створення системи органів влади та організацій, які займаються захистом прав людини в цілому і права на життя зокрема, шляхом законодавчої діяльності, а також контролю за діяльністю тих чи інших організацій і груп осіб. У вузькому сенсі дана категорія зобов'язань передбачає конкретні зобов'язання органів держави щодо захисту права на життя. Позитивні зобов'язання можна також класифікувати на організаційні (матеріальні) і процесуальні. При цьому перші, як правило, носять превентивний характер, тоді як процесуальні зобов'язання передбачають обов'язок держави, в разі порушення права на життя або підозр про можливість такого, провести ефективне та об'єктивне розслідування обставин справи з метою визначення причинно-наслідкового зв'язку і покарання винних, а також запобігання подібних ситуацій в подальшому. Тому, як влучно зазначає П.М.Рабінович, праву людини на життя завжди корелює неодмінний обов'язок держави активно захищати життя: я маю право вимагати від держави, аби вона не тільки «не чіпала» мене, а щоб вона захищала мене, вчиняла активні дії для захисту мого життя [5, с. 33].



Зі статті 2 Конвенції випливають такі обов'язки держави: негативний – не вбивати; позитивний – захищати право людини на життя; та процесуальний обов'язок щодо слідства, який має нести держава у випадку насильницької смерті [4, с.19].

Саме виконання з боку держави всього комплексу зобов'язань може бути ефективною гарантією права людини на життя, і одночасно гарантією непритягнення держави до правової відповідальності як на міжнародному, так і на внутрішньодержавному рівні. Крім того, перелік позитивних і негативних зобов'язань не може вважатися вичерпним. Враховуючи, що зобов'язання можуть не мати безпосереднього нормативного закріплення, саме судове розслідування конкретних справ, що стосуються захисту права на життя, можуть призвести до виявлення (і, відповідно, реалізації на практиці) нових зобов'язань позитивного характеру щодо захисту права громадян на життя.

На сьогоднішній день в міжнародному праві відсутнє загальне уявлення щодо моменту виникнення права на життя. Обидві існуючі точки зору (як визнання права на життя за людським зародком, так і принцип виникнення права на життя лише з моменту фізіологічних пологів) досить уразливі для критики. Дане питання, як вбачається, не може бути вирішене лише юридично, але має вирішуватися в світлі комплексного аналізу даного поняття як з юридичної, так і з медичної, онтологічної точок зору, навіть, незважаючи на той факт, що національні судові органи, а також ЄСПЛ, як правило, не розглядають аборт як порушення права на життя. У той же час положення окремих національних і міжнародних нормативних актів, а також доктрини філософських і релігійних вчень говорять про зворотнє – тобто прирівнюють аборт до позбавлення людини життя. Проміжним вирішенням даного питання може стати визначення переліку підстав, які повинні визнаватися всіма державами достатніми для законного переривання вагітності – в першу чергу з метою турботи про життя і здоров'я матері.

Евтаназія є одним з найбільш суперечливих аспектів права на життя. На сьогоднішній день в сфері міждержавних відносин відсутні єдині принципи реалізації даного інституту. Однак, незважаючи на різне ставлення, міждержавна практика дозволяє сформулювати визначення евтаназії наступним чином. Евтаназія – це умисна дія або бездіяльність, вчинена на законній підставі відносно смертельно хворої особи за її власним бажанням або, в разі неможливості висловити таке, за розпорядженням його офіційних представників, яке має на меті позбавлення хворого від страждань, результатом якого є швидке і безболісне настання смерті особи. Поєднання всіх зазначених в даному визначенні характеристик дозволяє говорити саме про евтаназію. В іншому випадку мова повинна йти про умисне позбавлення життя. Необхідно звернути особливу увагу на наявність правової підстави даної дії, оскільки в разі, якщо внутрішньодержавне право не визнає законність евтаназії – заподіяння смерті таким шляхом буде розглянуто як злочин незалежно від мотивації і наявності інших ознак евтаназії. У разі збереження ситуації, коли немає чіткої міжнародно-правової позиції по окремих моментах застосування евтаназії і її допустимості в принципі, видаються неминучими численні правові колізії та суперечки, що не сприятиме ефективному захисту права на життя.

Смертна кара не може бути заборонена на універсальному рівні у зв'язку з розбіжностями як в питаннях переліку злочинів, за які може бути призначена виняткова міра, так і в питаннях її допустимості в принципі. Так, ЄСПЛ, який гарантовано визнає незаконною можливу видачу особи в країну, де вона може бути страчена, до сих пір не висловив своєї позиції з питання, чи слід вважати смертну кару порушенням права на життя. Чітко виражена позиція Суду дозволить остаточно закріпити протизаконний характер смертної кари саме в контексті права на життя, тоді як нині при розгляді справ, що стосуються призначення і застосування смертної кари, Суд, як правило, розглядає справу в контексті ст. 3 Європейської Конвенції [1]. Уточнення позиції Суду дозволить значно спростити розгляд справ, що стосуються питань екстрадиції та продемонструє послідовність позиції держав Ради Європи. У зв'язку з істотними розбіжностями в розумінні значення і ступеня правомірності смертної кари, досягнення на універсальному рівні згоди в питанні її скасування видається малоімовірним. Разом з тим важливим кроком до уніфікації норм про смертну кару могло б стати створення та затвердження на міжнародно-правовому рівні переліку злочинів, за які може бути призначена смертна кара. Безсумнівно, мова може йти лише про особливо тяжкі злочини, які є найбільш небезпечними для людини, держави і суспільства. Дані обмеження дозволять уникнути покарання людей, винних у злочинах, лише в силу традицій, особливостей моралі і віросповідання, які визнані національним кримінальним правом як такі, що заслуговують смертної кари, в першу чергу, в ряді арабських, африканських країн і Китаї.

Отже, як бачимо, немає єдиної точки зору світової спільноти на різні питання реалізації права окремих аспектів на життя, випадків його обмеження, а також обов'язків держав щодо його захисту. Тим часом не викликає сумнівів, що саме це право, незважаючи на його неабсолютний характер (тобто наявність законодавчо передбаченої можливості його обмеження), є багато в чому основним.

#### Список використаних джерел:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р. URL: [http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995\\_004](http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_004) (дата звернення: 12.04.2020).
2. «Михалкова та інші проти України» (Заява № 10919/05) від 13 січня 2011 р. URL: <http://www.minjust.gov.ua/file/986> (дата звернення: 12.04.2020).
3. Буткевич В. Право на життя – основоположне право ЄКПЛ. Становлення і розвиток критеріїв і стандартів його застосування. *Європейський суд з прав людини. Судова практика: дод. до журн. «Право України»* / за заг. ред. В.Г.Буткевича. Вип. 2: Стаття 2 ЄКПЛ «Право на життя»: у 3 кн. 2011. 1108 с.
4. Бойл К. Право на життя відповідно до Європейської конвенції з прав людини (стаття 2) . *Європейська конвенція з прав людини: основні положення, практика застосування, український контекст*. Київ: ВПОЛ, 2004. 960 с.
5. Рабінович П.М. Право людини на життя (стаття 2 ЄКПЛ). *Європейська конвенція з прав людини: основні положення, практика застосування, український контекст*. Київ: ВПОЛ, 2004. С. 33–40.

**Годонюк Юлія Сергіївна**

*студентка I курсу магістратури*

*Навчально-наукового інституту*

*історії та філософії*

*Сумського державного педагогічного  
університету імені А.С.Макаренка*

## **ВИКОНАННЯ УКРАЇНОЮ РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ**

З 70 років існування ЄСПЛ Україна бере участь 20 років. За ці роки є багато позитиву і негативу. На жаль, окрім позитивного досвіду взаємодії (позитивний вплив на реформування правової системи України та системи правосуддя), ми маємо також негативний досвід ідентифікованих порушень прав людини Європейським Судом та великої кількості правових проблем масштабного характеру, що не вирішуються у процесі виконання протягом достатньо тривалого періоду часу.

В Україні у системі Конвенції досі залишається проблемним реагуванням на судові рішення ЄСПЛ, ефективність та аналізування цього реагування. Вжиття конкретних заходів загального характеру протягом конкретних строків. Це створює зовнішнє враження, що багаторазово визначенні в цих рішеннях правові проблеми значно применшуються, недооцінюється їхній позитивний потенціал як рушія необхідних державі та правовій системі сучасних змін, інтеграції правової системи України в систему європейського права.

Слід зазначити, що велику роль виконує Комітет міністрів Ради Європи у виконанні рішень ЄСПЛ. Це статутний орган Ради Європи, що має у своєму складі представництво заступників міністрів закордонних справ або у випадку спеціальних засідань КМРЄ з «прав людини». Спеціальні засідання КМРЄ з «прав людини», які зазвичай тривають 3 дні, проходять 4 рази на рік. Під час цих засідань розглядається виконання найбільш нагальних питань, пов'язаних із захистом прав людини. У грудні цього року розглядатиметься майже 40 груп справ приблизно щодо 20 держав-учасниць Ради Європи. Аналогічна ситуація з наступним засіданням КМРЄ з «прав людини» у березні 2020 р.

Великою проблемою є те що Україна займає передове місце за кількістю справ на розгляді в ЄСПЛ та незавершених повним виконанням проваджень у КМРЄ. Тому є велике навантаження та кількість позовних заяв, а з можемо зробити висновки, що українська судова система не реформована. Слід не згадати справу «Швидка проти України» визнав порушення права заявниці на свободу вираження її поглядів (за ст. 10 Європейської конвенції). Зокрема, пані Швидка звернулася до ЄСПЛ, після того як була засуджена в Україні до адміністративного арешту на 10 діб за те, що зрізала частину стрічки з написом «Президент України В. Ф. Янукович» з вінка, покладеного ним до пам'ятника Тарасу Шевченку. В такий спосіб заявниця висловила свій політичний протест під час публічного заходу до Дня Незалежності України.

Європейський суд відзначив, що застосування покарання адміністративного арешту на 10 діб не було співмірним, адже заявниця була пенсіонеркою, раніше не вчиняла жодних правопорушень, а її дії не були небезпечними чи насильницькими. Окрім того, на думку Суду, арешт був застосований саме через те, що заявниця не визнавала своєї вини, тобто не змінила свої політичні погляди. Також Суд визнав порушення права заявниці на перегляд призначеного їй покарання, оскільки на момент розгляду апеляції заявниця вже фактично відбула призначені їй 10 днів адмінарешту [1. с.26]

КМРЕ позитивно оцінив дії держави, спрямовані на виконання цього рішення ЄСПЛ. Відповідні рішення Конституційного Суду були прийняті у справі стосовно неможливості апеляційного оскарження рішень щодо застосування адміністративного арешту. Однак все ж таки залишаються невирішеними питання, пов'язані з адміністративною відповідальністю осіб за дії, фактично пов'язані з висловлюванням поглядів, захищені вимогами ст. 10 Конвенції (право на свободу висловлювання поглядів). Загальна або середня тривалість виконання заходів загального характеру щодо України (внесення змін до законодавства та судової чи адміністративної практики, інституційні зміни), згідно зі статистичними даними, становить приблизно 7,5 років. Це не беручи до уваги тривалість провадження в ЄСПЛ. Тобто, однозначно, існує проблема забезпечення дотримання Конвенції з прав людини на національному рівні, незважаючи на те, що Конвенція — це по суті національний закон, а практика Суду — джерело права.

Проблема виконань рішень в Україні дійсно є вона пов'язана з ефективністю реагування органів влади на рішення ЄСПЛ (мова йде не тільки про Міністерства юстиції, але й про органи судової та законодавчої влади). Виходячи з цих статистичних даних, можна окреслити заходи загального характеру на підставі рішень Європейського суду з прав людини. На мою думку, тут можна говорити про два основних стратегічних напрямки. По-перше, це існування законодавчих прогалин або невідповідного законодавства чи нормативних актів, які ідентифіковані в рішеннях Європейського Суду. Наразі триває дискусія стосовно системності та структурності певних ідентифікованих проблем, які можуть «генерувати» нові порушення прав людини як на національному рівні, так і на рівні Європейського Суду з прав людини.

Для правової системи України важливо виконувати рішення ЄСПЛ. По-перше, це відновлення порушених державою, державними органами влади прав людини, що визначені в рішеннях ЄСПЛ. По-друге, це оздоровлення і трансформація правової системи України, наближення її до конкретних стандартів ЄСПЛ, визначених у практиці ЄСПЛ та КМРЕ. Фактично, це робота на майбутнє правової системи, судової системи, лібералізації права та забезпечення сталості верховенства права в Україні у довгостроковій перспективі. По-третє, це питання міжнародно-правової відповідальності держави, її зобов'язання з позиції міжнародного права, репутація держави, здатність дотримуватися своїх зобов'язань у відносинах з міжнародними партнерами та Радою Європи. Це питання євроінтеграції України та вимоги

Конвенції, зокрема ст. 46, яка визнає рішення обов'язковими до виконання, а також вимоги норм Конституції, забезпечення ефективного доступу до міжнародних судових інституцій. Тобто велика кількість чинників, які ще недостатньо беруть до уваги.

**Список використаних джерел:**

1. Пушкар П.В. В Україні на національному рівні існує проблема забезпечення дотримання Конвенції з прав людини. Юридична газета. 2020. 21 січ. №1 (707). С. 23-25.

**Дигал Ярослав Володимирович**  
*аспірант Ніжинського державного  
університету імені Миколи Гоголя*

## **ЗАКОНОДАВЧЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В ПОЛІТИЧНІЙ СФЕРІ УКРАЇНИ**

Рівність чоловіків та жінок є одним з елементів прав людини, рівність забезпечується міжнародними документами, які Україна ратифікувала. Зокрема, рівність гарантується Загальною декларацією прав людини, євроінтеграційними договорами ЄС, рекомендаціями та резолюціями Ради Європи.

Вітчизняне законодавство також декларує гендерну рівність в усіх сферах, в тому числі політичній. Рівність є складовою українського права, вона забезпечується Конституцією, законами, указами, державними програмами та іншими правовими нормами.

Так, в статті 24 Конституції України закріплюється рівність між чоловіками та жінками, недопущення привілеїв або обмежень за статтю [3]

Закон «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» врегульовує засади державної гендерної політики [2].

Стаття 3 Закону визначає, що «державна політика щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків спрямована на утвердження гендерної рівності, недопущення дискримінації за ознакою статі, застосування позитивних дій, забезпечення рівної участі жінок і чоловіків у прийнятті суспільно важливих рішень».

Закон забороняє дискримінацію, гарантує рівні виборчі права та можливості жінок і чоловіків, разом з тим допускається застосування позитивних дій. Визначаються повноваження органів влади у сфері гендерної рівності.

Відповідно до статті 16 Закону, забезпечуються рівні права та можливості обох статей у сфері державної служби та служби в органах місцевого самоврядування: «призначення на державну службу та службу в органи місцевого самоврядування здійснюється з дотриманням представництва кандидатур кожної статі».

У середньостроковому плані пріоритетних дій Уряду України до 2020 року гендерна рівність визначається одним з принципів системи державного управління [5].

Важливе значення для реалізації політики гендерної рівності в Україні має створення посади Уповноваженого Верховної Ради з питань політики гендерної

рівності, що відбулося у 2017 році [6]. Згідно Положення, урядовий уповноважений має ряд завдань у сфері досягнення гендерної рівності. Серед них можемо виокремити наступні завдання:

проведення моніторингу щодо врахування Кабінетом Міністрів України принципу гендерної рівності під час прийняття нормативно-правових актів;

співпраця та взаємодія з громадянським суспільством з питань щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у всіх сферах життя суспільства.

участь у розробленні державних програм з питань гендерної рівності.

Державна соціальна програма забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року визначає своїми пріоритетами ряд завдань соціально-економічного та політичного профілю. До завдань політичної площини можна віднести наступні задачі [1]:

- подолання гендерних стереотипів та протидія дискримінації за ознакою статі

- удосконалення нормативно-правової бази з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у всіх сферах життєдіяльності суспільства

- зменшення гендерного дисбалансу у сфері державної служби та управління людськими ресурсами;

- виконання договірних та інших міжнародних зобов'язань щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків;

- збільшення частки жінок серед народних депутатів України, депутатів обласних та місцевих рад.

Зокрема, згідно програми, на 2021 рік очікується збільшення кількості жіночого представництва в обласних, районних та міських рад до рівня 25 %. Щоб досягти такого представництва органам місцевої влади пропонується здійснення таких заходів як проведення на постійній основі навчань з паритетної демократії та активізації участі жінок у політиці, а також проведення інформаційно-просвітницьких заходів щодо важливості участі жінок у процесі прийняття управлінських рішень.

Таким чином, в Україні гендерна рівність є законодавчо закріпленою як для жінок, так і для чоловіків відсутні будь-які формальні перешкоди, в тому числі у сфері прийняття політичних рішень. Разом з тим, враховуючи нижчу присутність жінок у представницьких органах різних рівнів, у державних програмах робиться наголос на посиленні жіночого представництва у політичній сфері.

#### **Список використаних джерел:**

1. Державна соціальна програма забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/273-2018-%D0%BF#n12>

2. Закон України Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків року [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15>

3. Конституція України року [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

4. Постанова Кабінету Міністрів України № 390 “Про Урядового уповноваженого з питань гендерної політики”, від 7 липня 2017 року року [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/npas/250049925>

5. Середньостроковий план пріоритетних дій Уряду до 2020 року - <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/275-2017-%D1%80>

6. Постанова Кабінету Міністрів України № 390 “Про Урядового уповноваженого з питань гендерної політики”, від 7 липня 2017 року року [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/npas/250049925>

**Іваній Олена Миколаївна**

*кандидат педагогічних наук, доцент,  
завідувач кафедри права та методики  
викладання правознавства*

*Сумського державного педагогічного  
університету імені А.С. Макаренка*

**Киричок Анастасія Сергіївна**

*студентка I курсу*

*Навчально-наукового інституту  
історії та філософії*

*Сумського державного педагогічного  
університету імені А.С. Макаренка*

## **ПРОБЛЕМИ ЗАХИСТУ ВІД КАТУВАНЬ В УКРАЇНІ**

Однією з глобальних загальнолюдських проблем у сучасному світі є проблема прав людини та їх забезпечення. Особливо це стосується такого важливого аспекту, як заборона катування, що є загальною міжнародною нормою, закріпленою у Загальній декларації прав людини, проголошеної та ухваленої Генеральною Асамблеєю ООН від 10 грудня 1948 р., Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 р., Міжнародному пакті про громадські та політичні права 1966 р.; Конвенції ООН проти катування та інших жорстоких нелюдських або таких, що принижують гідність, видів покарання від 10 грудня 1984 р., Європейській конвенції про запобігання катування та нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання від 28 листопада 1987 р., яка була ратифікована Україною 21 січня 1997 року. Заборона катувань також проголошена в статті 7 Міжнародного пакту про громадянські й політичні права, де передбачено, що нікого не може бути піддано катуванню та жорстокому, нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню, а також у Декларації про захист усіх осіб від катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження й покарання, яка була прийнята Генеральною Асамблеєю ООН у 1975 році [1].

Визначення терміну «катування» міститься в статті 1 Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських і принижуючих гідність видів поводжень та покарань, де під «катуванням» розуміється «будь-який акт, яким будь-якій особі свідомо спричинюється сильний біль або страждання, фізичне та/або моральне, для отримання від неї або третьої особи свідомства чи повідомлення, щоб покарати за дії, які здійснила ця особа або третя особа або

в здійсненні яких вона підозрюється, а також залякати або примусити її або третю особу». Каткування належать до тяжких та свідомо жорстоких, нелюдських і принижуючих людську гідність видів поводження.

Україна також засуджує даний злочин, адже, згідно з частиною 1 ст. 3 Основного Закону передбачено, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнається в Україні найвищою соціальною цінністю. Ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню [2, с. 5].

Згідно зі статтею 127 Кримінального кодексу катування – це умисне заподіяння сильного фізичного болю або фізичного чи морального страждання шляхом нанесення побоїв, мучення або інших насильницьких дій із метою спонукати потерпілого або іншу особу вчинити дії, що суперечать їх волі. За катування особи, що його вчиняють, караються позбавленням волі від 2 до 5 років. Якщо ж ці дії було вчинено повторно чи групою осіб, то вони караються позбавленням волі від 5 до 10 років [3].

Однак, попри те, що Україна ратифікувала Загальну декларацію з прав людини, Європейську конвенцію про захист прав людини та основоположних свобод, Конвенцію ООН проти катувань та інші міжнародні документи, які прямо забороняють тортури, їх застосування все ще існує в нашій державі. Щороку Європейський суд з прав людини виносить десятки рішень, у яких суд наголошує на відсутності в нашій країні ефективної системи розслідування катувань. Наприклад, справа «Коробов проти України» (Заява № 39598/03) – жорстоке поводження з боку працівників міліції, справи «Каверзін проти України» (Заява № 23893/03) та «Белоусов проти України» (Заява № 4494/07) – затримання заявника та тримання його під вартою [4].

У багатьох країнах для фіксації слідів катувань використовують Стамбульський протокол, тому існує відпрацьований механізм: як тільки людина заявляє про факт катування, лікарі за певним алгоритмом фіксують тілесні ушкодження, а інформацію негайно передають до незалежного органу, який розслідує факти катувань.

В Україні справи про катування нерідко закривають через відсутність слідів на тілі – адже не всі тортури їх залишають. Найчастіше кривдники застосовують кайданки та викручування рук, електрострум, побиття, душіння пластиковим пакетом та протигазом. Використовують пластикову пляшку з водою – якщо людину бити нею по голові, то можна довести і до струсу мозку, і до смерті. Позбавлення сну, погрози членам сім'ї, імітація страти часто залишають не менше травм, аніж фізичне насильство, проте правоохоронці не хочуть брати на себе тягар доведення таких випадків.

Як показує практика Європейського суду з прав людини, питання про правовідносини, що стосуються гарантій статті 3 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року [5], найчастіше виникають у сферах, пов'язаних із діяльністю правоохоронних органів, збройних сил, пенітенціарних установ та органів із захисту прав неповнолітніх. Саме тут держава зобов'язана передбачити достатні гарантії особі проти катування, нелюдського і такого, що принижує гідність, поводження чи покарання.



Отже, ратифікувавши міжнародні документи, Україна взяла на себе позитивний обов'язок – попереджати та розслідувати подібні випадки. Без цього неможливо говорити про повне дотримання державою заборони катувань, а якщо ж держава сама порушує власні Закони, то це є підставою звернутися до найвищої інстанції – Європейського Суду з прав людини.

**Список використаних джерел:**

1. Конвенція проти катування та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання. Ухвалена Генеральною Асамблеєю ООН 10 груд. 1984 р., ратифікована Указом Президії Верховної Ради УРСР від 26 січ. 1987 р. №3484-XI. Поточна редакція від 13. 11. 1998 р. № 234-XIV [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_085,%201998](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_085,%201998)

2. Конституція України./ Нормативні документи з урахуванням останніх змін в редакції станом на 16.09.2019р. /ТОВ «ВВП НОТІС» 2019 р.,С.5

3. Кримінальний кодекс України. Поточна редакція від 20.03.2020. № 524-IX. {Стаття 127 в редакції Законів № 2322-IV від 12.01.2005, № 270-VI від 15.04.2008; із змінами, внесеними згідно із Законом № 1707-VI від 05.11.2009}. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14,%202020>

4. Практика ЄСПЛ. Український аспект. <https://www.echr.com.ua/>

5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. Ухвалена 4 листопада 1950 р., ратифікована Законом України від 17 листопада 1977 р. Поточна редакція від 02.10.2013 р. [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_004](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004)

**Завгородня Юлія Степанівна**  
*старший викладач кафедри теорії та історії держави і права  
Дніпропетровського державного  
університету внутрішніх справ*

## **ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ДИТИНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ПРАВОВОЇ ТРАДИЦІЇ**

Забезпечення людських прав, починаючи з другої половини ХХ століття є тим питанням, що перманентно перебуває у центрі уваги науковців, як вітчизняних, так і зарубіжних. Водночас, слід зазначити, що лише останні десять років у межах вітчизняного правознавства людські права почали пізнаватися через призму їх фундаментальності, природного та невід'ємного характеру, зв'язку з обов'язками держави. Адже до цього часу вони сприймалися як ті можливості, що надаються державою, через закріплення їх у текстах нормативно-правових актів. За такого підходу поза інтенцією науковців перебували права дитини, особливо якщо урахувати, що діти не сприймалися як повноправні члени суспільства. Про їх інтереси можна було дізнатися чи не виключно через думку їх законних представників. Однак, дитина є таким же членом соціуму як і повнолітні люди, що зумовлює необхідність переосмислення парадигми розуміння прав дитини, зокрема у контексті їх сприйняття саме як людських прав.

До цього слід додати, що людські права (а відповідно і права дитини) переважно розглядалися через їх взаємозв'язок з обов'язками людини, що

суттєво спотворювало природу людських прав (хоча цілком відповідало радянській доктрині юриспруденції), заперечувало іманентну їм природність та невідчужуваність. В європейській правовій культурі адресатом людських прав виступає держава. Саме на державу покладається обов'язок їх забезпечення. Саме держава є відповідальною перед людиною за імплементацію людських прав. Доречно зауважити, що саме ця парадигма сприйняття людських прав закріплена і у Конституції України: «Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.» [1]. Означене явище отримало назву вертикального аспекту людських прав (при цьому ми не заперечуємо горизонтальний ефект дії людських прав).

Питання прав дитини не знаходиться поза увагою вітчизняних науковців. Так, слід загадати таких як Ю.О. Буров, М.М. Єфімов, М.В. Корнієнко, Н.М. Крестовська, Є.Д. Лук'янчиков, Н.В. Ортинська, Т.В. Семигіна, О.С. Синегубов, Ю.О. Трестер, О.А. Шульц та ін.

Однак, зазначені автори розглядають права дитини переважно у контексті усталеного радянського розуміння прав людини: через призму права людини – обов'язки людини. Так, наприклад, Н.М. Крестовська, означивши своє дослідження як «Сучасне розуміння прав дитини» цілком правильно вказує, що серед принципів інтерпретації прав дитини у сучасних умовах має бути автономія особистості дитини, що зумовлює розгляд дитини як повноправної людини, а не як власності батьків чи держави, не як «дорослого у мініатюрі»; визнання пріоритету інтересів дитини [2, с. 411]. Однак при цьому, на думку автора, слід також визнати принцип відмінності між природними, юридичними і реальними правами. З такою тезою автора не можна погодитись, виходячи з наступного. Соціальними нормами є лише ті, які втілюються у поведінці суб'єктів, якщо якесь правило існує лише де-юре, воно не визнається соціальною нормою (а правові норми є нормами соціальними). Для радянської юриспруденції властивим було закріплювати у нормативно-правових актах гасла, від яких суттєво відрізнялась реальність (такий стан зберігається і донині у окремих державах пострадянського простору). У межах західної правової культури такий стан не видається можливим: просто неможна уявити: як можна закріпити у законодавстві певні зобов'язання їх не виконувати. Якщо держава не має наміру виконувати передбачені міжнародним договором зобов'язання, то вона не підписує цей договір (або робить застереження щодо окремих положень такого договору, які не буде виконувати, якщо це допускається таким договором). Якщо є права людини чи права дитини, то є обов'язок держави їх реалізувати. Людські права (відповідно і права дитини) мають пріоритет перед позитивним правом. Вони завжди є реальними, навіть якщо не зафіксовані у прескриптивному тексті. Так, ст. 22 Конституції України передбачає, що людські права, закріплені у Конституції не є вичерпними.

Подібний підхід до розуміння прав дитини викладено і у докторській

дисертації Н.В. Ортинської «Правовий статус неповнолітніх: теоретико-правове дослідження» [3].

Саме на існування прав, встановлених державою, наголошує Т. Симоненко (хоча при цьому дещо змішує природний характер людських прав та їх поділ на позитивні та негативні, розуміючи під позитивними правами ті, які встановлені державою) [4, с. 191].

Відтак, пізнання прав дитини (як і людських прав) через призму нормативістського розуміння права стало фактором відсутності системних досліджень цієї проблематики в аспекті західної правової культури через обов'язки держави, що є додатковим чинником актуальності обраної теми.

Таким чином, доцільним є висвітлення обов'язків держави щодо реалізації прав дитини через призму європейської парадигми людських прав.

**Список використаних джерел:**

1. Конституція України від 28 червня 1996 року. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30.
2. Крестовська Н. М. Сучасне розуміння прав дитини. *Форум права*. 2011. № 3. С. 409–413.
3. Ортинська Н. В. Правовий статус неповнолітніх: теоретико-правове дослідження: дис. д-ра юридичн. наук: 12.00.01. Львів, 2017. 524 с.
4. Симоненко Т. Поняття й ознаки права дитини на захист від усіх форм насильства в Україні: теоретико-правовий аналіз. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 2. С. 188-193.

**Корнієнко Максим Вікторович**  
*завідувач кафедри*  
*адміністративної діяльності поліції*  
*Одеського державного*  
*університету внутрішніх справ*

**ПРОТИДІЯ ЗЛОЧИННОСТІ ЩОДО ДІТЕЙ  
ЯК ПРЕДМЕТ ДОСЛІДЖЕННЯ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД**

У сучасних умовах розвитку суспільства важливим є урахування досвіду інших держав щодо правової протидії правопорушенням. Тому важливим є аналіз досліджень зарубіжних авторів, у першу чергу, європейських та американських (зважаючи на стан реалізації людських прав у цих державах), виходячи зі специфіки їх національного законодавства у сфері боротьби зі злочинністю, різними інституціями забезпечення протидії злочинності тощо.

Серед американських учених, які займалися проблематикою протидії злочинності щодо дітей, варто згадати наступних: Л.Є. Веллс, Р. Ормрод, Дж. Х. Ранкін, П. Хашіма, Д. Фінкельхор.

Зауважимо, що системно до тематики віктимології злочинності щодо дітей займаються професор соціології, директор Центру вивчення злочинів щодо дітей університету Нью-Гемпшира Девід Фінкельхор і науковий співробітник Центру вивчення злочинів щодо дітей університету Нью-Гемпшира Річард Ормрод. Акцентуємо увагу на двох їх роботах,

присвячених повідомленням про злочини щодо дітей і характеристиці таких злочинів. Слід зауважити, що у своїх роботах указані учені спираються на статистичні дані. Так, за отриманими даними у дітей, що потерпіли від злочинів, значно менші шанси у порівнянні з дорослими потерпілими відносно того, що насильницькі злочини проти них стануть відомі поліції або іншим органам влади. Винятком є насильницькі сексуальні злочини щодо дітей, про які повідомляють так само, як і про сексуальні злочини щодо повнолітніх осіб, хоча, навіть більша ймовірність про повідомлення повнолітніми особами щодо сексуального насильства відносно їх дітей, ніж про сексуальне насильство щодо самих дорослих (віктимність є майже однаковою). Так, тільки про 28 % насильницьких злочинів щодо дітей стає відомо поліції. Лише 10 % крадіжок, у яких потерпілими є неповнолітні, стають відомими поліції, але додатково про 29 % таких крадіжок отримують інформацію інші органи, зокрема адміністрації шкіл [1, с. 2].

На думку цих науковців, доволі часто факторами, що сприяють віктимності насильницьких злочинів щодо неповнолітніх, є наступні обставини:

- занепокоєння підлітків щодо особистої автономії та побоювання бути звинуваченими або не сприйнятими серйозно;
- побоювання батьків щодо негативного впливу системи правосуддя на дітей та загальне сприйняття того, що не сексуальні напади проти молоді – це щось інше, ніж справжні злочини.

Тому ювенальна система може запобігти цим факторам, підкресливши свою зацікавленість у наданні допомоги неповнолітнім жертвам, підвищуючи доступність для дитини самої системи та персоналу, а також протидіючи деяким ідеологіям, що стримують необхідність інформування [1, с. 1].

У роботі «Характеристика злочинів проти неповнолітніх» Д. Фінкельхор і Р. Ормрод зазначають, що більше 70 відсотків повідомлень про сексуальні злочини стосуються неповнолітніх жертв. При цьому розслідування таких злочинів має урахувувати низку проблемних аспектів, деякі з них стосуються молодого віку жертв – приблизно одна четверта неповнолітніх жертв є молодшою 12 років. Деякі з них стосуються приватного характеру злочинців, 20 % з яких – сім'я, а 61 % – знайомі.

Серед сексуальних злочинів щодо дітей і викрадень жертвами переважно виступають дівчата, в усіх інших випадках жертвами переважно є хлопці.

Непропорційними є дані по співвідношенню потерпілих дітей і потерпілих повнолітніх осіб по наступним категоріям злочинів:

- переважно діти є потерпілими сексуальних злочинів і викрадень;
- неповнолітні складають меншу частку жертв наступних категорій злочинів: збройний напад (19 %), простий напад (19 %), пограбування (14 %), вбивство (12 %), крадіжка (8 %), вандалізм (4 %) і викрадення автомобілів (2 %). При цьому низький відсоток для викрадення автомобілів, очевидно, пов'язаний з тим, що невелика кількість неповнолітніх володіють

автомобілями. Загалом, неповнолітні складають 22 % жертв насильницьких злочинів і 6 % жертв майнових злочинів [1].

Серед європейських вчених, які займались дослідженням насилля проти дітей, слід згадати таких як Х. Барбаре, М. Бейзерт, Дж. Бейн, Ф. Берлін, А. Біч, С. Брасен, Д. Браус, К. Волмерт, Т. Вайс, Т. Вард, Р. Дікі, Х. Дресінг, Р. Зіпурскі, Н. Кабані, Дж. Кантор, М. Коен, І. Колеман, Б. Крістенсен, А. Крістенсон, З. Лью-Старович, М. Лью-Старович, Дж. Мані, М. Мінер, Ф. Орлекінг, Д. Палашек, М. Пачольський, К. Райен, К. Раймонд, Х. Снайдер, Х. Тост, П. Фаган, Я. Хайтцман, С. Хакер, М. Холл, Р. Холл, К. Шмітт, А. Шмітт та ін.

Окрему увагу слід зосередити на науковій статті колективу авторів «Сексуальне насильство над дітьми в Польщі – аналіз справ 257 осіб, які вчинили сексуальні злочини», метою якої було підготувати багатовимірний аналіз профілю статевого злочинця щодо неповнолітніх. Авторами було здійснено детальний аналіз документації від судової сексології, психіатричних і психологічних досліджень та інформації про провадження щодо 257 злочинців. Аналізована інформація включала демографічні дані, психосоціальний фон, психосексуальний розвиток, сексуальну активність, питання фізичного і психічного здоров'я, а також інформацію про злочин, пов'язаний із сексуальними звинуваченнями [2]. Як зазначають вчені, незважаючи на те, що явище сексуального насилля над дітьми є серйозною проблемою в усьому світі, даних про профіль винних в сексуальних злочинах щодо дітей немало, але вони суперечать популярним ідеям. Так, Раймонд та інші стверджували, що серед винуватців цього типу (середній вік 37 років) 71 % мають середню або вищу освіту, і лише 7 % були безробітними. Фаган і колеги відзначили, що клініцисти не повинні забувати, що людина, яка вчинила сексуальний напад на дитину, не тільки вчиняє злочин, але також страждає від психічних розладів. За даними Раймонда та ін., лише 7 % злочинців не виявили жодних супутніх психічних розладів на основі критеріїв SCID-P. 56 % відповідали критеріям для п'яти або більше розладів (крім педофілії). У 67 % хворих діагностовано порушення настрою в минулому, найчастіше депресію. 64 % пацієнтів мали тривожний розлад (зазвичай соціальну фобію) і посттравматичний стресовий розлад, 60 % зловживали психоактивними речовинами, найчастіше алкоголем (51 %), каннабіноїдами (38 %) та кокаїном (18 %) [2, с. 106].

За даними учених, у більшості випадків винуватці походили з робітничих сімей (61,5 %) або селянських (21,2 %). Вищу освіту мали 15,4 % винних, 83,7 % респондентів були виховані обома батьками, 11,5 % - матір'ю, 2,4 % – батьком і 2,8 % – іншою особою. 65,5 % оцінили відносини своїх батьків позитивно, 30,6 % – негативно і 3,9 % – нейтрально. Батьки розлучилися в 16,5 % випадків. Хороші відносини з батьками мали 74,4 % респондентів. Більше половини (51,3 %) зазнали значних труднощів в освіті, і 13,2 % мали проблеми у відносинах з вчителями. Обидва явища частіше зустрічаються у людей із сексуальними відхиленнями ( $p = 0,049$  і

відповідно  $p = 0,017$ ). Хороші відносини з однолітками мають 73 % респондентів, у тенденції до ізоляції зізналися 18,6 % опитаних, а 8,4 % оцінили всі свої контакти в ранньому житті негативно [2, с. 110].

Таким чином, дослідження зарубіжних вчених можуть бути основою для удосконалення протидії насильницькій злочинності щодо дітей.

**Список використаних джерел:**

1. Finkelhor, D., and Ormrod, R. Characteristics of Crimes Against Juveniles. *Juvenile Justice Bulletin*. 200. June. P. 1-11.

2. Heitzman Janusz, Lew-Starowicz Michał, Pacholski Marek, Lew-Starowicz Zbigniew. Wykorzystywanie seksualne dzieci w Polsce – analiza badań 257 sprawców, którzy popełnili przestępstwa seksualne wobec małoletnich. *Psychiatria Polska* 2014; VOL. 48, NR. 1. 105–120.

**Кучук Андрій Миколайович**

*доктор юридичних наук, доцент,*

*доцент кафедри права та методики  
викладання правознавства*

*Сумського державного*

*педагогічного університету*

*імені А.С.Макаренка*

## **ПРАВО НА ОХОРОНУ ЗДОРОВ'Я У ПРАКТИЦІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ**

Існуюча система захисту людських прав була сформована на початку другої половини ХХ століття. З того часу відбулися кардинальні зміни у соціумі, зокрема, інтенсивний розвиток науки і техніки, підвищення рівня життя населення, визначення людської гідності, верховенства права і конституційної демократії засадничими цінностями системи права цивілізованих суспільств. Ці зміни не могли не позначитися на правовому регулюванні суспільних відносин у сфері охорони здоров'я. Так, 28-30 березня 1994 року у Амстердамі проходив Європейська нарада з прав пацієнтів, за результатами якої прийняті Принципи прав пацієнта, що пов'язано з необхідністю вироблення засад політики у сфері охорони здоров'я у сучасних умовах. Однак, текст Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (далі – Конвенція), що була прийнята у 1950 році не містить прав людини у сфері охорони здоров'я. Однак, ефективність діяльності Європейського суду з прав людини, який створений для захисту людських прав, закріплених у цьому міжнародному договорі, є фактором звернення до нього і у випадках, пов'язаних з порушенням людських прав у сфері охорони здоров'я. Тому аналіз практики Європейського суду з прав людини дозволить краще розуміти сутність досліджуваних прав.

Зважаючи на іманентність рішенням Європейського суду з прав людини (далі – Суд) прецедентного характеру, а також ураховуючи те, що до складу

Ради Європи входить 47 держав, виходячи з обов'язку держав-учасниць Конвенції поважати людські права, закріплені у ній, а також виконувати остаточні рішення Суду у тих справах, у яких вони є сторонами, аналіз практики цього суду дозволяє, по-перше, краще пізнати сутність людських прав у сфері охорони здоров'я (виходячи з доктрини «живого дерева», яка передбачає, що Конвенція має тлумачитись, виходячи з умов сьогодення), зрозуміти їх сприйняття Судом. По-друге, з'ясувати правові засади забезпечення людських прав у сфері охорони здоров'я або визначити напрям розвитку законодавства у 47 державах.

Як було зазначено, текст Конвенції не містить прав людини у сфері охорони здоров'я, однак, Суд розглядає справи, пов'язані з суспільними відносинами у сфері охорони здоров'я. Ці справи доцільно розглядати через аналіз рішень за відповідними статтями Конвенції. Це, переважно, ст. 2 (право на життя), ст. 3 (свобода від катувань), ст. 5 (право на свободу та недоторканність), ст. 8 (право на приватність). Зауважимо, що за ст. 8 Конвенції розглядаються справи різного напрямку, які доволі часто лише «ззовні» пов'язані з людськими правами у сфері охорони здоров'я, наприклад, справа про заморожені ембріони (*Parrillo v. Italy*, заява № 46470/11), справа про можливість народжувати удома, а не в медичній установі *Dubská and Krejzová v. Czech Republic*, заяви № 28859/11 і 28473/12). Подібними є і справи за ст. 5 Конвенції, наприклад, утримання особи в психіатричній лікарні як порушення права на свободу (*Zaichenko v. Ukraine* (No. 2), заява № 45797/09, *Shtukaturov v. Russia*, заява №. 44009/05). Відтак, найбільш важливою для розуміння сутності є практика Суду за ст. 2 і 3 Конвенції. Більшою мірою навіть за ст. 2. Це пов'язано з тим, що деякі хвороби є небезпечними для життя людини. Тому ненадання медичної допомоги або неналежне виконання лікарем професійних обов'язків може призвести до легального наслідку.

За усталеною практикою Суду, якщо скарга стосується ненадання чи неналежного надання медичної допомоги особі у місцях перебування під арештом, що передувало настанню смерті цієї особи, то Суд розглядає таку заяву на підставі ст. 2, якщо ж смерть особи не настала, то Суд розглядає справу за ст. 3 Конвенції (якщо заявник скаржить на порушення ст. 2 і 3 Конвенції).

Слід наголосити, що хоча адресатом вимог щодо забезпечення людських прав є держава, обов'язок надання медичної допомоги, медичних послуг стосується не лише державних установ охорони здоров'я, а і приватних. Органи публічної влади зобов'язані прийняти законодавство, закріпивши обов'язок установ охорони здоров'я, як державних і комунальних, так і приватних, вживати усіх необхідних заходів для забезпечення захисту життя пацієнтів. Держава має створити ефективну і незалежну судову систему, що дозволить з'ясувати причини смерті осіб, яким надавалась медична допомога та притягти винних до відповідальності (*Csoma v. Romania*, заява № 8759/05; *Glass v. the United Kingdom*, заява № 61827/00).

Практику Суду за цією категорією справ доцільно поділити на два різновиди: перший стосується ув'язнених осіб, другий – інших людей.

Перебуваючи під вартою, особа перебуває під повним контролем публічної влади, яка повинна надавати такій особі медичну допомогу, враховуючи стан її здоров'я. Відповідно до міжнародних стандартів держава повинна забезпечити особам, які перебувають під вартою регулярні амбулаторні консультації та невідкладну медичну допомогу; якщо виникає потреба госпіталізувати таку особу, це має бути зроблено наскільки швидко і таким способом, як цього вимагає стан здоров'я. Європейський суд з прав людини неодноразово акцентував увагу на необхідності вжиття заходів з метою охорони здоров'я осіб, що перебувають під вартою (*Aerts v. Belgium*, заява № 61/1997/845/1051; *Okhrimenko v. Ukraine*, заява 53896/07; *Kudla v. Poland*, заява № 30210/96; *Salakhov and Islyamova v. Ukraine*, заява № 28005/08).

Водночас, ст. 2 Конвенції не покладає на державу надмірного чи непропорційного навантаження на владу. Не кожен ризик для життя створює для публічної влади обов'язок вживати оперативно усіх необхідних заходів з метою усунення цього ризику.

Порушення державою зобов'язань за ст. 2 Конвенції визнається Судом, якщо дії та бездіяльність лікарів виходять за межі простої помилки або медичної недбалості, коли медичні працівники, які порушують свої професійні обов'язки, відмовляють пацієнту в невідкладному лікуванні, повністю усвідомлюючи, що ненадання лікування ставить під загрозу життя людини (*Mehmet Şentürk and Bekir Şentürk v. Turkey*, заява № 13423/09). Помилка судження лікаря, недбалість в узгодженні дій лікарів під час лікування пацієнта не є достатніми для притягнення держави до відповідальності за виконання позитивних зобов'язань за ст. 2 Конвенції (*Byrzykowski v. Poland*, заява № 11562/05)

**Лозицький Максим Павлович**  
*курсант 2 курсу факультету  
підготовки фахівців для підрозділів  
превентивної діяльності  
Дніпропетровського державного  
університету внутрішніх справ*

## **ВИБОРИ ЯК ФОРМА НАРОДОВЛАДДЯ**

На сучасному етапі реалізації завдань по удосконаленню системи державного управління, з врахуванням прийнятої 28 червня 1996 р. Конституції України, на перший план виступає науково-обґрунтована концепція формування правової держави, що може існувати лише в демократичному суспільстві.

Демократичність держави і суспільства насамперед визначається рівнем розвитку народовладдя, тобто тим, наскільки реально існуючі процедури виявлення і здійснення волі народу впливають на управління державними та суспільними справами. Найбільш ефективно такий вплив може здійснюватись у формі прямого (безпосереднього) народовладдя, під яким розуміється



безпосередня участь громадян у здійсненні державної влади, їх пряме волевиявлення під час прийняття державних рішень.

Першою в історичному плані була саме ця форма народовладдя. В умовах первісного суспільства вона здійснювалась у вигляді загальних зборів членів конкретної спільноти, а у перших державних утвореннях — у вигляді народних зборів, в яких брали участь усі громадяни (крім рабів, які громадянами, а подекуди і людьми не вважались, а тому до вирішення загальнодержавних справ не допускались). Участь у народних зборах усіх вільних громадян, в ідеалі, повинна була забезпечувати прийняття рішень, які відповідали б інтересам більшості у даному державному утворенні. Класичним прикладом народних зборів як форми прояву безпосередньої демократії є організація державної влади в античних Афінах.

Із розвитком та ускладненням суспільних відносин класичні зразки прямого народовладдя внаслідок значного зростання кількості населення держав стало важко, а то і неможливо, здійснювати з суто технічного боку. Крім того, народні збори стали перешкодою на шляху реалізації інтересів панівної верхівки суспільства, що й зумовило виникнення нових форм прояву безпосередньої демократії.

За допомогою виборів формується значна частина органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Інакше кажучи, саме завдяки виборам, що є формою безпосереднього народовладдя, одержують можливість функціонувати на законних підставах органи представницької демократії. За таких умов питання удосконалення виборчої системи нашої держави набуває неабиякого значення. Історія розвитку суспільства підтверджує цю тезу.

Так, в 1908 р. Франциско Мадеро, вождь опозиції уряду Мексики, виступаючи проти переобрання Діаса президентом, опублікував книгу „Президентські вибори 1910 р.», в якій запропонував використовувати в боротьбі з порфириським режимом лише конституційні методи. Це стривожило владу. Мадеро та частину його прибічників арештували. На виборах, що відбулися 26 червня, Діаса „одногосно” переобрали президентом республіки. Мадеро, звільнений з тюрми під заставу, та його прибічники вимушені були відмовитися від планів усунення диктаторів мирним шляхом та почали готуватися до збройної боротьби, що тривала сім років [1, с. 251 ].

Як бачимо, фальсифікація результатів виборів стала причиною громадянської революції в Мексиці.

Стаття 5 Конституції України визначає, що „носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ” [2]. Здійснення влади народом відбувається, згідно з Конституцією, як безпосередньо, так і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування. Тобто Конституція України проголошує всебічне і повне народовладдя.

„З правової точки зору, народовладдя означає приналежність усієї суспільної влади, в тому числі державної, народові, вільне здійснення народом цієї влади відповідно до його суверенної волі в інтересах як всього

суспільства, так і кожної людини й громадянина. Визнання народу верховним носієм державної влади є вираженням народного суверенітету. Це означає, що народ, неподіляючи ні з ким своєї влади, здійснює її самостійно і незалежно, виключно у своїх інтересах. Право народу на встановлення і здійснення влади є його природним правом, а відтак народний суверенітет — невідчужуваний і недоторканий. Іншими словами, як проголошено у ст. 5 Конституції України, ніхто не може узурпувати державну владу. Право визначати і змінювати конституційний лад в Україні належить виключно народові і не може бути узурповане державою, її органами чи посадовими особами” [3, с. 300].

Основними формами безпосереднього здійснення народом влади визначено вибори і референдуми. Оскільки вибори як найдавніша форма прямого народовладдя, що передбачалась, зокрема, в Європі вже у перших конституціях як спосіб обрання структур парламентського типу, застосовуються і зараз у більшості країн світу, то інші форми безпосередньої демократії використовуються вибірково і не всюди.

Закономірно, що третій розділ чинної Конституції України “Вибори. Референдум”, присвячений безпосередньому народовладдю, зокрема, його пріоритетним формам — виборам і референдумам, є наступним після розділів першого і другого Конституції України, де визначаються загальні засади конституційного ладу України і правовий статус особи, права, свободи та обов’язки людини й громадянина.

Саме вибори є найважливішою стороною виборчого процесу. Вони мають багатофункціональний характер, виступають як засіб активізації населення, встановлюють зворотній зв’язок між громадянами та виборними органами, можуть сприяти розвитку демократії, формуванню правової держави.

Таким чином, вибори в Україні – це передбачена Конституцією та законами України форма прямого народовладдя, яка є волевиявленням народу шляхом таємного голосування щодо формування конституційного якісного і кількісного складу представницьких органів державної влади та органів місцевого самоврядування.

#### **Список використаних джерел:**

1. Альперович М.С., Слезкин Л.Ю. История Латинской Америки (с древнейших времен до начала XX в.). 2-е изд., перераб. и доп. М., 1991. 286 с.
2. Конституція України від 28 червня 1996 року. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30.
3. Конституційне право України / За ред. В.Ф. Погорілка. К.: Наукова думка, 1999. 734 с.

**Масенков Богдан Олександрович**  
*студент 4 курсу Навчально-наукового  
інституту історії та філософії  
Сумського державного педагогічного  
університету імені А. С. Макаренка*

## **КОНСТИТУЦІЙНИЙ СТАТУС ПРЕФЕКТІВ В УКРАЇНІ ТА В ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ**

Розпочата Петром Порошенком адміністративно-територіальна реформа може нарешті бути завершена за каденції Володимира Зеленського, який подав до Верховної ради законопроект, що передбачає зміни до Конституції в рамках децентралізації влади.

Одна суттєва та дискусійна новація – запровадження інституту префектів замість голів обласних державних адміністрацій. Передбачається, що префекти будуть держслужбовцями, призначатися та звільнятися з посади президентом України за поданням КМУ та звітувати главі держави.

У тому чи іншому аспекті питання інституту префекта досліджували такі науковці як В. Б. Авер'янов, П. В. Ворона, В. Є. Воротін, М. І. Драгомерецька, В. В. Заблоцький, В. С. Кубійда, О. В. Марцеляк, А. Ф. Ткачук та інші [1, с. 118-119].

Сьогодні місцеві ради нерідко неправомірно припиняють повноваження сільських, селищних, міських голів, голови, в свою чергу, не виконують законних рішень відповідних місцевих рад, неправомірно зупиняють окремі пункти рішень рад у той час, коли закон передбачає можливість зупинення усього рішення, а не його частини. У цих ситуаціях немає арбітра, який би вчасно втрутився й вирішив неправомірну ситуацію. Ось, власне, цю функцію й має здійснювати префект [3].

Відзначимо, що утворення такої інституції як префект передбачено в розділі VI Конституції України, в статті 118, яка визначає, які органи здійснюють державну виконавчу владу в областях і районах. Отже, чинна редакція частини першої ст. 118 Конституції України визначає: «Виконавчу владу в областях і районах, містах Києві та Севастополі здійснюють місцеві державні адміністрації» [4]. Президент пропонує частину першу цієї статті викласти в такій редакції: «Виконавчу владу в областях і округах здійснюють територіальні органи центральних органів виконавчої влади» і додає частину другу в такій редакції: «Представниками держави в округах і областях, у місті Києві є префекти» [5]. Тут, правда, важко зрозуміти, чи префекти є складовою виконавчої влади, чи є іншою інституцією. Виходячи з того, що призначення префектів передбачається віднести до повноважень Президента України, нібито є підстави вважати, що префект скоріш за все є його представником у регіоні. У той же час, призначення префекта, за поданням Кабінету Міністрів України, і пізвітність та підконтрольність його в своїй роботі і Президенту, і уряду розмиває його статус.

У Франції, що стосується інституту префекта, то саме тут був

запроваджений вперше і має подвійну функцію. Префект є представником держави на рівні регіону та департаменту і як такий відображає політичний вимір держави як політичний орган. Але, з іншого боку, він із самого початку був визнаний вищим адміністративним органом, наділеним загальними функціями та повноваженнями. Таким чином, префект вважався професійним державним службовцем. Ситуація змінилася після Другої світової війни та створення Національної школи адміністрації (*Ecole Nationale d'Administration – ENA*). З цього часу префекти призначались з числа супрефектів, супрефекти – з числа вищих державних службовців Міністерства внутрішніх справ (*administrateurs civils*): спочатку вони виступали у ролі прикомандированих працівників. У 1964 році були опубліковані перші повноцінні описи кар'єри префектів та супрефектів (дві постанови уряду, які досі є чинними). Ці реформи зміцнили професійний статус префектів як вищих державних службовців. Як наслідок, слово «префект» сьогодні має два значення: 1) це функція: вищий представник держави на рівні департаменту або регіону; 2) це ранг/спеціалізація, що поділяється на декілька класів з розвитком кар'єри.

Таким чином, префект як член корпусу префектури може бути призначений для здійснення різних функцій: наприклад, головою державної компанії, головою підрозділу міністерства, менеджером проектів тощо. Деякі з них також наймаються як генеральні директори адміністрацій головами рад регіонів або департаментів. На посаду префекта департаменту або регіону призначаються указом Президента Республіки в Раді міністрів. Їхні посади визначаються урядом, який може призначити або звільнити префекта *ad nutum* (без попередження). Незважаючи на всі політичні потрясіння, від яких Франція потерпала протягом своєї історії, інститут префекта ніколи серйозно не заперечувався. Усі уряди оцінили надійність та потужність таких високих посадовців у реалізації своєї політики та забезпеченні безпеки і єдності країни.

Незважаючи на подальші кроки реформи децентралізації, чинний уряд заявив про свій намір посилити повноваження префектів, але немає підстав очікувати на значну зміну їхнього статусу. Префект звітує тільки перед Прем'єр-міністром. Між префектом регіону та префектом департаменту немає ієрархії. Однак існує правило: старший за званням – старший за віком. Префектом регіону здебільшого призначається особа, яка вже була префектом департаменту. На сьогодні у Франції є 256 префектів, з них 126 перебуває на посадах префектів. Решта – на інших посадах в уряді. Оскільки у Франції 101 департамент, є 25 префектів, які виконують особливі завдання. Наприклад, є префект поліції Парижа, який має самостійну компетенцію. Також існує 358 округів, де є територіальні підрозділи префектур департаментів, які очолюють супрефекти [2, с. 8].

У Румунії префекти призначаються урядом у кожний повіт і муніципалітет Бухарест. Вони керують роботою відповідних місцевих служб міністерств і відомств, можуть опротестувати в органах адміністративної юстиції акти органів місцевого самоуправління, зупиняти їх дію.

Із 1991 р. посада префекта запроваджена в Російській Федерації. У Москві, зокрема, префекти – це посадові особи системи міської

адміністрації, керівники відповідних територіальних одиниць, які здійснюють управлінські функції в адміністративних округах столиці й за посадою входять до складу уряду міста, що призначаються і звільняються мером Москви. У Ватикані – особа, що очолює конгрегацію (департамент, міністерство) [2, с. 9].

Отже, інститут префекта в Україні має всі шанси на успішне впровадження та буде виконувати ряд важливих функцій на місцях. Безцінним досвідом посади префекта є Франція, в якій дана сфера адміністрації була впроваджена вперше.

#### **Список використаних джерел:**

1. Армаш Н.О. Доцільність впровадження посад префектів в систему органів публічної влади України. Регіональна політика і децентралізація влади в Україні в контексті євроінтеграційних процесів : зб. наук. праць / НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Київ. ун-т права. Київ : [б. в.], 2015. 128 с.

2. Ганущак Ю.І., Чипенко І.І. Префекти: уроки Франції для України / Юрій Ганущак. Київ: ІКЦ «Легальний статус», 2015. 44 с.

3. Про добровільне об'єднання територіальних громад : Закон України від 05.02.2015 № 157-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 13. Ст. 91 (зі змінами). URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19>

4. Проект Закону про внесення змін до Конституції України (щодо децентралізації влади) № 2217а від 01.07.2015 р. попередньо схвалений Верховною Радою України 31 серпня 2015 р. URL : [http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4\\_1?pf3511=55812](http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=55812)

5. Проект Закону про внесення змін до Конституції України (щодо децентралізації влади) № 2598 від 13.12.2019 р. URL [http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4\\_1?pf3511=67644](http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67644)

#### **Обзор Анна Сергіївна**

*студентка 4 курсу Навчально-наукового інституту історії та філософії*

*Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка*

## **КОНСТИТУЦІЙНА РЕФОРМА В УКРАЇНІ ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ ТРАНСФОРМАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПРАВОВОЇ ДОКТРИНИ**

Разом із проголошенням незалежності України постало питання конституційного творення, що вимагає діяльності органів публічної влади з реалізації конституційних цінностей. За 29 років незалежності було зроблено чимало позитивних зрушень, які призвели до прийняття кодифікованого конституційного акту, що став не просто Основним Законом, а, дійсно, актом установчої влади народу, у якому закріплені одвічні прагнення українського народу до свободи та демократичного урядування у межах єдиної держави. Водночас, через політичні та суспільні хвилювання Конституція України зазнає постійних змін, які не завжди є доцільними. Це призводить до нестабільності й, як наслідок, безладу в державному устрої та суспільстві.

Одним з факторів цього є не сформованість фундаментальних засад державотворення, нерозуміння у повній мірі змісту таких загальнолюдських цінностей як верховенство права, конституційна демократія, права людини. Адже і до сьогодні частина вітчизняної юридичної науки ґрунтується на

нормативістському розумінні права, за якого Конституція сприймається лише як результат діяльності органів публічної влади, а конституціоналізм – як процес прийняття нормативно-правових актів, предметом регулювання яких є суспільний устрій. Західна ж правова культура, напрям на долучення до якої проголошено Україною, ґрунтується зовсім на інших правових цінностях – природно-правовим і соціологічним розумінням права. Саме звернення до останніх концепцій допоможе визначити перспективи розв’язання проблем реформування та розбудови демократичної, соціальної держави [1, с.2].

Проблема конституціоналізму та конституційної реформи в Україні постійно перебувають у центрі уваги вітчизняних науковців, зокрема таких як: В. Абашнік, Н. Агафонова, М. Баймуратов, Г. Барабаш, О. Бориславська, Л. Бутько, Ю. Волошин, В. Годованець, В. Горбатенко, Т. Грицкевич, С. Журавський, І. Козюба, П. Колісник, А. Колодій та ін.

Конституційність у західній правовій традиції розглядається не як сукупність положень, закріплених у Конституції, а як засіб обмеження публічної влади. Відтак, можна стверджувати, що конституційна реформа в Україні є незавершеною.

Конституційна реформа як процес поєднує в собі сукупність політико-правових явищ, досить стрімка та суперечлива за своїм характером, а особливо в Україні. Кожний процес характеризується тим, що має свої періоди. Варто зазначити, що кожний етап має піддаватися аналізу щодо його мети, конкретних завдань, ролі основних суб’єктів і результативності. Мова йде про те, що в різні часи Конституція була «зряддям» публічної влади, яка використовувала її для досягнення явно не загально соціальних інтересів. Так, згадаємо роки президентства Л. Кучми (1994-2005 рр.) та В. Януковича (2010-2014 рр.), коли було прийнято досить багато рішень, які не можна у повній мірі назвати конституційними. Сучасний період конституційної реформи характеризується тим, що необхідність відповідності тексту Конституції стану розвитку українського суспільства, призвели до внесення досить багатьох приписів, які докорінно змінили окремі правові інститути. Всі ці фактори мають вирішальне значення під час аналізу конституційної реформи України та перспектив її подальшого розвитку. Виходячи з цього зазвичай виокремлюють п’ять періодів конституційної реформи в Україні [4, с. 6].

Межі *першого періоду* конституційної реформи в Україні співвідноситься 1990-1996 рр. Початок – прийняття Декларації про державний суверенітет, а часом закінчення – прийняття Конституції України у 1996 р.

*Другий період* охоплює проміжок часу від прийняття і до «помаранчевої революції» та внесення змін Законом України від 8 грудня 2004 року.

*Третій період* – становлення оновленої Конституції України з 2006 р. – відміна конституційної реформи згідно з рішенням КСУ у 2010 р.

*Четвертий період* – найбільш драматичний – 2011-2014 рр. Його визначають події: формування Конституційної асамблеї, революційні дії на Майдані та повернення редакції Конституції України згідно із Законом України від 08 грудня 2004 року.

У 2015 р. Україна вступила в чергову активну фазу, котру ми можемо вважати *п'ятим періодом* конституційного реформування [5, с. 46-53].

Зауважимо, що окреслений вище підхід до виокремлення періодів конституційної реформи не є єдиним. Досить велика кількість науковців обґрунтовують й іншу періодизацію, яка узагальнено може мати інший вигляд.

Зазначимо, що наведена періодизація ґрунтується на прийнятті низки конституційних актів; і навіть коли згадуються окремі соціально значущі події – «помаранчева революція», Революція Гідності, то акцент переноситься на нормативно-правовий акт, що був прийнятий після цих подій. Такий підхід у цілому відповідає концепції нормативізму, коли наявність права пов'язується з наявністю відповідного нормативно-правового акту. Саме цей підхід до розуміння права застосовувався у СРСР і продовжує, на жаль, переважати у вітчизняній правничій науці. Як показує історія політико-правової думки, теорія нормативізму застосовується переважно у державах з недемократичним правовим режимом, за якого не народ визнається джерелом влади, що і встановлює обмеження публічної влади, а саме публічна влада є джерелом права для народу, який не здатен усвідомлено здійснювати вибір вектору свого розвитку, не держава має існувати для людини, а людина є засобом для досягнення державою власних цілей [2, с. 46-53].

Слід зауважити, що визнання верховенства права, проголошення як основної цінності людини, її життя і здоров'я, честі і гідності, недоторканності і безпеки, визнання практики Європейського суду з прав людини як джерела права в Україні, закріплення верховенства права як принципу діяльності органів публічної влади, зокрема, судів, прокуратури, Національної поліції, органів досудового розслідування та ін. у так званих «статусних» законах та процесуальних кодексах, указують на намагання вітчизняної юриспруденції відійти від нормативізму та розбудувати національну систему права на положеннях природно-правової та соціологічної шкіл права.

Означене дозволяє зрозуміти, що основним фактором, що зумовлює відсутність єдиного підходу до періодизації конституційної реформи в Україні, є різні правові світогляди вітчизняних науковців. На даний момент суспільство досягло такого рівня, коли може помічати вади діяльності органів публічної влади та на них реагувати, що говорить про сформованість громадянського суспільства.

Не усі зміни, які вносились до Конституції в 2004, 2010, 2011 та в 2014 роках, відповідали запитам суспільства, окремі з них були прийняті для забезпечення інтересів публічної влади. З високим відсотком вірогідності можна стверджувати, що це стало додатковим фактором, що спричинив події 2014 року.

Україна, попри тривалу історію існування, порівняно недавно здобула незалежність і отримала змогу самостійно приймати рішення в політичному та законодавчому житті. При цьому конституційний процес в Україні є відображенням зміни правничої вітчизняної парадигми: з нормативізму, на якому вивчилось досить багато посадовців та юристів, до природно-правового та соціологічного розуміння права, які вже давно реалізовані в західних країнах,

але які ми не хочемо приймати [3, с.115].

Отже, розглянувши різні періодизації ми можемо стверджувати, що в українській правничій науці не має єдиної думки щодо виокремлення періодів конституційної реформи. Визначальним фактором цього є підхід до розуміння права, який є основою правового світогляду відповідного науковця. Поширення ідей природно-правової та соціологічної шкіл права сприяло розгляду конституційної реформи в Україні з урахуванням стану розвитку соціуму. Тому відхід від нормативізму зумовлює потребу по-новому поглянути на процес конституціоналізму в Україні, з погляду таких цінностей як верховенство права, права людини та конституційна демократія.

**Список використаних джерел:**

1. Савчин М. Сучасні тенденції конституціоналізму у контексті глобалізації та правового плюралізму: монографія. Ужгород: РІК-У, 2018. 440 с.
2. Бориславська О. Конституційна реформа як шлях формування в Україні конституційної системи обмеженого правління (на основі досвіду європейської моделі конституціоналізму). Київ: Юрінком Інтер, 2014. № 7. С. 5-6.
3. Єзеров А. Конституційний конфлікт як феномен та процес в Україні: Монографія. Одеса: Юридична література, 2008. 240 с.
4. Шемчушенко Ю. Етапи конституційного розвитку в незалежній Україні. Часопис Київського університету права, 2015. № 2. С. 7-8.
5. Кучук А.М. Теоретичні основи правового поліцентризму: монограф. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2017. 312 с.

**Огієнко Лілія Анатоліївна**

*студентка 3 курсу*

*Навчально-наукового інституту  
історії та філософії*

*Сумського державного педагогічного  
університету імені А.С.Макаренка*

## **ЗАХИСТ ЛЮДСЬКИХ ПРАВ У ДЕМОКРАТИЧНОМУ СУСПІЛЬСТВІ**

Права і свободи людини є однією з ключових наукових проблем, які всебічно вивчаються - з філософсько-гуманістичного погляду, в аспекті принципів перебудови правової системи, проведення економічної та культурної політики. Невичерпність прав і свобод людини є відображенням природи їх носія - людини, у зв'язку з чим їх слід аналізувати цілісно, комплексно, як категорію багатогранну та поліфункціональну. Універсальний характер прав і свобод людини визначає ту обставину, що вони є предметом дослідження всіх галузей суспільствознавства та ряду правових наук, кожна з них визначає певну галузь життєдіяльності людини [1]

Вже від початку виникнення концепція прав людини у юридичному сенсі забезпечувала недоторканність сфери індивідуальної свободи та створювала своєрідний феномен, який інший відомий англійський філософ С. Мілль назвав "персональним суверенітетом". Це означає, що людина є



сувереном над собою, над своїми вчинками та діями у цій сфері та забезпечується існуванням юридичних гарантій реалізації прав людини. Концепція прав людини та персонального суверенітету мала, безумовно, політичне забарвлення та виникла в Англії всупереч офіційній доктрині суверенітету Корони та командній теорії у праві (згідно з якою індивіди є тільки пасивними об'єктами державної влади, засобами для досягнення державних цілей).

Свободу в демократичних країнах розуміють як відсутність державного свавілля з установленням легітимних, розумних та пропорційних обмежень реалізації людиною своїх основних прав. Вона завжди ґрунтувалася на індивідуалістичному припущенні, що особа повинна сама вирішувати, що їй треба робити, а що – ні. Свободи, що належать людині, яка здатна до самостійних дій, не залежать від державного визнання та належать усім та назавжди. Отже, природні права (права людини) забезпечують “сферу індивідуальної та суспільної свободи” від свавільного державного втручання. [ 2 ]

Визначаючи поняття «права людини», у науковій літературі та законодавстві доволі часто вживають формулювання «права і свободи людини». Хоча переважно терміни «права» і «свободи» вживають як синоніми, все ж таки певна відмінність між ними існує. Якщо йдеться про наявність у особи права, то цьому протиставляється обов'язок влади здійснити певні дії, спрямовані на реалізацію цього права. [3 ]

Якщо йдеться про свободу, то це означає, що існує окрема сфера життя індивіда, якої влада не повинна торкатися, тобто це можна розуміти як заборону втручатися у певну сферу життя індивіда.

Серед основних юридичних засобів впливу громадських правозахисних організацій на державний захист прав людини можна назвати такі: а) представництво інтересів людини у судових провадженнях (зокрема цивільних, трудових, кримінальних, адміністративних) з метою захисту її прав при розгляді справи по суті; б) юридична допомога в оскарженні судових та інших рішень, які порушують права людини, до вищих інстанцій; в) юридична допомога у зверненні до міжнародних установ за захистом прав людини. Слід відзначити, що, використовуючи такі засоби впливу, громадські організації стають водночас учасниками державно-юридичної правозахисної діяльності, однак вони не стають суб'єктами такої діяльності.

Створена європейський угода захисту прав людини котра слідує за дотриманням всіх норм права. Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод - це міжнародна угода, завдяки якій держави - члени Ради Європи намагаються забезпечити кожному, хто перебуває під їхньою юрисдикцією, окремі права людини та основні свободи. Вона була прийнята в Римі 4 листопада 1950 року та вступила в силу в 1953 році англійською і французькою мовами, обидва тексти Конвенції є однаково автентичними, кожен існує лише в одному примірнику, і зберігається в архіві Ради Європи. Після її ухвалення було створено два незалежних органи: Європейська комісія з прав людини (1954) та Європейський суд з прав людини (1959). Вони повинні були слідувати за дотриманням прав людини, що гарантувались Конвенцією.

Під час Віденського саміту у 1993 році було ухвалено рішення про створення нового Європейського суду з прав людини, який замінить колишню двоступеневу систему [ 4 ] Україна як член Ради Європи ратифікувала Конвенцію 17 липня 1997 р., а набрала чинності Конвенція для України з 11 вересня 1997 р. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод складається з преамбули та 59 статей.

Крім того, основний текст Конвенції доповнюють протоколи, які поступово розширюють перелік прав та свобод або вносять зміни. Особливістю Конвенції є те, що вона забезпечує права і основоположні свободи на національному рівні та гарантує дієву та ефективну систему їх захисту на наднаціональному (міжнародному) рівні. Так, приєднавшись до Конвенції наша держава зробила її положення частиною національного законодавства і взяла на себе зобов'язання гарантувати та захищати передбачені Конвенцією права і свободи. Як можна сказати що тема захисту прав людини останнім часом стала гострою проблемою тому, що у нашому суспільстві стало бути нормою зневажливо відноситись до іншого громадянина. Разом з тим на моє переконання це не є катастрофою, все ще можна змінити, але треба вносити ряд змін в конституцію, адже як свідчить досвід вона не є досконалою, і постійно знаходяться білі плями. На мою думку, передусім потрібні реальні гарантії прав людини.

Повинні діяти не тільки ті гарантії, що закріплені нормами права, але й гарантії, визначені іншими соціальними нормами: нормами моралі, моральності, корпоративними нормами, нормами-звичаями тощо. Якими б не були стабільними та забезпеченими з боку держави конституційно-правові гарантії, вони не зможуть відособлено від інших соціальних норм достатньою мірою створити сприятливі умови для повного забезпечення прав та свобод людини.

#### **Список використаних джерел:**

1. Супрун Д. М. Організаційно-правові засади та юрисдикційні основи діяльності Європейського суду з прав людини: дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.11 / Супрун Д. М. К., 2002. 68с.
2. Шевчук С. Судовий захист прав людини: Практика Європейського суду з прав людини у контексті західної правової традиції / С. Шевчук. Вид. 2. випр., доп. К. Реферат, 2007.
3. Авер'янов В. Б. Органи виконавчої влади в Україні. К., 1997.
4. Гладун З. Поняття і зміст державного управління: адміністративно-правовий аналіз. Львів, 1996.

**Оліцький В'ячеслав Олександрович**  
*кандидат історичних наук, старший  
викладач кафедри історії України  
Сумського державного педагогічного  
університету імені А.С.Макаренка*

## **ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ НАЗВ РЕЛІГІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В УКРАЇНІ**

Одним із основоположних прав люди гарантованих міжнародними нормами та вітчизняною правовою системою є право на визначення власної ідентичності

через релігію або відмову від неї. Правова регламентація релігійної свободи є складовою комплексу забезпечення прав людини. Актуальності набуває дослідження законодавчих основ релігійної свободи. Часто важливе місце в житті релігійних організацій відіграє ідеологічна складова їх діяльності, яка може сприяти національному державному будівництву, ставитися до нього нейтрально або вороже. Варто зазначити, що важливе місце в даних позиціях посідає підпорядкування релігійних громад своїм центрам, які знаходяться в Україні або за її межами. Релігійні організації керівні центри яких знаходяться поза межами України або які являються складовою іншої релігійної організації рідко зазначають це в своїй назві, інколи маніпулюючи свідомістю віруючих та заявляючи про відсутність такого підпорядкування, боячись втратити частину своїх парафіян. Останнім часом дана проблема отримала відображення у національному законодавстві у частині регулювання назв релігійних організацій.

Сучасна держава не може не регламентувати своїм законодавством релігійну сферу, адже релігійні організації діють в межах держави, а відповідно їхня діяльність не повинна порушувати вітчизняного законодавства. Разом із тим, останнє стосується виключно умов функціонування релігійних організацій і ніяк не відноситься до релігійних аспектів або віровчення. Релігійні організації функціонуючи у межах релігійного поля України керуються у своїй діяльності законодавством України. У вітчизняному законодавстві термін «релігійна організація» є збірним поняттям, оскільки об'єднує різні за функціональністю здійснення релігійної діяльності організації. Духовні аспекти діяльності релігійних організацій не є предметом правового регулювання і не складають об'єкт державної політики. Вони є основою для об'єднання віруючих за віросповідним або віроповчальним принципом. Проте практичний аспект створення і діяльності релігійних організацій регулюється Законом України «Про свободу совісті та релігійні організації», який є профільним у даній галузі [4, с. 131–133].

Основи державної політики в сфері релігійного питання в Україні досить чітко регламентуються ст. 35 Конституції України. Вона гарантує кожному право на свободу світогляду і віросповідання. Церква і релігійні організації в Україні відокремлені від держави, а школа – від церкви. Жодна релігія не може бути визнана державою як обов'язкова. Ніхто не може бути увільнений від своїх обов'язків перед державою або відмовитися від виконання законів за мотивами релігійних переконань. Крім того, відповідно до ст. 11, держава сприяє консолідації та розвитку української нації, її релігійної самобутності всіх корінних народів і національних меншин України, а ст. 24 гарантує рівність усіх громадян у тому числі не зважаючи на їх релігійні переконання [1].

Зберігаючи принцип відокремлення держави від церкви та дотримуючись світоглядного плюралізму держава фактично жодною мірою не впливає на вибір назв релігійних організацій. Єдиний випадок коли держава втручається в питання назви релігійних організацій, регламентуючи її на законодавчому рівні, відноситься до ситуації коли керівний центр релігійної організації знаходиться за межами України, в державі-агресорі. Відповідно ст. 12 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» статут (положення) релігійної організації, який відповідно до цивільного законодавства визначає її

правоздатність, підлягає реєстрації. Він повинен містити ряд відомостей про діяльність релігійної громади, у тому числі вид релігійної організації, її віросповідну приналежність і місцезнаходження. Саме цей Закон України у ч. 7 ст. 12 і регламентує назву релігійної організації керівний центр якої знаходиться за межами України, в державі-агресорі. Релігійна організація (об'єднання), яка безпосередньо або як складова частина іншої релігійної організації (об'єднання) входить до структури (є частиною) релігійної організації (об'єднання), керівний центр (управління) якої знаходиться за межами України в державі, яка законом визнана такою, що здійснила військову агресію проти України та/або тимчасово окупувала частину території України, зобов'язана у своїй повній назві, зазначеній у її статуті (положенні), відображати належність до релігійної організації (об'єднання) за межами України, до якої вона входить (частиною якої вона є), шляхом обов'язкового відтворення у своїй назві повної статутної назви такої релігійної організації (об'єднання) з можливим додаванням слів «в Україні» та/або позначення свого місця в структурі іноземної релігійної організації [3].

Разом із тим у законі визначається виключний перелік ознак такої організації:

1) у статуті (положенні) релігійної організації, що діє в Україні, містяться вказівки на входження до структури релігійної організації (об'єднання), керівний центр (управління) якої знаходиться за межами України;

2) у статуті (положенні) закордонної релігійної організації (об'єднання), керівний центр (управління) якої знаходиться за межами України в державі, яка законом визнана такою, що здійснила військову агресію проти України та/або тимчасово окупувала частину території України, містяться вказівки на входження до її структури релігійної організації (об'єднання), що діє на території України, а також на право прийняття статутними органами управління зазначеної закордонної релігійної організації (об'єднання) рішень з канонічних і організаційних питань, які є зобов'язуючими для релігійної організації (об'єднання), що діє на території України;

3) статутом (положенням) релігійної організації (об'єднання), керівний центр (управління) якої знаходиться за межами України в державі, яка законом визнана такою, що здійснила військову агресію проти України та/або тимчасово окупувала частину території України, передбачене обов'язкове входження керівників (повноважних представників) релігійної організації (об'єднання), що діє на території України, до статутних органів управління зазначеної закордонної релігійної організації (об'єднання) з правом вирішального голосу [3].

Відповідно до Закону України «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях» Російська Федерація визнана державою, яка здійснила збройну агресії проти України та тимчасово окупували частину її території [2].

Отже, відповідно до українського законодавства держава регламентує назву релігійної організації лише у випадку, коли релігійна організація безпосередньо або як складова частина іншої релігійної організації входить до структури

релігійної організації, керівний центр (управління) якої знаходиться за межами України в державі, яка законом визнана такою, що здійснила військову агресію проти України та/або тимчасово окупувала частину території України. Тоді така релігійна організація зобов'язана у своїй повній назві, зазначеній у її статуті (положенні), відображати належність до релігійної організації (об'єднання) за межами України, до якої вона входить шляхом обов'язкового відтворення у своїй назві повної статутної назви такої релігійної організації. Сьогодні лише Російська Федерація здійснила агресію проти України тимчасово окупувавши частину її території. За статутними положеннями лише одна релігійна організація входить до структури релігійної організації в Російській Федерації та має там свій керівний центр. Тож дане положення у законодавстві відноситься фактично лише до однієї релігійної організації в Україні і жодним чином не впливає на свободу віросповідання.

**Список використаних джерел:**

1. Конституція України (редакція від 01.01.2020) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення 20.04.2020).

2. Закон України Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях (редакція від 02.01.2020). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2268-19> (дата звернення 20.04.2020).

3. Закон України Про свободу совісті та релігійні організації (редакція від 31.01.2019). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987-12> (дата звернення 20.04.2020).

4. Оліцький В. Особливості регулювання функціонування релігійних організацій в Україні. *Реалії та перспективи розбудови правової держави в Україні і світі: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції студентів та молодих учених (м. Суми, 17 травня 2019 р.)*. Суми: Вид-во СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2019. С. 131–134.

**Олексенко Марія Віталіївна**

*студентка 4 курсу*

*Навчально-наукового інституту  
історії та філософії*

*Сумського державного педагогічного  
університету імені А.С. Макаренка*

## **ТРАДИЦІЇ ПОРЯДКУ ВНЕСЕННЯ ЗМІН ДО ІНОЗЕМНИХ КОНСТИТУЦІЙ ТА КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ**

Досвід свідчить, що якою б досконалою конституція не була б, але суспільство не стоїть на місці. Тому зустрічаючись з новими реаліями вона потребує змін вимогам суспільства. Прийняття і зміни конституції цей процес завжди є складнішим, аніж звичайна процедура. Така підвищена правова охорона конституції в кожній країні своя, але водночас має і спільні елементи.

Окремі аспекти цієї проблеми досліджувались такими авторами, як Д. Белов, М. Кучерук, О. Любченко, О. Марчук, М. Орзіх, Ю. Перерва, О. Пушкіна, П. Рудик, М. Савенко та ін.

Підвищена правова охорона конституції з боку держави полягає в

ускладненому порядку її зміни, наявності в країні органу судового конституційного контролю, встановленні державою підвищеної юридичної, у тому числі кримінальної відповідальності.

За способом внесення змін і доповнень конституції поділяються на жорсткі, гнучкі і змішані. Жорсткі конституції змінюються і доповнюються в особливому порядку, складнішому, ніж звичайна законодавча процедура. Порядок зміни і доповнення конституції встановлюється в самій конституції. Правом ініціювати зміни конституції звичайно наділяються парламент і глава держави, в деяких країнах - також певне число виборців (народна конституційна ініціатива). Абсолютна більшість конституцій є жорсткими. Ступінь жорсткості конституцій є різним і залежить від конкретних способів їх зміни. Найменш жорсткими вважаються конституції, що змінюються чи доповнюються парламентом одного скликання кваліфікованою більшістю у 2/3 голосів від конституційного складу. Такий порядок встановлено, зокрема, конституціями Португалії, ФРН, більшості держав - колишніх радянських республік. Іноді кваліфікована більшість має становити 3/4 або 4/5 складу парламенту [1, с. 51-55].

Жорсткішими є конституції, що передбачають повторне прийняття тих самих змін одним і тим самим складом парламенту з певним проміжком часу (Білорусь, Греція, Естонія, Італія, Литва), або новообраним складом парламенту кваліфікованою більшістю голосів (Норвегія, Фінляндія, Швеція).

Найжорсткішими вважаються ті конституції, зміни і доповнення до яких затверджуються на референдумі (Ірландія, Іспанія, Швейцарії, Японії). Спочатку парламент приймає проект змін і доповнень, а потім вони виносяться на референдум. Однією з найбільш жорстких є Конституція США, основний текст якої залишається незмінним, а конституційні зміни і доповнення вносяться окремими поправками до нього. Проект поправки, схвалений 2/3 голосів обох палат конгресу або конвентом має бути ратифікований або 3/4 законодавчих зібрань штатів, або 3/4 конвентів штатів.

Гнучкими є конституції, що змінюються і доповнюються в порядку звичайної законодавчої процедури. Гнучкими є неписані конституції Великої Британії, Нової Зеландії та Ізраїлю.

Конституції деяких держав встановлюють неоднакові процедури внесення змін і доповнень до різних частин та окремих положень конституції: одні статті змінюються у досить складному порядку, інші статті змінюються у більш спрощеному порядку. Такі конституції називаються змішаними, оскільки поєднують елементи жорстких і гнучких конституцій (Конституція Індії 1950 року). Окремі положення конституцій деяких держав визнаються такими, що не підлягають зміні взагалі (Греції, Італії, Португалії, Франції, Алжиру) забороняють скасування республіканської форми правління в цих країнах [4, с. 11-16].

Конституції Австрії, Іспанії, Португалії, Швейцарії розрізняють загальний перегляд конституційного тексту та його часткові зміни. При цьому зазвичай встановлюється жорсткіший порядок загального перегляду конституції. Іноді можливість повторного перегляду або часткових змін тих самих положень припускається лише із закінченням строку (у Греції і Португалії - п'яти років) [2, с. 34].

Що стосується Конституції України то вона може бути змінена лише в особливому, закріпленому нею ж порядку і має на меті забезпечення стабільності Конституції як Основного Закону нашої держави. Саме сталий процесуальний порядок внесення змін до Конституції України забезпечує стабільність правового змісту та можливість часткової зміни певних конституційних положень у разі необхідності. У ст. 154 Конституції України визначено обмежене коло суб'єктів, яким надано право про зміну положень Основного Закону. Це суб'єкти, що представляють український народ, всенародно обраний Президент України та не менше третини народних депутатів від конституційного складу Верховної Ради України (150 осіб). Законопроект про внесення змін до Конституції України повинен бути поданий у письмовій формі із супровідною запискою, в якій має бути обґрунтована необхідність розробки та прийняття закону, вказано про фінансові й інші витрати, пов'язані з прийняттям [5].

Стаття 155 Конституції України встановлює, що після внесення до Верховної Ради України законопроекту про зміну конституційних норм процес розгляду та прийняття відповідного закону поділяється на два основні етапи. На першому етапі відбувається обговорення та схвалення законопроекту більшістю народних депутатів від конституційного складу Верховної Ради України. На другому етапі Верховна Рада України приймає остаточне рішення щодо законопроекту. Вже схвалений більшістю Верховної Ради України законопроект може бути прийнятий нею тільки на наступній черговій сесії парламенту. Чергові сесії Верховної Ради відбуваються двічі на рік тому встановлений Конституцією України порядок дає можливість народним депутатам більш ґрунтовно вивчити законопроект. Тепер за законопроект про внесення змін до Конституції України повинні проголосувати, щоб він був прийнятий, не менш як дві третини від конституційного складу. Окремо хотілося б зауважити, що законопроект про внесення змін до Конституції України розглядається Верховною Радою України за наявності висновку Конституційного Суду України щодо відповідності законопроекту вимогам ст. 157 і 158 Конституції. Із загального порядку внесення змін до Конституції України є винятки, це розділ I «Загальні засади», розділ III «Вибори. Референдум» і розділ XIII «Внесення змін до Конституції України». Їх суть полягає в тому, що, по-перше, суб'єктами законодавчої ініціативи про внесення змін до цих розділів є Президент України чи не менш як дві третини депутатів від конституційного складу Верховної Ради України; по-друге, такий законопроект подається до Верховної Ради України за умови його прийняття не менш як двома третинами від її складу та затверджується всеукраїнським референдумом, що призначається Президентом України [3].

Отже, ступінь жорсткості конституції не впливає на її юридичну силу, а лише визначає юридичні можливості її зміни. Надмірна жорсткість конституції може перешкоджати приведенню її положень у відповідність до реального стану речей. Різноманіття конституційного процесу в різних країнах говорить, що процес внесення змін та доповнень має власну традицію та процедуру.

**Список використаних джерел:**

1. Бондаренко О. В. Способи модернізації конституцій: у площині пошуку

оптимального варіанта для України. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2016. Вип. 37 (1). С. 51-55.

2. Кириченко В. М. Порівняльне конституційне право: модульний курс / Кириченко В.М., Куракін О.М. Київ: ЦУЛ, 2012. 256 с.

3. Конституція України. Ред. від 01.01.2020 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>

4. Марчук Р. П. Поняття конституції та її види: політикоюридичний аспект. Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. 2015. № 4. С. 11-16.

5. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <http://portal.rada.gov.ua/>

**Погуляка Богдана Сергіївна**

*студентка 4 курсу*

*Навчально-наукового інституту  
історії та філософії*

*Сумського державного педагогічного  
університету імені А.С.Макаренка*

## **ПОЛІТИЧНІ ПРАВА Й СВОБОДИ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В УКРАЇНІ**

Політичні права і свободи громадян України – це конституційно визначена міра можливої політичної поведінки особи, насамперед участі у безпосередньому народовладді, здійсненні державної влади і місцевого самоврядування, у яких особа виступає передусім як громадянин України, учасник суспільно-владних відносин. Політичні права і свободи належать громадянам України і виражають зміст правовідносин між особою і державою. Політичні права й свободи досліджували такі українські вчені-правознавці, як Гуренко Т.М., Колодій В.В., Копейчиков І.Й., Магновський О.В. та інші.

До політичних прав і свобод людини і громадянина традиційно відносять право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації (ст. 36); право громадян України брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати та бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування (ст. 38); право громадян України збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації (ст. 39); право направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування (ст. 40) [2, с. 243].

Особливістю політичних прав і свобод людини і громадянина є те, що, за винятком права на об'єднання в неполітичні організації і права на індивідуальні та колективні звернення, вони належать виключно громадянам України, які досягли 18 років і набули повної правосуб'єктності. На відміну від громадянських (особистих) прав, які за своєю природою є невідчужуваними, політичні права можуть обмежуватися відповідно до закону в інтересах національної безпеки та громадського порядку, а також стосовно громадян України, визнаних у судовому порядку недієздатними.

Ще однією особливістю політичних прав і свобод громадян України є високий ступінь їх гарантованості не лише на національному, а й на міжнародному рівні. Рівень гарантованості політичних прав і свобод постійно піддається



моніторингу з боку впливових міжнародних організацій (ООН, ЄС, Рада Європи, ПАРЄ та ін.) і свідчить про рівень демократії в Україні [1, с. 154].

Найбільш узагальненим і системоутворюючим щодо інших політичних прав і свобод є право громадян України брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати та бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування (ст. 38 Конституції України). По суті це право закріплює гарантовану можливість для громадян України брати участь у здійсненні безпосереднього народовладдя, державної влади та місцевого самоврядування.

Наступним важливим політичним правом громадян України є право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації (ст. 36) для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів, за винятком обмежень, що визначені в ст. 37 Конституції України та чинному законодавстві України.

На відміну від права на створення і участь у діяльності політичних партій, право засновувати громадські організації мають не лише громадяни України, а й іноземці та особи без громадянства, що законно перебувають на території України. Це право також поширюється на громадські організації, що відстоюють професійні права людей – профспілки.

Утім Конституція України в ст. 37 визначає й підстави для заборони діяльності політичних партій та громадських організацій. До них відносяться програмні цілі або дії, спрямовані на ліквідацію незалежності України, зміну конституційного ладу насильницьким шляхом, порушення суверенітету і територіальної цілісності держави, підрив її безпеки, незаконне захоплення державної влади, пропаганду війни, насильства, на розпалювання міждержавної, расової, релігійної ворожнечі, посягання на права і свободи людини, здоров'я населення. До того ж Основний Закон забороняє утворення воєнізованих формувань у складі політичних партій і громадських організацій. Також не допускається створення і діяльність організаційних структур політичних партій в органах виконавчої та судової влади і виконавчих органах місцевого самоврядування, військових формуваннях, а також на державних підприємствах, у навчальних закладах та інших державних організаціях і установах.

Окрім виборів і референдумів, існують й інші форми безпосередньої реалізації народного суверенітету – мирні збори, мітинги, походи, демонстрації та ін. Основний Закон у ст. 39 встановлює право громадян України збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації, про проведення яких завчасно сповіщаються органи виконавчої влади чи органи місцевого самоврядування. Ці форми безпосередньої демократії дозволяють громадянам України вільно висловлювати свої погляди, відстоювати свої політичні переконання та акцентувати увагу громадськості на тих чи інших політичних проблемах.

З метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей допускається обмеження реалізації права на збори, мітинги, походи та демонстрації на підставі рішень суду. Визначене у ст. 40 Конституції України право направляти індивідуальні чи

колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів, що зобов'язані розглянути звернення і дати обґрунтовану відповідь у встановлений законом строк, або право на звернення (петиції) є засобом забезпечення інших політичних прав громадян і формою реалізації права громадян України брати участь в управлінні державними справами та формою громадського контролю за діяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування та їх службових і посадових осіб. Але право на звернення поширюється не тільки на громадян України, а й на іноземців та осіб без громадянства, що законно перебувають в Україні, й тому дозволяє вирішувати й інші важливі суспільні проблеми, окрім політичних [3, с. 118].

Таким чином, у будь-якій демократичній державі влада, згідно з Основним Законом, належить народу. Це означає, що в прийнятті рішень опосередковано або безпосередньо беруть участь її громадяни. Політичні права і свободи людини саме в цьому постулаті і укладені. Тобто в Основному Законі закріплені принципи, що забезпечують гідність і честь кожної особистості, її участь в управлінні країною.

**Список використаних джерел:**

1. Колодій А. М. Принципи права України / А. М. Колодій. Київ: Юрінком Інтер, 1998. 208 с.
2. Погорілко В.Ф., Федоренко В.Л. Конституційне право України: Алерта; КНТ; Центр учбової літератури, 2010. 432 с.
3. Серьогін В.О. Конституційне право України / Харків: ХНУВС, 2010. 368 с.

**Пухтинський Микола Олександрович**  
*кандидат юридичних наук, доцент,  
старший науковий співробітник  
Інституту держави і права  
ім. В. М. Корецького НАН України*

**КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ РЕФОРМУВАННЯ  
ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ  
В УНІТАРНІЙ УКРАЇНІ**

Дослідження реформування територіальної організації публічної влади набуває актуальності в умовах трансформації місцевого самоврядування, децентралізації державної влади, проведення адміністративно-територіальної реформи, збереження унітарності України, подолання військово-політичної агресії. Наукові пошуки представляють особливий інтерес в контексті модернізації Конституції, можливості конституціоналізації нових інституцій в системі виконавчої влади, адміністративно-територіального устрою, місцевого самоврядування, зокрема: префектів чи урядників; громад, як адміністративно-територіальних одиниць, повітів як адміністративно-територіальних одиниць субрегіонального рівня; об'єднаних територіальних громад із самостійним конституційним статусом.

Поняття територіальної організації публічної влади має багато спільних ознак з поняттям територіального врядування. В обох присутні елементи

публічної влади: виконавчої влади та місцевого самоврядування; адміністративно-територіальна складова та просторова організація: регіональні, субрегіональні та первісні суб'єкти адміністративно-територіального устрою; державні та самоврядні елементи публічного управління. В той же час, територіальна організація публічної влади на відміну від територіального врядування має статусний, констатуючий характер існуючих суб'єктів, а територіальне врядування – функціональний, динамічний характер постійної взаємодії стейкхолдерів публічного управління. У теоретико-методологічному плані доцільно акцентувати на проблемних питаннях, вивчення яких дозволить з'ясувати право розуміння конституційно-правових засад територіального врядування: його теоретико-методологічні і власне територіальні засади; історичні аспекти становлення територіального врядування; зарубіжний досвід територіального врядування; вдосконалення територіального врядування в процесі реалізації інновацій державної регіональної політики. При цьому важливо звернути увагу на поняття врядування, як нової парадигми розвитку публічної влади та публічного управління в умовах сучасного унітаризму України; конституційно-правові основи врядування в унітарній Україні; аксіологію, функції, принципи та антропологічну природу територіального врядування.

Після схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування, прийняття законів щодо засад державної регіональної політики, співробітництва територіальних громад та їх об'єднання, розробки урядових актів про методику формування спроможних територіальних громад, перспективні плани об'єднання тощо країна вступає в завершальний етап трансформації місцевого самоврядування, адміністративно-територіального устрою, впровадження нових контрольно-надзорних, координуючих інституцій місцевої виконавчої влади. Ці процеси потребують своєчасного законодавчого, конституційно-правового забезпечення. Вони відбуваються складно, часто непослідовно, що є наслідком відсутності комплексного, методологічно продуманого бачення перетворень у владних структурах та муніципальній спільноті. Свідченням цього є неодноразове внесення та відкликання Президентом України проекту Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо децентралізації влади)» [1], неузгодженість цих законопроектів з муніципальною громадськістю, експертним середовищем, різнопланове тлумачення концептуальних засад майбутніх перетворень в системі територіальної організації влади.

Критичний аналіз законопроекту проходив у формі панельних дискусій, презентацій, публічних консультацій «Через консенсус - до змін у Конституцію у частині децентралізації» [2]. Долучилися до цього, зокрема, Асоціація міст України (АМУ), яка презентувала схвалену Правлінням АМУ Концепцію змін до Конституції України в частині місцевого самоврядування та територіальної організації державної влади і пропозиції до проекту Закону України «Про внесення змін до Конституції України щодо місцевого самоврядування та територіальної організації державної влади» [3]. Викликають зауваження цілий ряд пропозицій АМУ щодо можливих змін до Конституції України. По-перше, незрозумілою і достатньо аргументованою є позиція щодо перейменування розділу IX Конституції – замість «Територіального» на «Адміністративно-

територіальний» та не згадування статті 132 Основного Закону, яка визначає засади територіальної організації України. По-друге, відсутність пояснень стосовно наявності чи відсутності частини другої статті 133, яка визначає територіальний склад України. По-третє, визначення місцевого самоврядування, яке міститься в пропозиціях АМУ щодо нової редакції статті 140 Конституції України. На відміну від чинної редакції цієї статті, де *«Місцеве самоврядування є правом територіальної громади»*, пропонується наступне: *«Стаття 140. Місцеве самоврядування означає право і спроможність органів місцевого самоврядування в інтересах громади (жителів муніципалітету) самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України»*. Така позиція є спробою концептуального знецінення конституційного право розуміння сутності місцевого самоврядування в Україні бо вона веде до скасування поняття територіальної громади як провідного суб'єкта в системі місцевого самоврядування і де-факто до перетворення її в об'єкт бюрократичного свавілля з боку його органів та посадових осіб. Отже ревізія означеної концептуальної засади місцевого самоврядування є вкрай небезпечною.

За шість років було сформовано більше тисячі об'єднаних територіальних громад (ОТГ), які де-факто поглинули субрегіональний, районний рівень місцевого самоврядування. Отже, реформування базового рівня територіальної організації влади завершується. Воно продовжується на субрегіональному та регіональному, обласному. Триває дискусія: в якій послідовності і як рухатись далі, яка подальша доля районних рад, взагалі – місцевих державних адміністрацій, чи варто на даному етапі зачіпати і кардинально трансформувати регіональний рівень територіального врядування? Чергові місцеві вибори в жовтні 2020 року потребують вже не добровільного, а законодавчого вирішення питання щодо закінчення об'єднавчого процесу. За словами Віталія Безгіна: *«Зараз країна живе, де-факто, у двох вимірах: "до" реформи (районні ради та адміністрації ще відіграють певну роль) та "після" реформи (громади перебрали на себе фактично усі функції району). Так не може продовжуватись вічно, тому на чергові місцеві вибори вже в жовтні цього року Україна має вийти з об'єднаними громадами на 100% територій (повсюдний стан "після" реформи в кожному куточку держави), і саме тут питання субрегіонального рівня постає достатнього гостро»*[4].

16 квітня 2020 року Верховна Рада України у другому читанні схвалила Закон України "Про внесення змін до деяких законів України щодо визначення територій та адміністративних центрів територіальних громад", який відкриває шлях до розв'язання проблем остаточного формування ОТГ та завершення реформи субрегіональної територіальної організації влади. Відповідно до зазначеного нормативного акту внесено зміни до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», якими визначено «адміністративний центр територіальної громади»: населений пункт (село, селище, місто), що має розвинену інфраструктуру і, як правило, розташований найближче до географічного центру території територіальної громади та в якому розміщується представницький орган місцевого самоврядування територіальної громади; територія територіальної громади - нерозривна територія, в межах якої

територіальна громада здійснює свої повноваження щодо вирішення питань місцевого значення відповідно до Конституції і законів України, як безпосередньо, так і через органи місцевого самоврядування». Законом також доповнено розділ V «Прикінцеві та перехідні положення» пунктом 7<sup>1</sup> такого змісту: «До прийняття закону про адміністративно-територіальний устрій України визначення адміністративних центрів територіальних громад та затвердження територій територіальних громад здійснює Кабінет Міністрів України. Рішення Кабінету Міністрів України про визначення адміністративних центрів територіальних громад та затвердження територій територіальних громад подається до Центральної виборчої комісії для прийняття нею рішення про призначення перших місцевих виборів депутатів сільських, селищних, міських рад і сільських, селищних, міських голів відповідних територіальних громад». Такі ж зміни внесено до Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад»[5]. Отже, Закон прийнято, проте проблеми трансформації територіальної організації влади, територіального врядування залишаються.

**Список використаних джерел:**

1. Про внесення змін до Конституції України (щодо децентралізації влади). - проект Закону України (реєстр. № 2598 від 13.12.2019 р.). – URL: [http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4\\_1?pf3511=67644](http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67644); Про внесення змін до Конституції України (щодо децентралізації влади). – Проект Закону України (доопрацьований) від 27.12.2019 року. – URL: [http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4\\_1?pf3511=67644](http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67644).

2. Публічні консультації «Через консенсус - до змін у Конституцію у частині децентралізації» з циклу інклюзивних публічних консультацій. – URL: <https://www.auc.org.ua/sites/default/files/pidsumky25.02.pdf>.

3. Концепція Асоціації міст України щодо змін до Конституції України в частині місцевого самоврядування та територіальної організації державної влади. – URL: [https://decentralization.gov.ua/pravlinnyaamu/\\_konceptsiya\\_0.pdf](https://decentralization.gov.ua/pravlinnyaamu/_konceptsiya_0.pdf); *Зміни до Конституції, запропоновані Асоціацією міст України.* – URL: <https://www.auc.org.ua/sites/default/files/pravlinnyaamu-proyekt-zmin-konstytuciya.pdf>

4. Віталій Безгін. Нові райони в Україні. Як і навіщо? – URL: <https://decentralization.gov.ua/news/12330>.

5. Прийнято Закон "Про внесення змін до деяких законів України щодо визначення територій та адміністративних центрів територіальних громад". – URL: <https://rada.gov.ua/news/Novyny/191987.html>.

**Рибкало Микола Миколайович**  
*кандидат наук з державного управління, доцент кафедри теорії та історії держави і права, конституційного права Академії Державної пенітенціарної служби*

**СУТНІСНІ АСПЕКТИ РЕЖИМУ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОЇ  
ОХОРОНИ СЕРЕДОВИЩА СВІТОВОГО ОКЕАНУ**

Світовий океан по праву можна назвати головним компонентом земної екосистеми. Переоцінити його значення для всього живого, в тому числі і для

людини неможливо. На океан і прилеглі до нього прибережні території припадає дві третини від площі земної кулі. Однак океани, моря і морські ресурси протягом усієї людської історії піддаються надмірній експлуатації, що призводить до їх деградації або ж повного знищення. Крім того, на стан морських екосистем впливають зміна клімату, нераціональний видобуток морських ресурсів, а також фізична зміна або руйнування морських чи прибережних ландшафтів.

Під «забрудненням» заведено розуміти привнесення чужорідних речовин, які знаходяться за межами норми для даної екосистеми.

Розглянуті вище джерела забруднення Світового океану вимагають уваги світової спільноти. В даний час існує ряд документів, що регламентують викиди з цих джерел. Одним з них є «Міжнародна конвенція по запобіганню забруднення з суден» (1973 р.). Конвенція включає положення, спрямовані на запобігання та мінімізацію забруднення з суден як від аварійного забруднення, так і від операційних скидів, і в даний час включає шість технічних додатків. В рамках цього акту розглядаються питання забруднення такими речовинами як: нафта, шкідливі рідинні речовини, речовини, що перевозяться морем в упакуванні, стічні води з суден, сміття. В цьому акті обумовлено: заходи з моніторингу морського середовища; заходи, що застосовуються в разі порушення країною-членом Міжнародної морської організації умов конвенції; порядок повідомлення про інциденти, пов'язані зі скиданням шкідливих речовин [1].

В рамках вказаної вище конвенції врегульовується забруднення Світового океану виключно із суден. Хоча такі забруднення займають значуще місце серед загального негативного впливу на морські води, але не є його єдиним джерелом. Тому розгляд інших міжнародних документів, що регулюють протидію джерелам забруднення, представляється необхідним.

«Базельська Конвенція про контроль за транскордонним перевезенням небезпечних відходів та їх видаленням» (1989 р.) яку підписали 170 країн світової спільноти. Цей документ безпосередньо не пов'язаний з охоронною діяльністю Світового океану, але регулює питання, що стосуються транскордонного перевезення небезпечних відходів, які можуть завдати шкоди здоров'ю людини й навколишньому середовищу. У цій конвенції було наголошено на важливість тісної співпраці з наступних напрямів: протидія небезпечним та іншим відходам; розгляд прогалин у міжнародному морському праві й шляхи їх усунення; надання необхідної інформації з питань профілактики забруднення середовища. У тексті Базельської конвенції сформульовані зобов'язання країн-учасниць щодо введення обмежень або заборон на експорт та імпорт небезпечних відходів та їх мінімізація. Отже, викладене вище дозволяє стверджувати про можливість використання Базельської конвенції в рамках даної проблематики [2].

«Міжнародний кодекс для суден, що експлуатуються в полярних водах» було розроблено з метою підвищення безпеки експлуатації кораблів і обмеження їх впливу на людей та навколишнє середовище в Арктичному макрорегіоні. Кодекс містить такі положення: скидання в море нафти або нафтопродуктів та схожих сумішей з будь-яких суден заборонено; танкери для перевезення нафти повинні бути обладнаними подвійним дном або мати подвійний корпус; забороняється будь-яке скидання стічних викидів в полярних водах;

не допускається скидання всіх видів пластмас, а також залишків вантажу й інше [3].

«Договір про заборону випробувань ядерної зброї в атмосфері, у космічному просторі та під водою» (1963 р.) є одним із ключових актів, який спрямований на недопущення виникнення у водах Світового океану джерела найбільшої згубної дії. Текст цього договору включає преамбулу і 5 статей. Відповідно до ст. 1 кожен його учасник бере на себе зобов'язання не допускати будь-яких випробувальних вибухів ядерної зброї в атмосфері, космосі та під водою. Слід зазначити, що договір став першим документом у напрямку обмеження розробки ядерних озброєнь. Цим документом передбачено також введення моніторингу на загальновідомих принципах міжнародного права та встановлено систему обміну інформації, що стосується забороненої договором діяльності [4].

У Конвенції ООН з морського права передбачено положення, які регулюють питання запобігання забруднення морів та океанів. Так у ст. 192 зазначено, держави зобов'язані захищати й охороняти морське середовище, що створює підвалини режиму протидії забрудненням. В конвенції також наголошено, що всі держави, незалежно від розміру їхньої території, географічного положення чи особливих національних інтересів повинні нести відповідальність за забруднення морського середовища [5].

Слід зазначити, що поряд з міжнародними актами універсального характеру функціонують також регіональні міжнародні угоди із запобігання забрудненню окремих морських басейнів. Серед них можна назвати «Конвенцію по захисту морського середовища району Балтійського моря» (1974 р.), «Конвенція по захисту Середземного моря від забруднення» (1976 р.), «Кувейтська регіональна конвенція про співробітництво в галузі захисту морського середовища від забруднення» (1978 р.) та деякі інші.

У 1992 році країнами-членами Європейської економічної комісії було схвалено «Конвенцію про охорону та використання транскордонних водотоків та міжнародних озер», а з 2013 року вона відкрита для глобального підписання. Її основним завданням є розвиток і доведення до необхідного рівня заходів у сфері скорочення або обмеження викидів небезпечних речовин у водні об'єкти або ж їх повне припинення в національному і міжнародному масштабі. Особлива увага приділяється проблемі евтрофікації (збагачення водою біогенними елементами). Країни, що підписали дану конвенцію, зобов'язалися дотримуватися заходів з раціонального й справедливого використання транскордонних вод, а також запобігати, обмежувати й скорочувати їх забруднення. Слід зауважити, що цей документ не має прямого відношення до проблем забруднення Світового океану, але в той самий час в його тексті є обмеження щодо забруднення прибережних районів небезпечними скидами.

Отже, чинний режим правого регулювання процесами протидії забрудненню Світового океану містить у собі важливі чинники впливу задля покращення останнього. Умовно їх можна поділити на такі, що розміщені в міжнародних документах універсального характеру та такі, які віднесено до актів регіональної юрисдикції. Немає сумніву в тому що міжнародно-правова діяльність буде спрямовуватися на подальше прийняття міжнародних норм для ефективного захисту морського середовища Світового океану від забруднення.

**Список використаних джерел.**

1. Міжнародна конвенція по запобіганню забруднення з суден: міжнародний документ від 02.11.1973 р. *Офіційний вісник України*. 2005. № 22. Ст. 1251.
2. Базельська конвенція про контроль за транскордонним перевезенням небезпечних відходів та їх видаленням: міжнародний документ від 22.03.1989 р. *Офіційний вісник України*. 2018. № 93. Ст. 3092.
3. Международный кодекс для судов, эксплуатирующихся в полярных водах. утверждён резолюцией ООН от 15.05.2015 р. URL: <http://morvesti.ru/themes/1700/70867/> (дата звернення: 17.04.2020)
4. Договір про заборону випробувань ядерної зброї в атмосфері, у космічному просторі та під водою: міжнародний документ від 05.04.1963 р. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_376](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_376) (дата звернення: 21.04.2020).
5. Конвенція ООН з морського права: міжнародний документ від 10.12.1982 р. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_057](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_057) (дата звернення 22.04.2020).

**Пильгун Наталія Василівна**

*кандидат юридичних наук, доцент,  
доцент кафедри теорії та історії  
держави і права Національного  
авіаційного університету*

**Ройко Олександра Олегівна**

*студентка 1 курсу юридичного  
факультету Національного авіаційного  
університету*

**ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО ЯК ОСНОВА  
ДЕМОКРАТИЧНОЇ ДЕРЖАВИ**

Фактор соціальної відповідальності в усіх сферах суспільного життя - на сучасному етапі одна з найважливіших вимог громадянського суспільства. Оскільки соціальна орієнтація може утверджуватися лише тоді, коли задоволені всі необхідні потреби для членів цього суспільства.

Важливе місце в цьому процесі належить державі. Вона має стати головним посередником у вирішенні різних конфліктів та питань, які виникають у державі. Та, на жаль, сама держава не готова брати на себе таку відповідальність, адже, як нам відомо, має працювати механізм взаємодії громадянського суспільства і держави, який знаходить свій прояв у взаємодії через партії, вибори, представницькі органи влади.

Наприклад, у країнах Заходу існує ціла система представництва інтересів. Основні її учасники з боку громадянського суспільства – це групи і об'єднання за інтересами, з боку держави – органи виконавчої влади [1].

У взаємодії громадянського суспільства та держави можуть існувати два напрямки:

- держава є і залишається функцією громадянського суспільства.
- держава носить тимчасовий характер, якщо розпочне відбуватися швидке відмирання держави з поступовою зміною її суспільним самоуправлінням, то це призведе до повного знищення громадянського суспільства.



Мусимо зазначити, що кожна з цих теорій має свої переваги та недоліки.

Протиставлення держави громадянському суспільству призводить до виникнення негативних чинників, які роблять так, що держава та громадянське суспільство перебувають в постійному процесі боротьби. Попередній розвиток нашої країни засвідчує, що склалася практика ототожнення реального стану справ з програмними настановами. Побудова законодавства, повинна відбуватись цілеспрямовано і поступово, в силу того, що справжнього демократичного та передового законодавства у нас не склалося, проте зросла величезна маса різних актів, головне мета яких є забезпечення тоталітарної системи. Адже, нам відомо, що законодавство та життя не можуть створюватися та розвиватися саме по собі та в зворотньому напрямі. Таке може відбуватися лише тоді, коли громадянське суспільство є відсутнє. Адже саме у громадському суспільстві народжуються норми права, тобто в процесі спільної дії людей при постійному зіткненні їх інтересів. Норма права тільки в тому випадку буде діяти, коли є механізм її реалізації.

У нашій державі є відмінності між законом і дійсністю, і ще веде до виникнення конфліктів у суспільстві. Вихід із такого становища – у подоланні реалістичного характеру законодавства.

Українське суспільство перебуває в стані системної кризи особливо загострюються політичні, економічні, соціальні відносини, тому так важливо дбати як про розвиток державності так і про формування громадянського суспільства. При різноманітності підходів у сучасному визначенні громадянське суспільство – це сукупність суспільних відносин і інститутів поза межами політичної структури держави. Звичайно ж, громадянське суспільство – це таке суспільство, де головною діючою особою, суб'єктом розвитку є людина зі всією її системою потреб та інтересів, відповідною структурою цінностей. Громадянське суспільство, торкаючись сукупності суспільних відносин, відображає взаємозв'язок всіх сфер суспільного життя людини. Кожна людина має різні інтереси та захоплення, проте задовольняє їх в процесі власного розвитку і через відповідні суспільні відносини та інститути, що складають структурні елементи громадянського суспільства. З вищенаведеного, ми можемо стверджувати, що аналіз громадянського суспільства дає змогу зробити висновок про те, що воно має відображати громадянські відносини, взаємозв'язок всіх сфер суспільного життя людини. В той же час громадянське суспільство – це не будь-яке суспільство, а сукупний індивід. Тобто, громадянське суспільство – це сфера соціальної взаємодії, що складається зі сфери особистого, різноманітних об'єднань, суспільних рухів і публічної комунікації.

Сьогодні ж ми маємо гостро поставлену проблему вироблення перспективного підходу до оцінки української історії і незалежної самостійної ідеологічної та політичної позиції щодо оцінки шляхів і засобів розвитку України.

Досі тривають дискусії про вплив держави та про баланс сил державної влади й суспільства. Частина суспільства ще досі не довіряє державній владі в силу того, що бачить там не тих кого хотіли б бачити, там не тих кому впевнені, що можуть довіряти. Державна влада дійсно може сприяти встановленню громадянського суспільства, але без ініціативи народу "знизу" її можливості

обмежені [3].

Особливістю і суперечливістю перехідного суспільства, яким є сучасна Україна, є те, що потрібно роздержавлювати суспільні інститути, зменшувати державний вплив на них. Також потрібно якомога більше наукових розробок ролі держави в перехідному суспільстві, розробки механізмів її впливу на соціальні процеси, визначення шляхів перетворення держави на правову, а перехідного суспільства – на громадянське. Також мусимо зазначити, що у нинішній Конституції і згадки немає про громадянське суспільство, на формування якого зрештою має бути спрямований весь державно-правовий механізм. Цей недолік діючої Конституції, безумовно негативно відбиватиметься на процесі формування громадянського суспільства, серцевини правової держави. Тобто, однією з перших змін до Конституції України має бути її доповнення новим розділом про громадянське суспільство [2]. В решті решт, все ж таки є всі підстави підкреслити, що українська держава обрала в цілому правильний шлях, шлях цивілізованого суспільства, яке ґрунтується на загальнолюдських цінностях. Україна здобула державну незалежність, а світле та, що головне перспективне майбутнє. Щодо багатьох недоліків, тому маємо зазначити, що Україна є молодою, сучасною та має активну молодь, яка буде боротися та робити Нашу батьківщину кращою. Одна, маємо також зазначити, що в нашій державі існує великий ряд проблеми, який складається з: усі сфери життєдіяльності охоплені системною кризою, особливо вражені економіка і соціальна сфера; на рівні керівництва державою відсутнє цілісне уявлення про шляхи виходу із кризи, не розроблена відповідна. На сьогодні основними шляхами побудови громадянського суспільства в Україні може виступати: розширення масової бази влади, підвищення політичної культури населення, створення нових можливостей участі громадян в управлінні державними і суспільними справами; активізація процесу роздержавлення усіх сфер суспільного життя, формування інститутів громадянського суспільства як ринкового, так і неринкового характеру – благодійні фонди, споживчі товариства, клуби за інтересами, товариства, асоціації тощо, а також розвиток різних форм громадського самоврядування і самодіяльності; постійне удосконалення контрольних механізмів; максимальне розширення сфери судового захисту прав і свобод людини; зміцнення свободи інформації, відкритості суспільства; піднесення рівня суспільної свідомості, подолання явищ соціальної пасивності, оскільки справа не тільки в наявності демократичних установ і процедур та інформованості населення, але й в спроможності жити в умовах демократії, користуватися її благами, в готовності до постійного вдосконалення політичної системи у відповідності зі зміною конкретно-історичних умов [3].

Головним результатом демократичних перетворень в Україні має стати формування громадянського суспільства, яке на основі правових норм встановлює оптимальне співвідношення окремих особистостей, соціальних угруповань і суспільства в цілому.

**Список використаних джерел:**

1. Громадянське суспільство як основа демократичної держави \ Вітенко О. А., - Вісник "Академії правових наук України" / 3 (54), 2008 р.
2. Громадянське суспільство в Україні: проблеми становлення / Автори: В.Ф.

Сіренко, В.І. Тимошенко, Т.І. Ковальчук та інші. – К.: „Логос”, 1997. - С. 57.

3. Кириченко С.О. Шляхи формування громадянського суспільства і правової держави. – Київ, Логос, 1999. – 88 с.

4. Кириченко С.О. Шляхи формування громадянського суспільства і правової держави. – Київ, Логос, 1999. – 88 с.

**Самофалов Леонід Прохорович**  
*доцент кафедри теорії та історії  
держави і права, конституційного  
права Академії Державної  
пенітенціарної служби, кандидат  
юридичних наук, доцент*

**Самофалов Олександр Леонідович**  
*доцент кафедри теорії та історії  
держави і права, конституційного  
права Академії Державної  
пенітенціарної служби, кандидат  
юридичних наук, доцент*

## **ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕМОКРАТІЇ**

Отримавши незалежність український народ сподівався, що держава стане демократичною, багатою, самостійною з високорозвинутими технологіями, кращою із кращих в Європі. Тим більше, з прийняттям Конституції України у 1996 році, в якій у статті першій закріплювалось, що «Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава» [1].

Але жодне з вказаних положень фактично не виконується, ще гірше, що багато конституційних положень державними органами різних рівнів ігнорується, при прийнятті нових законів та інших нормативних актів не враховуються, наприклад, вимоги таких положень Основного Закону, які закріплюються у частині 1 статті 3; у даний час статті 14; статті 22; статті 58 про зворотну силу закону та інші.

Важливою проблемою є дотримання демократичних засад, головною складовою яких є права і свободи громадян, дотримання обов'язків. Мрії про справедливе суспільство з давніх давен володіли умами великих вчених та мислителів. Вони шукали і відповідали на запитання, які ставило життя. В усі часи, особливо у складні і переломні для суспільства періоди, зокрема і українське в сучасний період, люди звертають погляди на тих, хто визначає державний курс, представляє собою країну. Становлячись лідерами, бажано на демократичних принципах, вони так чи інакше беруть на себе місію зробити нас більш щасливими, а навколишній світ – більш справедливим. У свою чергу ми хочемо бачити в них здійснення всіх людських чеснот і сподіваємось, що кращі не обдурять наших надій.

В умовах незрілої демократії, для підкріплення сучасного державного курсу більш важливим вважається пошук аналогій, символів з минулого

України, на які могли б спиратись сучасні політики. Одним з негативних факторів даного періоду є корінна деформація історичної пам'яті, що іноді доходить до повної її втрати суспільством, наприклад, про роль СРСР у Другій світовій війні, про позитивне і негативне в марксизмі та комунізмі. У зв'язку із цим доцільно навести слова понтифіка Іоанна Павла II, який сказав: «У марксизмі та комунізмі існує раціональне зерно. І безумовно, це зерно не повинно бути загублене і знищено. Прихильники капіталізму ігнорують добрі діяння, що здійснюються при комунізмі: боротьбу із безробіттям, піклування про бідних... Було б ілюзією, що східні режими можна замінити західною капіталістичною моделлю, яка є гедоністською, споживчою, атеїстичною» [2, с.19].

В умовах української демократії для сучасних політиків головним є отримання влади, а не вирішення проблем суспільства. І брехня, яка виходить від них, повторюючись багатократно, починає сприйматись людьми як правда, наприклад, виборчі кампанії останніх років.

Ряд соціологів та соціальних психологів вважають, що влада – це не засіб для чогось, а передусім цінність в собі, вища цінність - у системі орієнтації особи відповідного типу. Вони пишуть про солодкість самої влади, про те, що хто її спробував, той вже не має сили від неї відмовитись.

У кожній людині, яка прямує до вершини влади, бачимо циніка або ловкача. У кожному суспільстві, а українське не виключення, існує об'єктивна потреба у політичному лідерстві і вона повинна реалізовуватись. Питання в тому - в ім'я чого здійснюється лідерство: для впровадження в життя соціальних і політичних ідеалів, реалізації інтересів народу тієї чи іншої спільноти людей чи задоволенню особистих амбіцій, а можливо корисних інтересів певних осіб та груп.

А в усьому цьому проблемним є те, що на керівні посади в державі останнім часом приходять особи за рекомендацією представників інших держав, так званих «друзів-партнерів». Фактично, ігноруючи поняття незалежності та суверенності йде втручання у справи України. Вирішується – з ким торгувати, що виробляти, які реформи і як проводити, з ким дружити і т.д.

Особливий вплив робиться на молодих людей, які за рахунок різних закордонних фондів певний час навчаються у західних вишах, а потім їх просувають на різні посади, спочатку для стажування в країнах Європи та Америки, а потім вони займають місця в урядових установах та Верховній Раді (приклади в інтернеті).

Разом з цим, на фоні соціальної, економічної та політичної невизначеності, розбрату людей виникає страх і невпевненість у завтрашньому дні. Йде деморалізація суспільства, ріст злочинності, що особливо впливає на молодь. Вседозволеність і збагачення значної частини населення, і жебрацтво основної маси народу, що знаходяться на межі виживання, позбавлення соціальних гарантій ( наприклад, закриття лікувальних закладів що протирічить ст. 49 Конституції України), надії на майбутнє.

Готуючи дану доповідь, ми знайшли цікаву цитату. У кінці 1998 року

Патріарх Алексій II, підводячи підсумки року, сказав: «В Росии безумный мир, где ложь и обман стали нормой поведения» [3].

Не хочеться, щоб те саме було сказано за Україну.

Багато вчених минулого, Демокріт, Платон, Арістотель, О. Герцен, Т. Шевченко, І. Франко та інші бачили в демократії і нормах поведінки, тобто законах, найкраще для держави. Ідеї Демокріта є актуальними і сьогодні. Він вважав справедливими закони, які передбачали економічну, соціальну та політичну рівність всіх громадян [4, с.8].

Українська ж реальність свідчить, що люди, які приходили до влади або не читали твори класиків, або просто їх ігнорують.

У зв'язку із цим варто привести ідеї давньогрецького вченого Арістотеля. Він вказував наступне: той, хто живе поза державою, - або звір, або Бог. Залишаючись поза законом, людина стає найгіршою з усіх живих створінь.

Він визначав дві форми державного устрою – демократію і олігархію. За демократії влада перебуває в руках усіх вільних, у тому числі і неімущих, за олігархії – належить багатим. За Арістотелем існують шість форм державного устрою. Три форми правильні – монархія, аристократія, політія (республіка), три неправильних – тиранія, олігархія, демократія. Найкращою з правильних форм він вважав – політію, з неправильних - демократію [4, с.21-22].

Яка із форм в Україні? Аналізуючи державні та суспільні процеси можна прийти до висновку, що демократія в Україні якась своєрідна. І перш за все, це видно коли приходять вибори. Тоді всі політики становляться добрими, розумними, правильними, щедрими на обіцянки, але при цьому панує підкуп, корупція, хитрість.

Принцип демократичної держави – свобода. Вона полягає, насамперед, у тому, що всі громадяни користуються рівними політичними правами. Насправді ж, щось у нас не так, як записано в Конституції. Держава втрачає свої класичні ознаки. Наприклад, на виключно примусову силу. За останні роки виникли різні парамілітарні формування, з якими держава не знає, що робити. А вони в той час диктують свої правила, займаються рейдерством, озброюються і становлять реальну загрозу для суспільства.

Перелік характеристик української демократії можна продовжити, була б від цього користь.

#### Висновок

- Демократія і закони – одне з найкращих досягнень людства про що свідчать твори вчених минулого та практики розвинутих країн світу;
- Конституція України та ряд Законів України закріпили основні засади демократії, але здійснення їх положень на даний час стало проблематичним особливо у вирішенні питань про владу, призначенні осіб на високі державні посади, керівників правоохоронних органів.
- Допускається втручання в основи українського суверенітету і демократії іноземних держав, різних фондів та капіталу.

#### Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996. № 254к/96-ВР. Дата

оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

2. Литвин В.М. Україна: політика, політики, власть. Київ: Издательство Дом «Альтернативы». 1997, 335 с.

3. Газета «Московский комсомолец» от 19 мая 1999 г.

4. Є.Ф. Безродний, Г.К. Ковальчук, О.С. Масний Світова класична думка про державу і право: Навч. Посібник. Київ: Юрінком Інтер, 1999. 400 с.

**Тітаренко Антон Олегович**

*студент 5 курсу Навчально-наукового інституту фізичної культури*

*Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка*

## **ПРАВА ТА СВОБОДИ ЛЮДИНИ: ПОНЯТТЯ, КЛАСИФІКАЦІЯ ТА ГАРАНТУВАННЯ**

Проблеми прав людини інтенсивно обговорюються з різноманітних позицій. Важливість і актуальність даної теми не потребує доказування, оскільки права людини є органічним компонентом демократичної держави, інструментом гуманізації суспільних відносин, засобом формування творчої особистості. [1, с. 4]

Перші уявлення про права людини почали формуватися ще за первісного етапу історії людства та пройшли у своєму розвитку тривалу еволюцію. Відповідно до історичних умов змінювалося й саме розуміння цього поняття. З'явившись ще до часів Стародавньої Греції та Риму, ідеї філософів трансформувалися завдяки політичним, економічним, суспільним умовам розвитку суспільства та відобразилися у працях вчених доби Відродження та Просвітництва. Над питанням прав і свобод людини активно працювали Томас Пейн, Джон Стюарт Мілль, Фрідріх Гегель, Вільям Ллойд Гаррісон, які були прихильниками боротьби за рівність людей у правах на життя, вільну працю, освіти.

Відповідно до сучасного розуміння *права і свободи людини і громадянина* — це правові можливості (надбання), необхідні для існування і розвитку особи, які визнаються невід'ємними, мають бути загальними і рівними для кожного, забезпечуватись і захищатись державою в обсязі міжнародних стандартів [2, с. 447].

*Ця правова категорія характеризується наступними ознаками:*

✓ загальність, що забезпечує їх поширення на всіх суб'єктів правовідносин;

✓ рівність, тобто неможливість обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних чи релігійних переконань, статі, етнічного чи соціального походження;

✓ невідчужуваність, тобто неможливість дарувати, передавати чи наслідувати права;

✓ визначають ступінь свободи суб'єктів, правових можливостей щодо реалізації наданих прав і свобод;

- ✓ є засобом забезпечення взаємозв'язку індивіда з суспільством та державою;
- ✓ закріплюються у Конституції, законах, підзаконних нормативних актах, міжнародних актах у сфері прав людини (конвенціях, пактах, договорах, угодах);
- ✓ гарантуються державою та міжнародними спеціалізованими установами, які здійснюють нагляд за дотриманням прав і свобод людини (Комітети ООН, Європейський Суд з прав людини);
- ✓ залежать від економічних, політичних, соціальних і культурних умов розвитку суспільства.

Різноманітність сфер суспільних відносин, в яких реалізуються права, багатоманітність суб'єктів, які ними володіють обумовлюють можливість *класифікації прав і свобод людини*.

I. За спрямованістю потреб людини щодо сфери суспільних відносин:

1) фізичні – необхідні для фізичного існування, для задоволення біологічних та матеріальних потреб (право на життя, житло, безпечне природне середовище).

2) особисті – забезпечують збереження, розвиток та захист морально-психологічної індивідуальності людини, її світогляд та духовність (право на ім'я, честь, гідність).

3) Культурні – націлені на збереження, розвиток національної самобутності, доступу до духовних здобутків людства (право на освіту, виховання, користування надбаннями культури та мистецтва, авторство, наукову, технічну та художню творчість).

4) Економічні – можливості реалізувати свої здібності й здобувати засоби до існування, беручи участь у виробництві матеріальних і культурних благ (право на здобуття професії, справедливу оплату праці, відпочинок та дозвілля).

5) Політичні – права, що забезпечують участь у державному та громадському житті (право на громадянство, участь у державному управлінні, формуванні представницьких органів державної влади).

II. За характером:

1) активні;

2) пасивні.

III. За суб'єктами:

1) індивідуальні;

2) колективні. [ 3, с. 163-164]

*Національні та міжнародні гарантії прав і свобод людини*

Щоб права та свободи людини не залишалися декларативними чи абстрактними, а індивід міг реально використати надані йому можливостями, створено гарантії їх реалізації.

Під гарантіями (від франц. *garantie* — забезпечення, запорука) прав і свобод людини і громадянина розуміється система загальних (політичних, економічних, духовних та ін.) і спеціально юридичних засобів та інститутів, спрямованих на створення умов для реалізації прав людини, а також забезпечення їх всебічної охорони та захисту від порушень. [ 2, с. 456]

Найбільш поширеним критерієм класифікації гарантій прав і свобод людини є їх підрозділ на національні та міжнародні.

*Національні гарантії прав і свобод людини* – система загальносоціальних і юридичних засобів та інститутів, що створюють умови, необхідні й достатні для їх (прав і свобод) реалізації, охорони й надійного захисту. За формами забезпечення вони поділяються на:

- гарантії реалізації – відсутність об'єктивних перешкод, якими є незнання своїх прав (права на оскарження в суді рішень) чи незнання правових принципів (презумпція невинуватості) та наявність об'єктивних засобів і способів (правових процедур, видів стимулювання)

- гарантії охорони – система інститутів і засобів профілактики порушень прав і свобод людини, недопущення протиправних дій, використання судових процедур конституційного контролю за безперешкодною реалізацією прав і свобод.

- гарантії захисту – система інститутів і засобів щодо відновлення порушених прав і свобод. [ 3, с. 73-74]

*Міжнародні гарантії* – система засобів та інститутів, що закріплені в міжнародних актах-документах у сфері прав людини (конвенціях, пактах, договорах, угодах). Основними міжнародними документами, в яких закріплені права людини є:

- Європейська конвенція про захист прав людини і основних свобод, прийнята Радою Європи (Рим, 1950);
- Європейська соціальна хартія (Турлін, 1961);
- Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права (16 грудня 1966);
- Конвенція про права дитини (1989);
- Заключний Акт наради з безпеки і співробітництва в Європі/НБСЄ/, підписаний у Хельсінкі у 1975 та ряд інших.

Згідно зі ст. 55 Конституції України, кожний громадянин має право після використання всіх національних засобів правового захисту звертатися по захист своїх прав і свобод відповідно до міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна. [ 4, с. 77] Однією з таких міжнародних установ є Європейський Суд з прав людини.

*Основні сучасні тенденції розвитку прав людини:*

Найвищою соціальною цінністю є людина, її права та свободи, які визначають зміст і спрямованість держави. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. (Конституція України, ст.3). Основними тенденціями розвитку прав людини є:

- розширення прав людей відповідно до розвитку суспільства, модернізації та глобалізації. Формування правової держави як ідеалу, де максимально охороняються основні права людини та панують закони, що ґрунтуються на загальнолюдських цінностях;

- визначення цінності права як фактору соціального прогресу, формування правової культури, правосвідомості;



- формування міжнародних організацій (Комітет з прав людини ООН, з ліквідування расової дискримінації, з прав дитини), які здійснюють контроль за дотриманням прав, розглядають скарги осіб на порушення прав, передбачених міжнародними нормативними актами (конвенціями, угодами, пактами). Тобто зникають поняття «кордонів держави», внутрішніх проблем, які фактично виходять на світовий рівень завдяки глобалізації.

**Список використаних джерел:**

1. Бондаровська З.П. Права людини: ідеї, норми, реальність. 2008
2. Загальна теорія держави і права: [Підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів] / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.;— Харків: Право, 2009. — 584 с.
3. Теорія держави і права (опорні конспекти): навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. 3-є вид., змін. й доп./М.В.Кравчук (авто.-упоряд.). – К.:Алерта, 2014. – 608с.
4. Скакун О.Ф. Теорія права і держави: Підручник. – 2-ге видання. – К.:Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2010. – 520с.

**Хивчук Надія Леонідівна**

студентка 2 курсу

Хмельницького інституту

імені Блаженнішого Володимира

Митрополита Київського і всієї України

«МАУП»

## **ПРАВОВІ ПОЗИЦІЇ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ: ОСНОВНІ ОЗНАКИ ТА ВИЗНАЧЕННЯ**

Конституційний Суд України (далі – КС України) шляхом здійснення своїх повноважень забезпечує еволюційний розвиток Основного Закону України й запобігає його “старінню” [7, с. 71]. При формулюванні своїх правових позицій у пошуках додаткових аргументів КС України звертається як безпосередньо до Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, так і до практики Європейського суду з прав людини і таким чином стає свого роду провідником міжнародних принципів і норм в царині прав людини на національний ґрунт [14, с. 596]. Також КС України відіграє особливу роль у забезпеченні принципу поділу влади, системи стримувань і противаг. Саме йому належить провідна роль у вирішенні існуючих та можливих конституційних конфліктів між органами влади. Сьогодні КС України є досить новою державною інституцією і багато аспектів його діяльності потребують свого наукового осмислення.

Практика діяльності єдиного органу конституційної юрисдикції свідчить на необхідність внесення низки змін до чинного Закону України “Про Конституційний Суд України”, в тому числі щодо законодавчого визначення поняття “правова позиція Конституційного Суду України”, їх юридичної сили, можливості зміни (перегляду) попередніх правових позицій та врахування правових позицій у законотворчій і практичній діяльності державних органів [5, с. 146]. Однак досягнення якісного нормативного регулювання

зазначених питань неможливе без урахування і ґрунтовного наукового аналізу основних ознак правових позицій КС України, що зумовлює актуальність даного дослідження.

Дослідження всієї сукупності ознак правових позицій органів конституційної юрисдикції не знайшло значного поширення в наукових публікаціях. Так, різні підходи до визначення основних ознак правових позицій КС України досліджувалися М. В. Вітруком, Н. С. Волковою, М. Б. Долматовою, О. М. Кряжковою, А. В. Портновим, О.В.Романовою, А. М. Хахіновою, С. В. Шевчуком та іншими науковцями. Можна відмітити таку тенденцію, за якої в публікаціях більше уваги приділялося дослідженню таких окремих ознак правових позицій КС України, як їх незмінюваність та юридична сила. Проте вивчення лише кількох ознак явища з-поміж усієї їх сукупності не дає повного, об'єктивного уявлення про таке явище.

Правові позиції є серцевиною рішень КС України. Вони починають формуватися на стадії попереднього розгляду звернень і підготовки справи до судового розгляду, коли збираються й досліджуються матеріали справи. А свого остаточного вигляду правові позиції набувають у підсумковому рішенні єдиного органу конституційної юрисдикції [16, с. 155]. Практично всі питання, що стосуються правових позицій, викликають гострі дискусії в ході теоретичних досліджень.

Категорія “правова природа” та її вивчення є базовими для будь-яких досліджень правових позицій КС України. Погляди дослідника на правову природу цих правових позицій, на нашу думку, є визначальними також під час виокремлення та формулювання основних ознак даного явища. Погляди на правову природу правових позицій КС України відрізняються значною різноманітністю. Так, правові позиції розглядають, зокрема, як: 1) «квазінорму»; 2) правові уявлення; 3) результат тлумачення; 4) явище правової дійсності, подібне до *ratio decidendi*; 5) прецедент тлумачення; 6) «юридичну конструкцію»; 7) особливий вид преюдиції; 8) принцип вирішення однорідних справ тощо.

Кожний із зазначених поглядів має свої сильні й слабкі сторони. Хоча правові позиції КС України мають спільні риси, зокрема, з такими явищами правової дійсності, як: норма права, правоположення, акт офіційного тлумачення норм права, преюдиція у класичному вигляді, прецедент та *ratio decidendi*, але ними не стають. Вважаємо найбільш науково обґрунтованим підхід до правових позицій КС України як до самостійного явища правової дійсності. Спроби вивчати правові позиції в рамках зазначених явищ лише гальмують подальші наукові дослідження.

Дослідження правової природи правових позицій Конституційного Суду України дає можливість встановити їх сутність і місце в правовій системі. Це, у свою чергу, дозволяє виділити об'єктивні основні ознаки досліджуваного явища, а засновуючись на них – сформулювати таке необхідне законодавцеві та правникам визначення.

Великий тлумачний словник сучасної української мови визначає поняття “основний” як найважливіший, головний; провідний, визначальний [1, с. 861]. У свою чергу “ознака” – це риса, властивість, особливість чого-небудь [1, с. 834].

Таким чином, основні ознаки явища – це його найважливіші, визначальні риси, властивості.

Правові позиції нерозривно пов'язані з рішеннями КС України. Деякі автори вважають, що оскільки рішення КС у своїх мотивувальній та резолютивній частині являють собою єдність, то всі риси, властиві рішенням КС, зберігаються у правових позиціях [15, с. 49].

На думку М. В. Вітрука, підсумкові рішення КС Російської Федерації характеризуються такими ознаками: вони містять державно-владні веління; виносяться, як правило, іменем держави; викладені у вигляді окремих документів з обов'язковим зазначенням висновків та мотивів їх ухвалення; приймаються в порядку конституційного судочинства на засіданнях суду; остаточні й оскарженню не підлягають; діють безпосередньо й не потребують підтвердження будь-яких органів або осіб; обов'язкові на всій території держави для всіх органів державної влади, місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, посадових осіб, громадян та їх об'єднань [2, с. 102].

А. О. Селіванов доходить схожих висновків і називає ознаками рішень і висновків КС України такі: вони є актами органів судової влади; приймаються у нормативно встановленому порядку; містять цілий набір зовнішніх формальних ознак; публікуються офіційно; обов'язкові для всіх адресатів, до яких звернута воля КС; акти конституційної юрисдикції діють безпосередньо і мають остаточний характер. При цьому особливу увагу вчений звертає на ознаки обов'язковості, офіційності, їх остаточний і незаперечний характер [13, с. 56–71]. Крім того, рішення КС України мають не лише правове, а й доктринальне значення. Вони являють собою поєднання науково-теоретичних підходів з конституційною практикою [9, с. 91].

Однак, не дивлячись на глибокий зв'язок, правові позиції КС України та його рішення є різнопорядковими явищами [9, с. 110-112] й ознаки правових позицій не є простим віддзеркаленням ознак рішення.

Метою наукового аналізу та формулювання основних ознак будь-якого явища правової дійсності є виокремлення, відмежування такого явища з-поміж усіх інших, здійснення, так би мовити, його індивідуалізації. Виходячи з цього, постають перші питання. Так, якщо сформульовано лише кілька найбільш істотних ознак досліджуваного явища, науковець може не досягнути своєї мети, оскільки за такими ознаками повною мірою відмежувати одне явище правової дійсності від інших буде неможливо. Водночас не надто плідною є практика висвітлення всіх можливих ознак досліджуваного явища правової дійсності.

О. В. Романова, наприклад, відзначає наступні характеристики правової позиції КС Російської Федерації: казуальність; віднесеність до суворо окресленого кола питань; колегіальність; інформаційними джерелами є: науковий світогляд суддів, роз'яснення експертів, спеціалістів; юридичними джерелами правової позиції є конституційні норми та принципи, а також попередні постанови конституційного суду, що стосуються предмет розгляду; загальний характер; юридична обов'язковість; потенційна можливість спростування презумпції істинності правової позиції; гласність; незалежність [12, с. 85-86]. Погляди дослідниці не безспірні. Названа потенційна можливість спростування

презумпції істинності правової позиції фактично є нічим іншим як властивістю відносної остаточності правових позицій. Так, хоча КС України зв'язаний власними рішеннями й правовими позиціями, проте він має право відходити від раніше сформульованих правових позицій. При цьому попередні рішення КС України не переглядаються.

Вважаємо недоцільним виокремлення такої ознаки правових позицій як перелік «інформаційних джерел» правових позицій, крім того, їх значно більше, ніж перелічила дослідниця. А ознаки гласності та незалежності властиві не лише правовим позиціям, але й рішенням КС.

С. В. Шевчук розглядає такі найбільш важливі характеристики правових позицій: 1) правові позиції формуються в процесі розгляду конкретних справ на підставі процедури конституційного судочинства при здійсненні конституційним судом своїх повноважень (нормоконтроль, офіційне тлумачення, конституційна скарга тощо); 2) шляхом формулювання правової позиції усувається невизначеність у праві та вирішується конкретна правова ситуація; 3) юридична сила правових позицій нерозривно пов'язана з обов'язковістю рішень та висновків КС та полягає в тому, що: а) вони є остаточними, не підлягають оскарженню, рівною мірою обов'язкові для всіх суб'єктів права і вступають у силу після їх проголошення; б) вони діють безпосередньо і не потребують підтвердження своєї дії іншими правовими актами; в) юридична сила рішень КС України про визнання правового акта неконституційним не може бути подолана прийняттям аналогічного правового акта; г) рішення державних органів, які базуються на правових актах, визнаних неконституційними, не можуть бути виконані та підлягають перегляду у встановленому порядку; 4) правові позиції мають нормативний, загальний (поширюють свою дію на вирішення аналогічних справ) та обов'язковий характер, тобто є доказом наявності в КС України правотворчої функції; 5) правові позиції мають одночасно конкретний і загальний характер; б) акти КС України (рішення та висновки, ухвали про відмову у відкритті конституційного провадження) публікуються в офіційних виданнях, й у такому вигляді правові позиції стають загальнодоступними [17, с. 23–27].

Деякі автори йдуть шляхом виділення найбільш істотних ознак правових позицій. Так, на думку М. Б. Долматової, правові позиції конституційного суду мають дві істотні риси: 1) загальний характер; 2) обов'язковий характер та особливу юридичну силу [4, с. 59].

О. М. Кряжкова називає об'єктивними рисами правової позиції КС Російської Федерації підконституційність, інтерпретаційний характер, юридичну обов'язковість та стійкість [10, с. 37–46]. А. М. Хахінова називає ознаки загальнообов'язковості, нормативності, стабільності та прямої дії [15, с. 49–51]. Н. С. Волкова виділяє такі основні ознаки правової позиції як: обов'язковий офіційний характер, загальний характер та колегіальність [3, с. 20–30].

Ознака колегіальності характерна і для рішень, і для правових позицій КС України. Вона означає, що правова позиція – це загальне для авторитетної, встановленої законом більшістю суддів розуміння конституційної норми. Резолютивна частина рішення конституційного суду приймається всім його складом; на суддю-доповідача покладається підготовка мотивувальної частини з

метою належного обґрунтування цього рішення. Це тлумачення залежить від обставин конкретної справи та її суспільної значущості, її впливу на подальший конституційний розвиток суспільства і держави. Проміжок часу між голосуванням за проект рішення (резолютивну частину) та оприлюдненням його мотивувальної частини становить, як правило, близько місяця, що достатньо для обґрунтування остаточного рішення та викладення окремих думок суддів конституційних судів, зміст яких зумовлений результатами дискусії між ними на закритому засіданні КС [8, с. 108]. І хоча правова позиція є наслідком колективного обговорення [6, с. 158–181], узгодженої думки більшості суддів, проте значний вплив на неї має і особистість судді-доповідача. Вважаємо, що ознаку колегіальності не слід відносити до переліку основних ознак правових позицій КС України.

Беззаперечною ознакою правових позицій КС України є їх загальний характер. Тобто правові позиції поширюються не тільки на конкретний випадок, що став предметом розгляду КС України, а й на аналогічні випадки, які трапляються в юридичній практиці [9, с. 110].

Ще одна ознака, яка дозволяє відокремити правові позиції КС України від системи аргументації, це їх місце в структурі його актів. Правові позиції КС України можуть міститися як у мотивувальній, так і в резолютивній частинах рішень і висновків та в окремих випадках у «відмовних» ухвалах [17, с. 54–56].

На підставі аналізу актів КС України та наукових праць можливо виділити, зокрема, такі основні ознаки його правових позицій: вони є результатом інтерпретаційної діяльності та являють собою найбільш узагальнене, концентроване вираження розуміння КС України змісту положень Конституції України, законів та/або інших нормативних актів, що здійснюється у межах компетенції КС України; вони є підставою для остаточного рішення, викладеного в акті КС України; вони містяться у мотивувальній та/або резолютивній частинах рішень і висновків та в деяких ухвалах; мають особливу юридичну силу; вони є загальнообов'язковими, тобто є обов'язковими до виконання на всій території України для всіх органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, посадових осіб, громадян та їх об'єднань; придатні до подальшого неодноразового застосування при вирішенні аналогічних справ; на відміну від рішень КС України, правові позиції володіють ознакою відносної остаточності.

Дослідивши ознаки правових позицій КС України, можемо запропонувати таке визначення. Правові позиції КС України – це правові висновки КС внаслідок тлумачення ним Конституції України та/або положень законів, інших нормативних актів у межах його компетенції, які знімають конституційно-правову невизначеність, мають загальний характер, особливу юридичну силу і є правовою підставою для винесення остаточного рішення, викладеного в акті КС.

І наука конституційного права, і практика конституційного судочинства впродовж тривалого часу вимагають законодавчого закріплення визначення поняття «правова позиція Конституційного Суду України». Вважаємо, що найбільш обґрунтованим підходом є формулювання такого визначення на підставі об'єктивних основних ознак правових позицій Конституційного Суду України.

Як показано у цій статті, існує багато підходів до визначення досліджуваного явища. Окремі ознаки правових позицій Конституційного Суду України викликають найбільш жваву дискусію, до яких, зокрема, належать питання нормативності правових позицій, віднесення рішень Конституційного Суду України та його правових позицій до джерел права, остаточності правових позицій і можливості відходу від раніше сформульованих правових позицій. Однак чи не найважливішим наразі залишається питання юридичної сили правових позицій Конституційного Суду України, яке потребує свого окремого детального дослідження.

**Список використаних джерел:**

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – Київ ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2012. – 1728 с.
2. Витрук Н. В. Конституционное правосудие. Судебно-конституционное право и процесс : учеб. пособие / Н. В. Витрук. – 4-е изд., перераб. и доп. – Москва : НОРМА ; ИНФРА-М, 2012. – 592 с.
3. Волкова Н. С. Правовые позиции Конституционного Суда Российской Федерации по вопросам парламентского права : дис. ... канд. юрид. наук / Н. С. Волкова – Москва, 2012. – 152 с.
4. Долматова М. Б. Правовые позиции Конституционного Суда Российской Федерации в решениях по вопросам избирательного права : дис. ... канд. юрид. наук / М. Б. Долматова. – Уфа, 2015. – 198 с.
5. Домбровський І. Правові позиції Конституційного Суду України: окремі аспекти / І. Домбровський, В. Гергелійник // Вісник Конституційного Суду України. – 2011. – № 4-5. – С. 140–146.
6. Евсеев А. П. Психология конституционного судопроизводства : монография / А. П. Евсеев. – Харьков : Юрайт, 2013. – 232 с.
7. Єзеров А. Роль Конституційного Суду України у розвитку сучасного конституціоналізму / А. Єзеров // Вісник Конституційного Суду України. – 2012. – № 6. – С. 68–77.
8. Кампо В. Легітимність рішень конституційних судів у контексті доктрини верховенства права: компаративний та праксеологічний аспекти / В. Кампо, М. Савчин // Вісник Конституційного Суду України. – 2010. – № 5. – С. 99–109.
9. Конституційна юрисдикція : підручник / Ю. Г. Барабаш, І. І. Дахова, О. П. Євсєєв [та ін.] ; за ред. Ю. Г. Барабаша та А. О. Селіванова. – Харків : Право, 2012. – 168 с.
10. Кряжкова О. Н. Правовые позиции Конституционного Суда Российской Федерации: вопросы теории и практики : дис. ... канд. юрид. наук / О. Н. Кряжкова. – Москва, 2014. – 215 с.
11. Кушніренко О. Г. Місце правових позицій в структурі рішень Конституційного Суду України / О. Г. Кушніренко // Правова система України: проблеми і тенденції розвитку : матеріали наук.-практ., конф., м. Харків, 3 червн. 2010 р. / редкол. : Ю. П. Битяк, І. В. Яковюк, Г. В. Чапала. – Харків : НДІ держ. буд-ва та місц. самовряд., 2010. – С. 54–56.
12. Романова О. В. К вопросу о понятии и правовой природе правовых позиций Конституционного Суда Российской Федерации / О. В. Романова // Государство и право. – 2000. – № 7. – С. 84–87.
13. Селіванов А. О. Верховенство права в Конституційному правосудді: Аналіз конституційної юрисдикції / А. О. Селіванов – Київ ; Харків : Акад. прав. наук України, 2006. – 400 с.
14. Слінько Т. М. Практика Європейського суду з прав людини як джерело інтерпретаційної діяльності Конституційного Суду України [Електронний ресурс] / Т. М. Слінько // Форум права. – 2013. – № 3. – С. 596–601. – Режим доступу : [http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP\\_index](http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index).

15. Хахинова А. Н. Правовые позиции Конституционного Суда Российской Федерации в правовой системе Российской Федерации : дис. ... канд. юрид. наук / А. Н. Хахинова. – Москва, 2010. – 193 с.

16. Цимбалістий Т. О. Конституційна юстиція в Україні : навч. посіб. / Т. О. Цимбалістий. – Київ : Центр учбової літератури, 2007. – 200 с.

17. Шевчук С. В. Нормативність актів судової влади: від правоположення до правової позиції / С. В. Шевчук // Вісник Верховного Суду України. – 2012. – № 9. – С. 23–27.

**Черненко Альона Андріївна**

*студентка 3 курсу*

*Навчально-наукового інституту*

*історії та філософії*

*Сумського державного педагогічного  
університету імені А.С.Макаренка*

## **ПРАВО ЗОВНІШНІХ ЗНОСИН: ПРОПЕДЕВТИЧНИЙ АСПЕКТ**

Міжнародні відносини за всіх часів, починаючи з глибокої давнини, характеризувалися складністю і різноплановою системою зв'язків, притаманних кожному етапові суспільного розвитку. Саме тому в міжнародному праві існували норми, покликані регулювати становище і діяльність представників держав або їх органів в офіційних відносинах між ними з метою представництва і захисту їх прав та законних інтересів у процесі міжнародного спілкування. Необхідно з'ясувати які органи займаються розвитком дружніх міжнародних відносин на території і держави та за її межами, яким чином регулює це питання міжнародне право посилаючись, як на міжнародні нормативно-правові акти, так і на законодавство України.

Зовнішні зносини – частина загальної системи міждержавних відносин і міжнародної діяльності кожної держави, що охоплює лише офіційні, підтримувані за допомогою особливих державних органів переважно політичні зв'язки і відносини між державами та іншими суб'єктами міжнародного права з метою здійснення їх зовнішніх функцій мирними засобами відповідно до основних принципів міжнародного права.

Право зовнішніх зносин є галуззю сучасного загального міжнародного права, що складається із системи юридичних норм, які регулюють становище і діяльність суб'єктів міжнародного права у здійсненні їхніх зовнішніх зносин відповідно до основних принципів міжнародного права [1, с. 145].

Джерелами права зовнішніх зносин є численні міжнародні договори, як двосторонні, так і багатосторонні, найважливішими з яких є Віденська конвенція про дипломатичні зносини 1961 р., Віденська конвенція про консульські зносини 1963 р., Конвенція про спеціальні місії 1969 р. та Віденська конвенція про представництво держав у їх відносинах із міжнародними організаціями універсального характеру 1975 р., а також міжнародні звичаї та внутрішнє законодавство держав (наприклад, кількісний склад дипломатичних представництв, повноваження органів державної влади, які вступають в зовнішні зносини, порядок ввезення призначених для дипломатичних представництв

предметів і звільнення їх від усіх митних зборів тощо).

Крім того, існує значна кількість двосторонніх міжнародних договорів, присвячених врегулюванню дипломатичних та консульських відносин, наприклад двосторонні консульські конвенції та договори про встановлення дипломатичних відносин між відповідними державами.

Правовий статус та порядок діяльності органів зовнішніх зносин та їх посадових осіб визначається актами національного законодавства. До таких актів, зокрема, відносяться Закон України від 20.09.2001 р. № 2728-III «Про дипломатичну службу» (ВВР, 2002 р., № 5, ст. 29), Закон України від 28.11.2002 р. № 253-IV «Про дипломатичні ранги України» (ВВР, 2003 р., № 4, ст. 30), Консульський статут України, затверджений Указом Президента України від 02.04.1994 р. № 127/94 тощо.

Право зовнішніх зносин – це єдина самостійна галузь міжнародного публічного права, що складається із таких чотирьох частин: дипломатичне право; право спеціальних місій; дипломатичне право міжнародних організацій; консульське право. У кожній із цих складових права зовнішніх зносин є спільний предмет правового регулювання – офіційна діяльність держав у міжнародних відносинах за допомогою відповідних органів зовнішніх зносин [3, с. 209].

Залежно від змісту повноважень внутрішньодержавні органи зовнішніх зносин поділяються на два види:

1) органи загальної компетенції (конституційні органи), до яких відносяться парламент, глава держави та уряд.

2) спеціальні органи зовнішніх зносин – центральні органи виконавчої влади, діяльність яких спрямовується на реалізацію зовнішньої політики держави чи окремих її напрямків. До цієї категорії органів зовнішніх зносин належать Міністерство закордонних справ України, Міністерство економіки та з питань європейської інтеграції України, Державна прикордонна служба України, Державна митна служба України та деякі інші органи [4].

Зарубіжні органи зовнішніх зносин – це уповноважені органи держави, що знаходяться за її межами і виконують функції захисту прав і інтересів держави, її громадян і юридичних осіб.

До системи зарубіжних органів зовнішніх зносин входять: дипломатичні представництва (посольства); консульські установи; дипломатичні представництва держав при міжнародних організаціях; спеціальні місії; торгівельні представництва; делегації держав на сесіях міжнародних організацій та на міжнародних конференціях.

Залежно від характеру своєї діяльності зарубіжні органи зовнішніх зносин поділяються на постійні (дипломатичні та торгівельні представництва, консульські установи) та тимчасові (спеціальні місії, делегації держав на сесіях міжнародних організацій та на міжнародних конференціях) [2, с. 318].

Отже, право зовнішніх зносин є галуззю сучасного загального міжнародного публічного права, що складається із системи юридичних норм, які регулюють становище і діяльність суб'єктів міжнародного права у здійсненні їхніх зовнішніх зносин відповідно до основних принципів міжнародного права.



**Список використаних джерел:**

1. Василенко В.А. Основы теории международного права. К.: Вища школа, 1988. 288 с.
2. Дмитрієв А.І. Муравьов В.І Міжнародне публічне право: Навч. посіб. К.: Юрінком Інтер, 2000. 640 с.
3. Тимченко Л.Д. Международное право: Учебник. Харьков: Консум; НУВД, 2004.
4. Конституція України. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

**СЕКЦІЯ 3.**  
**ТРУДОВЕ ПРАВО**  
**ТА ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ**

**Александрова Євгенія Олександрівна**  
*курсант 3-го курсу*  
*факультету підготовки фахівців*  
*для органів досудового розслідування*  
*Дніпропетровського державного*  
*університету внутрішніх справ*  
**Науковий керівник:**  
**Нагорна Олена Олександрівна**  
*викладач кафедри цивільного права та*  
*процесу Дніпропетровського державного*  
*університету внутрішніх справ, старший*  
*лейтенант поліції*

**ПРОБЛЕМАТИКА ТА СИСТЕМА ОПЛАТИ ПРАЦІ**

У сучасних умовах особливо гостро відчувається потреба у забезпеченні стабільного економічного розвитку України й підвищення життєвого рівня її населення. Питання оплати праці турбують зараз не тільки науковців-юристів чи економістів, а в першу чергу пересічних громадян, бажанням яких є мати гарантовану стабільну заробітну плату. Стабільний соціально-економічний розвиток країни пов'язаний перш за все з розвитком виробництва. Вирішення цієї проблеми залежить від рівня зацікавленості працівника у високопродуктивній праці на засадах забезпечення залежності розміру доходу від фактичного особистого трудового внеску, частки його участі у власності, а також кінцевих результатів роботи підприємства та досягнення макроекономічних показників.

Н. Б. Болотіна та Г. І. Чанишева під системою оплати праці розуміють спосіб обчислення розмірів винагороди, належної виплати працівникам відповідно до витрат праці, а в ряді випадків і до її результатів [1]. О. М. Ярошенко та С. М. Прилипко наводять більш ширше визначення, указуючи, що система оплати праці – це визначений взаємозв'язок між показниками, що характеризують міру (норму) праці та міру його оплати в межах і понад норми праці, які гарантують одержання працівником заробітної плати відповідно до фактично досягнутих результатів праці (відносно норми), та погодженою між працівником і роботодавцем ціною його робочої сили.

У ст. 96 Кодексу законів про працю України визначено, що основою організації оплати праці є тарифна система оплати праці, яка складається з тарифних сіток, тарифних ставок, схеми посадових окладів і тарифно-кваліфікаційних характеристик [3]. Введення єдиної тарифної системи у практику організації оплати праці було одним із центральних моментів реформи заробітної плати й означало перехід до міжгалузевого, міжкатегорійного й міжпрофесійного

впорядкування тарифних умов оплати праці осіб, які працюють за наймом як у бюджетній сфері, так і на підприємствах і в установах різних форм власності.

Регулювання тарифної оплати праці на підставі єдиної тарифної системи в умовах ринкових відносин може забезпечити соціально справедливий принцип оплати – рівну оплату за працю рівної складності незалежно від форм її прикладення, а також соціальний захист трудящих, яким роботодавець гарантує оплату в розмірі тарифної ставки (окладу) відповідного розряду за виконання норми праці, її кількісних і якісних параметрів. Тобто єдина тарифна система є загальноприйнятою системою оплати праці. Вона поширена як у сусідніх державах (Росія, Білорусь), так і в зарубіжних країнах (США, Японія, Франція та ін.).

Оплата праці керівників, спеціалістів і службовців здійснюється за встановленими державою посадовими окладами з урахуванням застосовуваної системи стимулювання високоефективної роботи чи за контрактною (договірною) системою роздержавлених підприємств (організацій) та інших підприємницько-комерційних структур.

Дискусійним є виклад ст. 97 КЗпП України, де сказано, що оплата праці працівників здійснюється за погодинною, відрядною або іншими системами оплати праці. Тобто в ст. 96 КЗпП зазначено, що основою організації оплати праці є тарифна система оплати праці, а в наступній статті законодавець вже перераховує інші системи оплати праці, не наводячи при цьому ніякої класифікації. Слід підкреслити, що в більшості підручників з трудового права схожий підхід: аналізується тарифна оплата праці як основа організації праці і, повторюючи положення ст. 97 Кодексу, вказується, що оплата праці в Україні здійснюється за погодинною, відрядною або іншими системами оплати праці [3].

Існуючі підходи до організації оплати праці необхідно пристосовувати до ринкових відносин і впроваджувати нові нетрадиційні підходи до побудови системи оплати праці у зв'язку з тим, що існують недоліки щодо застосування тарифних ставок та посадових окладів:

- стримують зацікавленість працівників у високопродуктивній праці;
- не зацікавлюють працівників у досягненні підприємством високих кінцевих результатів;
- відповідають адміністративно-командним, а не економічним, ринковим методам господарювання;
- суперечать ринковим принципам формування коштів на оплату праці.

Це, у свою чергу, створює передумови для наукового аналізу безтарифної системи оплати праці. Зокрема, Е. А. Єгорова та О. В. Кучмаєва наголошують на тому, що в умовах оплати праці за тарифними ставками і окладами досить складно позбавитися від зрівнялівки, подолати протиріччя між інтересами окремого працівника і всього колективу. В якості можливого варіанта вдосконалення організації та стимулювання праці розглядають безтарифну систему оплати праці, яка знайшла застосування на багатьох підприємствах в умовах переходу до ринкової економіки. При даній системі заробітна плата всіх працівників підприємства від директора до робочого являє собою частку працівника у фонді оплати праці чи всього підприємства або окремого підрозділу. У цих умовах

фактична величина заробітної плати кожного працівника залежить від ряду факторів:

1. кваліфікаційного рівня працівника;
2. коефіцієнта трудової участі (КТУ);
3. фактично відпрацьованого часу.

Така система міняє пропорції розподілу фонду оплати праці: при одному і тому ж рівні кваліфікації заробіток одних робітників може збільшитися, інших – зменшитися. У результаті забезпечується велика соціальна справедливість у розподілі заробітку між працівниками, що не можна досягти при тарифній системі. Питання безтарифної системи оплати праці частково розглядалось у працях таких вчених, як М.П. Войнаренко, О.В. Герасименко, Г.В. Осовий [4], І.І. Парфьонова [5] та ін.

Необхідно зробити акцент на тому, що в царині трудового права відсутні системні наукові напрацювання стосовно безтарифної системи оплати праці. Відсутня також і ґрунтовна класифікація системи оплати праці. Більшість науковців ототожнюють систему і форму оплати праці. Так, Г. Т. Завіновська пише, що сьогодні в Україні переважною формою оплати праці робітників залишається відрядна. Почасова заробітна плата застосовується для оплати праці професіоналів, фахівців і технічних службовців [6]. Схожий підхід прослідковується у більшості навчальних посібників. О. В. Крушельницька та Д. П. Мельничук у своєму підручнику вказують, що використання тієї чи іншої форми чи системи оплати залежить від сфери діяльності працівників, характеру трудових операцій, технологічних процесів. Вибір форми заробітної плати потребує дотримання певних умов, за яких її застосування є доцільним [7]. Знову ж таки, не розмежовуючи систему і форму оплати праці.

У Законі України «Про оплату праці» (далі – Закон) взагалі не визначено, що слід розуміти під системою, а що під формою оплати праці. У ст. 6 тільки згадується про тарифну систему оплати праці і навіть не знайшло відбиття положення ст. 97 КЗпП України стосовно відрядної і почасової [8]. Хоча слід зауважити, що Закон був прийнятий 24 березня 1995 р., набагато пізніше, ніж КЗпП України. І цікавим є той факт, що в декреті Кабінету Міністрів України від 31.12.1992 р. «Про оплату праці», який втратив чинність у зв'язку з прийняттям Закону, містилась ст. 5 «Тарифна система. Форми і системи оплати праці», в якій зазначалось, що при тарифній системі діють дві форми оплати праці працівників: відрядна і почасова, які включають ряд систем для різних організаційно-технічних умов виробництва. Відрядна форма оплати праці включає такі її системи: пряму відрядну, непряму відрядну, відрядно-преміальну, відрядно-прогресивну, акордну оплату тощо. Почасова форма оплати праці включає такі її системи: просту почасову, почасово-преміальну оплату тощо.

Вивчаючи досвід європейських країн (Франція, Німеччина, Нідерланди), треба зробити висновок, що вони проходили низку етапів становлення системи оплати праці, на яких відбувався їх своєрідний природний відбір, виключалися негативні моменти й одночасно відбиралися й удосконалювалися нові системи, які вирізнялися найбільшою ефективністю. Адже кожна країна на досвіді, який вже існує на міжнародному рівні, має виробити свою систему оплати праці, так би

мовити «авторську», з урахуванням національно-правових особливостей.

Отже, необхідно класифікувати систему оплати праці за критерієм індивідуалізації праці на тарифну і безтарифну, а формами оплати праці визначати погодинну і відрядну. Доречно підкреслити, що з огляду на затяжні, непослідовні й малоефективні процеси реформування соціальної сфери в Україні особливої актуальності набуває аналіз світового досвіду державного впорядкування оплати праці. Існує нагальна потреба в комплексному науковому дослідженні міжнародно-правових стандартів оплати праці та систем оплат праці, які вже існують у світі, для виявлення позитивних аспектів у регулюванні оплати праці та їх застосування в національній правовій системі.

**Список використаних джерел:**

1. Болотіна Н. Б. Трудове право. Підручник. Н. Б. Болотіна, Г. І. Чанишева. Київ: Т-во «Знання», 2000, 564 с.
2. Прилипко С. М. Трудове право України: підручник. С. М. Прилипко, О. М. Ярошенко. 4-те вид., переробл. і допов. Х. : ФІНН, 2011, 800 с.
3. Кодекс законів про працю України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08>
4. Осовий Г. В. Питання подальшого реформування системи оплати праці в Україні. Г. В. Осовий. Формування ринку економіки. 2005. – Т. 2.
5. Парфьонова І. І. Проблеми оплати праці в Україні. І. І. Парфьонова. Фінанси України, 2000, № 4. С. 122–123.
6. Завіновська Г. Т. Економіка праці: навч. посіб. Г. Т. Завіновська. Київ: КНЕУ, 2003. – 300 с.
7. Крушельницька О. В. Управління персоналом: навч. посіб. О.В. Крушельницька, Д. П. Мельничук. Вид. друге, переробл. й допов. К.: Кондор, 2006, 308 с.
8. Закон України «Про оплату праці» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1995, № 17, ст.12). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/108/95-вр>

**Болдирєв Олег Володимирович**

*студент 5 курсу*

*Полтавського юридичного інституту*

*Національного юридичного*

*університету імені Ярослава Мудрого*

## **ТРУДОВІ ВІДНОСИНИ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ КОРОНАВІРУСУ**

Пандемія корона вірусу неочікувано припинила звичайний стиль життя українців. Проте уряд України своєчасно і з повною відповідальністю поставився до ситуації, що виникла вперше. Верховною Радою України 30 березня 2020 р. було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-2019)», який передбачає вдосконалення правових відносин у багатьох сферах життєдіяльності, які зазнали змін у зв'язку із поширенням коронавірусу «COVID-19» [1]. Також внесено відповідні зміни до законодавчих актів, а саме: Цивільного, Митного і Податкового кодексів; Кодексу законів про працю України; Законів України «Про зайнятість населення», «Про освіту», «Про банки і банківську діяльність»,

«Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв, тютюнових виробів та пального» та деяких інших законодавчих актів. Таким чином, саме такі зміни дозволяють:

- запровадити підтримку для працівників і роботодавців в умовах поширення корона вірусу COVID-19;
- спростити виробництво продукції, необхідної для протидії поширенню корона вірусу COVID-19;
- розширити підстави для продовження процесуальних строків, встановлених судом або законом;
- забезпечити здійснення виплат соціальної допомоги;
- продовжити строки звернення за соціальною допомогою і виплат соціальної допомоги;
- відтермінувати подання звітів, статистичної інформації до контролюючих органів тощо.

Також актуальним є питання надання відпустки без збереження заробітної плати. Роботодавцям слід пам'ятати, що скористатися відпусткою без збереження заробітної плати є правом самого працівника, а тому така відпустка не може застосовуватися примусово (Закон України «Про відпустки» Ст. 25) [2]. Для уникнення непорозумінь, роботодавцям необхідно надалі фіксувати окремо домовленість з працівником про дотримання вказаного розпорядку в заяві про приймання на роботу та відповідному наказі, або ж в укладеному як цілісний письмовий документ трудовому договору (контракті) [3].

Таки чином, нагальним залишається питання як діяти роботодавцю (дрібного чи середнього бізнесу) коли відправивши працівників у відпустки за власний рахунок, він сам несе збитки. Під час карантину виявилися і слабкі місця правового регулювання праці.

#### **Список використаних джерел:**

1. Інформаційне управління Апарату Верховної Ради України від 30.03.2020 р. Верховна Рада України. Офіційний веб-портал. URL: <https://portal.rada.gov.ua/news/Novyny/191295.html>.
2. Арсоев Р. Про оплату на час простою та особливості оподаткування фопів. Карантин і трудові відносини: на що працедавець та персонал мають право, а на що ні. Укрінфо від 27.03.2020. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2906146-karantin-i-trudovi-vidnosini-na-so-pracedavec-ta-personal-maut-pravo-a-na-so-ni.html>.
3. Проект № 3275 переписав умови праці під час карантину для роботодавців та працівників / Аналітика від бухгалтер.ua від. 31.03.2020 р. URL : [https://buh.ligazakon.net/ua/analytics/194185\\_proekt--3275-perepisav-umovi-prats-pd-chas](https://buh.ligazakon.net/ua/analytics/194185_proekt--3275-perepisav-umovi-prats-pd-chas).

**Годонюк Юлія Сергіївна**

*студентка I курсу магістратури*

*Навчально-наукового інституту  
історії та філософії*

*Сумського державного педагогічного  
університету імені А.С.Макаренка*

## **РЕФОРМУВАННЯ ТРУДОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА**

Розвиток трудового права та законодавства в Україні можна назвати повільним і застарілим процесом так як є багато прогалин у трудовому законодавстві. Але ж ці правові норми регулюють суспільні відносини у сфері праці та працевлаштуванням. Перетворення економічного, технологічного, організаційного та соціального характеру виробництва викликали появу нових видів праці і способів її організації, форм зайнятості та видів соціально-трудова відносин, що вимагали адекватного правового забезпечення. В перші роки реформування трудового законодавства базувалось і рівнялось на пострадянське законодавство яке було застарілим. Основним напрямком у розвитку трудового законодавства була його соціальна спрямованість: сприяння адаптації працівників до умов ринкової економіки. Значна увага законодавця приділялась гарантіям зайнятості населення, особливо найменш конкурентоспроможних осіб на ринку праці. Наступним напрямком стало формування колективного трудового права, а головне – законодавства про соціальне партнерство [1]. Запроваджені заходи виявились недостатніми для здійснення ефективного правового регулювання трудових відносин і потребували удосконалення самої моделі правової регламентації індивідуальних трудових відносин.

Сучасний розвиток трудового законодавства можна охарактеризувати як процес законотворчості, що носить здебільшого хаотичний і некомплексний характер, внаслідок чого неузгодженість правових норм перестала носити поодинокий характер. У юридичній літературі неодноразово зазначалась необхідність приведення норм трудового права у відповідність до сучасних реалій. Враховуючи, що більш ефективним вважається правове регулювання, у якому цей процес бере свій початок з прийняття норми права, що встановлює напрямок розвитку суспільних відносин, а не навпаки, обґрунтуванню підлягають питання визначення пріоритетів у законодавчому регулюванні суспільних відносин предметом яких є праця, а головне - сутності сучасних норм трудового права. Їх з'ясування дозволяє встановити роль і завдання норм права у регулюванні трудових відносин в умовах ринкової економіки.

Вкрай повільне проведення оновлення трудового законодавства не в останню чергу пов'язано із слабкою науковою розробкою концептуальних засад його реформування. Концепція, перш за все, має виражати принципові положення стосовно сфери дії норм трудового права. Необхідність внесення змін у трудове законодавство обумовлена новаціями цивільного та господарського права. Опосередкований вплив на звуження сфери

розповсюдження норм трудового права має податкове законодавство, яке стимулює застосовувати цивільно-правові інструменти регулювання суспільних відносин, особливо в сфері малого бізнесу. Законодавство про працю регулює трудові відносини, які характеризуються ознаками колективності, несамостійності та внутрішньої регламентації. Вони є і залишаються ідентифікаційними під час виокремлення трудових відносин із сукупності суспільних відносин, але нові форми зайнятості, способи організації праці вимагають їх корегування та доповнення. Так, Закон України «Про зайнятість населення» передбачає діяльність суб'єктів господарювання, які наймають працівників для подальшого виконання ними роботи в іншого роботодавця. Поява тристоронніх відносин, предметом яких є наймана праця, залишається недослідженим питанням у вітчизняній науці трудового права. Трудові відносини «найманої праці» є новими для вітчизняної правової дійсності та звичними і розповсюдженими у практиці європейських країн. Договірний метод регулювання трудових відносин і принцип гнучкості під час встановлення умов найманої праці суттєво вплинули на характер трудових відносин. Ознака внутрішньої регламентації поповнюється новим змістом. Все це свідчить про доцільність закріплення ознак трудових відносин на рівні норми закону, що дозволить визнати суспільні відносини, пов'язані з використанням особистої праці, трудовими, незалежно від способу їх офіційного оформлення.

Наступним концептуальним положенням є гарантії дотримання трудових прав і механізм їх реалізації. Вони мають таке ж значення, як зміст трудового законодавства. Неєфективність діяльності комісій по трудовим спорам стали чинниками збільшення практики цивільного судочинства, який не завжди належно враховує специфіку трудових спорів, особливості статусу сторін трудових відносин, межі договірного регулювання та їх співвідношення з законодавчим. У зв'язку з цим важливого значення набувають наукові дослідження трудового юрисдикційного процесу як окремого виду юридичного процесу, що забезпечить належне дотримання правових гарантій під час розгляду трудових спорів, притягнення до дисциплінарної і матеріальної відповідальності [2].

Реалізація трудового законодавства у значному ступені залежить від комплексного підходу, який забезпечується положеннями різних галузей законодавства. Існує точка зору, що необхідність прийняття нового кодексу обумовлена не стільки причиною застарілості норм чинного КЗпП, а об'єктивною необхідністю приведення норм трудового законодавства у відповідність до фундаментальних галузей правової системи, зокрема конституційного, цивільного, адміністративного права та процесуального законодавства, які здійснюють вплив на розвиток трудового права [3]. Найбільш складним і принциповим питанням у концепції реформування трудового права є зміст прав сторін трудових відносин. Розпочата у 2008 році світова фінансова криза ще раз підтвердила тісний взаємозв'язок трудового права та економічної системи. Обсяг встановлених у трудовому праві обов'язків роботодавця має економічний вираз, оскільки витрати робочої сили



впливають на вартість товарів і наданих послуг. З цих причин у ряді країн стали використовуватись різні заходи підвищення економічної конкурентоспроможності роботодавців шляхом зменшення витрат на робочу силу, передбачених вимогами трудового законодавства. Ослаблення норм трудового права, скасування імперативних норм, а також пом'якшення стандартів поведінки стали називати модернізацією трудового права. Дійсно, законодавство про працю впливає на розвиток виробництва шляхом оптимізації або збільшення фінансових витрат, пов'язаних з дотриманням трудових прав працівників, тому інтереси роботодавця повинні враховуватись нормами трудового законодавства, оскільки робоче місце може бути збережено лише на діючому підприємстві, а виконання обов'язків, що випливають із змісту трудового договору, здатний забезпечити тільки функціонуючий роботодавець. Водночас, за своєю юридичною природою та соціальним призначенням досліджувана галузь належить до гуманітарного права, що впливає на процес визначення основних напрямків розвитку законодавства - створення правового механізму, який запобігає утисненню трудових прав найманих працівників і захисту від втрати роботи й заробітку через трудове каліцтво (професійне захворювання) або в умовах економічного спаду.

Зазначене дозволяє зробити висновок, що особлива увага законодавця, під час встановлення обсягу трудових прав працівників, має надаватись нормам, які регулюють охорону праці та передбачають заходи попередження масових звільнень. Під особливою увагою законодавця слід розуміти прийняття імперативних норм, які встановлюють не мінімальні вимоги, а стандарти європейського соціального законодавства, процес наближення до якого є пріоритетним у розвитку вітчизняного законодавства, в тому числі і трудового. Таким чином, зміст прав і обов'язків сторін трудових відносин підлягає корегуванню відповідно до загальних вимог соціально-орієнтованого ринку, але характер співвідношення їх обсягу доцільно залишати тим самим – кореспондуючим. Збереження такої властивості трудових прав є підґрунтям для визнання певної рівності між працівником і роботодавцем в їх відносинах. Важливо відобразити у новому Трудовому кодексі основну мету та завдання правового регулювання відносин найманої праці, зазначивши, що трудове законодавство намагається досягнути оптимального об'єднання інтересів працівників і роботодавців.

На наш погляд, новий Трудовий кодекс має: суттєво підвищити роль індивідуального договірної регулювання трудових відносин на підставі різних модифікацій трудових договорів; розширити коло питань, які безпосередньо встановлюються за домовленістю сторін. Окремої уваги потребує з'ясування можливостей спрощення процедури розірвання трудових відносин; встановлення диспозитивних норм під час пошуку працівником альтернативного працевлаштування. Вкрай важливим видається чітке закріплення на рівні закону поняття і перелік умов, за яких роботодавець буде мати можливість переглядати укладені з працівником договори та «коректно» регулювати трудові відносини в умовах росту конкуренції, падіння попиту на

продукцію, економічних криз та ін. Підсумовуючи, зазначимо, що необхідність реформування не завадило тому, щоб цей процес набув зтяжнього характеру, під час якого зміни відбуваються не в цілому, зокрема і шляхом нової кодифікації, а за окремими інститутами. В той же, причини неврегульованості трудових відносин не зосереджені тільки на проблемі Трудового кодексу і навіть законодавства в цілому.

Не виключно, що через цей аргумент у суспільстві сформувалась негативна та упереджена думка про неможливість нового кодифікованого акту адекватно врегулювати трудові відносини. Неприйнятними у концепції реформування трудового законодавства є дві принципово протилежні вихідні правові засади, відповідно до яких, всі тяготи ринкових перетворень лягають або на найманих працівників, або на роботодавця.

**Список використаних джерел:**

1. Про колективні договори і угоди : Закон України від 1 липня 1993 р.; Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів) : Закон України від 3 березня 1998 р.
2. Шелеп І. Ф. Трудовий юрисдикційний процес : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05 / І. Ф. Шелеп. – К., 2012. – 16 с.
3. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08>

**Гой Анна Володимирівна**

*курсантка 2 курсу*

*Інституту підготовки юридичних*

*кадрів для Служби безпеки України*

*Національного юридичного*

*університету імені Ярослава Мудрого*

## **ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ І ФРАНЦІЇ**

В умовах реалізації Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії (їхніми державами-членами) особливого значення набуває утвердження верховенства права та поваги до прав людини і основоположних свобод. На цьому шляху наша держава взяла на себе зобов'язання гармонізувати національне законодавство відповідно до законодавства ЄС, зокрема й у сфері праці. Так, Концепція реформування системи управління охороною праці в Україні, яку схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 12 грудня 2018 р. № 989-р, визначає принципи, основні напрями та завдання побудови системи організації безпеки та гігієни праці в Україні на основі ризикоорієнтованого підходу для забезпечення впровадження стандартів Європейського Союзу [1]. Порівняння основних положень трудових договорів України та Франції надасть можливість визначення подальших напрямків нормотворчої діяльності.

У Трудовому кодексі Франції введено поняття ефективний час роботи. Воно охоплює той час, коли працівник прямо виконує свою роботу і не має

змоги займатися своїми особистими справами. Також до нього входить час, що відведений на перерви у випадку відповідності зазначеної ознаки, але його також можуть віднести до робочого часу, про що зазначається в договорі. Щодо часу, який витрачає працівник на дорогу від місця проживання до місця роботи, він не включається до робочого, але буває так, що такий час є досить великим, тоді його відшкодовують у вигляді додаткової платні чи додаткового відпочинку. В Кодексі законів про працю України таких детальних застережень щодо робочого часу не встановлено.

Досить цікавою відмінністю положень трудового законодавства Франції від України є існування «обов'язкового періоду», під час якого працівник має перебувати в місці свого проживання або біля нього для того, щоб він міг за викликом роботодавця дістатися роботи.

В Україні передбачені такі види трудових договорів: безстроковий (укладається на невизначений строк); строковий (укладається за погодженням сторін на певний строк); договір, що укладається на час виконання певної роботи. За Трудовим кодексом Франції також існують безстроковий трудовий договір та строковий трудовий договір. Але є і різновиди останнього: трудовий договір часткової зайнятості, трудовий договір сприяння поновленню зайнятості, агентський трудовий договір, трудовий договір для осіб, що досягли віку 57 років та шукають роботу більше трьох місяців, трудовий договір для осіб віком 16-25 років щодо їх працевлаштування у майбутньому [2].

Строк трудового договору Франції не може перевищувати півтора роки, але може бути продовжений один раз. Спільним є письмова форма договорів.

Трудовий кодекс Франції не містить переліку обов'язкових умов трудового договору. До істотних умов трудового договору у Франції відносять: професійну кваліфікацію, положення про заробітну плату, а також інформацію про посаду і характер передбачуваної роботи, про дату початку роботи і про термін дії договору, про застосовувані на підприємстві колективні угоди і локальні документи, а також про найменування та місцезнаходження роботодавця [3, с. 21].

За трудовим законодавством України обов'язковими (необхідними) умовами трудового договору є місце роботи, трудова функція працівника та момент, з якого працівник приступає до виконання роботи. Інші умови є додатковими (факультативними), але якщо сторони про них домовились, – вони стають обов'язковими для виконання.

В Україні особливим видом трудового договору є контракт. У ньому передбачаються: обсяги пропонованої роботи та вимоги до якості і строків її виконання; строк дії контракту; права, обов'язки й взаємна відповідальність сторін; умови оплати й організації праці; підстави припинення та розірвання контракту; соціально-побутові та інші умови, необхідні для виконання взятих на себе сторонами зобов'язань, з урахуванням специфіки роботи, професійних особливостей та фінансових можливостей роботодавця [4].

Підсумовуючи викладене, вважаємо, що законодавство про працю України потребує оновлення, адже незважаючи на істотні зміни, що

відбуваються останнім часом у сфері праці (освоєння інноваційних технологій і виникнення нових сфер діяльності, трансформація традиційних трудових відносин, поява різноманітних альтернативних форм зайнятості, зокрема, дистанційна, запозичена праця, робота за викликом тощо), ми досі не маємо нового Трудового кодексу.

**Список використаних джерел:**

1. Про схвалення Концепції реформування системи управління охороною праці в Україні та затвердження плану заходів щодо її реалізації: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 12 грудня 2018 р. № 989-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/989-2018-%D1%80> (дата звернення 05.04.2020).

2. Pascal Lokiec. Fixed-Term Contracts in France. URL: [http://www.jil.go.jp/english/reports/documents/jilpt-reports/no.9\\_france.pdf](http://www.jil.go.jp/english/reports/documents/jilpt-reports/no.9_france.pdf) (дата звернення 05.04.2020).

3. Шония Г.В. Общая характеристика трудового права Франции: Автореф. дис. на соиск. ученой степени канд. юридич. наук. Специальность 12.00.05 – Трудовое право; Право социального обеспечения. Москва, 2009. 30 с.

4. Кодекс законів про працю України, прийнятий Верховною Радою УРСР 10.12.1971 р. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1971. Додаток до № 50. Ст. 375.

**Григор'єва Наталя Віталіївна**

*курсант 3-го курсу*

*факультету підготовки фахівців*

*для органів досудового розслідування*

*Дніпропетровського державного*

*університету внутрішніх справ*

**Науковий керівник:**

**Нагорна Олена Олександрівна**

*викладач кафедри цивільного права та*

*процесу Дніпропетровського державного*

*університету внутрішніх справ,*

*старший лейтенант поліції*

**ТРУДОВИЙ ДОГОВІР ТА ПІДСТАВИ ДЛЯ ЙОГО  
РОЗІРВАННЯ В УКРАЇНІ ТА НІМЕЧЧИНІ**

Актуальністю даної теми є те, що в наш час ми майже постійно перебуваємо в трудових відносинах, адже людина має заробляти гроші насамперед для того, щоб існувати. Та цікавим є те, що трудові відносини, а отже, і трудові договори, їх підстави для розірвання у різних країнах різні. Хотілося б детальніше розглянути це на прикладі таких держав, як Україна та Німеччина.

Перед початком розкриття безпосередньої теми хотілося б описати законодавство про працю та взагалі про поняття «трудоного договору» для Федеральної Республіки Німеччини.

Відомо, що багато уваги приділяють тісній взаємодії соціальних партнерів, пошуку рішення проблем (причому безконфліктного) та високій

свідомості громадян в трудовому законодавстві ФРН. Всі ці фактори є наслідком довгого процесу формування сучасного трудового права на території Німеччини, який припав на період німецького «економічного дива» 1950-х років. Саме в цей період були закладені основи системи, що містила страхування від безробіття, а також державні заходи, що спрямовані на сприяння зайнятості, механізм переговорів між профсоюзами та союзами (тарифної економії), що стало продовженням соціальної політики Веймарської республіки. Сучасними ж проблемами трудового права Німеччини займаються такі німецькі науковці: С. Бореллі, Р. Ванк, М. Вільдшютц, Г. Касперс, С. Клімп, К.-Г. Лоріц, Є. Мікош. [1].

Основний закон ФРН закріплює право створення об'єднань для охорони та поліпшення умов праці, а також економічних умов, гарантує це право кожному і незалежно від професії. (ст. 7). Усі громадян Німеччини мають право вільно обирати професію, місце роботи та навчання. Здійснення професійної діяльності регулюється законом. Ніхто не примушується до виконання будь-якої роботи, окрім звичайної за характером, загальної й рівної для усіх за суспільною повинністю. Регулювання трудових відносин у ФРН розподілено між достатньо великою кількістю законів та нормативних актів. До них належать: Основний закон ФРН, Німецьке цивільне уложення, Закон «Про нормативні умови праці для іноземних робітників», Закон «Про захист від необгрунтованого звільнення», «Про органи, що представляють інтереси робітників на підприємстві», «Про представництво робітників та службовців в державних установах», «Про мінімальний строк відпустки для найманого робітника», «Про суди з торгівельних спорів», «Про порядок укладання колективних трудових договорів та про тарифні ставки».

Наступним етапом доцільно було б пояснити поняття трудового договору для ФРН. Правове регулювання трудових відносин в ФРН ґрунтується на загальних принципах цивільного права, одним з яких є принцип свободи договору. Відповідно до параграфу 105 Закону «Про промисел», роботодавець і найманий працівник можуть вільно домовитися про укладення, зміст й форму трудового договору. Їх угода не повинна порушувати норми закону. Незважаючи на те, що поняття трудового договору законодавчо не закріплене, ряд авторів в своїх наукових працях запропонували його визначення. Наприклад, в підручнику з трудового права під редакцією професора, доктора Манфреда Льовіша зазначено: «Серед категорій зобов'язального права у Німецькому цивільному уложенні трудовий договір є договором про надання послуг, в значенні розділу 611 Німецького цивільного уложення та наступних положень: найманий робітник зобов'язується надати обумовлену роботу, а роботодавець натомість зобов'язується сплатити умовлену винагороду. Як договір послуг трудовий договір відрізняється від договору підряду. Так, як найманий робітник не повинен досягнути певного результату на відміну від підрядника, крім виконання роботи. Також у підручнику з трудового права професор, доктор Ульріх Паллаш надає наступне визначення трудового договору: «Трудовий договір – це двосторонній, типовий економічний договір, правовою підставою якого є

надання послуг сторонами договору (так звані, продуктивність праці і винагорода). Також важливо зазначити те, що найманий робітник немов «соціально залежний» від роботодавця. [1]

Далі розглянемо підстави для розірвання трудового договору у Німеччині та в Україні.

Що стосується Німеччини, то в юридичній літературі при розгляді підстав припинення трудового договору багато уваги приділяють розірванню трудових правовідносин, хоча інші підстави також мають велике значення. Підставами для розірвання трудового договору є:

1. Одностороннє припинення трудового договору. До даної підстави можна віднести також наступні:

- Оспорювання цього договору (відповідно до абзацу 1 розділу 142 Німецького цивільного уложення: Якщо оспорювана угода оспорюється, то вона розглядається як недійсна з самого початку).

- Відмова від фактичних трудових правовідносин (За рішенням суду з трудових спорів може настати розірвання трудових правовідносин, якщо ним було встановлено, що трудові правовідносини не були припинені, не зважаючи на розірвання трудового договору, однак найманий робітник не вважає за можливість продовжити трудові правовідносини).

- Локаут з розірванням (Про тимчасове припинення роботи мова йде коли виконання основних обов'язків, що виходять з трудового договору, припиняються на деякий час в рамках, що встановлені законом. Трудові правовідносини на цьому все ж на цей час зберігаються. Після припинення страйку роботодавець зобов'язаний поновити працівника на роботі, спираючись на справедливий розсуд, але бувають і виключення).

2. Припинення дії трудового договору за згодою сторін. До неї належать:

- Домовленість робітника та роботодавця про припинення договірних правовідносин (з огляду на свободу договору в німецькому трудовому праві).

- Закінчення строку при припиненні строку трудових правовідносин (Укладені трудові договори на певний період, який на початку укладення трудового договору обумовлюється між працівником та роботодавцем. Укладені трудові договори на певний строк припиняються автоматично, що загалом передбачено для усіх договорів по наданню послуг, і в такому разі розірвання в звичайному порядку не допускається).

- Припинення трудового договору у зв'язку із досягненням мети трудового договору (Це регулюється абзацом 2 розділу 15 Закону «Про неповну зайнятість й строковий трудовий договір»).

3. Інші підстави розірвання трудового договору:

- Смерть працівника, який припиняє трудові правовідносини назавжди, оскільки працівник повинен виконувати послуги особисто.

- Досягнення вікового цензу робітником, який був встановлений в договорі (При цьому слід звернути увагу на те, що не існує певного законодавчого вікового цензу. Зазвичай обирається формулювання «по досягненню 65-ліття трудові відносини автоматично припиняються»).

Щодо України, то відповідно до статті 36 Кодексу законів про працю України трудовий договір між працівником та роботодавцем припиняється через такі підстави:

- Угода сторін
- Закінчення строку трудового договору
- Призов або вступ працівника (роботодавця) – фізичної особи на військову службу, направлення на альтернативну службу
  - Переведення працівника, за його згодою, на інше підприємство, в установу, організацію або перехід на виборну посаду
  - Набрання законної сили вироком суду, за яким працівника засуджено до позбавлення волі або до іншого покарання, яке виключає можливість продовження даної роботи
  - Розірвання трудового договору з ініціативи працівника, з ініціативи роботодавця або уповноваженого ним органу абр на вимогу профспілкового чи іншого уповноваження на представництво трудовим колективом органу
  - Та інші.

Але це не вичерпний перелік підстав для розірвання трудового договору. Адже підстави наведені не тільки в Кодексі законів про працю України, а і в інших спеціальних законах. Це такі закони як: Закон України «Про прокуратуру», «Про очищення влади», «Про Національну поліцію» та інші.

Але хотілося б детальніше розглянути таку підставу для розірвання трудового договору, про яку йдеться в статті 36 КЗпП України, як призов працівника на військову службу. Ця підстава означає, що працівника може бути звільнено з роботи у зв'язку з його призовом для проходження військової служби (інколи альтернативної). Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення порядку проходження військової служби та питань соціального захисту громадян України, які проходять військову службу під час особливого періоду» від 15.01.2015 №116 – VIII було внесено зміни, згідно з якими за працівником, що призивається на строкову військову службу має зберігатися місце роботи та середній заробіток. [3]

Такі гарантії передбачені частиною 3 статті 119 КЗпП України та вони закріплюють однакові гарантії як для працівників, які призвані на військову службу під час мобілізації, на особливий період, так і для таких працівників, хто призивається на строкову військову службу і діють вони до фактичної дати звільнення з військової служби. [2].

Отже, становлення трудового права в різних країнах було різним, та, незважаючи на це, все ж таки трудове право в різних країнах (у нашому випадку Німеччини та України) має як схожі, так і відмінні особливості. Насамперед це відсутність у Німеччини конкретного кодексу про працю, тоді ж як в Україні він існує. Але певні положення німецького трудового права з метою вдосконалення свого внутрішнього законодавства, намагалися перейняти деякі країни колишнього соціалістичного блоку. Проте відсутність

історичного контексту і правового досвіду не сприяла реалізації принципу соціального партнерства як ефективного інструменту у вирішенні колективних трудових спорів.

**Список використаної літератури:**

1. Левандовські К. М. Класифікація підстав розірвання трудового договору в праві Німеччини. Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. – Серія 18. Вип. 24. – 2014. – с. 241-247.
2. Arbeitsrecht: Grundkurs für Wirtschaftswissenschaftler. R. Kramer, F. K. Peter. – Springer Gabler, 2012. – 2. Aufl. – 152
3. Пашутинський Є.К. Укладання трудового договору. К.: КНТ, 2005.
4. Сільченко С.О. Строковий трудовий договір за законодавством України: поняття, види, умови укладання, зміни та припинення. – Х.: Золоті сторінки, 2005.

**Зозуля Лілія Романівна**

*курсантка 2 курсу*

*Інституту підготовки юридичних*

*кадрів для Служби безпеки України*

*Національного юридичного*

*університету імені Ярослава Мудрого*

**ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСНОВНИХ ПОЛОЖЕНЬ  
ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ НІМЕЧЧИНИ ТА УКРАЇНИ**

Сьогодні вітчизняне законодавство про працю знаходиться в очікуванні серйозної трансформації. Так, зараз на розгляді у комітеті з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів Верховної Ради України перебувають декілька законопроектів Трудового кодексу. Чинний Кодекс законів про працю України, прийнятий ще за радянських часів, незважаючи на численні зміни й доповнення, внесені до нього, давно не відповідає сучасним потребам ринку праці і не задовольняє інтересів найманих працівників та роботодавців. У цьому аспекті для нас може бути корисним досвід регулювання трудових відносин у країнах Європейського Союзу, зокрема, Німеччини.

Загальновідомо, що Німеччина – одна з лідерів держав, відкритих для трудової міграції. Її законодавство визначає умови праці, забезпечує справедливе регулювання трудових правовідносин між роботодавцями і найманими працівниками. Вона має розвинутий інформатизований ринок праці, де набір персоналу здійснюється on line, за допомогою прийняття електронного резюме та проведення співбесід з претендентами на посаду в просторах Інтернету. Це є свідченням того, що держава активно сприяє розвитку суспільних відносин, у тому числі трудових, своїм не втручанням, а створенням необхідних умов для їх існування.

Характерним для правової регламентації трудових відносин у Німеччині є закріплення певного ланцюжку правових положень у регулюванні праці, а саме: Основний Закон ФРН – Трудове законодавство – тарифна угода – колективний договір – індивідуальний договір. Такий ланцюжок положень використовується згідно з принципом вигідності, тобто якщо кожний



наступний рівень містить більш вигідні умови, то саме вони й застосовуються для регулювання трудових відносин. У цьому полягає сутність соціальної ринкової економіки, яка підтримує правовий баланс інтересів найманих працівників та роботодавців [1]. Визначення єдиного поняття «Трудовий договір» (Arbeitsvertrag) законодавство Німеччини не містить, але воно частково впливає із законів і зводиться до того, що це – двосторонній, типовий економічний договір, правовою підставою якого є надання послуг сторонами договору, тобто співвідношення продуктивності праці й винагороди. Це основна угода між працівником і роботодавцем, що регламентує їхні взаємини. Як і в Україні, він може укладатися усно або письмово, а також конклюдентною дією. Проте строковий трудовий договір повинен бути укладений лише у письмовій формі, інакше він буде позбавлений законної сили. У порівнянні з українським розумінням сторін трудового договору, німецьке кардинально відрізняється. Так, у них немає чіткого розподілу сторін, лише в § 611 Німецького цивільного уложення (НЦУ) зазначено, що є отримувач послуги та особа, зобов'язана надати послугу. Однак в інших положеннях висвітлюється термін роботодавець (Arbeitgeber) як особа, котра отримує послуги, та протилежна їй сторона, яка зобов'язана надати послуги, – наймані працівники (Arbeitnehmer). До них належать робітники (Arbeiter) та деякі службовці (Angestellte), особи, які отримують професійне навчання (Berufsausbildung) [2]. У розумінні українського законодавства трудовий договір укладається виключно з найманими працівниками, а німецького – крім таких осіб існують ще самостійні працівники – узаконені фрілансери, особи вільних професій. Їх відносять до категорії схожих із найманими працівниками осіб, які не залежать персонально від роботодавця, однак потребують економічного й соціального захисту. До них належать: хатній робітник, самостійний торговий представник, особи, які формально самостійні, але при цьому залежні від акціонерного товариства, постійні вільні співробітники. Як і в українському трудовому договорі, у німецькому договорі про прийом на роботу часто узгоджується випробувальний термін, який полегшує припинення трудового договору для обох сторін. Відповідно до положень цивільного законодавства Німеччини трудовий договір, укладений з випробувальним терміном (максимум 6 місяців), може бути припинений будь-якою із сторін з двотижневим терміном повідомлення.

Отже, із зазначеного вище можна зробити висновок, що, незважаючи на те, що Німеччина не має єдиного Кодексу законів про працю, як Україна, і регулювання трудових відносин здійснюється за допомогою великої кількості нормативно-правових актів, переважно цивільно-правового характеру, трудові права найманих працівників ефективно захищені, до чого варто прагнути й нам.

#### **Список використаних джерел:**

1. Левандовські К.М. Поняття, сторони та підстави припинення трудового договору в праві Німеччини. URL:<http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/18136/1/Lewandowski.pdf>
2. Левандовські К.М. Поняття послуги в контексті § 611 німецького цивільного

уложення. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*. Серія 18: Економіка і право: зб. наук. праць. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2015. Вип. 27. С. 269-277.

**Коломієць Олександр Борисович**  
*студент 5 курсу Навчально-наукового інституту фізичної культури Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка*

## **ТРУДОВЕ ПРАВО ТА ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ**

Історично трудове право представляє собою результат боротьби робітничого класу за свої економічні і соціальні права. Усвідомивши себе як революційну силу і вступивши в організовану боротьбу за свої права, робітничий клас прагнув зайняти певні позиції в економіці. Це, в свою чергу, забезпечувало радикальну перебудову всіх суспільних відносин.

Найбільш повно сутність цієї галузі права відображає термін «трудове право», що закріпився за роки радянської влади. Трудове право регулює використання особою своєї здатності до праці, незалежно від того, в якій галузі господарства ця особа погодилася виконувати роботу і саме яку роботу: службовця чи робітника. Термін «трудове право» виявився досить вдалим, бо в ньому відбивається його зміст – регулювання праці.

Змістом цього регулювання є сукупність реальних витрат працівником при виконанні ним трудової функції розумової та фізичної енергії, які створюють спрямований до певної мети виробничий процес.

Трудове право займає одне з провідних місць серед галузей сучасного права України. Його значення визначається роллю праці в суспільстві. Кожній людині, котра реалізує закріплене в ст. 43 Конституції України право на працю, доводиться стикатися з нормами трудового права.

Перед наукою трудового права стоїть цілий комплекс нових проблем, породжених новими умовами суспільного розвитку. Проблема гармонізації трудового законодавства України з міжнародним правом. Глобалізація світового господарства, уніфікація національних економік, потенційна взаємовигідність співпраці між державами, активні міграційні процеси, нарешті, тенденція до спільного розуміння різними державами змісту й обсягу соціальних прав людини примушують до пошуку спільних моделей у розв'язанні загальних проблем.

Предмет трудового права складають індивідуальні й колективні трудові відносини. Предметом трудових відносин є процес праці, жива праця, а предметом цивільно-правових відносин, зокрема тих, що пов'язані із працею і впливають з договору підряду, доручення, авторського договору, є матеріалізований результат праці.

До предмета трудового права входить не вся система суспільних відносин. Оскільки право пов'язане з волею, то до предмета права входять

лише ті суспільні відносини, що носять вольовий характер. Цей характер предмета права обумовлений тим, що природа, взята поза зв'язком з людиною, не може самостійно стати предметом уваги законодавця.

Характерною особливістю права є те, що воно відображає тільки сучасні суспільні відносини. Реалізуючи конституційне право на працю, громадяни України мають можливість вступати в різні суспільні відносини щодо застосування своєї здатності до праці. Однак не всі відносини, пов'язані з працею, включаються в сферу дії трудового права, а ті відносини, які входять в предмет – неоднорідні за своїм змістом, цільовим призначенням і суб'єктним складом.

Предмет регулювання трудового права становлять дві групи суспільних відносин, пов'язаних з трудовою діяльністю в організації:

- трудові відносини, які виникають між працівником і роботодавцем;
- інші суспільні відносини, тісно пов'язані з трудовими.

Одні з них передують (наприклад відносини, пов'язані з працевлаштуванням), інші – функціонують одночасно з трудовими відносинами (наприклад, відносини, пов'язані з наглядом і контролем за дотриманням трудового законодавства) чи приходять на зміну трудовим відносинам (наприклад, трудовий спір стосовно незаконного звільнення працівника з роботи).

Враховуючи важливість для правозастосовчої практики юридичної ясності у галузевій приналежності норм, що регулюють трудові відносини названих вище категорій осіб, необхідним видається приділити цьому питанню достатню увагу і місце у новому Трудовому кодексі України. Тут має бути чітко визначена сфера дії трудового права, зокрема, для тих категорій працівників, щодо правового регулювання праці яких точаться наукові дискусії, в той час як трудові права людини для них порушуються, і законодавча невизначеність є однією із причин такого становища.

Не можна обійти ще одного питання. Трудове право зорієнтоване на колективну працю. Трудова діяльність окремої особи – письменника, вченого, художника, що не пов'язана із застосуванням найманої праці та яка виконується власними силами, на власний ризик, трудовим законодавством не регулюється. Якщо ж письменник або вчений працюють в трудовому колективі видавництва або наукової установи на основі трудового договору (контракту), то мають місце трудові відносини, засновані на найманій праці, і внаслідок цього врегульовані трудовим правом.

Очевидно, що тенденція до розширення сфери дії трудового права в країнах з розвинутою ринковою економікою збережеться і надалі, з'явиться можливість подальшого розширення сфери дії трудового права, і, зрештою, навіть зміни предмета його регулювання, яким стане застосування праці як залежних, так і незалежних працівників, співучасників колективної власності різних видів, зайнятих у трудовому і виробничому процесі. Але це питання майбутнього.

**Список використаних джерел:**

1. Пилипенко П. Д. Проблеми теорії трудового права : [монографія] / Пилипенко П. Д. – Львів : Видав. центр Львів. національного ун-ту імені Івана Франка. – 1999. С. 38-41
2. Бурак В. Я. До питання про джерела права соціального забезпечення / Бурак В. Я. // Вісн. Львів. ун-ту. – Сер. юрид. – Вип. 38. – Львів, 2003. С. 130-131
3. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави : [навч. посіб.] ; 5-те вид., зі змінами / Рабінович П. М. – Тернопіль : ЛІЛЕЯ, 2002. С. – 312
4. Болотіна Н. Б. Право соціального захисту України : [навч. посіб.] / Болотіна Н. Б. – К. : Знання, 2005. С. 415 – Вища освіта ХХІ ст.

**Кожушко Анна**

*фахівчиня Сумського місцевого центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги*

## **ЩОДО ПЛЪГ ДЛЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ТА ЧЛЕНІВ ЇХ СІМЕЙ**

Захисники України мають право на:

- отримання безоплатної правової допомоги.

Для того, щоб отримати цю допомогу потрібно із документами (паспортом, РНОКПП та посвідченням учасника бойових дій) звернутися до найближчого центру з надання безоплатної правової допомоги чи територіального органу юстиції за місцем фактичного проживання.

- безоплатне отримання медичної допомоги:

(безплатне одержання ліків, першочергове безплатне зубопротезування (за винятком протезування з дорогоцінних металів);

безоплатне забезпечення санаторно-курортним лікуванням або одержання компенсації вартості самостійного санаторно-курортного лікування).

- щорічне медичне обстеження і диспансеризація із залученням необхідних спеціалістів,

- першочергове обслуговування в лікувально-профілактичних закладах, аптеках та першочергова госпіталізація;

- безоплатне отримання земельної ділянки для ведення особистого селянського господарства - до 2 га, ведення садівництва - до 0,12 га, будівництва і обслуговування жилого будинку, господарських будівель і споруд у (селах - до 0,25 га селищах - до 0,15 га містах - до 0,1 га, індивідуального дачного будівництва - до 0,1 га, будівництва гаражів - до 0,01 га.

Скористатись цим правом можна лише один раз за кожним видом діяльності.

- безкоштовний проїзд:

усіма видами міського пасажирського транспорту, автомобільним транспортом загального користування в сільській місцевості, а також залізничним і водним транспортом приміського сполучення та автобусами приміських і міжміських маршрутів, у тому числі внутрірайонних,

внутрішньо- та міжобласних незалежно від відстані та місця проживання за наявності посвідчення встановленого зразка, а в разі запровадження автоматизованої системи обліку оплати проїзду - також електронного квитка, який видається на безоплатній основі, або часткової оплати навчання за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів;

- пільгових довгострокових кредитів для здобуття освіти;
- соціальної стипендії;
- безоплатного забезпечення підручниками;
- безоплатного доступу до мережі Інтернет, систем баз даних в закладах освіти;
- безоплатного проживання в гуртожитку;
- інших заходів, затверджених Кабінетом Міністрів України.

Учасникам бойових дій пенсії або щомісячне довічне грошове утримання чи державна соціальна допомога, що виплачується замість пенсії, підвищуються в розмірі 25 процентів прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність.

Щорічно до 5 травня учасникам бойових дій виплачується разова грошова допомога у розмірі, який визначається Кабінетом Міністрів України в межах бюджетних призначень, встановлених законом про Державний бюджет України.

**Курова Аліна Анатоліївна**

*кандидат юридичних наук,  
старший викладач кафедри права та  
методики викладання правознавства  
Сумського державного педагогічного  
університету імені А.С.Макаренка*

## **ЗВІЛЬНЕННЯ ПРАЦІВНИКІВ ЗА ВЧИНЕННЯ АМОРАЛЬНОГО ПРОСТУПКУ**

Конституція України 1996 р. у ч. 1 ст. 43 закріплює, що кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується [1]. Однією з основних гарантій, що забезпечують здійсненність цього права, виступає закріплення на законодавчому рівні підстав для звільнення працівників. Це зроблено з метою запобігти незаконним та необґрунтованим звільненням працівників, як більш незахищеної сторони трудового договору [2, с.223].

Особи, трудовим обов'язком яких є виховання, повинні бути не тільки висококваліфікованими спеціалістами, а й людьми високої духовності та моральних переконань, бездоганної поведінки в громадських місцях, на роботі в побуті. Особистий приклад вихователя, його авторитет і високоморальна поведінка мають виключно важливе значення у формуванні впливу вихователя на молодь, становлять ту виховну силу, яку не можна замінити ні підручниками, ні бесідами на моральні теми, ні системою заохочень і покарань. Працівник, який

виконує виховні функції, повинен постійно слідкувати за собою, відчувати, що його поведінка перебуває під неослабним контролем тих, кого він виховує. Порушення моральних норм поведінки особами, які виконують виховні функції, тягне за собою не тільки моральний осуд, а й певні правові наслідки [3, с.2].

Дослідженнями зазначеної проблематики займалися такі видатні вчені, як А. І. Рогожин, А. П. Таранов, Б. М. Бабій, В. Е. Бражников, О. В. Пашенко, О. І. Процевський, Ю. В. Ісаєв, І. Д. Копайгора, І. П. Сафронова. Проте дослідження визначення поняття «аморального проступку» потребує більшої конкретизації.

Кодекс законів про працю України (далі – КЗпП України) закріплює єдині загальні підстави припинення трудового договору, проте у статті 41 КЗпП України встановлено додаткові, де однією з підстав є вчинення працівником, який виконує виховні функції, аморального проступку, не сумісного з продовженням цієї роботи. Саме ця підстава припинення трудового договору заслуговує на більш детальне вивчення, адже законодавець визначив коло осіб, з якими може бути розірваний трудовий договір, а поняття «аморального проступку» потребує більшої деталізації, адже є оціночним поняттям, що призводить на практиці до різного розуміння і тлумачення сутності даного визначення.

Так, В. І. Прокопенко вважає, що аморальним проступком слід вважати винні дії чи бездіяльність, що порушують моральні норми, притаманні цьому суспільству, суперечать змісту трудової функції працівника й тим самим дискредитують виховні, службові повноваження певного кола людей [4, с. 274].

О. В. Тищенко під аморальним проступком розуміє порушення норм суспільної моралі, що негативно впливає на виконання працівником своїх виховних функцій [5, с. 153].

С. М. Козін пропонує розглядати аморальний проступок як діяння (дію або бездіяльність), яке порушує сталі й загально визнані норми й принципи моралі, що склались у певному суспільстві, однією з основних ознак якого є зухвале й зневажливе ставлення до основоположних цінностей суспільства [6, с. 208].

Законодавство не містить дефініції «аморальний проступок», воно тільки дає посилання на те, що цей проступок не є моральним. Таке визначення, на думку О.С. Боевої, має більше етичну, аніж правову природу і належить до категорії оціночних понять. Невірне трактування цього поняття судами першої інстанції при вирішенні трудових спорів неодноразово тягнуло за собою скасування судових рішень у процесі апеляційного та/або касаційного перегляду цивільних справ.

Зі змісту глави IV «Текстуальне опрацювання положень правових актів» посібника «Новітнє вчення про тлумачення правових актів...» вбачається, що у разі, коли неможливо знайти розуміння поняття чи слова у судовій практиці, або вона не є сталою, або коли неможливо визначити правильне трактування поняття за допомогою інших нормативно-правових актів, значення термінів і інших слів виявляється за допомогою звернення до раніше чинних нормативно-правових актів; звернення до енциклопедій, енциклопедичних словників та до тлумачних словників, при цьому враховується те значення, яке надається словам у тій сфері, яка регулюється нормативно-правовим актом, про тлумачення якого йдеться.

У тлумачному словнику української мови (укладачі: В. Яременко, О. Сліпушко) зазначено: «Аморальний – позбавлений моралі... Мораль – система норм і принципів поведінки людей у ставленні один до одного та до суспільства; етика» [7, с. 56].

Зважаючи на зазначене, відмітимо, що сама процедура застосування п. 3 ст. 41 КЗпП України є доволі законодавчо регламентованою й зрозумілою, але щодо законодавчо закріпленого сутнісного наповнення понять, які є приводом застосування цієї процедури, то його немає. Оскільки поняття – це думка, що являє собою об'єднання предметів, явищ будьякого класу за певними (загальними для цих предметів і в сукупності специфічними для них) ознаками, (властивостями, якостями), співвідношенням з іншими предметами; а правові поняття – це поняття, закріплені в правових нормах [6, с. 209].

Таким чином, з метою недопущення неправильного тлумачення та розуміння поняття «аморальний проступок», доцільно визначити та законодавчо закріпити зміст цього поняття у новому Трудовому кодексі, а також використовуючи узагальнення судової практики наводити приклади аморальних проступків задля використання на практиці.

#### **Список використаних джерел:**

1. Конституція України. – Х. : ТОВ «Одісей», 2007. – 48 с.
2. Журавель О.Д. Правове регулювання звільнення працівників за вчинення аморального проступку: історичний підхід. Право та інновації. 2016. №1 (13). С. 223-227.
3. Методичні рекомендації для використання в роботі юрисконсультами «Розірвання трудового договору у зв'язку з вчиненням аморального проступку» Головне територіальне управління юстиції у Рівненській області.- Рівне, 2016.- 4 с.
4. Прокопенко В.І Трудове право України : [підручник для юридичних вузів і факультетів] / В.І. Прокопенко. – Х. : Консум, 1998. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.manybooks.org/auth/4064/book/11707/prokopenko\\_vI/%20trudove\\_pravo\\_ukraini/read](http://www.manybooks.org/auth/4064/book/11707/prokopenko_vI/%20trudove_pravo_ukraini/read)
5. Тищенко О.В. Правові проблеми укладення, зміни та припинення трудового договору з педагогічними працівниками середніх загальноосвітніх шкіл України : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.05 / О.В. Тищенко. – К., 2002. – 204 с.
6. Козін С.М. До питання звільнення за аморальний проступок. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2014. Випуск 29. Том 1. С. 206-209.
7. Боева О. С. Тлумачення підстави розірвання трудового договору за пунктом 3 частини 1 статті 41 КЗпП України. Судова апеляція. 2015. №4 (41). С. 49-57.

**Монастирська Галина Віленівна**  
*старший науковий співробітник  
Державної установи «Інститут  
економіки та прогнозування  
Національної академії наук України»*

## **ЯКИМ МАЄ БУТИ ЗАКОН ПРО ПРАЦЮ?**

На сучасному етапі українське суспільство починає усвідомлювати зростаючу роль людського фактора в економіці і необхідність обґрунтованого, системного підходу до формування трудових відносин. Трудові відносини, які,

на нашу думку, є основними серед інших існуючих відносин, охоплюють велику кількість індивідів, соціальних груп і є основним регулятором трудової і соціальної поведінки людини.

Відповідаючи новим вимогам, сучасне українське трудове законодавство сьогодні має змінитися: оновитися, осучаснити свою нормативну базу, змістити акценти і модифікувати структуру, переосмислюючи застарілі правові конструкції і поняття. Перейти на нові трудові відносини — зобов'язання нашої країни відповідно до Угоди про асоціацію з ЄС.

У цьому плані проект Закону України «Про працю», що був розроблений Міністерством економічного розвитку, торгівлі та сільського господарства, зареєстрований у Верховній Раді під номером № 2708, є прогресивним кроком у вдосконаленні трудових відносин, наближуючи українське трудове законодавство до світової практики їх правового регулювання. Проте у процесі детального розгляду законопроекту виникає безліч питань і зауважень.

Не торкаючись статей законопроекту, що вже широко висвітлені експертами, розглянемо ключові положення законопроекту, які не так широко обговорюються. Зокрема, це статті, які стосуються організації й оплати праці.

Хоча ст. 1. нового законопроекту декларує як мету забезпечення реалізації передбачених Конституцією України трудових прав і гарантій працівників, насправді проект суперечить Конституції України, адже ним порушується конституційний принцип, викладений у статті 22: при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод. А пропонувані у законопроекті зміни суттєво знижують гарантії в організації й оплаті праці.

Визначення рівня мінімальної заробітної плати в Державному бюджеті, виходячи з фінансових можливостей при виключенні норми, що мінімальна заробітна плата не може бути нижче прожиткового мінімуму для працездатних осіб (ст. 65) суперечить самій її сутності, а процедура встановлення рівня мінімальної заробітної плати не відповідає Конвенції Міжнародної організації праці № 131, ратифікованої Україною.

Різні підходи до визначення рівня мінімальної тарифної ставки (окладу) працівників бюджетного і небюджетного секторів економіки (пп. 6,7 ст. 67) загострять невідповідність оплати праці в цих секторах і посилять існуючу дискримінацію працюючих у бюджетному секторі.

Зменшується розмір оплати праці за надурочну роботу і у вихідні та святкові дні з подвійної ставки до 20%. Наразі чинний КЗпП передбачає подвійний розмір оплати праці, проект же закону «Про працю» встановлює підвищений розмір заробітної плати за надурочну роботу, а також за роботу у вихідні та святкові дні – 120 % замість 200 %.

П. 44 «Прикінцевих положень» позбавляє українські зарплати індексації. Якщо за діючим Законом України 1991 року «Про індексацію грошових доходів населення» оплата праці працюючого населення підлягала індексації (ст.2. Об'єкти індексації грошових доходів населення) і проводилася



за основним місцем роботи (Стаття 10. Порядок врахування об'єктів індексації), то у новому законопроекті ці статті виключено. Але ж з огляду на те, що мінімальна заробітна плата, мінімальна тарифна ставка, інші соціальні гарантії переглядаються, як правило, лише один раз на рік, механізм індексації є єдиним способом забезпечити стабільність життєвого рівня населення.

У законопроекті практично відсутній соціальний діалог та соціальне партнерство, в ньому існує тільки дві сторони трудових відносин – роботодавець і працівник. Держава і профспілки як представники працюючого населення відсутні. Але чи багато ми знайдемо випадків, коли працівник в Україні самотужки відстоював і відстояв свої права? У США, де діють подібні норми трудового права, існують сильні профспілки, які реально захищають права працюючих американців.

У країнах із сильною позицією профспілок, наприклад, у США, нормативна регламентація трудового договору на федеральному рівні узагалі відсутня, а в основі взаємодії працівників з роботодавцями щодо договорів лежать переговори між профспілками і роботодавцями щодо узгодження умов колективних договорів на рівні цілої галузі, укладання тарифних угод. Якщо в США модель індивідуального трудового договору (контракту) базується на високому рівні оплати праці, високій конкуренції і частково компенсується механізмом стримувань-противаг (профспілки, ефективна судова система на прецедентному праві, що захищає найманих працівників від дискримінаційних практик), то в Україні цей комплекс факторів відсутній.

Розробники нового законопроекту наголошують, що у цьому проекті вони гармонізували українське трудове законодавство із європейським. Проте саме європейська (континентальна) модель характеризується високим рівнем правової захищеності працівника, твердими нормами трудового права, орієнтованими на збереження існуючих робочих місць, жорстким галузевим тарифним регулюванням, чого явно бракує наданому проекту.

Європейська економічна модель передбачає суттєвий вплив держави на економіку (через значні соціальні зобов'язання держави); соціальну спрямованість законодавства (боротьба проти соціальної нерівності, захист соціальних прав працівників, в тому числі соціальні гарантії в разі хвороби, безробіття, виходу на пенсію); розвиток соціального партнерства, участь працівників в управлінні підприємством. Перевагою європейської моделі правового регулювання трудових відносин є забезпечення високого рівня соціальних гарантій для працівників. Водночас це має й зворотній бік, а саме: збільшення витрат роботодавців щодо забезпечення передбачених законом соціальних гарантій; збільшення фінансового навантаження на економічно активних громадян - підприємців (за рахунок податків і компенсацій працівникам) і кваліфікованих фахівців (через розподіл благ на всіх).

Навпаки, англосаксонська модель (Великобританія, США, Австралія, Нова Зеландія) характеризується більшим зближенням трудового і цивільного права, більшою волею роботодавця у відносинах наймання і звільнення, перевагою договірної регуляції на рівні підприємства і фірми і більшою рухливістю робочої сили. В американському трудовому праві трудовий

договір розглядається як угода між працівником і роботодавцем про умови найму. Перевагою англосаксонської моделі є економічна свобода (свобода підприємництва), що стимулює зростання економіки. Таке трудове право є більш гнучким і дозволяє більш вільно вибудовувати трудові відносини, сприяючи розвитку ринку праці і досягненню високих економічних результатів

Перевагою англосаксонської моделі є економічна свобода (свобода підприємництва), що стимулює зростання економіки. Таке трудове право є більш гнучким і дозволяє більш вільно вибудовувати трудові відносини, сприяючи розвитку ринку праці і досягненню високих економічних результатів.

При цій моделі трудовий договір являє собою досить гнучкий інструмент, що дозволяє роботодавцю включати в нього умови, які будуть обмежувати права працівника, що неприпустимо за уявленнями нашого суспільства. Тому до недоліків даної моделі можна віднести ризик підвищення рівня соціальної напруженості в суспільстві (через недостатній рівень соціальних гарантій), а також сильну конкуренцію за робочі місця.

Врахувати необхідно також специфіку джерел правової системи Англії, в якій велику роль грає судовий прецедент, тому характерною особливістю трудового договору Англії є постійне коректування трактування стандартних положень через судові рішення стосовно деяких справ. У нас інші умови правового забезпечення трудових відносин: основним способом виникнення і регулювання трудових відносин є укладення трудового договору.

Отже, поняття трудового договору в Великобританії і США значно відрізняється від його інтерпретації як в Європі, так і в діючому українському трудовому законодавстві, де трудовий договір дотепер виступав передусім інструментом соціального захисту працівника.

З плином часу невід'ємною тенденцією цих двох моделей є їх поступове зближення. Аналіз судової практики в галузі трудового права в Великобританії і США показує з кінця ХХ ст. підвищення частки «соціальної» складової в правовому регулюванні трудових відносин. Зокрема, британське законодавство підвищило рівень гарантій для працівників, соціалізуючи їх трудові права в Законі «Про права в області найму» (Employment Rights Act, 1996).

Крім того, у США, де нормативна регламентація трудового договору на федеральному рівні зовсім відсутня, зважаючи на сильно розвинені профспілки, основу взаємодії роботодавців з працівниками з питання трудових договорів в США складають переговори між профспілками і роботодавцями для узгодження умов і колективних договорів. Нічого подібного не передбачається у законопроекті № 2708. Отже, в законопроекті відбувається не європеїзація, а американізація трудового законодавства, причому в погіршеному варіанті.

Ми вважаємо, що в умовах перехідного періоду, в якому все ще знаходиться економіка України, не можна різко переходити від однієї правової моделі у трудових відносинах до іншої: для цього мають бути створені відповідні передумови (налагоджена судова система, напрацьовані супутні

закони і т. п.). На нашу думку, доцільно запозичити досвід Китаю і ряду країн Латинської Америки, які сформували для себе комбіновану систему англосаксонської і європейської моделей, що поєднує твердість регулювання трудових відносин і надання високої соціальної захищеності працівникам.

Не варто цілком уніфікувати трудові відносини в Україні з її економікою, яка розвивається, за англосаксонською або іншою моделлю: кожній країні присутні свої національні особливості ринку праці й історично сформовані традиції в трудових відносинах. Трудове законодавство будь-якої країни – результат розвитку її соціально-трудової сфери, формування соціально-трудових відносин конкретно в даній країні, перебудови її економіки. І це має враховувати новий закон про працю.

**Овчаренко Артем Олександрович**

*студент 2 курсу*

*Інституту прокуратури*

*та кримінальної юстиції*

*Національного юридичного*

*університету ім. Ярослава Мудрого*

**Науковий керівник:**

**Середа Олена Григорівна**

*доктор юридичних наук, доцент,*

*доцент кафедри трудового права*

*Національного юридичного*

*університету ім. Ярослава Мудрого*

## **ПРОБЛЕМИ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В ТРУДОВИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ**

На сучасному етапі розвитку суспільства питання гендерної нерівності є досить актуальним, адже гендерна дискримінація проявляється у багатьох сферах суспільного життя, у тому числі в соціально-трудовах правовідносинах. Хоча в Україні й були прийняті цілі низки нормативно-правових актів, які декларують рівні права та можливості як чоловіків, так і жінок, але що на державному, що на місцевому рівнях не створено такого механізму, котрий забезпечує реальне втілення в життя політики гендерної рівності. В даному аспекті, з урахуванням євроінтеграційних процесів, особливого значення аналіз зарубіжного досвіду і світової практики щодо рівності чоловіків і жінок та визначення шляхів вдосконалення вітчизняного законодавства з цієї проблематики.

Згідно зі змістом статті 2<sup>1</sup> КЗпП України, у якій закріплюється заборона дискримінації як за ознакою статі, так і за ознакою гендерної ідентичності, можна сказати що поняття «стать» та «гендер» не є тотожними. Це пояснюється тим, що «гендер» застосовується на позначення соціальної статі людини, на відміну від біологічної статі. Даний термін не має нічого «природного» чи біологічно «заданого». А «стать» задається природно, вона

має соматичне, гормональне, генетичне та інше підґрунтя. «Гендер» - це продукт соціалізації, котрий є соціально сконструйованим, підтримуваний певною системою норм, цінностей та характеристик жіночої та чоловічої поведінки, їхнього способу мислення, створених між ними відносин, стилю життя та інше, які набуваються ними в процесі соціалізації та які визначаються різною економічною, культурною, соціальною та політичною основами [1].

Унаслідок того, що не створено механізму, котрий забезпечує проведення політики гендерної рівності, можна спостерігати посилення гендерної асиметрії – нерівності як в соціальних позиціях та і в життєвих шансах чоловіків та жінок. Дане явище особливо виражене в сферах зайнятості, державного управління, політики та ринку праці. У трудових правовідносинах гендерна асиметрія знаходить свій прояв у таких формах: витіснення жінок до сфери низькооплачуваних професій та видів діяльності; перевантаження побутом та неоцінюваними суспільством видами занять. Результатом такої асиметрії між чоловіками та жінками є утворення явища під назвою гендерна сегрегація, тобто ситуації, коли чоловіки та жінки нерівномірно розподілені між видами діяльності. Аналізуючи дане явище, прийнято виокремлювати вертикальну та горизонтальну сегрегацію. Вертикальна сегрегація зумовлюється при нерівномірному розподілі жінок та чоловіків в рамках посадової ієрархії, а горизонтальна (професійна, галузева) сегрегація – при розділенні представників різної статі за професіями чи галузями [2]. Тому наявність гендерної сегрегації обумовлюється саме стереотипами суспільства стосовно ролі та місця чоловіків та жінок, що, у свою чергу, призводять до формування як у працівників, так і в роботодавців уявлень про «типово жіночу» та «типово чоловічу» діяльність.

Існує досить велика кількість національних нормативно-правових актів, які закріплюють рівність в трудових правовідносинах та заборону дискримінації у сфері праці за ознаками статі та гендерної ідентичності, зокрема, це: Конституція України (ст.ст. 21, 24, 43), КЗпП України (ст.ст. 2<sup>1</sup>, 22), Закони України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» та інші. Серед міжнародних правових актів про працю, ратифікованих Україною, слід виокремити: Міжнародний пакт про економічні, соціальні й культурні права (жінкам повинні гарантуватись умови праці, не гірші від тих, якими користуються чоловіки, з рівною платою за рівну працю, ст. 7), Конвенцію Міжнародної організації праці «Про рівне винагородження чоловіків і жінок за працю рівної цінності № 100» (винагорода як для чоловіків, так і для жінок за працю однакової цінності повинна бути рівна, ст. 2), Конвенцію Організації Об'єднаних націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (забезпечення на основі рівності чоловіків та жінок право на рівну винагороду, зокрема отримання пільг, на рівні умови стосовно праці рівної цінності, а також на рівний підхід до оцінювання якості роботи, ст. 11) та інші.

Хоча юридично і є закріплення рівності прав чоловіків та жінок, але фактично в реальному житті воно далеке від ідеалу. Так, при

працевлаштуванні на високооплачувану роботу жінки, на відміну від чоловіків, мають менше можливостей саме в професійному просуванні. Велика кількість українських роботодавців при прийнятті на роботу продовжують віддавати перевагу чоловікам, це зумовлено через те, що жінки мають високу ймовірність переривання часу роботи та втрату кваліфікації через народження дитини чи догляд за нею під час хвороби. При скороченні штатного розпису підприємства, установи чи організації першими під загрозою звільнення опиняються жінки. Унаслідок цього вони вимушені знаходити роботу секторі тіньової економіки, при цьому виконувати низькооплачувану, непрестижну роботу, до речі, не завжди з дотриманням їхніх законних гарантій, або вимушені знаходити роботу за межами кордону, наражаючи себе на небезпеку та приниження, а також позбавляючи своїх дітей належного виховання та уваги [3]. Цей список дискримінації жінок не є вичерпним і щороку він збільшується.

Цікавим у даному випадку видається досвід Естонії. У цій країні досягненню гендерного паритету сприяли послідовні зусилля багатонаціональних партнерів. Діяльність Міжнародної організації праці зіграла важливу роль в Естонії в області гендерного рівноправ'я в основному спрямована на покращення умов праці та можливостей працевлаштування для жінок, що сприяє зміцненню позицій жінок в ході прийняття тих чи інших рішень. Гендерний проект «Національний план дій щодо забезпечення більшого числа і кращих робочих місць для жінок» спрямований на поліпшення ситуації, перш за все, в бідних і сільських районах. На думку представника цього проекту, «одним з найбільш вдалих елементів проекту є створення мережі жіночих організацій і розвиток регулярного діалогу між ними і місцевими органами влади для того, щоб голос жінок був почутий в питаннях розвитку громад». Досвід Естонії свідчить про роль міжнародних організацій в стимулюванні утворення навчальних мереж на місцях і в остаточному підсумку - заохочення місцевих соціальних партнерів до сприйняття передового міжнародного досвіду. Усе це також вказує на важливість міжнародних джерел інформації, ідей і потенціалу, коли не вистачає власних ресурсів.

У Канаді існує «Система податкових пільг на дітей», що надає стимул жінкам продовжувати працювати, при цьому виховуючи дітей. По суті, Канада ввела цю Систему, як засіб щодо ліквідації розриву в економічному добробуті жінок та чоловіків, причому Систему продовжують оновлювати, задля того щоб надати змогу жінкам поєднувати роботу і сім'ю. Найбільш наочний прикладом є створення Додаткової національної допомоги на дитину (National Benefit Supplement) для малозабезпечених сімей з дітьми, яка включає, як фінансову, так і інші види підтримки. Корисність цих пільг підкреслюється скороченням числа сімей батьків-одинаків з низьким рівнем доходу на 9,5 %, що є результатом роботи Національної Системи допомоги на дитину [4].

Задля того аби кожен мав змогу дізнатися про дотримання зобов'язань стосовно гендерного балансу, створюються жіночі організації для нагляду та

контролю цих зобов'язань. Вони можуть нагадувати всім організаціям про необхідність виконувати міжнародні та національні зобов'язання. Поточний моніторинг повинен здійснюватися органами державної влади, проте на практиці це відбувається рідко. Існують країни, де жіночі мережі беруть на себе функцію складання «чорного списку» («Blunder Book») у сфері гендерних відносин для органів державної влади. У публікаціях, відображають гендерну ситуацію, критиці можуть піддаватися лише ті сфери суспільного життя, де прогрес відсутній, і відзначаються ті сфери, у яких складається позитивна ситуація. Найбільш видимий результат щодо цього можна побачити в Шотландії. Саме через гендерні аудити цій країні вдалося поліпшити загальні статистичні дані, котрі показують реальний стан жінок. Аудиторські дослідження дозволили об'єднати разом статистичні дані, проаналізувати їх та надати експертну оцінку ситуації [5]. Шотландський досвід проведення гендерних аудитів може слугувати як «розумна» практика ще й тому, що у собі він містить елементи комунікації. Крім того, аудиторська діяльність дозволяє створити потужну базу для розробки нових стратегій. Зустрічі під час гендерних аудитів дозволили сформувати нове покоління жінок, котрі мають бажання брати участь в прийнятті рішень, завдяки навичкам, набутим під час підготовки до аудиту.

Отже, враховуючи значний зарубіжний досвід та світову практику в подоланні гендерної нерівності між чоловіками та жінками, для реальної реалізації політики гендерної рівності, у вітчизняних нормативно-правових актах потрібно закріпити не право, а обов'язок керівників органів державної влади й місцевого самоврядування та роботодавців здійснювати позитивні дії, які спрямовані на усунення існуючого дисбалансу між можливостями жінок і чоловіків реалізовувати своє конституційне право на працю.

**Список використаних джерел:**

1. Council of Europe Gender Equality Strategy, 2018–2023: materials of the Committee of Ministers of the Council of Europe (March 9, 2018). Strasbourg: Council of Europe. 2018. 53 p.
2. Мальцева И.О., Рошин С.Ю. Гендерная сегрегация и мобильность на российском рынке труда: науч. изд. Москва: ГУ ВШЭ, 2006. 296 с.
3. Круглий стіл. Гендерну рівність у сфері праці – під профспілковий контроль! URL: <http://www.fpsu.org.ua/napryamki-diyalnosti/80-gumanitarna-robota-genderni-pitannya/12320-kruglij-stil-gendernu-rivnist-usferi-pratsi-pid-profspilkovij-kontrol>
4. Alison E. Woodward. Going for gender balance. Strasbourg: Vrije Universiteit Brussel, 2002. 143 p.
5. «Engender». URL: <http://www.engender.org.uk>

**Сребняк Дар'я Віталіївна**

*студентка 3 курсу*

*Навчально-наукового інституту  
історії та філософії*

*Сумського державного педагогічного  
університету імені А.С.Макаренка*

## **СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ЯК НЕОБХІДНИЙ ЕЛЕМЕНТ ФУНКЦІОНУВАННЯ ДЕРЖАВИ**

Соціальний захист — це система державного гарантування прав громадян України на матеріальне забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законодавством України. А тому соціальний захист слід розглядати як систему законодавчих, економічних, соціальних і соціально-психологічних гарантій, що надає: а) працездатним рівні умови для поліпшення свого добробуту за рахунок особистого трудового внеску; б) непрацездатним і соціально вразливим прошаркам населення, насамперед, дітям, молоді, що навчається, інвалідам, пенсіонерам, молодим, неповним та багатодітним сім'ям переваги в користуванні суспільними фондами споживання, в прямій матеріальній підтримці, у зниженні податків.

Заходи соціального захисту, з одного боку, мають забезпечувати пасивну підтримку тих членів суспільства, котрі з якихось причин опинилися у скрутному становищі. Пасивна підтримка виражається у соціальній допомозі особі чи сім'ї, які не мають достатніх засобів для існування. З другого боку, соціальна допомога за своєю суттю має бути адресною, тобто надаватися тільки тим, хто її потребує. Соціальний захист виконує свою реабілітаційну функцію, яка полягає в тому, щоб допомогти людям, котрі потрапили у скрутну життєву ситуацію, та подолати зuboжіння [1].

Основні принципи системи соціального захисту закладені в Конституції України, зокрема ст. 46 «гарантує громадянам право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття від незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом. Це право гарантується загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням за рахунок внесків громадян, підприємств, установ, організацій, а також бюджетних та інших джерел соціального забезпечення» [3].

Соціальний захист в Україні ґрунтується передусім на диференційованому підході до різних соціально-демографічних прошарків і груп населення у разі вибору мети, форм, методів та джерел фінансування, механізмів соціального захисту залежно від рівня працездатності людини та способів і розміру одержуваних нею доходів. Щодо економічно активних груп населення, держава повинна створювати і створює макроекономічні передумови для їх матеріального самозабезпечення.

Соціальний захист населення України здійснюється за такими принципами:

- визначення соціального захисту пріоритетним напрямом діяльності суспільства і держави;
- законодавче визначення основних соціальних гарантій;
- загальнодоступність і гарантований рівень соціального забезпечення найнагальніших життєвих потреб для всіх громадян;
- визначення рівня наданих гарантій на підставі соціальних нормативів;
- законодавчо встановлений розподіл відповідальності між державою, роботодавцями та працівниками щодо забезпечення гарантій із соціального страхування;
- забезпечення непрацездатному населенню рівня життя, який відповідає встановленому законом прожитковому мінімуму;
- відповідність основних засад соціального захисту рівню соціально-економічного розвитку держави[2].

Важливим принципом соціального захисту є комплексність гарантій, які суспільство надає кожному своєму членові. Ці гарантії забезпечують збереження його найважливіших соціальних прав, у тому числі охоплюють різні сторони життєдіяльності людини — умови праці, соціально-побутові умови, рівень життя. Використовуючи гнучкі нормативи, можна розподіляти суспільні фонди споживання на соціально справедливій основі[2].

Ефективність соціального захисту населення залежить від обраної державою соціальної політики та від обсягу її фінансування. В свою чергу, ефективність соціальної політики держави оцінюється завдяки обраній системі, тобто моделі соціального захисту [4].

Отже, система соціального захисту потрібна для того, щоб створити та забезпечити нормальні умови для існування людини. Ця система соціального захисту передбачає не тільки надання допомоги тим, хто її потребує, забезпечення прожиткового мінімуму, але і створення тих умов, що дають змогу громадянам заробити кошти для існування законним шляхом, створення сприятливих умов праці для найманих робітників. Здійснення соціального захисту має забезпечити громадянину гідні умови існування - достатній життєвий рівень, включаючи для цього все необхідне. Держава, щоб забезпечити соціальний захист, встановлює основні соціальні гарантії, механізм їх реалізації та функції надання соціальної підтримки. Тому, соціальний захист – це необхідний елемент функціонування держави.

#### **Список використаних джерел:**

1. Правознавство: Підручник / за ред. В.Ф. Опришко, Ф.П. Шульженко, С.І. Шимон та ін.; За заг. ред. В.Ф. Опришка, Ф.П. Шульженка. - К.: КНЕУ, 2003. - 767 с.
2. Управління трудовим потенціалом Васильченко В.С., Гриненко А.М., Грішнова О., Керб Л.П. - Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2005. — 403 с.
3. Конституція України.
4. Топішко І.І. Яку модель соціально-економічного розвитку розбудувати Україні? А. Сміт, Д. Рікардо, М. Фрідман... чи Ф. Ліст, Й. Шумпетер, Е. Райнерт? Наукові записки НУ "Острозька академія". Серія «Економіка». Острог, 2017. № 5(33). С. 4–15.



**Шкіря Галина Андріївна**

курсантка 2-го курсу Інституту  
підготовки юридичних кадрів для  
Служби безпеки України  
Національного юридичного  
університету імені Ярослава Мудрого

## **ДЕЯКІ ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРИПИНЕННЯ ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ**

Відповідно до статті 43 Конституції України кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується. Працівник має право реалізувати свої здібності до продуктивної і творчої праці шляхом укладення трудового договору на одному або одночасно на декількох підприємствах, а установах, організаціях, якщо інше не передбачене законодавством, колективним договором або угодою сторін. У Кодексі законів про працю України (далі – КЗпП України) закріплено поняття трудового договору. Так, згідно з частиною 1 ст. 21 під трудовим договором розуміють угоду між працівником і власником підприємства, установи, організації або уповноваженим ним органом чи фізичною особою, за якою працівник зобов'язується виконувати роботу, визначену цією угодою, а власник підприємства, установи, організації або уповноважений ним орган чи фізична особа зобов'язується виплачувати працівникові заробітну плату і забезпечувати умови праці, необхідні для виконання роботи, передбачені законодавством про працю, колективним договором і угодою сторін [1].

У науці трудового права значна увага приділяється дослідженню підстав виникнення трудових правовідносин, дещо менше – аналізу юридичних фактів, що їх припиняють. Як в основі виникнення, так і в основі припинення трудових правовідносин лежать юридичні факти. Встановлюючи підстави припинення трудового договору, законодавство регулює трудове правовідношення, що вже склалося. Так, Л.Я. Гінцбург вважав, що основна маса юридичних норм, що виходять від держави, спрямована на регулювання відповідних трудових відносин. Метою таких норм є зміна або припинення вже існуючих правовідносин. Цей факт впливає на форми та порядок волевиявлення щодо припинення трудових правовідносин [2]. Кожний трудовий договір, рано чи пізно припиняється. При цьому сторони не абсолютно вільні у виборі щодо підстав його припинення. Наше законодавство встановлює жорсткий та вичерпний перелік підстав припинення трудового договору [3].

Загальні підстави припинення трудового договору визначені у статті 36 КЗпП України. Проте існує проблема у питанні систематизації підстав припинення правовідносин, що не залежать від волі сторін трудового договору, які слід упорядкувати. Законодавство України передбачає можливість припинення трудових правовідносин без урахування волі сторін договору.

Характерною особливістю, яка відрізняє ці підстави від інших, є те, що при припинення трудового договору відсутня воля його сторін. Утім, не виключається

у деяких випадках наявність волі третіх осіб – це можуть бути суди, військкомати, батьки неповнолітнього працівника, профспілкові організації тощо. Роботодавець зобов'язаний виконати вимоги вказаних органів або осіб, оскільки вони ґрунтуються на законі. Тому слід розглядати підстави, незалежні від волі сторін трудового договору, за ознакою наявності або відсутності волі третіх осіб на припинення трудових відносин [2].

Підстави, які припиняють дію трудового договору незалежно від волі сторін, в-основному, передбачені у чинному законодавстві про працю України, але деякі – не передбачені. Тож, можна систематизувати відповідні підстави таким чином: (а) ті, що передбачені КЗпП України; (б) ті, що недосконало передбачені КЗпП України та потребують внесення змін та/або доповнень до такої норми; (в) ті, що не передбачені КЗпП України, але встановлені іншими нормативно-правовими актами України; (г) ті, що не передбачені будь-яким нормативно-правовим актом України, але роблять продовження трудових відносин неможливим.

Проаналізувавши вітчизняне трудове законодавство, можна виділити такі юридичні факти, що припиняють трудові відносини й не залежить від волі сторін трудового договору:

- 1) призов або вступ працівника або власника – фізичної особи на військову службу, направлення на альтернативну (невійськову) службу;
- 2) розірвання трудового договору на вимогу профспілкового чи іншого уповноваженого на представництво трудовим колективом органу;
- 3) набрання законної сили вироком суду, яким працівника засуджено (крім випадків звільнення від відбування покарання з випробуванням) до позбавлення волі або до іншого покарання, яке виключає можливість продовження даної роботи;
- 4) укладення трудового договору (контракту), всупереч вимогам Закону України «Про запобігання корупції», встановленим для осіб, які звільнилися або іншим чином припинили діяльність, пов'язану з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, протягом року з дня її припинення;
- 5) з підстав, передбачених Законом України «Про очищення влади»;
- 6) набрання законної сили рішенням суду про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави стосовно особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, у передбачених статтею 290 Цивільного процесуального кодексу України випадках;
- 7) звільнення працівника у разі відмови у наданні допуску до державної таємниці або скасування допуску до державної таємниці, якщо виконання покладених на нього обов'язків вимагає доступу до державної таємниці;
- 8) звільнення у зв'язку з поновленням на роботі працівника, який раніше виконував цю роботу;
- 9) призов або мобілізація власника – фізичної особи під час особливого періоду;
- 10) перебування всупереч вимогам Закону України «Про запобігання корупції» у прямому підпорядкуванні у близької особи;

11) наявності у працівника реального чи потенційного конфлікту інтересів, який має постійний характер і не може бути врегульований в інший спосіб, передбачений Законом України «Про запобігання корупції»;

12) розірвання трудового договору з посадовою особою в разі повторного порушення нею вимог законодавства у сфері ліцензування, з питань видачі документів дозвільного характеру або у сфері надання адміністративних послуг, передбачених статтями 166-10, 166-12, 188-44 Кодексу України про адміністративні правопорушення.

13) розірвання трудового договору з неповнолітнім на вимогу його батьків або інших осіб.

Варто зазначити, що всі наведені вище підстави сьогодні містяться у різних статтях КЗпП України, як серед загальних підстав припинення трудового договору, так і підстав розірвання трудового договору з ініціативи роботодавця, хоча зрозуміло, що в ряді випадків така ініціатива від роботодавця точно не виходить, а він просто має виконати вимоги закону.

Отже, підсумовуючи викладене, можна зробити **висновок**, що припинення трудового договору за обставин, які не залежать від волі його сторін, є наслідком зовнішніх факторів. Тому необхідність захисту прав сторін трудового договору у випадках, що унеможливають продовження трудових відносин, потребує удосконалення їх правової регламентації, зокрема, виділення таких підстав до окремої групи припинення трудового договору, а також розробка механізму застосування цих норм. Для припинення трудового договору у зазначених випадках достатньо наявності правоприпиняючої підстави, підтвердженої відповідним документом або законом.

**Список використаних джерел:**

1. Кодекс законів про працю України, прийнятий Верховною Радою УРСР 10.12.1971 р. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1971. Додаток до № 50. Ст. 375.

2. Гинцбург Л.Я. Социалистическое трудовое правоотношение. / Л.Я. Гинцбург; отв. ред. Р.З. Лившиц. М.: Наука, 1977. С. 20-24.

3. Процевский А.И. Метод правового регулирования трудовых правоотношений. М.: Юрид. лит., 1972. С. 181,185.

**Якобчук Наталія Сергіївна**

*студентка 3 курсу*

*факультету управління та економіки  
Хмельницького університету управління  
та права імені Леоніда Юзькова*

**ВІДПУСТКИ, ЇХ ВИДИ ТА ПОРЯДОК НАДАННЯ: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ТА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН**

Статтею 45 Конституції України встановлено, що громадяни України, які перебувають у трудових відносинах із господарюючими суб'єктами незалежно від форм їх власності, виду діяльності та галузевої належності, а також ті, які працюють за трудовим договором у фізичної особи, мають право на відпустку.

На даний час, щорічна відпустка є гарантією забезпечення конституційного права працівника на його відпочинок, що спрямовано на: відновлення здоров'я й працездатності працівників; задоволення ними особистих інтересів і потреб; компенсація фізичного та психологічного навантаження [1, с.3].

У багатьох європейських країнах право на відпочинок і, зокрема, на відпустки закріплюється в конституціях і конкретизується в спеціальних законодавчих актах. Так, в ст. 36 Конституції Італії передбачено, що працівник має право на щотижневий відпочинок і на щорічну оплачувану відпустку, від якої не має права відмовитися.

У Конституції Португалії в ст. 59 «Права трудящих» передбачено право працівників на відпочинок, максимальне обмеження робочого дня, щотижневий відпочинок і чергові оплачувані відпустки.

У Великобританії взагалі відсутні законодавчі акти про час відпочинку. У Данії, Австрії, Німеччині, Італії діють спеціальні законодавчі акти стосовно відпусток. У Франції питання часу відпочинку визначені главою 3 прийнятого у 2008 р. Кодексу про працю. Що стосується режиму відпусток у Франції, то відповідно до Ордонансу від 16 січня 1982 р., за один місяць безперервної роботи працівник отримує два з половиною дні відпустки.

Федеральний закон Німеччини «Про відпустки» від 8 січня 1963 р. проголошує право на щорічну оплачувану відпустку для всіх робітників і службовців, а також учнів виробничого навчання. Право на відпустку виникає через 6 місяців роботи, що цілком відповідає нормі, яка закріплена в п. 2 ст. 5 Конвенції МОП про оплачувані відпустки № 132 [2].

Законом України «Про відпустки» № 504/96-ВР, визначено, що відпустка – це встановлена чинним законодавством, колективним договором (трудовим контрактом) певна кількість календарних днів безперервного відпочинку, що надається роботодавцем працівнику із оплатою або без, на умовах збереження його місця роботи (посади) на цей час [3].

Право на відпустки мають громадяни України, які перебувають у трудових відносинах з підприємствами, установами, організаціями незалежно від форм власності, виду діяльності та галузевої належності, а також працюють за трудовим договором у фізичної особи. Іноземці та особи без громадянства, які працюють в Україні, мають право на відпустки на одному рівні з громадянами України [3].

Законодавством України встановлюються такі види відпусток:

1) щорічні відпустки: основна відпустка; додаткова відпустка за роботу із шкідливими та важкими умовами праці; додаткова відпустка за особливий характер праці; інші додаткові відпустки, передбачені законодавством;

2) додаткові відпустки у зв'язку з навчанням;

3) творча відпустка;

4) соціальні відпустки: відпустка у зв'язку з вагітністю та пологами; відпустка для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку ; відпустка у зв'язку з усиновленням дитини; додаткова відпустка працівникам, які мають дітей або повнолітню дитину - особу з інвалідністю з дитинства підгрупи А І групи;

5) відпустки без збереження заробітної плати.

Поняття “відпустка” у деяких європейських країнах ширше ніж в Україні, тому що включає в себе і невихід на роботу у зв’язку з хворобою. Так, у Нідерландах на законодавчому рівні закріплені норми по забезпеченню нормальних умов праці, що, в свою чергу, сприяє скороченню відпусток у зв’язку з хворобою.

Відпустка у зв’язку з хворобою передбачена і трудовим законодавством Угорщини. Працівники мають право на оплачувану за рахунок підприємця (75 % середнього заробітку) відпустку у зв’язку з хворобою тривалістю 10 днів за кожний календарний рік. Підставою непрацездатності має бути медична довідка лікаря. Один раз на рік можна скористатися такою відпусткою тривалістю не більше 3 днів, без надання медичної довідки. Якщо така відпустка не була використана в поточному році, її можна перенести на наступний рік.

Законодавством Угорщини встановлено, що загальна тривалість щорічної відпустки залежить від віку працівника. Там мінімальна відпустка становить 20 робочих днів, а додаткові відпустки надаються в залежності від віку працівника. Тривалість максимальної відпустки становить 30 робочих днів (для працівників, яким виповнилося 45 років). Крім того, в Угорщині надаються і неоплачувані відпустки: відпустка по догляду за хворими членами сім’ї та близькими родичами та відпустка для будівництва власного будинку.

Крім щорічних відпусток, законодавством країн ЄС передбачені й інші відпустки: народження дитини, вступ в шлюб, смерть члена сім’ї, навчальні відпустки і навіть додаткові відпустки для працівників, які не палять.

Варто відзначити, що в європейських країнах існують відпустки, які носять заохочувальний характер. Наприклад, для стимулювання працівників, які добросовісно працюють і не запізнюються на роботу, автомобільні заводи «Пежо» і «Сітроєн» дають право робітнику на 15 балів, а службовцю – на 9 балів. За роботу в нічний час і в неділю (або святкові дні) нараховуються додаткові бали. Отримавши 500 балів, працівник має право на один день оплачуваної відпустки. Якщо працівник був відсутній на роботі більше 15 днів на рік з будь-якої причини, він втрачає всі нараховані йому бали. Частина заробленої таким чином додаткової відпустки працівник повинен використати протягом наступного року, а частину – відкласти. Отже, регулярна праця протягом трудового життя дає працівникові право на оплачувану додаткову відпустку протягом 16 місяців до досягнення пенсійного віку.

Для Австрії, Данії, Франції характерним є інший порядок визначення тривалості відпусток ніж в Україні. Тобто працівник протягом місяця, в залежності від того, 5-денний чи 6-денний робочий тиждень, заробляє певну кількість днів відпустки. Особливою рисою відпустки у Німеччині є те, що вона повинна використовуватись відповідно до призначення. Тому законодавством заборонено працівникам виконувати якусь іншу оплачувану роботу під час відпустки. Іншою характерною рисою виступає те, що працівник повинен підшукати собі заміну на час відпустки та завершити всі незакінчені справи.

Варто звернути увагу, що з метою задоволення життєво важливих потреб й інтересів працівників ст. 25 Закону України «Про відпустки» та ст. 84 КЗпП, врегульовано питання надання відпусток без збереження заробітної плати, це:

- відпустки, що надаються в обов'язковому порядку працівникам за їх бажанням на підставі суб'єктивного права, визначеного законом;
- відпустки, за згодою сторін, тобто відпустки що надаються за сімейними обставинами.

Для надання відпустки без збереження заробітної плати працівник подає роботодавцеві письмову заяву із зазначенням обставин. До заяви додаються відповідні документи, що підтверджують факт виникнення обставин, із вказівкою строку відпустки та дати її початку. Відпустка без збереження заробітної плати надається на термін, обумовлений угодою між працівником та власником або уповноваженим ним органом, але не більше 15 календарних днів на рік.

Однак, трудове законодавство Німеччини не передбачає права на відпустку без збереження заробітної плати. Таким чином, у працівників немає можливості отримати відпустку за власний рахунок тільки тому, що їм потрібна перерва і відпочинок від співробітників або від обов'язків.

Існують певні виняткові обставини, коли відпустка без збереження заробітної плати надається за заявою працівника в обов'язковому порядку. А саме:

- хвороба дитини, яка потребує догляду;
- раптова, важка ситуація працівника, яка може бути вирішена лише завдяки додатковим вільним дням (відпустка за сімейними обставинами) - наприклад, хвороба або втрата когось із рідних;
- призив на строкову військову службу або альтернативну службу;
- спеціальні регулювання, що зазначені в трудовому договорі та колективному трудовому договорі.

Отже, в деяких аспектах законодавче регулювання права на відпустки в Україні дещо відстає від країн ЄС, в інших питаннях вітчизняне законодавство є більш сприятливим для працівника. Цікавим і абсолютно новим видом для України стала система заохочувальних відпусток, які широко застосовуються в країнах ЄС. Тому для України варто спробувати і внести цей вид у новий Трудовий кодекс України.

#### **Список використаних джерел:**

1. Лега О. В., Яловега Л. В., Прийдак Т. Б., Відпустка: види, порядок надання, методика розрахунку та облікові аспекти. Ефективна економіка. 2019. 27 вер. (№ 9). С. 12.
2. Конвенція МОП № 132 "Про оплачувані відпустки" (переглянута 24 червня 1970 р.). URL: [www.zakon1.rada.gov.ua](http://www.zakon1.rada.gov.ua)
3. Про відпустки: Закон України від 15 листопада 1996 р. № 504/96-ВР. Верховна рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/504/96-вр>

#### **СЕКЦІЯ 4.**

### **ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ. АДМІНІСТРАТИВНЕ ТА ФІНАНСОВЕ ПРАВО. АДМІНІСТРАТИВНИЙ ПРОЦЕС. ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО**

**Апаров Андрій Миколайович**  
*доктор юридичних наук, професор,  
професор кафедри права та методики  
викладання правознавства*

*Сумського державного педагогічного  
університету імені А.С.Макаренка*

**Стаценко Олександр Олегович**  
*студент 3 курсу Навчально-наукового  
інституту історії та філософії*

*Сумського державного педагогічного  
університету імені А.С.Макаренка*

#### **РЕФОРМУВАННЯ ГОСПОДАРСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ. СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ**

Аналіз окремих нещодавно прийнятих та введених у дію законодавчих актів у сфері господарювання дає підстави зробити висновок про прийняття поспішних та не в повній мірі виважених рішень законодавцем, адже відповідні законодавчі акти не завжди передбачають досконалі і завершені правові механізми їх реалізації, а надмірна «цифровізація» нормативних актів та відносин, що ними регулюються є на нашу думку шкідливою.

Це стосується, зокрема, але не виключно таких нормативних актів як Кодекс України з процедур банкрутства, нових редакцій законів України «Про концесію», «Про публічні закупівлі», «Про оренду державного та комунального майна, тощо.

У той же час така тенденція може призвести до виникнення правових колізій і прогалин у правовому регулюванні, до створення «мертвих» норм та ризику неоднозначного трактування норм законодавства.

У зв'язку з цим, на нашу думку, невід'ємними й першочерговими кроками на шляху реформування господарського законодавства повинні бути перегляд та оновлення державою своїх базових цілей та завдань у сфері економіки, розроблення відповідної економічної стратегії і тактики щодо їх досягнення та створення умов для забезпечення комплексного і об'єктивного підходу у питанні проведення в Україні економічних реформ.

З цього приводу не можна не згадати і про вступ України до СОТ, а також підписання Угоди про асоціацію з ЄС, з огляду на що ще більш особливої актуальності набуває питання належного правового забезпечення господарських відносин, адже Україна взяла на себе відповідні зобов'язання гармонізувати своє господарське та інше законодавство з вимогами СОТ та ЄС.

Зокрема, потребують адаптації та реалізації на національному рівні наступні

нормативні акти ЄС:

Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 1315/2013 від 11 грудня 2013 року про настанови Союзу для розвитку транс'європейської транспортної мережі та про скасування Рішення № 661/2010/ЄС (ОВ L 348, 20.12.2013);

Директива Європейського Парламенту і Ради 2012/34/ЄС від 21 листопада 2012 року про заснування єдиної європейської залізничної зони (ОВ L 343, 14.12.2012);

Делегований Регламент Комісії (ЄС) 2015/962 від 18 грудня 2014 року про доповнення Директиви Європейського Парламенту і Ради 2010/40/ЄС стосовно надання інформаційних послуг щодо руху у всьому ЄС у реальному часі (ОВ L 157, 23.06.2015);

Директива Європейського Парламенту і Ради 2010/40/ЄС від 7 липня 2010 року про рамки розгортання розумних транспортних систем у секторі дорожнього транспорту та взаємодію з іншими видами транспорту (ОВ L 207, 06.08.2010);

Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 575/2013 від 26 червня 2013 року про пруденційні вимоги для кредитних установ та інвестиційних фірм та про зміни і доповнення до Регламенту (ЄС) № 648/2012 (ОВ L 176, 27.06.2013);

Директива Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 2014/65/ЄС від 15 травня 2014 року про ринки фінансових інструментів та про зміни і доповнення до Директиви 2002/92/ЄС та Директиви 2011/61/ЄС ОВ L 173, 12.06.2014;

Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 648/2012 від 4 липня 2012 року про позабіржові похідні фінансові інструменти, центральних контрагентів та реєстри трансакцій (ОВ L 201, 27.07.2012).

В умовах сьогодення перед українським суспільством стоїть важливе завдання – оновлення господарського законодавства на базі Господарського кодексу України відповідно до міжнародних стандартів, зокрема до Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Виконання цього завдання полягає, по-перше, у вдосконаленні змісту кодексу за рахунок норм, які довели свою корисність у процесі господарського правозастосування; по-друге, в узгодженні норм інших галузей права та норм спеціальних нормативних актів господарського законодавства з нормами Господарського кодексу.

Водночас деякі інститути модернізації господарського законодавства України відповідно до положень угоди про асоціацію потребують фундаментальних господарсько-правових досліджень та адаптації їх до традицій національної правової системи.

У цьому зв'язку відмітимо, що Україна вже зробила достатньо вагомі кроки у цьому питанні. Зокрема, було вчинено низку заходів, спрямованих на удосконалення й уніфікацію систем технічного регулювання, державної реєстрації суб'єктів господарювання, дерегуляції господарської діяльності, порядку ліцензування та дозвільної системи тощо.

Зокрема, прийняття законів України «Про технічні регламенти та оцінку відповідності» від 15 січня 2015 р. № 124-VIII [1; ст. 96], «Про стандартизацію»



від 05 червня 2014 р. № 1315-VII [2; ст. 1058], «Про метрологію та метрологічну діяльність» від 05 червня 2014 р. № 1314-VII [3; ст. 1008], «Про ліцензування видів господарської діяльності» від 02 березня 2015 р. № 222-VIII [4; ст. 158], «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення умов ведення бізнесу (дерегуляція)» від 12 лютого 2015 р. № 191-VIII [5; ст. 133], а також нових редакцій законів України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» від 23 грудня 1997 р. № 771/97-ВР [6; ст. 98] та «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» від 15 травня 2003 р. № 755-IV [7; ст. 263] спричинили у своєму наслідку у значній мірі спрощення правил організації та здійснення господарської діяльності в частині узгодження, уніфікації та спрощення реєстраційних, ліцензійних, сертифікаційних, дозвільних та деяких інших процедур.

Такий підхід, у свою чергу, забезпечує посилення прозорості, доступності, практичної зручності й раціональної мінімізації документального оформлення процедурних дій, що вимагаються для проходження відповідних реєстраційних, ліцензійних, сертифікаційних, дозвільних та деяких інших процедур, а також сприяє адаптації національного законодавства України до законодавства ЄС, адже відповідні акти істотно наближені за своїм змістом до останнього.

В цьому контексті доречно згадати про досить раціональний крок законодавця в частині прийняття Закону України «Про електронну комерцію» від 3 вересня 2015 р. № 675-VIII [8; ст. 410], норми якого створюють правове підґрунтя для належного врегулювання електронної комерції й електронної торгівлі в Україні та закріплюють на нормативному рівні сформовану практику у відповідній сфері.

У контексті розглядуваної у цій роботі тематики варто також відзначити те, що в окремих випадках можна було спостерігати взагалі не досить зрозумілий підхід владних інституцій до врегулювання того чи іншого питання. Прикладом можуть слугувати проекти законів (зокрема, проект Закону від 17 грудня 2014 р. [9]), в ініціативі яких передбачалось відмовитися від Господарського та Господарського процесуального кодексів України.

Окремо слід згадати і про необхідність забезпечення відповідності нормативно-правових актів принципу Верховенства права, що не завжди має місце у нормотворчій діяльності. Зокрема, впроваджені нормативно-правові акти повинні ґрунтуватися на безумовній відповідності принципу Верховенства права, складовим елементом якого є принцип юридичної визначеності, згідно з яким повинно мати місце чітке та належне визначення предмета правового регулювання, а юридичні норми мають бути чіткими, ясними і однозначними, адже інше не може забезпечити їх однакове застосування та створює проблеми й колізії трактування у правозастосовній практиці, що неодноразово підкреслювалося як Конституційним Судом України (п.п. 3.1 п. 3 Рішення КСУ від 29.06.2010 № 17-рп/2010 [11; ст. 1746]), так і Європейським судом з прав людини (справа «Новік проти України» / Рішення від 18.12.2008 [12; ст. 2212]).

З урахуванням вищевикладеного, можна впевнено стверджувати, що реформування українського господарського законодавства повинно

здійснюватися з урахуванням наступних аксіом:

- по-перше, господарське право є самостійною галуззю і необхідно на нормативному рівні створити гарантії його «недоторканості»;

- по-друге, реформаційні процеси повинні ґрунтуватися з однієї сторони, на вже сформованих в Україні нормативно-правових традиціях сфери господарювання, а з іншої – з урахуванням міжнародних правових стандартів, що сприятиме інтеграції України у світове економічне співтовариство при дотриманні принципів розумності та обґрунтованості застосування таких стандартів;

- по-третє, впроваджені нормативно-правові акти повинні відповідати загальним засадам правової системи та правового господарського порядку України, а також принципу Верховенства права та юридичної визначеності;

- по-четверте необхідно запровадити обґрунтовано необхідну господарсько-правову стратегію цифровізації господарської діяльності, визначити її глибину та обсяги.

**Список використаних джерел:**

1. Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 14.
2. Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 31.
3. Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 30.
4. Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 23.
5. Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 21.
6. Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 19.
7. Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 31-32.
8. Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 45.
9. Проект Закону України № 1497 від 17.12.2014 URL: [http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4\\_1?pf3511=52976](http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=52976).
10. Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 43.
11. Офіційний вісник України. – 2010. – № 52.
12. Офіційний вісник України. – 2009. – № 62.

**Апаров Андрій Миколайович**

*доктор юридичних наук, професор,  
професор кафедри права та методики  
викладання правознавства*

*Сумського державного педагогічного  
університету імені А.С. Макаренка*

**Формов Володимир Володимирович**  
*магістрант I курсу*

*Навчально-наукового інституту  
історії та філософії*

*Сумського державного педагогічного  
університету імені А.С. Макаренка*

**ОСОБЛИВОСТІ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА  
ОКРЕМІ ВИДИ ПРАВОПОРУШЕНЬ НА ТРАНСПОРТІ, В ГАЛУЗІ  
ШЛЯХОВОГО ГОСПОДАРСТВА ТА ЗВ'ЯЗКУ**

Питанню особливості адміністративної відповідальності за окремі види правопорушень на транспорті, в галузі шляхового господарства і зв'язку

приділяло багато науковців. Однак, не зважаючи на значну кількість наукових досліджень цього питання, досі існує необхідність у науковому дослідженні та практичному вирішенні окремих питань даної сфери. Так, зокрема, досі не вирішені спірні питання підстав та порядку притягнення до адміністративної відповідальності фізичних осіб за правопорушення у сфері дорожнього руху.

Статистика дорожньо-транспортних пригод в Україні свідчить, що кількість ДТП за 2019 рік становила 160675 випадків, з яких 26052 випадки були з потерпілими особами. Усього внаслідок ДТП на дорогах України загинуло 3454 людини, а 32736 травмовано.

Під час проведення кодифікації адміністративних правопорушень в КУпАП, законодавець присвятив цілий розділ такому виду правопорушень як правопорушення на транспорті, у галузі дорожнього господарства та зв'язку. Для того, щоб більш чітко класифікувати дані проступки слід визначити загальний родовий об'єкт цих правопорушень. Так, щодо проступків на транспорті, родовим об'єктом даної категорії виступає сукупність суспільних відносин у сфері безпеки руху. Дані відносини утворюються в процесі, зокрема, користування транспортними засобами та їх експлуатацією.

Законом встановлено, що адміністративне правопорушення, або проступок – це протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність (ст. 9 КУпАП)[1].

До основних ознак адміністративного правопорушення відносяться: саме вчинок, суспільна шкода, протиправність, винність, караність.

Адміністративні правопорушення на транспорті, в галузі шляхового господарства і зв'язку мають свій особливий склад такого правопорушення. Під складом адміністративного правопорушення розуміють наявність суб'єктивних і об'єктивних ознак, які є обов'язковими для правопорушення певного виду. Якщо одна зі складових відсутня, то як зазначено в законі, провадження в справі про адміністративне правопорушення не може бути розпочато, а розпочате підлягає закриттю в разі відсутності події і складу адміністративного правопорушення (ст. 247 КУпАП)[1].

Аналізуючи проступки у сфері транспорту, можна виділити наступні:

- Адміністративні правопорушення у сфері транспорту з матеріальним складом;
- Адміністративні правопорушення у сфері транспорту з формальним складом.

Переважає кількість правопорушень на транспорті має формальний склад і при кваліфікації такого виду правопорушень достатньо наявності факту вчинення самого правопорушення (керування транспортним засобом особою у стані сп'яніння ст.. 130 КУпАП[1]). Що стосується правопорушень у сфері транспорту з матеріальним складом, то при визначенні такого проступку необхідно обов'язково встановити причинно-наслідковий зв'язок між подією та фактом настанням збитків ( ч.2 ст. 128-1 КУпАП) [1].

Основною проблемою на даний час є притягнення до відповідальності

фізичних осіб за вчинення адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 130 КУпАП. Дана стаття передбачає відповідальність не тільки за керування транспортним засобом в стані сп'яніння, а й за відмову від проходження огляду на стан сп'яніння в установленому законом порядку[1]. Під сп'янінням треба розуміти не тільки алкогольне, але і будь-яке інше сп'яніння (наркотичне, токсичне тощо). Огляд водія проводиться згідно інструкції про порядок виявлення у водіїв транспортних засобів ознак алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції, затвердженого Наказом Міністерства внутрішніх справ України та Міністерством охорони здоров'я України №1452/735 від 09.11.2015[2].

Суб'єкта правопорушення виділяють за загальними і спеціальними ознаками.

Загальні ознаки - притаманні всім особам. До них відносяться вік та осудність.

До спеціальних ознак суб'єктів в сфері безпеки транспорту можна віднести велосипедистів, пішоходів, осіб, які керують транспортним засобом в стані сп'яніння. Наявність у суб'єкта особливих ознак не впливає на кваліфікацію адміністративного правопорушення, але може впливати на порядок притягнення до адміністративної відповідальності, розмір стягнення та його вид. Наприклад, якщо неповнолітня особа віком від 16 до 18 років вчинила адміністративне правопорушення в сфері забезпечення безпеки транспорту, то до таких осіб згідно ст. 24-1 КУпАП можуть бути застосовані лише такі заходи адміністративного впливу як зобов'язання публічно або в іншій формі попросити вибачення у потерпілого, попередження, догана або сувора догана, передача неповнолітнього під нагляд батькам або особам, які їх замінюють, чи під нагляд педагогічному або трудовому колективу за їх згодою, а також окремим громадянам на їх прохання [1].

Суб'єктивну сторону адміністративного правопорушення в сфері транспорту особливо характеризує ставлення суб'єкта до вчиненого ним діяння та наслідків, які настають. До ознак об'єктивної сторони відносяться мета, вина та мотив.

Виною є усвідомлення особою його протиправної поведінки, можливістю настання негативних наслідків в результаті такої поведінки. Вона має дві форми – умисел та необережність і є обов'язковою ознакою. До умисного адміністративного правопорушення відносяться статті 109-119, ч. 4, 5 ст. 121, ст. 121-1 – 122-3, ст. 130-132., ст. 133 – 138 КУпАП і вони складають основну більшість правопорушень в сфері транспорту.

Правопорушення з необережності – це таке, що настає в результаті того, що особа знала про можливе настання негативних наслідків і хоч не бажала їх настання, але легковажно віднеслась до них і допустила настання таких. Такі дії можна характеризувати як неухважність, легковажність, самовпевненість.

Мета – це можливе бачення наслідків при вчиненні адміністративного правопорушення. В сфері транспорту мета є, зокрема у випадку вчинення

адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 135-1 КУпАП і її необхідно встановлювати належними і допустимими засобами доказування.

Про вчинення адміністративного правопорушення відповідальна особа складає адміністративний протокол за виключенням, коли дана подія розглядається на місці вчинення правопорушення. Особа, яку притягнули до адміністративної відповідальності, має право оскаржити відповідну постанову до суду. Також за певні види адміністративних правопорушень складені уповноваженими особами протоколи розглядаються судом (ст. 122-4, ст. 124, ст. 130 КУпАП та інші).

Повноваження органів, які мають право розглядати справи про адміністративні правопорушення на транспорті, в галузі шляхового господарства і зв'язку чітко регламентовані, однак має місце певне дублювання повноважень.

Отже, відносини у сфері адміністративної відповідальності за порушення правил на транспорті, в галузі шляхового господарства і зв'язку є дуже багатограним, різноманітними, з великою кількістю суб'єктів і великою кількістю норм матеріального права, що підлягають застосуванню. Санкції статей дуже різноманітні, що дає можливість до кожної справи підходити виключно індивідуально, в залежності від особи суб'єкта правопорушення, визнання або невизнання ним вини, настанням наслідків, характеру вчиненого правопорушення, майнового стану винної особи, її поведінки.

Отже, наведені вище особливості виокремлюють адміністративну відповідальність на транспорті, в галузі шляхового господарства і зв'язку за рядом особливих предметних, видових, суб'єктних та інших ознак з поміж інших видів адміністративних правопорушень. Ці особливості створюють передумови для вдосконалення нормативного регулювання у цій сфері та необхідність подальших наукових пошуків.

#### **Список використаних джерел:**

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення, режим доступу <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.

2. Наказ Міністерства внутрішніх справ України та Міністерства охорони здоров'я України №1452/735 від 09.11.2015 «Про затвердження Інструкції про порядок виявлення у водіїв транспортних засобів ознак алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції», режим доступу <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1413-15>.

**Безотосов Олександр Сергійович**

*студент історико-юридичного  
факультету Херсонського державного  
університету*

**Риженко Ірина Миколаївна**

*кандидат юридичних наук, доцент,  
завідувач кафедри адміністративного і  
господарського права та правоохоронної  
діяльності Херсонського державного  
університету*

## **ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВЧОЇ БАЗИ У СФЕРІ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ**

Сучасна Україна сьогодні, якби там не проводилися реформи та які б не приймалися законодавчі акти, знаходиться на початковому етапі сприйняття населенням глобальних інформаційних технологій. Для того, щоб бути на рівні з передовими країнами світу в інформаційному просторі, потрібна повна відданість, бажання уряду та значне фінансування зазначеної сфери. Населення в свою чергу повинне висловлювати бажання розвиватися, удосконалюватися та сприймати всі новели в інформаційній сфері, які так чи інакше зачіпають суспільне життя. Це можливо також через відповідну пропаганду з боку держави через ЗМІ та постійне донесення населенню про актуальність та важливість держави стати повноцінним учасником глобального інформаційного суспільства. З останнього, що відбулося в нашій державі та на пряму стосується інформаційного простору – політика так званого будівництва «держави в смартфоні», на яку ми звернемо свою увагу пізніше.

Врахувавши зарубіжний досвід правового регулювання відносин в інформаційного суспільстві, з однієї сторони можна сказати, що регулювання зазначеної сфери в нашій державі «начебто» відповідає європейським стандартам та здійснюється на законодавчому рівні. З іншого боку, той рівень забезпечення інформаційних прав, в першу на доступ інформації та на захист персональних даних є категорично неприйнятним. Так, Г.О. Шлома стверджує: «органи влади фактично безпідставно відмовляють у наданні інформації, відносячи її до інформації з обмеженим доступом; неправомірно застосовуються грифи обмеження доступу до інформації «опублікуванню не підлягає», «не для друку», «для службового користування», причому масштаби застосування цих обмежувальних грифів досить великі та застосовуються переважно Президентом України і Кабінетом Міністрів України» [1, с. 158].

В свою чергу Ю.С. Шемшученко до недоліків законодавства сьогодення України відносить: «його безсистемний розвиток; внутрішню суперечливість при регулюванні тих чи інших суспільних відносин; неврегульованість багатьох суспільних відносин; диспропорції у співвідношенні між законами і підзаконними актами на користь останніх; недостатню наукову обґрунтованість,

декларативність та безадресність законодавчих актів; відсутність у цих актах механізмів їх реалізації» [2, с. 37].

Продовжуючи, зазначимо, що головним пріоритетом України сьогодні в сфері інформаційного суспільства є прагнення створити інформаційний простір, який буде орієнтуватись на інтереси громадян, буде повністю відкритим та прозорим і спрямований на постійний розвиток. Інформаційне суспільство, в якому кожна людина могла би поглинати інформацію та необхідні знання, до яких є безперешкодний доступ та в повній мірі реалізовувати свій потенціал, сприяючи суспільному розвитку і як наслідок підвищувати рівень життя.

Законом України від 9 січня 2007 року № 537-V було затверджено «Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки» [3], які не втрачають актуальності навіть сьогодні. Цим же законом встановлено наступне: «разом з тим ступінь розбудови інформаційного суспільства в Україні порівняно зі світовими тенденціями є недостатнім і не відповідає потенціалу та можливостям України, оскільки: відсутня координація зусиль державного і приватного секторів економіки з метою ефективного використання наявних ресурсів; ефективність використання фінансових, матеріальних, кадрових ресурсів, спрямованих на інформатизацію, упровадження ІКТ у соціально-економічну сферу, зокрема в сільське господарство, є низькою; наявне відставання у впровадженні технологій електронного бізнесу, електронних бірж та аукціонів, електронних депозитаріїв, у використанні безготівкових розрахунків за товари і послуги» [3] тощо.

«Водночас склалися такі передумови, які вимагають прискореного розвитку інформаційного суспільства в Україні. Насамперед це пов'язано з соціально-економічною нерівністю, яка виникає між розвинутими країнами і країнами, що розвиваються, унаслідок суттєвої різниці в темпах зростання обсягів та номенклатури товарів і послуг, які виробляються та надаються за допомогою ІКТ. Така нерівність негативно впливає на конкурентоспроможність країн і життєвий рівень людей» [3].

Узагальнюючи положення зазначеного Закону, можна відзначити, що більша їх частина звучить досить чітко, має правильний характер, однак навіть сьогодні, в 2020 році, більшість з них або взагалі нереалізовані або ледве функціонують. На нашу думку, необхідно прийняти абсолютно новий Закон України «Про забезпечення розвитку інформаційного суспільства в Україні» та розробити відповідний механізм, який дозволить реалізувати та втілити його в життя.

Означені проблемні питання та прогалини, законодавці зазвичай усувають за рахунок внесення окремих змін до вже існуючих нормативно-правових актів. Наприклад відповідно до проекту Закону України від 2 лютого 2015 року № 1908 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо захисту прав громадян на безпечний інформаційний простір» пропонується: «з метою захисту інформаційної безпеки спеціально уповноважений орган виконавчої влади у сфері забезпечення інформаційного суверенітету України має право своїм рішенням вводити обмеження щодо осіб, діяльність яких загрожує національним інтересам, територіальній цілісності та безпеці України» [4].

Також не можна оминати увагою інформаційну безпеку, яка є актуальною в

умовах «гібридної» війни з Російською Федерацією. МПП розробив проект концепції в сфері інформаційної безпеки України, який направлений на реалізацію передумов стосовно розвитку потенціалу інформаційної сфери України, відповідно до якої зовнішні негативні фактори не будуть створювати загрози національній інформаційній безпеці. Реалізувати на практиці такий підхід до інформаційної безпеки можливо тільки за участі усіх необхідних внутрішніх суб'єктів, які регулюють інформаційні відносини та за умов ефективного взаємозв'язку держави з громадянським суспільством, яких буде об'єднувати одна мета – сприяти та ефективно розвивати інформаційну сферу та запроваджувати необхідні заходи для протидії зовнішніх загроз.

На кінець розглянемо детальніше концепцію «держави в смартфоні» [5], яка запропонована новим керівництвом та вже має як свої результати, нехай і незначні, так і вагомні проблеми. Серед позитивних нововведень можна виділити те, що не так давно, 6 лютого 2020 року відбулася презентація мобільного додатку «Дія». Програма є безкоштовною та доступною для усіх, хто має сучасний смартфон. Основна мета цього додатку полягає в тому, щоб до 2024 року державні послуги були доступні в онлайн-режимі. Наразі, сьогодні вже доступне електронне водійське посвідчення та свідоцтво про реєстрацію транспортного засобу. До кінця лютого місяця планується ввести в дію і можливість оцифрувати ID-картку, тобто з'явиться електронний підпис біометричного та закордонного паспорту.

Проблемними моментами необхідно виділити наступні:

1) ментально в громадян України закладено на рівні свідомості те, що будь-який контакт з державними структурами – це майже завжди стресові ситуації. Люди звикли бачити державу як систему, що не в змозі надавати якісний сервіс. Їх постійно принижують, чогось вимагають, а у відповідь створюються лише перепони;

2) незрозумілість в користуванні послугами. Сьогодні ті існуючі електронні послуги знаходяться на різних сайтах, по-різному структуровані – це і викликає проблеми в користуванні для багатьох людей. Для вирішення цієї проблеми вже розроблений єдиний портал державних послуг та як нам обіцяють він буде повноцінно функціонувати вже весною;

3) проблема електронної ідентифікації. В сучасних реаліях, щоб скористатися більшою частиною державних послуг через мережу Інтернет, особа зобов'язана себе ідентифікувати електронним цифровим підписом. Ось за нього ми вже згадували, його обіцяють до кінця лютого цього місяця, але знову ж таки, як він буде працювати чи буде він повноцінно реалізований без перепон, покаже час. Якщо зазначене нововведення буде ефективно реалізоване, це дозволить ліквідувати значну частину бюрократичних моментів, що не може не радувати;

4) складний організаційний характер структури державного апарату не в змозі забезпечити ефективно впроваджувати цифрові реформи [5].

Таким чином, проаналізувавши проблемні питання правового регулювання у сфері інформаційного суспільства, необхідно виокремити ряд основних проблем, серед яких:

– недосконала законодавча база, яка не дозволяє органам державної влади



та публічної адміністрації повноцінно функціонувати в сфері інформаційного суспільства;

– відсутня національна система, яка визначає критерії оцінювання стану електронного урядування;

– відсутні налагоджені механізми, які необхідні для реалізації та втілення в життя відповідних заходів щодо поліпшення сфери інформаційного суспільства.

В свою чергу, серед позитивних нововведень в цілому та можливих шляхів удосконалення зазначеної сфери зокрема, виділимо наступне:

- реалізація та поступове функціонування концепції «держави в смартфоні»
- необхідність прийняття Інформаційного кодексу України;
- існування нормативно-правових актів, які зі своїми недоліками, але все ж таки формують правову базу в частині регулювання інформаційних відносин;
- запровадження центрів щодо надання інформаційних послуг.

В цілому, наша держава та українське суспільство хоч і повільно, але робить кроки для того, щоб інформаційне суспільство ефективно функціонувало. Яскравим прикладом цьому є вже згадувана концепція «Держави в смартфоні», яка поступово втілюється в життя та окрім великої кількості недоліків має і позитивні новели.

#### **Список використаних джерел:**

1. Шлома Г.О. Місце інституту службової таємниці в діяльності державних органів України. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. Збірник наукових праць* / Гол. ред. В.Л. Ординський. Львів, 2014. Вип. 3. С. 157–168.

2. Шемшученко Ю.С. Теоретичні засади концепції розвитку законодавства України. *Концепція розвитку законодавства України*. 2015. № 5. С. 36–39.

3. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки: Закон України від 9 січня 2007 року № 537-V / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2007. № 12. Ст. 102.

4. Проект закону України від 2 лютого 2015 року № 1908 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо захисту прав громадян на безпечний інформаційний простір» / [Електронний ресурс]. Верховна Рада України. 2015. URL: [http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4\\_1?pf3511=53779](http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=53779) (дата звернення: 20.02.2020).

5. Назарова Є. Сервіс без чиновників. Як буде виглядати і працювати «держава в смартфоні». [Електронний ресурс]. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2019/09/30/652085/> (дата звернення: 20.02.2020).

**Безугла Валерія Валеріївна**  
*аспірант Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка*

## **ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ПІДПРИЄМСТВ**

Фінансовий потенціал є одним з основних факторів, який визначає успішність роботи підприємства у сучасних умовах ринку. Чим він вищий, тим більш конкурентоспроможним та інвестиційно привабливим є підприємство.

Забезпечення ефективної діяльності підприємства та підвищення його конкурентоспроможності стали першочерговими завданнями керівництва підприємства. Він відіграє важливу роль у забезпеченні ефективності діяльності підприємства, особливо в умовах економічної та політичної нестабільності й мінливості ринку. Є основою діяльності підприємства, адже є підґрунтям створення й розвитку стійких конкурентних переваг. Головним завданням управління фінансовим потенціалом підприємства є оптимізація фінансових ресурсів із метою максимального збільшення позитивного фінансового результату [1].

Тому виникає об'єктивна потреба в розробленні механізму управління фінансовим потенціалом промислових підприємств, спрямованого на формування стратегічного вектору стійкого розвитку.

В управлінні фінансовим потенціалом підприємства важливого значення набуває процес його планування, за допомогою якого забезпечуються і конкретизуються основні цілі розвитку підприємства та створюється база для здійснення всіх функцій управління.

Планування фінансового потенціалу передбачає формування сукупності заходів, які встановлюють черговість досягнення окреслених цілей з урахуванням можливостей найефективнішого використання ресурсів. Процес планування фінансового потенціалу є комплексним явищем та вирішує певні завдання, до основних з них слід віднести: прогнозування потенційних проблем, визначення системи очікуваних небезпек і можливостей розвитку підприємства; обґрунтування цілей, завдань, стратегії розвитку підприємства, проектування бажаного стану підприємства в майбутньому; планування ресурсів і способів їх використання для досягнення цілей розвитку підприємства, обґрунтування заходів щодо розширення ресурсної бази, структури закупівлі необхідних ресурсів і термінів їх надходження; організація реалізації планів і контроль за ходом їх виконання [2].

У процесі формування фінансового потенціалу необхідно чітко визначити стратегічне бачення підприємства, базову концепцію управління та політику його розвитку, що дозволить привести до очікуваного результату. Важливим елементом даного процесу є усунення систем та структур, які не узгоджуються або протирічать очікуваним результатам при здійсненні змін. Ці удосконалення дозволять ефективно управляти фінансовим потенціалом підприємства.

**Список використаних джерел:**

1. Ареф'єва О.В., Андрієнко М.М., Кравченко О.Р. Управління фінансовим потенціалом підприємства / О.В. Ареф'єва, М.М. Андрієнко, О.Р. Кравченко – М.: МДУ, 2018. – Вип. № 18/2018 – с. 252-256.

2. Стратегія підприємства: навч. посіб. для вищих навч. закладів Г. В. Строкович, Нар. укр. акад. [каф.Економіки підприємства]. – Харків: Вид-во НУА, 2011. – 180 с.

**Божкова Вікторія Вікторівна**

*доктор економічних наук, професор  
кафедри бізнес-економіки та  
адміністрування*

*Сумського державного педагогічного  
університету імені А.С.Макаренка*

## **МАРКЕТИНГ ТЕРИТОРІЙ У ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ ТА АДМІНІСТРУВАННІ: НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ**

Реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, яке розпочалось з 2014 р. [1] на засадах урахування у державній політиці інтересів територіальних громад, актуалізувало проблеми децентралізації та перерозподілу функцій і повноважень між центральними і місцевими органами управління, посилення самостійності останніх тощо. У Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні чітко визначені напрями, механізми і строки формування ефективного місцевого самоврядування та територіальної організації влади. Але, навіть узагальнений перелік розподілу повноважень між органами місцевого самоврядування та органами виконавчої влади [1] не містить жодного положення щодо маркетингових заходів, які на сучасному етапі економічного розвитку набувають важливого значення. Це стосується і «Закону України Про засади державної регіональної політики» (№156-VIII від 5.02.2015 р.) та інших нормативно-правових документів.

У «Державній стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року» було зазначено, що ціллю № 1 є підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів: сприяння організації та проведенню форумів, зустрічей представників ділових кіл, презентацій, виставково-ярмаркових заходів, засідань за круглим столом тощо [2]. Цих заходів не достатньо для комплексного просування територій і їх перелік має бути розширеним, але важливим вже був сам факт їх констатації та відзначення значущості. Отже, питання впровадження інструментарію маркетингу територій у публічному управлінні й адмініструванні потребують системного удосконалення на законодавчому рівні.

Наприкінці 2019 р. Міністерство розвитку громад та територій розробило нову редакцію проекту закону "Про стимулювання розвитку регіонів" [3] (ще не прийнята) та на виконання Указу Президента України від 20.09.2019 р. № 713 і відповідно до Закону України «Про засади державної регіональної політики» здійснює підготовка проекту Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки. У цих документах має бути представлена нова модель регіональної політики [4], що передбачає впровадження специфічних інструментів та спеціального механізму її практичної реалізації. Надзвичайно важливо, щоб в них були закладені основи розподілу повноважень для різних рівнів управління щодо впровадження інструментарію маркетингу територій.

Отже, недосконалість наявної нормативно-правової бази, відсутність чітких механізмів підтримки просування різних територій у нових умовах господарювання з використанням інструментів і засобів маркетингу окреслюють для законотворців завдання щодо їх імплементації та, відповідно, розмежування сфер відповідальностей для різних рівнів публічного управління та адміністрування при їх реалізації.

**Список використаних джерел:**

1. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. Розпорядження КМУ від 1.04.2014 р. № 333-р. Вебсайт ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80>
2. Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року (із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 1089 від 20.12.2017). Вебсайт ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF/print1446542150663211>
3. У Кабміні розробили нову редакцію закону щодо стимулювання розвитку регіонів (26.11.2019 р.). Вебсайт РВС. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/kabmine-razrabotali-novuyu-redaktsiyu-zakona-1574787744.html>
4. Живицький Д. В основі проекту Державної стратегії регіонального розвитку до 2027 року знаходиться людина, її потреби та можливості для розвитку. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/v-osnovi-proektu-derzhavnoyi-strategiyi-regionalnogo-rozvitku-do-2027-roku-znahoditsya-lyudina-yiyi-potrebi-ta-mozhливosti-dlya-rozvitku-dmitro-zhivickij>

**Виногородська Євгенія Сергіївна**  
*студентка першого року навчання  
магістратури Інституту права  
імені Володимира Великого  
Міжрегіональної академії  
управління персоналом*

**ОПТИМІЗАЦІЯ ВЗАЄМОДІЇ ПРОКУРАТУРИ З ІНШИМИ  
ПРАВООХОРОННИМИ ВІДОМСТВАМИ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ  
КОРУПЦІЇ**

Як відомо, в науковій літературі виокремлюють низку ознак, характерних для взаємодії як початкової форми відносин між суб'єктами соціального середовища, а саме: 1) взаємозв'язок між суб'єктами соціальної системи; 2) наявність певної вигоди для обох суб'єктів взаємодії; 3) демократичний характер взаємозв'язку; 4) взаємна узгодженість в діях суб'єктів соціальної системи; 5) циклічна причинна залежність у зв'язках між суб'єктами соціальної системи; 6) відповідна спрямованість на досягнення наміченої цілі в діях суб'єктів соціальної системи; 7) наявність певних системних інтегрованих властивостей у суб'єктах соціальної системи під час їх взаємозв'язку, тощо [1, с. 48], що у нашому разі перекликається з діяльністю органів прокуратури у співпраці з іншими правоохоронними органами України.

На думку В. Ключкова, взаємодію органів прокуратури із правоохоронними й іншими органами державної влади можна визначити як: по-перше, погодженість цілей, завдань, засобів, місця, часу їхнього проведення, спрямованих на виявлення й розслідування злочинів, дотримання і застосування законів і підзаконних актів,

зокрема, щодо охорони й захисту прав і свобод людини і громадянина, інтересів держави; по-друге, рівність суб'єктів у прийнятті спільних рішень, постановці питань, внесенні пропозицій, розробці рекомендацій та проведенні спільних заходів; по-третє, самостійність кожного суб'єкта взаємодії в межах його компетенції, визначеної законом та підзаконним актом; по-четверте, недопущення підміни одного органу іншим при виконанні узгоджених рішень, рекомендацій та проведенні спільних заходів; по-п'яте, співробітництво прокуратури зі службовими особами контролюючих та інших державних органів, службовий контакт, що може виникнути при підготовці та проведенні прокурорської перевірки або реалізації її результатів [2, с. 84].

Таким чином, взаємодію органів прокуратури з іншими суб'єктами протидії корупції можна визначити як сумісну діяльність прокурорів різних рівнів з іншими суб'єктами, які мають повноваження у сфері протидії та запобігання корупції, яка заснована на засадах рівності, узгодженості, взаємної відповідальності та спрямована на спільну реалізацію завдань щодо подолання корупції в Україні та зниження її рівня [3, с. 173]. Взаємодія органів прокуратури з іншими суб'єктами протидії корупції може реалізовуватися у різних формах, зокрема: 1) участь у формуванні антикорупційної державної політики; 2) інформаційний обмін; 3) повідомлення органами прокуратури про свою діяльність, у тому числі у засобах масової інформації, ведення пропагандистської антикорупційної роботи; 4) проведення спільних нарад та конференцій з питань підвищення ефективності заходів протидії та запобігання корупції; 5) проведення навчальних та інформаційно-роз'яснювальних заходів з питань протидії корупції [3, с. 174].

Так, участь органів прокуратури у формуванні антикорупційної державної політики є формою взаємодії з вищими органами державної влади, оскільки визначення засад антикорупційної політики (Антикорупційна стратегія), відповідно до ст. 18 Закону України «Про запобігання корупції», покладається на Верховну Раду України, яка щороку не пізніше 1 червня проводить парламентські слухання з питань ситуації щодо корупції, затверджує та оприлюднює щорічну національну доповідь щодо реалізації засад антикорупційної політики. Характерно, що на виконання Антикорупційної стратегії, відповідно до ст. 18 Закону України «Про запобігання корупції», в міністерствах, відомства та інших органах, серед яких визначена і Генеральна прокуратура України, приймаються антикорупційні програми.

Антикорупційні програми повинні передбачати:

- визначення засад загальної відомчої політики щодо запобігання та протидії корупції у відповідній сфері, заходи з їх реалізації, а також з виконання антикорупційної стратегії та державної антикорупційної програми;
- оцінку корупційних ризиків у діяльності органу, установи, організації, причини, що їх породжують, та умови, що їм сприяють;
- заходи щодо усунення виявлених корупційних ризиків, осіб, відповідальних за їх виконання, строки та необхідні ресурси;
- навчання та заходи з поширення інформації щодо програм антикорупційного спрямування;

- процедури щодо моніторингу, оцінки виконання та періодичного перегляду програм;
- інші спрямовані на запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням заходи.
- Взаємодія у формі участі у формуванні державної антикорупційної стратегії реалізується Спеціалізованою антикорупційною прокуратурою шляхом виконання таких повноважень:
  - участь у плануванні роботи Генеральної прокуратури України та контроль за своєчасним і якісним виконанням запланованих заходів;
  - підготовка матеріалів на розгляд нарад, організація та контроль за виконанням прийнятих рішень з питань, що належать до компетенції Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, тощо [4].

Як зазначає з цього приводу Є. Блажівський, з метою підвищення рівня ефективності роботи прокурорів у напрямі протидії та запобігання корупції Генеральною прокуратурою України направляються інформаційні листи, листи–зауваження, листи про позитивний досвід підпорядкованим прокуратурам, надається практична допомога з виїздом на місце, проводяться стажування прокурорів усіх рівнів із орієнтацією на підвищення ефективності координаційної діяльності та належну підготовку документів з цих питань, тощо [5, с. 7]. На думку Х. Федорчака, формування громадської підтримки дій влади у запобіганні і протидії корупції повинно здійснюватися у формі висвітлення у засобах масової інформації антикорупційних заходів, що вживаються органами виконавчої влади, іншими органами державної влади з метою формування негативного ставлення громадян до проявів координації і залучення громадськості до участі в антикорупційній діяльності, а зниженню рівня корупції у приватному секторі мають сприяти: організація поширення знань про антикорупційне законодавство серед представників громадськості із залученням громадських (неурядових) організацій; здійснення комплексу заходів, спрямованих на підвищення рівня знань різних верств населення з питань розвитку інститутів громадянського суспільства та їх ролі у формуванні негативного ставлення до проявів корупції [6, с. 199].

Погоджуючись з науковою позицією І. Ключко, вважаємо розвиток форм взаємодії органів прокуратури з іншими суб'єктами протидії корупції може здійснюватися за рахунок: 1) залучення Спеціалізованої антикорупційної прокуратури до участі у формуванні Антикорупційної державної стратегії, закріпивши у Законах України «Про запобігання корупції» та «Про прокуратуру» відповідні повноваження цього органу; 2) запровадження у практику діяльності органів прокуратури нових форм взаємодії з інститутами громадянського суспільства, наприклад, таких як: заохочення добровільних інформаторів, тісна співпраця з антикорупційними громадськими організаціями та ін.; 3) запровадження спеціальної підготовки прес-секретарів та інших працівників органів прокуратури, відповідальних за зв'язки із громадськістю та взаємодію із засобами масової інформації, для підвищення ефективності антикорупційної пропаганди, тощо [3, с. 185].

Таким чином, оптимізація взаємодії прокуратури з іншими правоохоронними відомствами у сфері протидії корупції полягає у збалансованості нормативно-правової та організаційної складової в структурі взаємоузгоджених дій означених вище правоохоронних інституцій.

**Список використаних джерел:**

1. Ярмач О. М. Поняття, сутність взаємодії та її роль у розвитку соціальної системи. *Право і безпека*. 2006. № 5. С. 46–49.
2. Клочков В. Г. Проблеми взаємодії Генеральної прокуратури України з вищими органами державної влади щодо нагляду за додержанням прав і свобод людини та інтересів держави. *Вісник Вищої ради юстиції*. 2010. № 3. С. 82–89.
3. Клочко І. О. Органи прокуратури України в системі суб'єктів протидії корупції: адміністративно-правовий аспект : дисертація ... канд. юрид. наук, спец.: 12.00.07. Суми: Сумський державний університет, 2018. 227 с.
4. Про затвердження Положення про Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру Генеральної прокуратури України: Наказ Генеральної прокуратури України від 12.04.2016 № 149. URL: [http://cct.com.ua/2016/12.04.2016\\_149.htm](http://cct.com.ua/2016/12.04.2016_149.htm) (дата звернення: 10.04.2020)
5. Блажівський Є. М. Координаційна діяльність органів прокуратури України у сфері протидії злочинності та корупції. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2013. № 2. С. 5–9.
6. Федорчак Х. Шляхи та форми удосконалення державної політики запобігання і протидії корупції в Україні: регіональний аспект. *Збірник наукових праць «Ефективність державного управління»*. 2013. Вип. 37. С. 196–203.

**Гардер Юлія Володимирівна**  
*курсант I курсу факультету  
підготовки фахівців для органів  
досудового розслідування*

*Дніпропетровського державного  
університету внутрішніх справ*

**Науковий керівник:**

**Гоговський Едуард Володимирович**  
*викладач кафедри*

*тактико-спеціальної підготовки  
Дніпропетровського державного  
університету внутрішніх справ*

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ  
ПІДРОЗДІЛІВ ПОЛІЦІЇ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ  
ПУБЛІЧНОГО ПОРЯДКУ ТА БЕЗПЕКИ**

Метою дослідження Адміністративно-правового забезпечення діяльності підрозділів поліції щодо забезпечення публічного порядку та безпеки є розкриття поняття «Адміністративно-правове забезпечення» та що являє собою удосконалення адміністративного законодавства.

*Актуальність цієї теми можна висвітлити так що Національна поліція України - це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності,*

підтримання публічної безпеки і порядку.

Визначаючи сутність поліції в її призначення, законодавець не розкриває змісту визначень «громадський порядок» і «громадська безпека». Звертаючи увагу на широту і багатоплановість зазначених категорій, слід визнати, що в даний час відсутня єдність в розумінні зазначених дефініцій, їх предметного складу і основних інститутів.

В сучасних умовах громадську безпеку можна охарактеризувати як стан захищеності життєво важливих інтересів, безпеки особистості, суспільства від внутрішніх і зовнішніх загроз, яке дозволяє забезпечити реалізацію прав людини, гідне якість життя громадян, розвиток духовних цінностей суспільства, соціальну і суспільну стабільність.

Громадський порядок є важливим елементом правової основи життєдіяльності громадян. Він включає в себе систему суспільних відносин, яка виникає і розвивається в процесі спілкування її учасників переважно в громадських місцях і регулюється правовими та іншими соціальними нормами, дотримання яких забезпечує особисту і суспільну безпеку людей, обстановку спокою, узгодженості та ритмічності суспільного життя [8, с . 54].

Незважаючи на прийняті сьогодні заходи, стан громадського порядку та безпеки в Україні не можна визнати задовільним.

По-перше, велика частина правопорушень, скоєних в громадських місцях, прямо або побічно зазіхає на громадський порядок, особисту безпеку громадян. По-друге, статистика свідчить, що в Росії притягуються до адміністративної відповідальності десятки мільйонів громадян. Однак необхідно мати на увазі, що латентність адміністративних правопорушень має більш широке поширення, ніж латентність злочинів. Тому офіційні статистичні дані в значній мірі свідчать про обсяг роботи правоохоронних органів, а не про фактично вчинені адміністративні правопорушення. По-третє, правова, економічна і соціальна реформи привели до виникнення в країні ситуації, при якій різко зросла кількість осіб без певного місця проживання і роду занять. Сьогодні такого роду особи стали не тільки своєрідним елементом соціального ландшафту країни, але також посилили загрозу громадському порядку, громадській безпеці та особистої безпеці громадян.

Зазначені фактори роблять дослідження організаційних і тактичних основ діяльності поліції з охорони громадського порядку, власності та забезпечення громадської безпеки актуальним і затребуваним як в теоретичному, так і практичному відношенні.

Тактика охорони громадського порядку (у вузькому сенсі) - це вибір в межах своєї компетенції і реалізація суб'єктом, що здійснює охорону громадського порядку, на основі теоретичних і практичних знань найбільш доцільного в конкретній ситуації правомірного способу (прийому) дій, спрямованого на попередження та припинення правопорушень у основному в громадських місцях з використанням дозволених законом засобів.

***Одним із завдань Національної поліції є забезпечення громадської безпеки та публічного порядку.***



Дослідження проблеми удосконалення адміністративно-правового забезпечення публічного порядку та безпеки набуває особливої актуальності в умовах реформування правоохоронної системи України та введення законодавства у відповідність до міжнародних стандартів [2, с 53].

Під публічним порядком можемо розуміти урегульовані правовими та соціальними нормами суспільні відносини, які забезпечують охорону життя, здоров'я та гідності громадян.

*Видами адміністративно-правового забезпечення поліцією України публічної безпеки і порядку є:*

1) участь у формуванні державної політики у сфері забезпечення публічної безпеки і порядку;

2) превентивна діяльність – запобігання (профілактика) вчиненню правопорушень, що посягають на публічну безпеку і порядок;

3) виявлення, припинення, розкриття та розгляд адміністративних правопорушень, що посягають на публічну безпеку і порядок, а також застосування у визначених КУпАП випадках адміністративних стягнень;

4) охоронна діяльність;

5) контрольна діяльність за дотриманням громадянами, іншими фізичними та юридичними особами публічної безпеки та порядку в межах і в порядку, визначеному законодавством. [3, с 74-75]

Доведено, що поліція під час забезпечення публічної безпеки і порядку може застосовувати методи примусу та переконання. Пріоритетне значення для забезпечення високого рівня публічної безпеки і порядку має превентивна діяльність поліції, яка здійснюється переважно за допомогою методів переконання.

*Щодо удосконалення адміністративного законодавства, що регламентує забезпечення поліцією України публічної безпеки і порядку встановлено такі недоліки:*

1) відсутність на законодавчому рівні визначення категорій «публічний порядок» та «публічна безпека»;

2) неузгодженість застосування деяких категорій: одночасне використання понять «громадський» та «публічний» без уточнення спільного та відмінного в даних термінах;

3) відсутність у Законі України «Про Національну поліцію» визначення системи методів, засобів та процедур забезпечення поліцією публічної безпеки і порядку тощо.

Функції щодо забезпечення публічної безпеки та порядку покладаються на різні відділи й управління.

**ВИСНОВОК:** Отже, можна сказати що адміністративно-правове забезпечення – це упорядкування суспільних відносин уповноваженими на те державою органами, їх юридичне закріплення за допомогою правових норм, охорона, реалізація і розвиток.

Значення адміністративно-правового забезпечення публічної безпеки і порядку поліцією полягає в наступному:

1) визначення повноважень поліції у сфері забезпечення публічної

безпеки та порядку;

2) встановлення порядку реалізації поліцією повноважень;

3) визначення порядку здійснення управління у сфері забезпечення публічної безпеки та порядку;

4) закріплення гарантій виконання поліцією своїх повноважень у сфері забезпечення публічної безпеки та порядку;

5) визначення відповідальності посадових осіб поліції за невиконання або неналежне виконання своїх обов'язків у сфері забезпечення публічної безпеки та порядку.

*Отже можна зробити певні висновки:*

1. Адміністративна діяльність поліції є виконавчо-розпорядчу, підзаконну діяльність, яка спрямована на організацію поліцейської роботи як у внутрішній, так і в зовнішньому середовищі функціонування органів поліції, спрямовану на забезпечення правопорядку і захист прав і свобод громадян за допомогою матеріально-технічних і організаційних заходів і за допомогою контрольної-наглядової, дозвільної та юрисдикційної діяльності.

2. Адміністративно-правове забезпечення поліцією прав і свобод громадян складається з трьох основних компонентів діяльності - захисту прав і свобод громадян, їх охорони і створення умов для їх реалізації за допомогою адміністративно-правових засобів.

3. Адміністративне право відіграє домінуючу роль в забезпеченні прав і свобод громадян у публічній сфері, норми якого формують систему адміністративно-правових засобів щодо створення умов для їх реалізації, порядок застосування і компетенцію суб'єктів забезпечення.

4. Концепція адміністративно-правового забезпечення прав і свобод громадян в діяльності поліції визначена вибором в якості стратегічної установки в здійсненні комплексу заходів щодо забезпечення прав і свобод громадян взаємодія з громадянським суспільством, громадськими організаціями та об'єднаннями, опора на громадянську активність і відповідальність громадян.

5. Вибудовування партнерських взаємовідносин поліції з громадянами та інститутами громадянського суспільства в якості обов'язкового напрямлення передбачає публічне обговорення найбільш значущих рішень, прийнятих у сфері внутрішніх справ, а також реальна дія суспільного контролю, в зв'язку з чим доцільно прийняти Адміністративний регламент взаємодії МВС Росії з інститутами громадянського суспільства.

6. Наявність юридичних гарантій дотримання прав громадян і, як наслідок, виконання покладених на них обов'язків є недостатніми для забезпечення прав і свобод громадян, якщо не знаходяться у взаємозв'язку з економічними, політичними, культурними, а також організаційними гарантіями.

7. Диференціація адміністративної діяльності, різних служб і підрозділів поліції є необхідною умовою надання забезпечення прав і свобод громадян належної конкретності і змістовності, обумовлена складною конструкцією статусів громадян як суб'єктів адміністративного права, різноманітністю

охоплених їм прав.

8. Адміністративно-правові засоби забезпечення прав і свобод громадянина, утворюючи систему, диференціюються стосовно до різних напрямів адміністративної діяльності поліції, існуючи в певній домінуючою формою, а саме, для контрольно-наглядової діяльності вони набувають переважно форму спостереження за дотриманням прав і свобод громадян, для адміністративно-юрисдикційної діяльності - форму забезпечення процесуальних прав громадян в рамках провадження у справах про адміністративні правопорушення, для р азрешительно-ліцензійної діяльності - форму забезпечення безпеки громадян.

9. Якість правозастосовчого процесу в сфері забезпечення прав і свобод громадян, в силу його високої змістовності і індивідуалізованості, знаходиться в безпосередній залежності від наявності реальної можливості у вирішенні питань діяти на основі загальних принципів права, а також на основі використання розсуду, які покликані доповнити систему адміністративно-правових заходів, що належать до компетенції поліції. У зв'язку з цим доцільно доповнити ст. 5 Федерального закону «Про поліцію» принципом професійного ризику і принципом службового розсуду в інтересах реалізації службових повноважень у сфері забезпечення прав і свобод громадян.

10. Опору на міжнародно-правові стандарти в сфері законодавчого і правозастосовчого забезпечення прав і свобод людини і громадянина необхідно поєднувати з тим, наскільки вони відповідають Конституції Росії і ментальності населяють її народів, а також з тим, що в силу специфіки сучасної стадії розвитку країни, не всі з визнаних прав і свобод громадян в рівній мірі можуть бути забезпечені, в тому числі і достатнім обсягом гарантій. У зв'язку з цим автор пропонує ввести в правовий обіг категорії: «граничного забезпечення» і «граничного обмеження» прав і свобод громадян.

**Список використаних джерел:**

1. URL: [http://search.ligazakon.ua/l\\_doc2.nsf/link1/T150580.html](http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T150580.html)
2. Агапова М.О. Національна поліція України як суб'єкт адміністративно-правового забезпечення публічного порядку- с.964
3. Батраченко О.В. Адміністративно-правові засади діяльності Національної поліції України щодо забезпечення публічної безпеки і порядку - с.645

**Гой Віта Василівна**

*студентка 3 курсу Тернопільського національного технічного університету ім. Івана Пулюя*

**Науковий керівник:**

**Химич Ірина Григорівна**

*кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки та фінансів Тернопільського національного технічного університету ім. Івана Пулюя*

## **ФІНАНСОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЯК ОКРЕМИЙ ВИД ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ**

Ефективна правова система є важливою складовою демократичної, соціальної і правової держави. В усіх сферах, зокрема і фінансовій, повинно бути дотримано конституційні принципи, такі як: верховенство права, законність, рівність, справедливість та інші. Тому задля забезпечення правопорядку, держава повинна встановити відповідальності за всі види правопорушень, одні з них – фінансові.

Фінансово-правова відповідальність – це державний осуд, який має прояв з погляду суб'єктивного права як формально визначений у фінансовому праві, гарантований і забезпечений фінансово-правовим примусом юридичний обов'язок зазнавати правопорушником заходів державного примусу у вигляді фінансових санкцій (штраф, пеня) за вчинене ним правопорушення у сфері фінансової діяльності [1].

Фінансове право – самостійна галузь права. Як і будь-який інший вид юридичної відповідальності фінансова має свої ознаки. Загальними є наявність підстави притягнення, існування санкцій, встановлених державою, реалізується в результаті застосування норм права, існує обов'язок правопорушника зазнати покарання і має для нього негативні наслідки, реалізується в передбаченому законодавству порядку.

Крім загальних, існують також спеціальні ознаки фінансової відповідальності, такі як: публічно-майновий характер, тобто вплив на економічні інтереси суб'єктів, безальтернативність санкцій, через покарання правопорушники зазнають майнових втрат, специфічний порядок накладення санкцій.

Фінансова відповідальність має багато спільних рис з адміністративною, як наприклад, спрощена процедура накладання стягнення, а також органи, які їх застосовують. Проте існують і відмінності: склад правопорушення, суб'єкти, правовими наслідками і процедурою застосування санкцій.

Різниця також є у віці, з якого настає відповідальність, та часу притягнення. Адміністративна відповідальність – з 16 років, фінансова – з настанням повної дієздатності (18 років); позовна давність: адміністративна – 1 рік, фінансова – 3 роки; за строками притягнення: адміністративна – 2 місяці з дня виявлення,

фінансова – 6 місяців з дня вчинення або з дня виявлення [2, с. 109].

Основні норми фінансового права наведені у Податковому та Бюджетному кодексах України.

Якщо суб'єкт не дотримується приписів фінансових норм, порушує їх, то виникає негативна відповідальність. З моменту вчинення фінансового правопорушення фінансова відповідальність виникає у вигляді обов'язку правопорушника зазнати осуду і зазнати несприятливих наслідків немайнового і майнового характеру, передбачених санкцією фінансової норми.

Умовно всі види фінансових правопорушень можна поділити на такі групи: Це дає змогу поділити ці правопорушення на п'ять груп: податкові правопорушення; в сфері валютного регулювання; в банківській сфері; у сфері розпорядження бюджетними коштами; у сфері обов'язкового державного страхування.

Отже, фінансова відповідальність є окремим видом юридичної відповідальності, має свої ознаки, підстави виникнення, суб'єкти, санкції та порядок їх застосування.

#### **Список використаних джерел:**

1. Романюк. Ю. Фінансова відповідальність як категорія фінансового права. Підприємництво, господарство і право. Фінансове право, 12/2019. С. 231-235.

2. Шолкова Т. Б. Фінансово-правова відповідальність в сфері функціонування публічних фондів органів місцевого самоврядування, як особливий вид юридичної відповідальності. Бюлетень Міністерства юстиції України. 2014. № 11. С. 105-112.

**Городецька Ірина Альбінівна**

*доктор юридичних наук, доцент,*

*професор кафедри політології, права та філософії Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя*

## **АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА НЕВИКОНАННЯ ПРИПИСІВ ПОСАДОВИХ ОСІБ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОГО КОНТРОЛЮ В ГАЛУЗІ ОХОРОНИ, ВИКОРИСТАННЯ І ВІДТВОРЕННЯ ТВАРИННОГО СВІТУ**

Вирішення проблем, пов'язаних з охороною, використанням і відтворенням тваринного світу є одним з важливих завдань як для нашої держави, так і всього людства в цілому. Адже тваринний світ – важливий компонент оточуючого нас природного середовища, від стану якого залежить усе суще на землі [1, с. 40]. Одним із засобів охорони суспільних відносин у галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу є адміністративна відповідальність, необхідність удосконалення якої обумовлена збільшенням кількості правопорушень у цій галузі та неефективним механізмом її реалізації.

Вагомий внесок у дослідження теоретико-правових проблем адміністративної відповідальності та забезпечення механізму протидії проступку зробили такі українські вчені-адміністративісти як В.Б. Авер'янов, О.М. Бандурка,

А.І. Берлач, Ю.П. Битяк, І.Л. Бородин, В.В. Галуцько, І.П. Голосніченко, І.С. Гриценко, Г.Г. Забарний, В.В. Зуй, Р.А. Калюжний, Т.О. Коломоєць, В.К. Колпаков, А.Т. Комзюк, О.В. Кузьменко, В.І. Курило, Д.М. Лук'янець, О.І. Миколенко, О.І. Остапенко, С.В. Петков, С.Г. Стеценко та ін.

Різні аспекти адміністративної відповідальності за правопорушення у сферах природокористування й охорони навколишнього природного середовища досліджувались у працях таких фахівців у галузі адміністративного права, як Н.В. Бондарчук, Л.П. Коваленко, В.І. Книш, О.Я. Лазор, О.Б. Німко, В.І. Олійник, О.О. Онищук, В.В. Петренко, І.Г. Петрова, К.А. Рябець, О.О. Сурілова, О.А. Улютіна, К.В. Ящук та ін. Разом із тим, зростання кількості правопорушень у галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу обумовлює необхідність дослідження проблем адміністративної відповідальності за проступки в цій сфері.

Під адміністративною відповідальністю за правопорушення в галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу пропонуємо розуміти реагування держави на адміністративний проступок, яке виявляється у застосуванні уповноваженим суб'єктом заходів державного примусу – передбачених законом адміністративних стягнень (заходів впливу) до винної особи, внаслідок чого остання зазнає обмежень особистісного чи майнового характеру [2, с. 156].

У Законі України «Про тваринний світ» від 13 грудня 2001 р. № 2894-III наведено невичерпний перелік порушень законодавства в галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу, одним із яких згідно з абз. 17 ч. 2 ст. 63 цього закону, є невиконання законних розпоряджень посадових осіб органів, що здійснюють державний контроль та управління в галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу [3].

Відповідно до статті 188-5 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП), «невиконання законних розпоряджень чи приписів, інших законних вимог посадових осіб органів, які здійснюють державний контроль у галузі охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів, радіаційної безпеки або охорону природних ресурсів, ненадання їм необхідної інформації або надання неправдивої інформації, вчинення інших перешкод для виконання покладених на них обов'язків – тягнуть за собою накладення штрафу на громадян від дев'яти до п'ятнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб – від п'ятнадцяти до сорока п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян» [4].

Об'єкт розглядуваного правопорушення – суспільні відносини у сфері державного контролю в галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу.

Об'єктивна сторона правопорушення полягає у невиконанні законних розпоряджень чи приписів, інших законних вимог посадових осіб органів, які здійснюють державний контроль у галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу. Відповідно до ч. 1 ст. 57 Закону України «Про тваринний світ» [3] та інших законодавчих актів, до суб'єктів загальної компетенції, які мають контрольні функції в досліджуваній галузі належать: Кабінет Міністрів України;

місцеві державні адміністрації; сільські, селищні, міські ради та їх виконавчі органи. Виходячи зі змісту законодавчих актів, що регулюють відносини у відповідній галузі, зокрема законів України «Про тваринний світ» (ч. 1 ст. 57), «Про охорону навколишнього природного середовища (ч. 1 ст. 35), «Про мисливське господарство та полювання» (ст. 37), «Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів» (ст. 21), «Про Червону книгу України» (ст. 8-1), суб'єктами спеціальної компетенції, для яких контроль є головним або одним із головних напрямів їх діяльності є Державна екологічна інспекція України, Державне агентство лісових ресурсів України, Державне агентство рибного господарства України.

Вимога усунення виявлених порушень законодавства про охорону, використання і відтворення об'єктів тваринного світу зазвичай має форму припису, який видається посадовими особами уповноважених центральних органів виконавчої влади та їх територіальних органів, що здійснюють державний контроль та управління в галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу (ч. 1 ст. 59, ч. 1 ст. 60 Закону України «Про тваринний світ» [3]). Так, відповідно до п. «е» ч. 1 ст. 20-2 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» до компетенції Держекоінспекції належить надання обов'язкових до виконання приписів щодо усунення виявлених порушень вимог законодавства з питань, що належать до її компетенції, <...>, та здійснення контролю за їх виконанням [5]. Давати обов'язкові до виконання письмові вказівки (приписи) про усунення порушень у галузі охорони, використання і відтворення водних біоресурсів мають право посадові особи органів рибоохорони (абз. 3 ч. 1 ст. 10 Закону України «Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів»), у галузі мисливського господарства та полювання – посадові особи Держлісагентства (п. 1 ч. 1 ст. 39 Закону України «Про мисливське господарство та полювання»). Згідно з ч. 1 ст. 8 Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності», органи державного нагляду (контролю) мають право надавати (надсилати) суб'єктам господарювання обов'язкові для виконання приписи про усунення порушень і недоліків [6, с. 225-226].

Суб'єктивна сторона правопорушення характеризується наявністю вини як у формі умислу, так і у формі необережності.

Суб'єктами правопорушення можуть бути громадяни та посадові особи.

Розгляд справ про адміністративний проступок, передбачений ст. 188-5 КУпАП покладено на органи рибоохорони (ст. 240 КУпАП), центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері мисливського господарства (ст. 242 КУпАП), центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів (ст. 242-1 КУпАП). У ст.ст. 240, 242, 242-1 КУпАП деталізовано перелік посадових осіб в межах відповідного органу адміністративної юрисдикції, уповноважених розглядати справи про адміністративні правопорушення і накладати адміністративні стягнення [4], тобто регламентована посадова підвідомчість.

Зважаючи на нинішній невинувато низький розмір штрафів за правопорушення передбачене ст. 188-5 КУпАП (від 153 грн. до 765 грн.), постає необхідність у внесенні змін до зазначеної статті КУпАП, які дозволять посилити покарання за невиконання законних розпоряджень чи приписів, інших законних вимог посадових осіб органів, які здійснюють державний контроль у галузі охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів.

#### **Список використаних джерел:**

1. Городецька І.А. До розуміння та визначення поняття «тваринний світ». *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2014. Вип. 9-2. Т. 2. С. 40–42.

2. Городецька І.А. Адміністративна відповідальність за правопорушення в галузі охорони, використання та відтворення тваринного світу в Україні: поняття й особливості. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2018. № 1. С. 153–157.

3. Про тваринний світ: Закон України від 13.12.2001 р. № 2894-III. Дата оновлення: 13.02.2020. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2894-14> (дата звернення: 19.04.2020).

4. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-X. Дата оновлення: 19.04.2020. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення: 19.04.2020).

5. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 р. № 1264-XII. Дата оновлення: 18.12.2019. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1264-12> (дата звернення: 19.04.2020).

6. Городецька І.А. Адміністративно-правове регулювання охорони, використання і відтворення тваринного світу України: дис. ... д-ра. юрид. наук: 12.00.07 / Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України, 2019. 474 с.

#### **Іваненко Григорій Віталійович**

*провідний фахівець з організації наукової роботи Сумського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС*

#### **Іванова Світлана Богданівна**

*заступник завідувача відділу забезпечення діяльності Сумського науково-дослідного експертно-криміналістичного центру МВС*

### **ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНТЕРНЕТ ШАХРАЙСТВА. ВІДПОВІДНІСТЬ В РОЗРІЗІ СУЧАСНИХ ВИМОГ**

Анотація: Мета цієї доповіді – розкрити проблемні аспекти державного регулювання Інтернет шахрайства, нові шляхи вирішення проблематики паралельно з урахуванням сучасних вимог та використанням актуальних методів. Також висвітлена специфіка розслідування даної категорії злочинів, вплив девіантної поведінки потерпілого як каталізатору негативного прогресу. Не залишена по за увагою і світова практика щодо державного контролю який посилено у частині реєстрації мобільних пристроїв, гаджетів і т. д. У резулятивній частині співставлено право особи на приватність інформації з одного боку, та необхідність удосконалення системи контролю та захисту такої інформації у



відповідність сучасним стандартам – з іншого.

Прогрес діджиталізації щільно увійшов у всі сфери життя кожного громадянина нашої держави. Вже звичною стала реалізація соціальних потреб через мережу Інтернет - спілкування, навчання, купівля-продаж та інше. Саме задоволення людиною своїх базових потреб шляхом використання інтернет ресурсів є «благодатним ґрунтом» для діяльності «віртуальних» злочинців.

На сьогодні інтернет шахрайство займає вагомую частку в масиві злочинів загально кримінальної спрямованості. Давайте з'ясуємо, що ж таке шахрайство в інтернеті та які особливості його кваліфікації й розслідування?

Згідно ст. 190 Кримінального процесуального кодексу України шахрайство – це заволодіння чужим майном або придбання права на майно шляхом обману чи зловживання довірою [1]. І, коли ми говоримо про інтернет шахрайство, ми акцентуємо увагу на основному складовому елементі цього злочину – віртуальності. Адже віртуальність, від самого початку розслідування злочинів даної категорії, є перешкодою у формуванні доказової бази, пошуку зачіпок, конкретних відомостей, тощо. Як говорить приказка: «Для того, щоб перемогти ворога, потрібно знати його в обличчя». А у випадку з інтернет шахраями доказова база, якою володіє слідчий, зазвичай зводиться до мінімуму – усного пояснення потерпілої сторони. Все це може додатково обтяжуватися девіантною складовою поведінки потерпілого, зумовленою соціально-економічними факторами ризику - безробіттям, низьким рівнем життя, обмеженістю відповідальної усвідомленості та іншим. Тож, маючи мінімум даних на початковій стадії розслідування, втрачається і оперативність при збиранні вкрай необхідної інформації, зокрема отримання тимчасового доступу до речей та документів інтернет провайдера з метою встановлення облікового запису (записів) злочинця або тимчасового доступу до речей та документів оператора мобільного зв'язку з метою отримання роздруківок дзвінків та прив'язок до базових станцій, їх місцезнаходження та інше.

До того ж латентність даного виду злочину також можна віднести до каталізатору негативного прогресу. Досить хитка ймовірність повернути втрачені кошти чи майно, підштовхує потерпілого до так званого «пасивного опору» - замовчування, небажання вчасно звертатися до правоохоронних органів, схильність перекладати відповідальність на органи поліції які, мовляв, «нічого ніколи не знайдуть». У свою чергу, ланцюгова реакція такої бездіяльності виявляється у пропорційному зростанні аналогічних злочинів. Такого роду поведінка допомагає злочинцю уникнути подальшого покарання, провокує його на вчинення нових протиправних діянь, при цьому опираючись лише на примітивний потяг корисливої наживи. Дивно, але ці ж спонукання, корисливість та бажання легкої наживи, знову і знову підштовхують і потенційних жертв на нові «пригоди».

Дослідивши негативну тенденцію зростання кількості інтернет шахрайств і замкнутість цього процесу, можна дійти висновку про відсутність належного регулятора, роль якого має виконувати держава.

На сьогоднішній день, державне втручання у припинення онлайн злочинів невпевнено межує між регулятором і провокатором. З одного боку створено

механізм розслідування, встановлення істини, покарання, а з іншого - відсутній елемент відповідності сучасним вимогам. Реалії сьогодення вимагають від органів поліції максимально швидкого та якісного реагування на такого роду злочини, їх профілактику та протидію.

На мою думку, одним із методів подолання проблеми, що склалася, є введення інституту реєстру ІМЕІ-кодів і блокування пристрою, код якого не внесений до вказаного реєстру та використання паспортних даних при купівлі SIM карти.

Для прикладу, станом на 2013-й рік у близько 80 країнах світу була запроваджена обов'язкова реєстрація абонентів мобільного зв'язку за паспортами. У розвинутому світі контроль за допомогою реєстрації – абсолютно звична практика. Зокрема у Грузії для купівлі SIM-карти слід обов'язково завітати до салону компанії-постачальника мобільного зв'язку, де лише після надання паспортних даних можна придбати картку. Як правило, термін дії такої картки не перевищує півтора року. У Білорусі абоненти-іноземці також можуть купити SIM-картку тільки з пред'явленням паспорта і заповнивши спеціальну анкету. Після цього можна користуватися мережею за допомогою «гостьового» тарифу [2].

Звісно, Конституцією України чітко закріплене право на приватність, на яке і спираються противники впровадження такого досвіду. Проте, я вважаю, що реальний стан контролю у сфері захисту приватної інформації від публічного доступу, не відповідає сучасним стандартам, впровадження яких допомогло б якісно зменшити онлайн злочинність, зокрема кримінал пов'язаний із шахрайством.

#### **Список використаних джерел:**

1. Кримінальний кодекс України, Документ 2341-III, чинний, поточна редакція — Редакція від 18.10.2019, підстава - 140-IX URL: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/page6>
2. SIM-картка за паспортом. Усі «за» і «проти» URL: <https://glavcom.ua/publications/sim-kartka-za-pasportom-usi-za-i-proti-430454.html>

**Іваній Владислав Ігорович**

*студент 3 курсу*

*Навчально-наукового інституту права*

*Сумського державного університету*

## **ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН У ГАЛУЗІ ТРАНСПОРТНОЇ БЕЗПЕКИ**

Регулювання відносин у сфері діяльності транспорту відноситься до пріоритетних напрямків внутрішньої політики України, адже транспорт є однією з найбільших базових галузей господарства, найважливішою складовою виробничої та соціальної інфраструктури, гарантом забезпечення зовнішньоекономічних зв'язків України та її інтеграції в глобальну економічну систему. Однією з найважливіших умов належного функціонування транспортної системи є забезпечення її безпеки.

Транспортна безпека – багаторівневе явище, що розглядається через

призму класифікації залежно від сфери застосування. Зокрема, транспортна безпека як система безпеки у геополітичному просторі характеризується поліструктурністю і забезпечується на таких рівнях: міжнаціональному, державному, регіональному, галузевому і на особистому.

Транспортна безпека – це стан захищеності об'єктів транспортної інфраструктури, що дозволяє забезпечувати національну безпеку і національні інтереси в галузі транспортної діяльності, стійкість транспортної діяльності, здатність запобігати нанесенню шкоди здоров'ю і життю людей, збитку майну та навколишньому середовищу, мінімізувати загальнонаціональний економічний збиток при транспортній діяльності [1, с. 7].

Вона спрямована на захист: пасажирів, власників, отримувачів і перевізників вантажів як осіб, що безпосередньо споживають або створюють транспортний продукт; власників транспортних засобів і осіб, що його фрахтують; транспортного комплексу, включаючи інфраструктуру та працівників; економічний стан країни, включаючи бюджети всіх рівнів; екологічний стан оточуючого середовища [2, с. 934].

Можна сказати, що систему забезпечення транспортної безпеки слід розглядати як у вузькому, так і у широкому значенні. У вузькому сенсі – це сукупність способів і засобів, якими володіють держава і посадові особи, наділені владними повноваженнями, покликані підтримувати соціально прийнятний рівень захищеності транспорту і громадян, які користуються його послугами та працюють у цій галузі. У широкому ж сенсі система забезпечення транспортної безпеки повинна являти собою налагоджений механізм забезпечення транспортної безпеки, який, крім суб'єктів забезпечення цієї діяльності, повинен мати нормативно-правову, організаційну, наукову та фінансово-ресурсну основи.

Сьогодні, у межах свого впливу питання транспортної безпеки регулюються законами України «Про автомобільний транспорт» [3], «Про трубопровідний транспорт» [4], «Про Державну програму авіаційної безпеки цивільної авіації» [5], Водним кодексом, Кодексом торговельного мореплавства, Повітряним кодексом та іншими законодавчими актами України.

У Кодексі України про адміністративні правопорушення передбачена відповідальність за порушення встановлених у галузі забезпечення транспортної безпеки правил.

Кримінальний кодекс України також закріплює відповідальність за порушення правил безпеки руху і експлуатації автомобільного, залізничного, повітряного, морського та внутрішнього водного транспорту – розділ XI Особливої частини «Злочини проти безпеки руху та експлуатації транспорту».

У 2018 році було прийнято Національну транспортну стратегію України на період до 2030 року – системний програмний документ, який визначає цілі і завдання для розвитку транспортної галузі та враховує інтеграцію з європейською транспортною системою (розпорядження Кабінету Міністрів України від 30.05.2018 № 430-р) [6]. Серед її пріоритетів – безпечний для суспільства, екологічно чистий та енергоефективний транспорт. Передбачені

заходи з удосконалення державного управління безпекою на транспорті відповідно до міжнародних стандартів та зміцнення інституціональної спроможності органів виконавчої влади, що прямо або опосередковано здійснюють регулювання ринку транспортних послуг та заходи державного нагляду (контролю) за безпекою на транспорті: транспорт стає все більш енергозберігаючим та «зеленим», безпечним для пасажирів, клієнтів та довкілля; збільшуються швидкості та зростає економічність транспортних засобів; підвищення рівня безпеки на транспорті; підвищення рівня безпеки дорожнього руху, підвищення рівня безпеки авіаційних перевезень, підвищення рівня безпеки залізничних перевезень, підвищення рівня безпеки судноплавства, підвищення рівня екологічної безпеки на транспорті, ін. заходи.

Проте, на даний момент, програма носить декларативний характер, а становище як законодавства у сфері транспортної безпеки зокрема, так і самої безпеки в Україні в цілому, порівняно з розвиненими країнами світу, є незадовільним. Адже на сьогодні в країні відсутній закон саме про транспортну безпеку, стратегія транспортної безпеки, які є вкрай необхідними. Їх прийняття дозволило б констатувати появу транспортної безпеки як самостійного правового інституту.

Транспортна безпека є політико-економічною категорією. Вона може бути використана у випадках загроз економічній самодостатності, територіальній цілісності, політичній незалежності та суверенітету. Загроза – це центральне поняття теорії національної безпеки, що означає безпосередню можливість заподіяння збитку, зазіхання на надбання, цінність, інтерес, що охороняються правом. Загроза може бути потенційна або реальна, залежно від ступеня ескалації напруженості в протистоянні суб'єктів. Загроза є наслідком небезпеки [7].

Стан безпеки та налагодженого функціонування транспортної системи безпосередньо впливає на стабільність та ефективне функціонування економічної, господарської сфери держави, забезпечення міжнародної інтеграції.

Необхідною передумовою надійного та ефективного функціонування механізму забезпечення транспортної безпеки і реалізації відповідних заходів є усвідомлення представниками державної влади й громадськості важливості транспортної безпеки і для національної безпеки України, і для інтересів суспільства та кожного громадянина, адже в сучасних умовах стає зрозумілим, що забезпечити соціально прийнятний рівень транспортної безпеки оперативними, тактичними заходами, які приймаються, як правило, після чергового незаконного втручання в діяльність транспорту, неможливо. Така діяльність з огляду на пріоритетність прав і свобод людини вимагає розроблення та запровадження нового концептуального підходу до створення системи раціональної превентивної безпеки з метою максимально можливого, економічно обґрунтованого зменшення ймовірності виникнення транспортних загроз та мінімізації їх наслідків.

Питанням забезпечення транспортної безпеки в Україні протягом багатьох років не приділялося належної уваги, однією з причин чого було недостатнє усвідомлення важливості національних інтересів у цій сфері. Такий стан справ призвів до низького рівня транспортної безпеки в державі.

Тільки на основі глибокого аналізу стану транспортної системи держави, виявлення вузьких місць, проблемних питань по кожному виду транспорту, обґрунтування вимог до транспортної системи, можна визначити пріоритетні напрямки розвитку транспортної системи держави і організувати роботу по створенню єдиної системи транспортної безпеки.

Стратегічною метою забезпечення транспортної безпеки має бути досягнення такого рівня розвитку транспортної сфери в країні, внаслідок якого були б забезпечені оптимальні умови життєдіяльності населення: захист життя, здоров'я, запобігання реальним та потенційним загрозам виникнення аварій і катастроф на транспорті та їх наслідкам; збереження конституційних прав і свобод територіальних громад, соціально-економічної, військово-політичної, екологічної стабільності тощо.

Одним із векторів Стратегії сталого розвитку «Україна-2020», затвердженої Указом Президента України у січні 2015 року, було визначено вектор безпеки, який зокрема передбачав, що особливу увагу потрібно приділити безпеці життя та здоров'я людини. Ще один важливий вектор розвитку – це забезпечення сталого розвитку держави, проведення структурних реформ та, як наслідок, підвищення стандартів життя. І ці реформи поступово набирають обертів.

У 2017-2018 роках було розроблено Державну програму підвищення рівня безпеки дорожнього руху в Україні. Кабінетом Міністрів України схвалено: Національну транспортну стратегію України на період до 2030 року, метою якої є розвиток безпечного, екологічно чистого та енергоефективного транспорту та Стратегію підвищення рівня безпеки дорожнього руху на період до 2020 року, метою якої стало зниження в Україні рівня аварійності та ступеня тяжкості наслідків дорожньо-транспортних пригод, а також створення безпечних і комфортних умов руху транспортних засобів, пішоходів та інших учасників дорожнього руху на вулично-дорожній мережі.

Безперечно, здійснення державної політики транспортної безпеки є не лише засобом регулювання транспортного процесу, а й передусім інструментом забезпечення інтересів держави. Її ефективність визначатиметься чітким дотриманням обраних пріоритетів, надійним правовим, організаційним, матеріальним та інформаційним забезпеченням заходів державного регулювання безпеки перевезень, об'єднанням зусиль органів державної влади, місцевого самоврядування та громадськості для досягнення спільної мети – запобігання реальним та потенційним загрозам виникнення аварій і катастроф на транспорті та їх наслідкам [8].

Отже, транспортна безпека – це стан захищеності життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, об'єктів та суб'єктів транспортної інфраструктури, за якого забезпечується її сталий розвиток, своєчасне виявлення, запобігання та нейтралізація реальних і потенційних загроз національним інтересам. Це системне поняття, що включає в себе окремі самостійні сектори або ж види безпеки, зокрема, безпеку людей, вантажу, транспортних засобів та об'єктів транспорту, а також екологічну, економічну, військову, пожежну, санітарну, інформаційну, хімічну, бактеріологічну,

радіаційну та інші види безпеки. Тому і проблеми у сфері транспортної безпеки мають вирішуватися комплексно й системно.

**Список використаних джерел:**

1. Ковальов В.Г. Механізми державного управління забезпеченням транспортної безпеки України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з держ. упр. : спец. 25.00.02 «Механізми державного управління» / В. Г. Ковальов ; Івано-Франків. нац. техн. ун-т нафти і газу. – Івано-Франківськ, 2011. – 20 с.
2. Собакарь А.О. Безпека польотів на авіаційному транспорті: категоріально-правовий аналіз / А. О. Собакарь // Форум права. – 2011. – № 1. – С. 932–938.
3. Про автомобільний транспорт: Закон України від 05.04.2001 р. № 2344-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2344-14>
4. Про трубопровідний транспорт: Закон України від 15.05.1996 р. № 192/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/192/96-вр>
5. Про Державну програму авіаційної безпеки цивільної авіації URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1965-19>
6. Національна транспортна стратегія України на період до 2030 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mtu.gov.ua/content/strategiya-2015.html>
7. Геополітика і національна безпека : словн. термінів / уклад.: Г.П. Ситник, В.Ю. Богданович, М.Ф. Єжєєв. – К.: Вид-во НАДУ, 2005. – 232 с.
8. Бесчастний В., Собакарь А.. Державна політика транспортної безпеки України: актуальні питання реалізації. Віче. №4, лютий 2010. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://veche.kiev.ua/journal/1866/>

**Костирко Діана Русланівна**

*здобувач вищої освіти ОР «Магістр»*

*Навчально-наукового інституту*

*фізичної культури*

*Сумського державного педагогічного*

*університету імені А.С.Макаренка*

## **ДЕРЖАВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я**

Охорона здоров'я населення є важливим завданням і частиною державної діяльності, яка полягає у забезпеченні державного регулювання у цій сфері відносин. Юридична наука визначає державне регулювання як здійснення державою комплексних заходів(організаційних, правових, економічних тощо) у сфері соціальних, економічних, політичних, духовних та ін. суспільних процесів з метою їх упорядкування, встановлення загальних правил і норм суспільної поведінки, а також запобігання негативним явищам у суспільстві [3, с. 118].

У світі державне управління охороною здоров'я є одним з пріоритетних напрямів державної політики, адже турбота про життя і здоров'я є базовими для будь-якої країни. Від здоров'я населення залежить якість робочої сили, її продуктивність та ефективність виробництва. Проблема невідповідності гарантій держави та можливість їх виконання у розвинених країнах, долається наявністю двох майже незалежних систем: державної медицини для бідного

населення (мінімум найнеобхідніших послуг), та страхової для вищого та середнього класів. Безкоштовна медицина гарантована Конституцією України неможлива і навіть не “під силу” багатій державі, оскільки сьогодні це дуже дорогі технології. З приводу цього слід зазначити, що предметом розгляду цієї проблеми є державне управління в галузі охорони здоров’я, яке відіграє важливу роль у вирішенні нагальних проблем, що склалися сьогодні в українській медицині [2].

Адміністративно-правове регулювання відносин у сфері охорони здоров’я включає в себе сукупність форм, методів та інструментів, за допомогою яких держава впливає на діяльність суб’єктів і об’єктів системи охорони здоров’я з метою створення нормальних умов для функціонування системи надання медичної допомоги і охорони здоров’я та вирішення завдань зміцнення та охорони індивідуального і громадського здоров’я населення.

Основу державного управління охороною здоров’ям формує Верховна Рада України шляхом закріплення конституційних і законодавчих засад, визначення її мети, головних завдань, напрямків, принципів і пріоритетів, встановлення нормативів і обсягів бюджетного фінансування, створення системи відповідних кредитно-фінансових, податкових, митних та інших регуляторів, затвердження переліку комплексних і цільових загальнодержавних програм охорони здоров’я. Для вирішення питань формування державної політики охорони здоров’я при Верховній Раді України можуть створюватися дорадчі та експертні органи з провідних фахівців у галузі охорони здоров’я та представників громадськості [1, с. 269].

Реалізація управління охорони здоров’я покладається на органи державної виконавчої влади. Особисту відповідальність за неї несе Президент України. Президент України у своїй щорічній доповіді Верховній Раді України передбачає звіт про стан реалізації державної політики в галузі охорони здоров’я. Він виступає гарантом права громадян на охорону здоров’я, забезпечує виконання законодавства про охорону здоров’я через систему органів державної виконавчої влади втілює у життя державну політику охорони здоров’я та здійснює інші повноваження, передбачені Конституцією України [2].

Кабінет Міністрів України організовує розробку та здійснення комплексних і цільових загальнодержавних програм, створює економічні, правові та організаційні механізми, що стимулюють ефективну діяльність в галузі охорони здоров’я та інші заходи.

Отже, коли ми говоримо про державне управління охороною здоров’я, то розуміємо діяльність органів держави щодо організації й управління усіма складовими системи охорони здоров’я для задоволення потреб громадян України щодо збереження та зміцнення здоров’я.

#### **Список використаних джерел:**

1. Битяк Ю.П., Богуцький В.В., Гаращук В.Н., и др. “Административное право Украины” – Харьков: Право, 2003. – 520 с.
2. Музика М.С. Методи та механізм здійснення державного регулювання відносин у сфері охорони здоров’я / М.С. Музика // Медичне право України: проблеми становлення та

розвитку. Матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції 19-20.04.2007, м. Львів. – с. 202-206.

3. Юридична енциклопедія. В 6 томах // Ред. кол.: Ю. С. Шемчушенко та ін. – К.: Укр. енцикл. 1998. – Т. 2: Д–Й. – 1999.

**Кудріна Ольга Юріївна**

*доктор економічних наук, професор,  
завідувач кафедри бізнес-економіки  
та адміністрування*

*Сумського державного педагогічного  
університету імені А.С. Макаренка*

**Буш Олександр**

*здобувач вищої освіти ОР «Магістр»  
спеціальності «Публічне управління та  
адміністрування»*

*Сумського державного педагогічного  
університету імені А.С. Макаренка*

## **ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОЦЕСІВ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ**

Державне регулювання має значний вплив на розвиток національної економіки країни, тому його дослідження є важливим аспектом. У будь-якій країні держава бере участь у регулюванні економіки. Держава через свою особливу роль у суспільстві за всіх часів тією чи іншою мірою втручалася в економічні процеси. Ефективна система державного регулювання економіки забезпечує сталий розвиток основних напрямів економічної й соціальної діяльності країни. Основним прямим методом державного регулювання національної економіки є правове регулювання, яке здійснюється за допомогою розробки та прийняття законодавчо-нормативних актів, що створюють правові умови розвитку економіки й соціальної сфери [1].

Світовий досвід свідчить насамперед про те, що без активної регулюючої ролі держави не може бути ефективною, соціально орієнтованою ринковою економікою. Фактично немає жодної країни з високорозвиненою економікою, у якій держава не втручалася б у регулювання ключових соціально-економічних процесів. Держава завжди виконувала класичні економічні функції, законодавчо запроваджувала загальні «правила гри», тобто систему нормативних актів, що регулюють діяльність суб'єктів ринку, у тому числі таких інститутів, як комерційні банки, акціонерні товариства тощо.

В умовах трансформаційної економіки державне регулювання економічних процесів нашої країни потребує адекватного механізму, який необхідно коригувати як упродовж, так і в міру завершення переходу до ринкової системи господарювання.

Слід мати на увазі, що в перехідний період функції та завдання державного регулювання економіки є іншими, ніж у країнах зі сформованими ринковими



відносинами. Головні завдання реформування економічної системи:

- зміна відносин власності шляхом її роздержавлення та приватизації;
- створення ринкового економічного середовища (системи конкуренції та вільного підприємництва);
- структурна перебудова економіки з орієнтацією на останні досягнення НТП;
- розвиток ринкової інфраструктури (кредитно-банківської та фінансової систем, бірж, і таке інше);
- підвищення рівня життя і соціальної захищеності населення;
- створення правової і соціальної бази реформ, ринкового законодавства;
- виховання ринкової психології і ринкового економічного мислення населення [2].

Будуючи ринкову економіку в Україні, необхідно використати досвід інших країн, де існують найрізноманітніші форми поєднання держави і господарських суб'єктів ринку, вдосконалити державний вплив на економіку. В той же час слід пам'ятати, що в перехідний період функції та завдання державного регулювання економіки є іншими, ніж у країнах із сформованими ринковими відносинами.

**Список використаних джерел:**

1. Кахович О.О., Южека Р.С. Особливості державного регулювання економіки / О. О. Кахович, Р. С. Южека // Актуальні проблеми держави і права. – 2015. – с. 122-126.
2. Яковенко Р. В. Національна економіка : навч. посіб. / Роман Яковенко. – [2-ге вид., випр.]. – Кіровоград : „КОД”, 2010. – 548 с.

**Лазор Оксана Дмитрівна**

*доктор наук з державного управління,  
професор, професор кафедри правових наук  
та філософії Вінницького державного  
педагогічного університету  
ім. Михайла Коцюбинського*

**Лазор Олег Ярославович**

*доктор наук з державного управління,  
професор, професор кафедри правових наук  
та філософії Вінницького державного  
педагогічного університету  
ім. Михайла Коцюбинського*

**ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ПО-ЛЬВІВСЬКИ: ВИКЛИКИ ТА ВИБІР**

Проблематика ефективної територіальної організації влади вже декілька десятиліть є актуальною для України. Котрий рік поспіль триває реформа децентралізації, процеси якої активізуються, здебільшого, перед місцевими виборами.

Із початком проведення реформи децентралізації (2014 р.) та прийняттям Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» (2015 р.) розпочався процес створення спроможних об'єднаних територіальних громад

(далі – ОТГ) на базовому рівні. Станом на 18.02.2020 р. в Україні сформовано 982 ОТГ [2], передбачено – 1400 громад [4].

Відповідно до чинного законодавства України та кількості районів (490 од.), утворено стільки ж районних рад та адміністрацій. Не дивлячись на те, що соціально-територіальний потенціал районів та навантаження на відповідні органи публічної влади відрізняється навіть у межах однієї області, функціонал у всіх – однаковий.

Уряд ініціював 23.01.2019 р. новий етап децентралізації на рівні районів та громад. Верховна Рада України 16.04.2020 р. розглянула та прийняла в цілому законопроект [6], нормами якого уповноважено уряд подавати до парламенту проекти законодавчих актів щодо ліквідації та утворення районів.

За твердженням І. Лукері [4], у процесі децентралізації пропонується значне скорочення (майже в 5 разів) районів із 490 од. до 100 (без урахування районів АР Крим). Для визначення кількості та конфігурації нових районів застосувалися відповідні критерії. Процес децентралізації повинен ґрунтуватись на наукових засадах. Для виокремлення нових районів у процесі децентралізації важливим є співмірність їх за критеріями в межах області. Хоча діагностика кратності адміністративно-територіальних одиниць, співмірності їх параметрів за абсолютними величинами, аналіз морфометричних показників не достатньо повно характеризує стан адміністративно-територіального устрою держави [3, с. 24].

Сучасна Львівська область (21,8 тис. км<sup>2</sup>) [1] територіально поділена на 20 районів, що загалом відповідає середнім показникам по Україні. Однак райони відрізняються в межах області.

Аналіз співмірності параметрів районів за абсолютними величинами засвідчують наявні у межах області територіальні диспропорції. Середньо зважена величина території сучасного району Львівської області становить 1 076 км<sup>2</sup>, більшу територію від вказаної величини мають 10 районів. Площі двох із найбільших районів – Сокальського (1573 км<sup>2</sup>) та Яворівського (1548 км<sup>2</sup>) є практично вдвічі більшими від найменших – Миколаївського (675 км<sup>2</sup>), Городоцького (727 км<sup>2</sup>) та Стрийського (808 км<sup>2</sup>) районів.

Аналіз районів Львівської області за кількістю населення (2 605 тис. ос.) також указує на помітні відхилення. Середньо зважена величина кількості населення сучасного району становить 70,3 тис. ос., менший показник властивий 12 районам області. Кількість мешканців Яворівського району втричі більша від найменших за цим показником – Буського, Перемишлянського, Радехівського та Сколівського районів.

Соціально-територіальний потенціал, враховуючи територію та кількість населення, вирівнює висхідні позиції районів та уможливорює їх адекватне порівняння, що загалом сприяє формуванню організаційної структури органів публічної влади [3, с. 25]. Соціально-територіальний потенціал нижчий середньо зваженої величини (7,8) мають 15 районів області.

У розрізі формування ОТГ Львівщина «пасе задніх» (21 місце у загальному рейтингу) із вираженою тенденцією до зниження їх темпів: 15 од. (2015 р.), 7 од. (2016 р.), 13 од. (2017 р.), 5 од. (2018 р.), 1 од. (2019 р.) – 41 од. [5]. Частково такий стан експерти пояснюють втручанням у ці процеси органів влади

районного рівня, повноваження яких мають перейти до ОТГ, а також пасивністю самих територіальних громад.

Необхідно зауважити, що за даними урядового порталу «Децентралізація» [5] та Державної казначейської служби України (станом на 18.02.2020 р.) у Львівській області сформована 41 ОТГ [2], а на сайті Верховної Ради України (станом на 01.03.2020 р.) – лише 29 [1].

Найактивнішими у децентралізаційному процесі є територіальні громади Самбірського (10 од.) та Пустомитівського (6 од.) районів, проте жодної ОТГ не створено дотепер у Буському, Золочівському, Перемишлянському, Турківському та найбільшому – Яворівському районах. Загалом, із наявних в області 1 928 населених пунктів (78 міських і 1850 сільських) створені 29 ОТГ об'єднали 297 населених пунктів (4 міста, 7 селищ міського типу та 286 сільських) [1]. Такий стан засвідчує не лише незбалансованість системи влади, але й неготовність на рівні громад та районів проводити чергові місцеві вибори у жовтні 2020 р. на новій територіально-правовій основі.

На порталі «Децентралізація» [5] представлено 3 варіанти проектів адміністративно-територіального устрою субрегіонального рівня Львівської області. Попри те, що кожний із них має свої переваги та недоліки, подані проекти не містять необхідної інформації: автори розробки, критерії виокремлення районів, кількість громад до та після реформи та ін. Відтак порівняти та визначити оптимальний із поданих – завдання з непростих.

Варіант 1 (назви та нумерація збережена за сайтом). Пропонований проект представляє поділ території Львівської області на 5 районів: Золочівський, Дрогобицький, Львівський, Самбірський, Червоноградський із відповідними адміністративними центрами. За візуальною оцінкою Львівський район за територією є найбільшим, інших чотири – співмірні. За кількістю ОТГ теж великі диспропорції: від 6 (Золочівський і Червоноградський райони) до 22 (Львівський). На карті зазначено більше 20 ОТГ, які як зазначено у легенді [5] «не передбачені у проекті».

Якщо аналізувати морфологічність адміністративних центрів щодо обласного центру, то з цим ще можна погодитись, оскільки вони рівновіддалені від нього (70-86 км). Однак із критерієм морфологічності визначених адмінцентрів районів відносно їх меж – погодитись неможливо, оскільки жоден із них немає оптимального місцезнаходження, що надалі утруднюватиме здійснення управлінських функцій та надання адміністративних послуг.

Варіант 2. Пропонований проект представляє поділ території Львівської області на 7 районів: Золочівський, Дрогобицький, Львівський, Новояворівський, Самбірський, Стрийський, Червоноградський із відповідними адміністративними центрами. Представлений проект демонструє об'єднання сучасних районів області та окремих ОТГ у нові райони. Усі пропоновані районні центри мають, окрім шосейних доріг, залізничне сполучення.

Максимальна диспропорція (більш як утричі) спостерігається у співвідношенні територій Червоноградського та Дрогобицького нових районів. Середньозважена величина території нового району Львівської області становить 2,98 тис. км<sup>2</sup>, наближеними до якої є площі чотирьох районів.

Соціально-територіальний потенціал Львівського району є найбільшим, вищим ушестеро, ніж у Дрогобицького та в 2,5 разів, ніж у Золочівського та Самбірського районів. Цей критерій вказує також на наявність по три нових райони із високим потенціалом та з середнім. Ці та інші диспропорції демонструють необхідність перегляду проекту з метою їх нівелювання та підготовки проектних пропозицій на більш якісному рівні.

Кратність територіальних громад складає 1 : 14, від чого максимально відрізняються показники Стрийського (21 од.) та Дрогобицького (9 од.) районів. Можливого перегляду потребує переформатування ОТГ або їх формування на території суміжних адміністративних районів.

Варіант 3 (пропозиції Львівської обласної державної адміністрації). Проект перспективного плану формування територій громад, який охоплює 100 % території області, Львівська обласна державна адміністрація подала із запізненням 21.02.2020 р. до уряду. Однак, як заявили експерти, план розроблений із порушеннями, без урахування методики формування спроможної громади, без проведення обговорень із громадськістю. Як наслідок «зникли» не лише низка ОТГ, але й міста, що викликало протести громадян.

Представлений проект виокремлення 6-ти нових районів загалом нагадує варіант 1, на відміну від якого тут визначено ще Дрогобицький район. Проте, як і у варіанті 2, цей район є найслабшим і вирізняється ще більшою диспропорцією стосовно Львівського району. Оскільки, автори цього проекту долучили до Львівського району теперішній Кам'яно-Бузький район та інші ОТГ, тим самим підсилюючи без потреби центральний район області та закладаючи у перспективі його неефективність в управлінні.

Вважаємо, що варіант 2 формування нових районів Львівської області є обґрунтованішим у порівнянні з 1-м та 3-м варіантами, але як і кожен проект потребує доопрацювання та обговорення з громадськістю.

#### Список використаних джерел:

1. Адміністративно-територіальний устрій Львівської області. URL: <http://static.rada.gov.ua/zakon/new/NEWSAIT/ADM/zmistlv.html>
2. Інформація щодо кількості об'єднаних територіальних громад станом на 18.02.2020 р.: Державна казначейська служба України. URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua/kaznachejstvo-informuye/obyednani-teritorialni-gromadi>
3. Лазор О. Д. Інституціоналізація публічної самоврядної влади в Україні: автореф. дис. Львів. ЛРІДУ НАДУ. 2010. 40 с.
4. Лукеря І. Децентралізація – завершення реформи. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/12370>
5. Портал «Децентралізація». URL: <https://decentralization.gov.ua>
6. Про внесення змін до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні»: законопроект № 2653 від 16.04.2020 р. URL: <https://rada.gov.ua/>

**Линник Сергій Олександрович**

*доктор наук з державного управління,  
професор кафедри бізнес-економіки та  
адміністрування*

*Сумського державного педагогічного  
університету імені А.С.Макаренка*

**Ковтун Галина Іванівна**

*старший викладач кафедри  
бізнес-економіки та адміністрування*

*Сумського державного педагогічного  
університету імені А.С.Макаренка*

## **ЗМІНА РОЛІ ДЕРЖАВИ Й МІСЦЯ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ**

На початку ХХІ ст. процеси глобалізації в світі, соціально-політичні та економічні перетворення вимагають модифікації ролі й гнучкості держави та публічного адміністрування. Природа, роль, а, відповідно, й функції держави як соціально-політичного інституту в контексті суспільного розуміння її ролі в становленні та розвитку нації трансформується в його класичному розумінні, створюється мережевий політичний простір, що приходить на зміну ієрархічно підпорядкованому державному апарату.

Процес перетворень держави відбувається в умовах виникнення та розвитку нових соціально-політичних та економічних явищ, котрі часто знаходяться в глибокій суперечності один з одним, наприклад, процеси глобалізації та сталого розвитку; встановлення нового світового порядку та розбудови об'єднаної Європи; пошук компромісів взаємодії Сходу та Заходу, формування на його основі багатополярного світу й зіткнення цивілізацій. Ці виклики вимагають зміни архітекtonіки соціально-політичних процесів та адекватного реагування на них з боку держави в особі її інститутів. Сучасна держава повинна виступати активним суб'єктом усіх процесів, що відбуваються в країні або за участю її громадян в інших країнах. В іншому випадку держава може втратити свою історичну місію, вона може відійти на другорядний план, поступившись місцем окремим, більш сильнішим політичним або економічним гравцям.

На сьогодні в Україні реформи в галузі адміністрування стосуються різних сфер і рівнів державного управління. Національні програми розвитку в галузі освіти, науки й охорони здоров'я здійснюються на основі вибудовування владної вертикалі, зміцнення основ децентралізації. Продовжується процес модернізації територіального устрою, що проявляється в об'єднанні територіальних громад, кінцевою метою якого є локалізація економічного, соціального, екологічного розвитку, розширення спектру компетенцій органів місцевого самоврядування, що в розвинених країнах світу історично виступає акумулятором економічного зростання. Децентралізована державна влада з місцевою та регіональною автономією на сьогодні є

панівною формою західноєвропейської державної організації [1].

Децентралізація влади має наступні переваги: максимальне наближення органів виконання рішень до споживачів соціальних послуг; можливість розгляду значної кількості питань із залученням громадськості; можливість узгодження інтересів представників більшості територіальної громади; зменшення витрат на здійснення публічного управління за рахунок мінімізації кількості управлінських рівнів, що позитивно впливає на зниження рівня транзакційних витрат у локальному масштабі, а через це – на зростання соціально-економічних показників у регіональному контексті [2].

Однак, не всі процеси, що відбуваються на сьогодні в Україні, на належному рівні усвідомлюються їх виконавцями на практиці й теоретично концептуалізуються. Безперечно, для реалізації комплексних державних програм суспільство потребує висококваліфікованих фахівців, які змогли б їх реалізовувати на належному рівні, були б здатними співвідносити об'єктивні процеси з фактичним рівнем розвитку системи управління та місцевого самоврядування, критично впроваджувати надбання світового досвіду публічного адміністрування, аналізувати та адаптувати його до вітчизняної специфіки господарювання та адміністрування, з урахуванням спроможності до інновацій в сфері управління з метою підвищення його ефективності.

З іншого боку, формування нової системи світогосподарських відносин в умовах глобалізації та визначення принципів нового світового порядку (правила узгодженої взаємодії людей в умовах глобалізації) є важливим завданням сьогодення. Збільшення чисельності міжурядових, наддержавних структур, міжнаціональних груп та союзів свідчить про те, що поряд з існуючими формальними інституціями активно формується глобалізований погляд на світ, що відображає стратегічні національні інтереси найсильніших в політичному та, перш за все, економічному сенсі країн.

В умовах гострої ідеологічної та інформаційної боротьби за новий світ з його перебудованим формаційним порядком відбуваються й процеси, що стосуються соціальних трансформацій, котрі потребують критичного переосмислення та модернізації систем управління на всіх рівнях організації громадських структур – глобальних, міжнаціональних, державних, регіональних та місцевих. Це зумовлено наступними об'єктивними обставинами:

– інформаційні технології змінюють природу й роль держави як важливого соціально-політичного інституту сучасної цивілізації; відбувається посилення ролі нижчих рівнів управління, котрі прагнуть домінувати над державним; стає неминучим перерозподіл функцій держави на наднаціональному (міжнародні альянси і союзи) і субнаціональному (регіональний, міський, місцевий) рівнях; активізується пошук нової, оновленої, відповідно до прийнятих державою викликів, моделі державного устрою («регулююча держава», «рецептивна держава» як антипод «ієрархічній», «бюрократичній» державі); питання державного суверенітету потрапляють в коло найбільш пріоритетних правових і політичних проблем; вибір багаторівневих моделей державного управління, де роль центру

належить різним інститутам, і їх структура має багаторівневий вимір, стають відповіддю на поставлене питання щодо ролі держави у розвитку суспільства;

– поглиблюються амбівалентні процеси: соціальна фрагментація і централізація, автономізація та інтеграція; посилюється дисперсія владної вертикалі, що виливається у передачу більшості функцій органам місцевого самоврядування; формується потреба в нових моделях, принципах управління: децентралізованості повноважень, поліцентричності управління, його мобільності, інноваційності, що поєднують принципи повноти знань та інформаційної незалежності, державного та ринкового регулювання, індивідуальної свободи й нових форм колективної та особистої відповідальності;

– світовий політичний процес стає все більш багатоплановим; формується глобальна політична система, що включає загальносвітові рухи й інститути, міжурядові та неурядові організації; зростає роль організацій–посередників;

– інтенсивно змінюється інституційне середовище бізнесу, політики, економіки; активно формуються нові ніші економічної, політичної, релігійної, соціальної ідентичності; змінюється життєвий стиль людей, який орієнтується на формування спільнот інтернет-ідентичності людей, пов'язаних між собою не територіально, а за інтересами, переконаннями та прагненнями [3];

– на рівні держав та їх союзів відбувається пошук нових, адекватних, більш регульованих та стандартизованих моделей демократії, пов'язаних із гарантуванням безпечності дозволу прямої участі громадян у прийнятті суспільно важливих рішень, актуалізований зростанням соціальної й економічної нерівності і прямою дерегуляцією економіки;

– відбуваються фундаментальні зміни в культурно-ціннісній орієнтації людей; забезпечується поступовий перехід до нової форми соціального існування – освоєння віртуального середовища, що функціонує як надбудова над природним.

Отже, глобалізація впливає на модифікацію ролі держави у сучасному суспільному світогляді. Вона позитивно впливає на процеси інтеграції, але й посилює загрози з боку владних та економічних структур, принципово інших за своєю природою і походженням, ніж інститут держави. Глобалізація створює новий формат якості управління за економічними, політичними, інформаційними, інституціональними, екологічними, культурними та духовними параметрами, обумовлює нове бачення світу в контексті глобальних стратегій ключових економічних агентів. Тому в умовах посилення глобалізаційних процесів у світі надзвичайно важливим завданням є захист національних інтересів, підтримка національної ідентичності, забезпечення захисту прав громадян та гарантування соціальної, економічної й інформаційної безпеки держави.

**Список використаних джерел:**

1. Багмет М. Базові принципи діяльності територіальних інститутів управління в контексті Європейської хартії місцевого самоврядування. *Наукові праці : науково-методичний журнал* : т. 69. Миколаїв : Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2007. Вип. 56. С. 56–60.

2. Михаліцька Н. Я. Трансформація державного адміністрування: публічне управління державою та суспільством на демократичних засадах. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Серія економічна. 2016. Випуск 2. С. 45–56.

3. Weinelt B. Digital Transformation of Industries: Digital Enterprise. White Paper. World Economic Forum. 2016. URL: <http://reports.weforum.org>

**Любич Станіслав Вікторович**  
*аспірант 2 курсу Академії Державної пенітенціарної служби України*

## **МОДЕЛІ ПУБЛІЧНОЇ СЛУЖБИ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД**

Результати системних перетворень моделей публічної служби, що їх зазнали за останні роки країни європейської спільноти, свідчать, що модернізовані системи публічної служби в умовах глобалізації не завжди набувають рис, притаманних моделі, взятій за взірець, а інколи приводять до появи нових, модифікованих, гібридних форм їх змішаній організації [1, с. 107].

На сьогоднішній день, в європейській спільноті реалізується ціла низка різних моделей публічної служби, що у свою чергу, дає можливість їх систематизувати та дослідити. Узагальнення та аналіз моделей сприятиме пошуку для України такої моделі, яка відповідатиме потенціалу держави, цілям її розвитку, кращим європейським практикам [5, с. 141].

Варто зауважити, що на часі залишається аналіз та систематизація, як класичних моделей публічної служби так і «змішаних», постмодерністських, адже саме визначення моделі держслужби та її характеристик – лежить в основі творення нової публічної служби України, як невід’ємної складової європейської спільноти.

Вченими, на сьогоднішній день, досліджено та систематизовано такі особливості, як сутність, принципи, характерні та відмінні риси моделей публічної служби – Л. Прокопенко, О. Оболенський, Н. Липовська, С. Дубенко, Х. Дейнега, М. Багмет; серед зарубіжних дослідників – Д. Боссарт, Ж. Зіллер, А. Клесс, Ж. Пено.

В усіх сучасних державах європейської спільноти застосовується одна з трьох класичних моделей публічної служби – кар’єрна, посадова та змішана, остання поєднує в собі елементи кар’єрної та посадової моделей. Більшість країн Європейського Союзу і власне Європейський Союз побудували свою публічну службу за принципом кар’єрної моделі. Це передусім Франція, Німеччина, Данія та Іспанія.

Посадова модель діє в Швеції, Нідерландах, змішана модель отримала поширення в Італії. Серед нових членів ЄС існують, як прибічники кар’єрної моделі (Болгарія, Кіпр, Румунія, Словаччина, Словенія), так і змішаної (Латвія, Литва, Польща, Мальта, Угорщина, Чехія), в Естонії запроваджена посадова модель.

Найбільш характерними рисами кар’єрної моделі публічної служби є такі:



наявність спеціальних статутних вимог щодо освіти, необхідної для найму та кар'єри; обмеження визнання професійного досвіду роботи в приватному секторі; призначення службовця тільки на найнижчі посади визначеного кар'єрного рівня та просування по службі за вислугою років; наявність законодавчо визначеної системи оплати праці та спеціальної пенсійної системи; робота впродовж життя; чітко визначений принцип субординації; статутно, або нормативно закріплений кодекс поведінки публічних службовців, їх прав та обов'язків [4, с. 79].

Посадова модель публічної служби повністю організовується виходячи з короткострокових потреб у персоналі. Набір проводиться на конкретну посаду, а не до номенклатурної групи, професії чи будь-якої іншої групи, яка дає можливість бути призначеним на певну кількість посад. Робота на державний орган прирівнюється до праці за будь-якою іншою професією. Службовець не повинен реалізовувати свій професійний потенціал лише в рамках публічної служби, він може вільно переміщатися між приватним і державним секторами [4, с. 83].

Один із підходів виділяє декілька регіональних моделей публічної служби: континентальну та англосаксонську. Континентальна модель державної служби базується на кар'єрному зростанні, основним принципом якої є «присвячення себе службі держави». Публічні службовці вступають на службу на весь період своєї професійної кар'єри, під час якої вони поступово просуваються по службі. Така система тривалого або (чи) довічного найму службовців притаманна країнам Західної та Центральної Європи. Англосаксонська модель відповідає посадовій системі державної служби зі строковим контрактним наймом службовців, які наймаються відповідно до освітнього і професійного рівня [2, с. 42].

Виділяють зв'язок організації публічної служби з державним устроєм, який дозволяє виділити державну службу у федеративних та унітарних державах. На підставі класифікації двох видів державної служби можна виділити кілька основних моделей державної служби, що існують у сучасних зарубіжних країнах: централізована і децентралізована.

Централізована модель державної служби відзначається жорсткою організаційною структурою управління та урядовим органом із широкими повноваженнями, що передбачає наявність єдиної системи та форми оплати праці для всіх державних органів, а також координацію організації праці і кадрового забезпечення.

Децентралізована модель організації публічної служби характерна розосередженістю організаційної структури державної служби, повною відсутністю чи суттєвим звуженням повноважень спеціального уповноваженого органу, делегуванням широких кадрових повноважень всім міністерствам, відомствам та іншим державним органам [2, с. 45].

Модернізаційна модель державної служби, в основі якої лежить «служба, орієнтована на суспільство». Характеризується правовою та соціальною захищеністю державних службовців, їх автономною від політичної влади організацією, розвиненістю корпоративного духу; незалежність від політики поєднується з підпорядкованістю уряду демократичним контролем.

Транзиторна модель публічної служби, відмітною ознакою якої є «служба,

орієнтована на саму себе». Характеризується політико-правовою безконтрольністю чиновника, який вийшов з-під нагляду авторитарної держави, але ще не контролюється сильним громадянським суспільством і демократичною державою; вищі посадові особи діють у своїх особистих інтересах в управлінні домінують формалізм і чиновницький ритуал [2, с. 45].

Модель нової публічної служби (New Public Service) – бере початок з 1980-х рр., як наслідок теоретичного осмислення практичного використання концепції «Нового державного менеджменту» (New public management), яка зокрема була впроваджена у Великобританії. Публічна служба в межах цієї моделі призначена для надання послуг суспільству на принципах, що застосовуються в приватному секторі, а її функціональною особливістю стає те, що вона більшою мірою координує діяльність надавачів послуг, а не регулює її. В центрі уваги публічних службовців перебувають потреби та інтереси суспільства. На сьогодні, модель нової публічної служби в різних модифікаціях та різною мірою представлена практично в усіх країнах європейської спільноти.

Постмодерністська модель публічної служби, або як її скорочено називають Post – NPS (NPS – New Public Service), формується в 90-х рр. XX ст., коли фокус уваги переводиться з ключових елементів раціонально-бюрократичної системи на публічних службовців, як людей, їх індивідуальні свободи та гуманістичні чинники, що суттєво визначає ефективність публічного управління. Основні категорії, які розкривають сутність цієї моделі: суспільні та особистісні цінності, гуманізм, організаційні цінності розвитку, організаційний клімат, відкритість організаційних систем, мережі [5, с. 144 – 145].

Змішана модель публічної служби характеризується існуванням усередині кадрової системи певного переліку посад зі своїм специфічним режимом організації кар'єри та доступу до публічної служби. Наприклад, у Великій Британії існує порядок призначення на деякі посади без організації конкурсу. Цей випадок законодавчо закріплено в постановах уряду про державну адміністрацію, які передбачають, що від необхідності отримувати класифікаційні сертифікати звільняються посади, на які призначення проводяться безпосередньо вищою владою Британії.

Змішаний характер системи проявляється також у контрактних відносинах між службовцем і державним, або муніципальним органом, який його наймає. У цьому випадку службовці не мають статусу державного службовця, але в більшості випадків, потрапляють під юрисдикцію публічного права [4, с. 84].

Отже, врахування європейського досвіду стає ключовим питанням під час вибору оптимальної моделі організації державної служби. Серед існуючих класифікацій досліджено «класичні» іншими словами традиційні моделі (кар'єрна, посадова), змішані моделі (інтегрують в собі елементи різних моделей); моделі з урахуванням регіональних особливостей (континентальна, англосаксонська, романо-германська); моделі публічної служби у зв'язку з державним устроєм (централізована та децентралізована); «нові моделі публічної служби» (модернізаційна, транзиторна, модель нової публічної служби, постмодерністська модель).

Таким чином, представлена характеристика моделей публічної служби

носить теоретичний характер, але тим самим окреслює певні характерні лінії, принципи та функціональні особливості моделей, які використовуються публічною службою в європейській спільноті.

**Список використаних джерел:**

1. Линдюк О. А. Європейський досвід модернізації державної служби та перспективи його застосування в Україні / О. А. Линдюк // Теоретичні та прикладні питання державотворення. 2016. Вип. 19. С. 104 – 116.
2. Мамчур Г. В. Види і моделі державної служби / Г. В. Мамчур // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Державне управління. 2014. Вип. 1. С. 41 – 45.
3. Оболенський О. Ю. Державна служба: Навч. Посібник / О. Ю. Оболенський. К.: КНЕУ, 2003. 344 с.
4. Прокопенко Л. Публічна служба в країнах ЄС / Л. Прокопенко, І. Шабатіна // Публічне адміністрування: теорія і практика. Дніпропетр.: ДРІДУ НАДУ. 2009. Вип. 1. С. 76 – 86.
5. Хорошенко О. В. Моделі організації публічної служби: порівняльний аналіз та пропозиції для України / О. В. Хорошенко // Державне управління: теорія та практика. 2014. № 1. С. 140 – 150.

**Маслова Людмила Анатоліївна**

*кандидат наук з державного управління, доцент кафедри теорії та історії держави і права, конституційного права Академії державної пенітенціарної служби*

**ВДОСКОНАЛЕННЯ ПЕВЕНТИВНИХ НАПРЯМІВ  
ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ НА ДЕРЖАВНІЙ СЛУЖБІ:  
ОСВІТНЬО-ПРОСВІТНИЦЬКИЙ АСПЕКТ**

Серед актуальних питань розбудови правової держави та становленні ефективної системи публічного управління в сучасній Україні є потреба в створенні дієвих механізмів запобігання та протидії корупції, формуванні висококваліфікованого, патріотично налаштованого корпусу державних службовців, військовослужбовців, працівників правоохоронних органів, суддів.

За даними міжнародної організації Transparency International, за останній рік індекс сприйняття корупції в Україні знизився на два бали і становив у 2019 році 30 балів із 100 [1]. За відповідним оцінюванням Україна повернулася на рівень 2017 року і тепер посідає 126 місце зі 180 країн, що є найгіршим показником серед країн Європи.

З огляду на те, що наразі на державному рівні значна увага приділяється вдосконаленню вітчизняного антикорупційного законодавства до вимог міжнародних стандартів, утворенню нових спеціально уповноважених органів, перерозподілу владних повноважень між суб'єктами державної влади у формуванні та реалізації антикорупційної політики, де право визначення в більшій мірі головних пріоритетів у відповідній сфері перейшли від Президента до Уряду, покаранню відповідних суб'єктів за правопорушення

антикорупційного законодавства, реальний стан справ показує, що тільки організаційно-управлінськими, правовими, соціально-економічними заходами розв'язати відповідну проблему не вдається.

Напрями щодо зниження корупційних проявів можливо розділити на умовні складові: по-перше – безпосередньої боротьби з корупцією, до яких відносяться контрольно-правоохоронні та репресивні; по-друге – превентивні, що запобігають виникненню корупційним проявам, зокрема, нормативно-правові та інституціональні, непрямі й освітньо-просвітницькі. Реалізація антикорупційної політики на державному рівні має ґрунтуватись на їх поєднанні.

Досвід державного будівництва в Україні ілюструє залежність публічної політики від рівня професіоналізму і компетентності державних службовців як провідників ідеї державності. Як слушно зазначив В. Андрущенко «Залежно від «якості еліти» – її інтелектуального, професійного і морального рівня, від її взаємозв'язку з народом – суспільство має цивілізований чи маргінальний вигляд, рухається сходами прогресу чи скочується в прірву соціально-історичних збочень» [2, с. 373].

Вітчизняні науковці В. Козаков, В. Карлова також вказують на те, що жодні реформи не зрушать з місця, якщо на всіх щаблях влади не будуть працювати не тільки високопрофесійні, а й високоморальні управлінці, патріоти, котрі знають і чітко усвідомлюють національні інтереси і свою відповідальність перед народом і Батьківщиною, здатні приймати управлінські рішення відповідно до потреб демократичного державотворення в Україні [3; 4].

Це вказує на доцільність посилення уваги на формуванні загальнокультурних компетенцій громадянської поведінки та професійної етики державних службовців під час їх професійної підготовки у навчальних закладах держави з метою забезпечення впровадження ефективних механізмів протидії корупції, визначення пріоритетів та основних напрямів національно-патріотичного виховання дітей та молоді, розвитку відповідних інститутів держави і суспільства, забезпечення змістового наповнення національно-патріотичного виховання. Варто зазначити, що одним із напрямів досягнення мети визначено впровадження навчальних дисциплін духовно-морального спрямування як основи формування особистості та підґрунтя для національно-патріотичного виховання.

Тому, на шляху до зупинення прогресуючої моральної кризи, спричиненої корупцією, підтримуючи кроки на посилення заходів дисциплінарної, адміністративної та кримінальної відповідальності до суб'єктів корупційних правопорушень, вважаємо, не менш ефективними чинниками створення у суспільстві стійких морально-етичних установок щодо протидії хабарництву.

Готуючи сьогодні студентську молодь до участі в управлінні державою, треба виходити з того, що тільки вільна від користолюбних мотивів, сильна, впевнена особистість, яка відчуває відповідальність перед українським народом, може здійснювати державні функції свідомо, професійно і гідно, тобто, без отримання хабарів.

Отже, для досягнення задекларованих стратегічних цілей в навчально-виховному процесі пропонуємо в навчальних планах підготовки фахівців з публічного адміністрування та управління передбачити нормативні дисципліни духовно-морального спрямування, а саме: а) для бакалаврів дисципліну «Громадянська поведінка та професійна етика державного службовця»; б) для магістрів дисципліну «Соціально-ціннісні засади громадянської поведінки та професійна етика державного службовця»; в) для докторів PhD дисципліну «Технології патріотично-орієнтованої освіти».

Це, на думку вітчизняного науковця М.Шевченка, дозволить сформувати у державних службовців загальнокультурні компетентності громадянської поведінки та професійної етики, а саме: а) компетентність правової поведінки та патріотизму: бути здатним до діяльності, у відповідності до Конституції України, керуватися принципами законності і патріотизму; б) компетентність суспільного служіння: розуміти соціальну значимість своєї професії, цілі та мету державної служби, виконувати свій громадянських та службовий обов'язок; в) компетентність етичної поведінки: знання вимог професійної етики і готовність поступати у відповідності з цими вимогами; нетерпимість до порушення правил етичної поведінки, в тому числі по відношенню до інших осіб; громадянська відповідальність і вимогливість до дотримання правил етичної поведінки [5].

Підтвердженням необхідності вдосконалення освітньо-просвітницьких напрямів як превентивних заходів запобіганню корупції демонструє досвід розвинених, найменш корумпованих країн, передусім скандинавських, зокрема Фінляндії. У цій країні, як і в інших розвинених державах, відсутні спеціалізовані антикорупційні органи, головним чинником є сумлінні державні службовці, взаємодія влади та громадянського суспільства, високий рівень несприйняття корупції в суспільстві.

#### **Список використаних джерел:**

1. Дослідження Transparency International: Індекс сприйняття корупції за 2019 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ti-ukraine.org/research/indeks-spryjniattya-koruptsiyi-2019>.
2. Андрущенко В.П. Організоване суспільство. Проблема організації та суспільної самоорганізації в період радикальних трансформацій в Україні на рубежі століть: досвід соціально-філософського аналізу / В.П. Андрущенко. – К.: ТОВ «Атлант ЮЕмСі», 2005. – 498 с.
3. Козаков В.М. Соціально-ціннісні засади державного управління в Україні: Монографія. – К.: НАДУ, 2007. – 284 с.
4. Карлова В. Національна еліта як суб'єкт державотворення: український досвід / В. Карлова // Вісник НАДУ. – 2012. – № 1. – С. 98-106.
5. Шевченко М.М. Компетентнісний підхід як основа нової парадигми підготовки управлінців у сфері національної безпеки України / М.М. Шевченко // Воєнно-історичний вісник. – 2013. – № 4 (10). – С. 106-115.

**Маришева Вікторія Сергіївна**

*студентка 4 курсу спеціальності 081 Право  
Херсонського державного університету*

**Риженко Ірина Миколаївна**

*кандидат юридичних наук, доцент,  
завідувач кафедри адміністративного і  
господарського права  
та правоохоронної діяльності  
Херсонського державного університету*

## **ВИКОРИСТАННЯ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ УКРАЇНОЮ У СФЕРІ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ**

Земельні відносини в Україні розвиваються із вагомими перепонами, які зазвичай виникають у зв'язку з тим, що нормативно-правова база в зазначеній сфері в багатьох аспектах досить застаріла, яка вже не враховує сьогоденну сучасність. Пошук адекватних заходів з регулювання землекористування, в тому числі адміністративно-правового захисту земель сільськогосподарського значення набуває все більшої необхідності та актуальності. При розробці пропозицій щодо удосконалення земельних відносин в Україні корисним є вивчення успішного досвіду розвинених європейських держав, пріоритетом для яких є розвиток сільськогосподарської сфери та розглянути можливості його адаптації до вітчизняних реалій.

Основними принципами політики Європейського Союзу (далі – ЄС) стосовно власності на землю, в тому числі земель сільськогосподарського призначення, є забезпечення права на вільне використання капіталу, надання можливості вести бізнес та відсутність будь-якої дискримінації в зазначеній сфері. В багатьох країнах ЄС – відсутні юридичні обмеження щодо володіння сільськогосподарськими землями, тобто абсолютно кожна фізична або юридична особа може без особливих перешкод свободно придбати та законно володіти землею сільськогосподарського призначення.

Загалом, право земельної власності (його захист) в державах Європейського союзу реалізовується завдяки політиці розвитку зазначеної сфери, яка оснований на веденні спільної аграрної політики, створенні фондів підтримки аграріїв, наданні матеріально та технічної допомоги, розробленні національних, цільових програм і перспективних планів розвитку. Для країн-членів ЄС особливістю є розробка стратегічно важливих документів щодо розвитку сільськогосподарської сфері на п'ять-десять років [1, с. 77].

За останні роки роль країн ЄС в земельному адмініструванні посилюється. Важливим є те, що вся документація, яка стосується земельних питань, розробляється та контролюється органами державної та місцевої влади та найголовніше – враховує інтереси громадян (аграріїв). Після того як відповідна документація була розроблена та затверджена, визначається план дій щодо використанні землі, окреслюється її територія. Також здійснюється

регулювання земельних правовідносин за допомогою організаційно-правових заходів, починаючи з державного рівня та закінчуючи рівнем землекористування [1, с. 78].

Продовжуючи, виділимо окремі країни в аспекті адміністративно-правового захисту сільськогосподарського призначення та виділимо його особливості. Розглянемо такі країни, як: Німеччина, Естонія, Польща, Іспанія, Франція.

1. Однією з найефективніших систем правового регулювання щодо адміністративно-правового захисту земель сільськогосподарського призначення є Німеччина, яка сформована з урахуванням швидкого зростання попиту на земельні ресурси і бажанням на державному рівні зберегти сільськогосподарський потенціал країни.

Основою в Німеччині є Федеральний акт стосовно використання земель сільськогосподарського призначення та згідно з яким розроблені і прийняті акти в кожній із земель по регіонам країни. Метою зазначеного акту є повноцінна підтримка сільськогосподарського виробника (фермерських господарств) і збереження за ним його земельних ділянок [2, с. 118].

Слід також відзначити, що за німецьким земельним правом встановлюється механізм регулювання щодо обороту земель сільськогосподарського призначення, який передбачає заборону дроблення лісових і сільськогосподарських ділянок, їх відчуження зі зміною цільового призначення, забезпечуючи розвиток вискоелективного агропромислового виробництва на користь суспільства. Сільгоспвиробникам надається можливість придбати землі сільськогосподарського призначення порівняно з особами, які є не зайнятими в сільському господарстві.

Більш того, на законодавчому рівні в Німеччині встановлені умови договору оренди сільськогосподарських земель. Слід зазначити, що в Німеччині плата за землю та орендні умови встановлюються на договірних засадах. Для України досвід Німеччини є цікавим щодо питання приватизації земельних ділянок. Цікавий такий досвід тому, що в нашій країні зараз проходять аналогічні законодавчі процеси стосовно мораторію на відчуження земель сільськогосподарського призначення. Однак, слід зазначити, що в Німеччині приватизація земельних ділянок, яка знаходяться у власності держави та підлягає приватизації, а це близько 37% усіх земель сільськогосподарського призначення. Саме тому, в Німеччині досить розповсюджений орендний принцип з правом подальшого викупу. Оренда може бути короткострокова та довгострокова [2, с. 135].

2. Земельна реформа Естонії бере свій початок з 90-х років ХХ століття. Одним з найскладніших завдань було знаходження балансу між реституцією (поверненням землі колишнім власникам) і дистрибуцією державних земель між селянами, які працювали ще за часів радянського Союзу. Це питання в означеній країні і ускладнювало проведення реформи, яка була затягнута на багато років.

Непогами досвідом, який можна використовувати в нашій країні у сфері адміністративно-правового захисту земель сільськогосподарського

призначення є те, що близько 68% земельного фонду перебуває в оренді виробників, які виробляють аграрну продукцію. Державою ціни на зазначену землю не регулюються. В середньому вартість такої землі становить 6 тис. доларів за 1 гектар [3, с. 90].

3. Досвід Польщі щодо захисту земель сільськогосподарського призначення є також досить цікавим, бо ті проблемні питання в зазначеній сфері як в Польщі, так і у нас мають щось спільне, а щось відмінне.

Відповідно до Закону Польщі від 1995 року «Про охорону сільськогосподарських і лісових земель» – суб'єкти публічної адміністрації Польщі з метою захисту земель сільськогосподарського призначення мають право: «здійснювати фото земельних ділянок і брати для аналізу зразки на визначення гумусового шару ґрунту; вимагати від власників здійснювати рекультивуацію спустошених та деградованих земель; здійснювати публічне аграрне управління відновленою землею» [4].

Під час здійснення захисту земель сільськогосподарського призначення основними формами (методами) адміністративної діяльності публічної адміністрації є, вже згадувані методи переконання і заохочення тих громадян, які володіють земельними ділянками до відповідних дій: особа, яка спричинила втрату або своїми діями обмежила корисну цінність земельної ділянки, зобов'язана її рекультивувати за свій рахунок; якщо існує необхідність здійснити меліоріацію, (тобто відновити спустошені або «деградовані» незрозумілими особами землі), або внаслідок стихійного лиха – це роблять компетентні органи влади з використанням коштів бюджету воєводства або з використання коштів з державного бюджету.

4. Ще однією досить розвинутою країною ЄС, досвід якої необхідно розглянути є Іспанія. Як і в Україні, в цій державі діяльність щодо захисту земель сільськогосподарського призначення покладається на Міністерство сільського господарства та Міністерство навколишнього середовища, також досить значними повноваженнями в зазначеній сфері наділяються муніципальні органи [3, с. 92].

Слід відмітити, що в результаті земельної реформи, в Іспанії запровадили «пріоритетну» категорію, яка надавала провідним аграрним компаніям право на довгострокову оренду землі, щорічну допомогу від держави протягом дев'яти років та інші позитивні пільги. Уряд Іспанії установив своєрідну планку щодо обов'язковості страхування. Аргументуючи, зазначимо, що тут земельний податок вище ніж 0,4% від самої вартості земельної ділянки. Податок на передання прав власності становить 6-7% від вартості угоди. Для іноземних громадян ніяких обмежень на придбання та продаж землі в Іспанії немає.

5. Не можна оминати увагою і таку країну як Франція, досвід якої може бути корисним хоча б тому, що зазначена держава виробляє найбільшу кількість аграрної продукції серед усіх країн-членів ЄС.

Відмінність Франції від інших країн в тому, що тут діє принцип сервітутів планування без компенсації для того, щоб французькі розробники не могли вирішувати питання про записи при поданні приватної ділянки для



особистого користування. Тобто, право приватної власності не може бути порушено довільно, яке виправдане інтересами суспільства. Окрім цього, відмінність від інших країн ЄС, наприклад як Англія, притягнути до відповідальності за порушення прав власників земельних ділянок покладається виключно на уряд Франції. У Франції також захист земель сільськогосподарського призначення є частиною мети під час здійснення адміністративної діяльності. Також у Франції міста не мають права розростатися за рахунок земель сільськогосподарського призначення [5].

Що стосується купівлі, продажу, здачі в оренду земельних ділянок, то усі операції, які з цим пов'язані, то у Франції це дуже жорстко присікається та контролюється як органами державної влади, так і органами виконавчої влади зокрема.

Проаналізувавши досвід країн ЄС, слід виділити те, що в Європі регуляторна політика побудована таким чином, щоб безпосередньо, в першу чергу звичайні громадяни, які виявляють бажання займатися аграрною діяльністю, мали необхідну підтримку держави та дієві механізми щодо їх захисту. Зазначена політика дозволила країнам ЄС здійснювати виробництво продовольства із досить високою часткою доданої вартості і підняти сільське господарство в цілому на високий рівень самозабезпечення.

Україні, щоб поступово нормалізувати положення в сільськогосподарській сфері необхідно використовувати досвід країн Європейського Союзу та їх політику щодо оптимізації земель сільськогосподарського призначення, де в зазначеній сфері стабільний розвиток має одне з першочергових завдань. Удосконалення земельних відносин загалом та їх адміністративно-правового захисту зокрема, за зразком розвинених країн певною мірою дасть змогу переорієнтувати вітчизняне земельне законодавство на шлях покращення земельних відносин.

Підсумовуючи, зазначимо, що адміністративно-правовий захист земельної власності в країнах Європейського Союзу реалізовується завдяки політиці розвитку зазначеної сфери, яка основана на веденні спільної аграрної політики, створенні фондів підтримки аграріїв, наданні матеріально та технічної допомоги, розробленні національних, цільових програм і перспективних планів розвитку.

### **Список використаних джерел:**

1. Проніна О.В. Регулювання земельних відносин на прикладі зарубіжного досвіду. *Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування*. 2014. № 1. С. 76–82.
2. Бистров Г.Е. Правові проблеми земельної та аграрної реформ у зарубіжних країнах: теорія, практика, підсумки, перспективи / Г.Е. Бистров. Мінськ: БГЕУ, 2001. 362 с.
3. Свиридова Л. Світовий досвід державного адміністрування використання та охорони земель із врахуванням вимог екологічної безпеки. *Землеустрій, кадастр і моніторинг земель*. 2014. № 3. С. 89–94.
4. U S T AWA z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i

leśnych. Kancelaria Sejmu. [Електронний ресурс]. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19950160078/U/D19950078.Lj.pdf> (дата звернення: 18.02.2020).

5. L'agriculture et la protection des terres agricoles en Ile-de-France. [Електронний ресурс]. URL: <https://fne-idf.fr/nos-themes-d-action/agriculture-et-forets/801-lagriculture-et-la-protection-des-terres-agricoles-en-ile-de-france> (дата звернення: 18.02.2020).

**Мартиненко Володимир Олександрович**  
*кандидат з державного управління, доцент  
кафедри бізнес-економіки та  
адміністрування  
Сумського державного педагогічного  
університету імені А.С.Макаренка*

## **ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В ГАЛУЗІ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА У КОНТЕКСТІ РАЦІОНАЛЬНОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ**

Одним з основних завдань держави у сфері лісового господарства є відтворення лісів, які є не просто компонент навколишнього середовища, а й насамперед економічним ресурсом. Однією з властивостей цього ресурсу є їх вичерпність, тому раціональне та науково обґрунтоване їх використання є запорукою не лише збереження природного середовища та біорізноманіття, але й економічного добробуту країни.

Надмірна нерегульована експлуатація лісів України на протязі останніх 25 років докорінно змінила лісовий покрив країни, призвела до порушення їх вікової структури, виснаження деревостанів погіршення породного складу, активізації ерозійних процесів та інших стихійних явищ. Такий стан зумовлений цілою низкою внутрішніх і зовнішніх факторів, які впливають на розвиток лісового господарства. Серед внутрішніх факторів слід відзначити особливості політичної та соціально-економічної ситуації в країні; недостатня врегульованість нормативно-правової бази щодо ведення лісового господарства та відповідних відносин; недосконалість управління лісогосподарською діяльністю в лісах, що належать до різних форм власності; низький стан розробленості фінансового й економічного механізму розвитку лісового господарства; відставання технологій лісогосподарських операцій від сучасних світових тенденцій розвитку; відсутність необхідних міжсекторальних і міжгалузевих зв'язків, у першу чергу з охороною довкілля, агропромисловим комплексом і лісовою промисловістю. До причин, що унеможливають ефективне використання лісового господарства, додалися ще такі, як безкінечні перетворення, зливання, реформування, що відбувались в органах управління даної галузі; корупція; проблеми реалізації необробленої деревини; недостатнє бюджетне фінансування; відсутність національної програми розвитку лісового господарства України, як Закону України, який би

визначав бачення держави щодо основоположних, пов'язаних з лісом питань, зокрема, ролі держави у збалансованому лісоуправлінні, напрямків та цілей розвитку лісового господарства як на національному, так і на регіональному рівнях.

Дія зовнішніх факторів, на нашу думку, пов'язана із недостатньо сприятливим інвестиційним кліматом в Україні; нерегульованістю експортно-імпортних зв'язків; необхідністю розвитку сертифікації лісів та лісогосподарських операцій та інші.

Означене відбиває суспільну потребу в належному виконанні лісовим господарством екологічної, економічної, соціальної та рекреаційної функцій, а отже у підвищенні ефективності управління ним. Для цього у державній владі є цілий ряд механізмів, під якими розуміємо “сукупність практичних заходів, засобів, важелів і стимулів, за допомогою яких суб'єкти державного управління лісовим господарством здійснюють цілеспрямований вплив на сферу лісового господарства з метою досягнення поставлених цілей та узгодження інтересів”. [1, с. 6]. Серед них, у відповідь на зовнішні та внутрішні виклики, - заходи структурної реструктуризації системи управління державним лісовим господарством.

Сьогодні, в умовах децентралізації влади, серед науковців та управлінців точиться дискусія щодо децентралізації та раціоналізації системи управління державним лісовим господарством. Децентралізація - як процес реструктуризації, дозволить органам місцевої влади приймати рішення щодо ведення лісового господарства та використання лісових ресурсів. Проте, є ризик недофінансування тих лісових господарств, що нині залежать від фінансування з державного бюджету, аж до можливості їх банкрутства. Раціоналізація державного управління має на меті підвищення ефективності діяльності державних установ та конкурентоспроможності лісового сектора через зменшення кількості та оптимізація структури міністерств та відомств. Існує ризик об'єднання в одному відомстві повноважень управління лісовим господарством з іншими галузями, що є недоцільним. Тому перш ніж обирати моделі управління лісовим господарством України необхідно вирішити інші, більш важливі питання, наприклад, такі, як системного визначення пріоритетів подальшого розвитку лісового господарства, фінансового забезпечення ведення лісового господарства у східних та південних регіонах, реабілітації лісів після воєнних дій на Сході країни, розробки та впровадження системних заходів із адаптації лісів до змін клімату, унеможливлення нелегальних рубок тощо. Крім того, необхідно звернути увагу на досвід країн Європи, щодо децентралізації управління лісовим господарством. Як свідчать проведені дослідження, децентралізація управління лісовим господарством проходить виключно у європейських країнах з федеральним устроєм, із збереженням окремих представницьких та управлінських функцій на федеральному рівні. В усіх унітарних країнах Європи діє централізована система державного управління лісовим господарством з метою забезпечення реалізації єдиної державної лісової політики у державі.

Таким чином, досягнення стабільного розвитку лісового господарства в

Україні залежить від власного інституційного потенціалу центрального органу виконавчої влади в галузі лісового господарств. Модель реформування державного лісового господарства повинна розроблятися на основі власних цілей розвитку, враховуючи успішний досвід реформування лісових організацій в інших країнах. Серед пріоритетних напрямків розвитку лісового господарств, у контексті вимог часу, Державне агентство лісових ресурсів України визначає: підвищення рівня екологічної безпеки країни шляхом збільшення лісистості її території за рахунок залісення деградованих, малопродуктивних і техногенно забруднених земель; ведення лісового господарства на засадах невиснажливого лісокористування і екосистемного підходу; забезпечення охорони лісів від пожеж, зменшення кількості пожеж та мінімізація їх наслідків; забезпечення охорони лісів від незаконних рубок та інших порушень лісового законодавства (зокрема, шляхом запровадження єдиної державної системи електронного обліку деревини); проведення обліку лісів, забезпечення прозорості ринку деревини; здійснення захисту лісів від шкідників і хвороб; розвиток лісової інфраструктури, будівництво лісових доріг; підвищення рівня екологічної культури поведінки населення у лісах [3, с. 10].

Для цього, як зазначають науковці, необхідно: поєднати економічні, соціальні й екологічні складові національної системи лісового управління; запровадити еколого орієнтоване лісоуправління на місцевому рівні з урахуванням наявних потреб; оптимізувати параметри лісистості територій відповідно до їхніх природних і соціально-економічних умов; перейти на якісно нову системну і до того ж активну форму управління охороною та відтворенням лісів у системі екологічної мережі; вдосконалити системи та технології державного контролю за дотриманням лісового законодавства, передати функції державної лісової охорони від державних лісогосподарських підприємств на рівень територіальних органів Держлісагентства [2, с. 12–14]; створити регіональні лісопереробні центри для виробництва лісогосподарської продукції [5, с. 69]; формувати кластер приватних лісових власників головним чином за рахунок платного або безоплатного отримання у власність малопродатних і непридатних для сільськогосподарського використання земель та залісення їх [4, с. 19]; відокремити лісокористування від лісівництва; використовувати механізми публічно-приватного партнерства для залучення додаткових ресурсів у розвиток галузі; запроваджувати обов'язкове ведення електронного обліку деревини всіма лісокористувачами України; розробити Стратегію сталого розвитку та інституційного реформування лісового господарства, яка має стати рамковим документом, який передбачав би шляхи виходу із кризової ситуації у короткостроковій перспективі; забезпечити доступ громадськості до інформації щодо використання лісових ресурсів через систему «Ліс у смартфоні»; запровадити національну інвентаризацію лісів, яка дозволить отримати статистично обґрунтовану інформацію про кількісні та якісні показники стану та динаміку лісів держави; розробити та прийняти національну лісову політику України, центральним питанням якої має бути: «Де має бути лісове господарство

у 2040 році?»; покращити нормативну базу лісового господарства, з урахуванням сучасних умов та європейського досвіду; збільшити лісовий покрив за рахунок розширення роботи з лісонасадження із використанням земельних резервів та природного розширення на сільськогосподарських угіддях, збільшити потенціал лісів.

Враховуючи вищезазначене, ми можемо констатувати, що реалізація наміченого можлива лише за умови консолідації зусиль держави, бізнесу та громадськості.

**Список використаних джерел:**

1. Бизова М. Б. Вдосконалення механізму державного управління лісового господарства (на матеріалах півдня України) : автореф. дис. ... к.держ. упр. : спец. 25.00.02 “Механізми державного управління” / М. Б. Бизова. – Одеса, 2010. – 20 с.

2. Бобко А. М. Економіка лісівництва починається з використання земельних угідь за призначенням / А. М. Бобко // Економіка України. – 2014. – № 5. – С. 80–93

3. Державне агентство лісових ресурсів України // Лісове господарство України. – К.: ДАЛР, 2019. Електронний ресурс:

4. Мельник С. О. Еколого-економічні аспекти реформування лісового господарства України : автореф. дис. ... к.е.н. : 08.08.01 “Економічна теорія та історія економічної думки” / С. О. Мельник. – Львів, 2003. – 20 с.

5. Мельник Т. Д. Перспективи інвестиційного забезпечення розвитку регіональних лісгосподарських комплексів / Т. Д. Мельник // Інвестиції: практика та досвід. – 2012. – № 11. – С. 67–70.

**Мельник Юлія Миколаївна**

*кандидат економічних наук, доцент,  
доцент кафедри бізнес-економіки та  
адміністрування*

*Сумського державного педагогічного  
університету імені А.С.Макаренка*

**Опанасюк Юлія Анатоліївна**

*кандидат економічних наук, старший  
викладач кафедри управління*

*Сумського державного університету*

**АНАЛІЗ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСТУПУ  
ДО ІНФОРМАЦІЇ В ОРГАНАХ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ**

Держава є гарантом реалізації прав і свобод громадян, серед яких провідне місце займає право на доступ до інформації, яка становить суспільний інтерес. Інформаційна складова є складовою багатьох державних стратегічних програм та проектів, яка забезпечує прозорість та відкритість державної політики. Механізми забезпечення державної інформаційної політики сьогодні ефективно реалізуються на рівні органів місцевого самоврядування, але все ще існує ряд невирішених проблем.

За Рейтингом глобального права на інформацію (Global Right to Information Rating) Україна посідає 29 місце (виконує 108 із 150 пунктів), оскільки її закон про

прозорість інформації адекватно гарантує доступ до інформації, порівняно з іншими країнами. Цей показник класифікує країни, оцінюючи доступ до інформації від 0 до 150 пунктів залежно від міцності законодавчої бази країни, що гарантує право на інформацію. Рейтинг глобального права на інформацію деяких топових країн (лідерів та аутсайдерів рейтингу) наведено на рис. 1 [4].

Лідерами рейтингу як не дивно є Афганістан, Мексика та Сербія, а замикають рейтинг Монако, Ліхтенштейн і Австрія. Очевидно, що навіть провідні країни світу не забезпечують право на інформацію на максимальну кількість пунктів Рейтингу глобального права на інформацію.

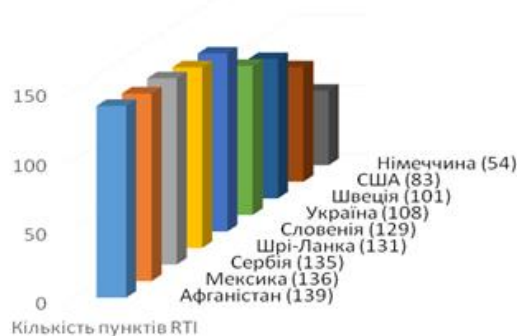


Рис. 1 - Рейтинг глобального права на інформацію деяких країн [4]

Нормативно-правове забезпечення країн по всьому світу ще потребує удосконалення, а також розроблення дієвих механізмів реалізації.

В Україні право кожного громадянина вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію будь-яким законним способом визначає Конституція (1996). Згідно зі ст. 32 Конституції України державні органи та органи місцевого самоврядування, та їх посадові особи зобов'язані надати кожному можливість ознайомитися з документами і матеріалами, які безпосередньо зачіпають його права і свободи, якщо інше не передбачено законом [1]. Громадяни України мають право звертатися особисто, а також направляти індивідуальні та колективні петиції, електронні петиції в державні органи і органи місцевого самоврядування. Така практика ефективно застосовується останнім часом, про що свідчить велика популярність електронних петицій в інформаційному просторі (наприклад, у соцмережах).

Публічність є основою для забезпечення свободи інформації, відкритості державних органів, органів місцевого самоврядування, прозорості процедур та прозорості їх рішень, а також запобіганню корупції.

Аналіз вітчизняних державотворчих документів щодо інформаційного забезпечення представлений у таблиці 1.

Таблиця 1 – Нормативно-правове поле інформаційного забезпечення публічної влади

Нормативно-правовий акт	Вид акту	Номер	Дата видання	Остання редакція
Про доступ до публічної	закон	№ 2939-VI	13.01.2011	01.12.2019

інформації				
Про інформацію	закон	№ 2657-ХІІ	2.10.1992	21.12.2019
Про звернення громадян	закон	№ 393/96-ВР	02.10.1996	01.01.2020
Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні	Розпорядження КМУ	№ 386-р	15.05.2013	15.05.2013
Про Національну програму інформатизації	Закон України	№ 74/98-ВР	04.02.1998	01.08.2016
Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні	Розпорядження КМУ	№ 2250-р	13.12.2010	20.09.2017
Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації	Закон України	№ 539/97-ВР	23.09.1997	16.07.2019,
Про адміністративні послуги	Закон України	№ 5203-VI	06.09.2012	19.04.2020

У той же час, в Стратегії кібербезпеки України («Про Стратегію кібербезпеки України», 2016 р.) визначається конституційне право людини і громадянина на отримання інформації та її застосування на першому місці серед національних інтересів України в інформаційній сфері [3].

Закон України «Про доступ до публічної інформації» (№ 2939-VI, 2011) сприяє підвищенню ефективності публічного управління завдяки тимчасовому і максимальному спрощенню характеру доступу до інформації. Цей документ визначає і знаменує новий етап правового та інституційного розвитку уряду і сучасного суспільства. Закон передбачає розробку дієвих правових механізмів реалізації закріпленого в ст. 34 Конституції України права кожного на доступ до інформації, публічної інформації та інформації, що знаходиться у володінні державних органів влади і має суспільно важливе значення [2]. Відповідно до закону доступ до інформації з боку одержувача інформації може бути визначений як пасивний і активний (табл. 2).

Таблиця 1 – Порівняльна характеристика способів забезпечення доступу до інформації Закон України «Про доступ до публічної інформації»

	<b>Пасивний метод</b>	<b>Активний метод</b>
<b>Тип інформації</b>	Вторинна інформація	Первинна інформація
<b>Одержувач інформації</b>	Невідомий, масовий	Чітко визначений у запиті
<b>Актуальність інформації</b>	Вже була опублікована	Нова інформація
<b>Доступ до інформації</b>	Відкритий доступ	Необхідні активні дії
<b>Джерела інформації</b>	офіційні друкованих ЗМІ, офіційні сайти в мережі Інтернет, інформаційні стенди тощо	відповідних форми запиту, офіційні форми тощо

Доступ до публічної інформації в Україні є дуже важливим для гармонійного розвитку громадянського суспільства та державних установ. Здатність громадян використовувати вільний обіг публічної інформації надає

громадянам більше можливостей для вирішення соціальних проблем і контролю над владою, а також підвищує соціальну відповідальність в роботі органів державної влади.

Таким чином, нормативно-правове забезпечення доступу до інформації в органах публічного управління в нашій країні представлене на достатньо високому рівні, але має постійно удосконалюватися відповідно до вітчизняних реалій сьогодення та глобальних змін у суспільстві. Також слід приділяти увагу розробленню дієвих механізмів реалізації затверджених нормативних документів.

**Список використаних джерел:**

1. Конституція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.2011 № 2939-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17>
3. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 27 січня 2016 року "Про Стратегію кібербезпеки України". – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/96/2016>
4. Global Right to Information Rating [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.rti-rating.org/country-data/>

**Носова Валерія Андріївна**

*студентка I курсу магістратури*

*Інститут бізнесу і менеджменту*

*Харківського національного технічного  
університету сільського господарства  
імені Петра Василенка*

**ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ЯК НОВА МОДЕЛЬ УПРАВЛІННЯ У  
ДЕРЖАВНОМУ СЕКТОРІ**

Соціально-політичні події, що відбуваються зараз в Україні, як ніколи загострилась проблема впровадження нової моделі публічного управління, яка б відповідала як вирішенню поточних завдань, так і визначенню оптимальної стратегії подальшого розвитку. Від ступеня ефективності державної політики залежить результат економічних і соціальних перетворень, якість і характеристики суспільного життя. Нова модель публічного управління має забезпечувати суттєве підвищення результативності й ефективності державного управління, оскільки модель управління державою, яка реалізувалася українською політичною елітою протягом останнього десятиліття, показала результати, які не задовольняють суспільні очікування, як в економічній, так і в соціальній сферах. Падіння обсягів виробництва і фактичних доходів населення, зростання цін і тарифів, збільшення безробіття і вимушеної трудової міграції, занепад галузей національної економіки на фоні корупції, зміцнення олігархічної влади ще більше викликають розчарування у суспільстві. Доцільність ґрунтовних перетворень у публічному секторі спричиняє не тільки локальні соціально-економічні причини, але й глибинні



зрушення у сучасному світі: формуванням структур постіндустріального суспільства, розвитком глобалізаційних процесів, розвитком громадянського суспільства. Саме тому дослідження європейських практик і визнаних у світі моделей публічного управління викликає великий теоретичний інтерес і набуває практичного сенсу. Їх аналіз та узагальнення мають сприяти вибору оптимальної для нашої країни моделі державного управління і створенню інституційних засад формування ефективної держави, політика яка є адекватною нинішнім економічним реаліям і потребам суспільства[1].

Починаючи з 70-х років минулого століття, у результаті бурхливого суспільного розвитку у багатьох країнах світу активізувався процес реформування державного суспільного сектору на засадах нового публічного менеджменту, основу якого становили ринкові моделі управління.

Нові управлінські концепції і підходи спираються на ототожнення принципів управління приватним і публічним секторами. Вважається, що для професійного управлінця немає великої різниці, чим управляти, тому що структуру організації публічного сектору можна розглядати, як структуру організації бізнесу. Відповідно до цього підходу, до громадян потрібно ставитися як до клієнтів публічних організацій, які бажають отримати певні управлінські послуги. Якість, оперативність, адресність, повнота, професіоналізм і зручність для тих хто отримує послуги перетворюються на важливі ознаки результативності функціонування публічного сектору. Мотивація і оцінка діяльності державних службовців здійснюються по аналогії з відповідними операціями на ринку. Державне управління, на думку прихильників ринкового підходу, має бути підприємницьким.

Запровадження таких реформ було спричинене надмірним збільшенням штату апарату державного управління, зволіканням і «неповоротким» стилем роботи чиновників, відсутністю мотивації до праці, їхньою монополією в наданні державних послуг громадянам і розпорядженні бюджетними коштами. Теоретичним підґрунтям та практичним механізмом реалізації концепції нового публічного менеджменту стає ідея трансформації державного сектору на засадах бізнес-стилю управління[2].

На підставі цього формуються основні умови і ознаки функціонування моделі нового публічного менеджменту у державному управлінні, їх доцільно згрупувати:

- приватизація зорієнтованих на ринок державних підприємств та напрямів діяльності держави;
- орієнтованість на клієнта;
- децентралізація управління;
- кардинальна зміна цілей і змісту діяльності державних установ, спрямованість не на виконання правил, інструкцій, а на досягнення визначених результатів[3].

Слід відзначити, що стара модель відповідальності була загалом формальною і залежала від сукупності різноманітних бюрократичних зв'язків в ієрархічній структурі державної влади. Варіанти нової моделі будуються як більш гнучкі, реалістичні і разом з цим більш політично орієнтовані.

У формальних моделях державного управління існує жорстко детермінована система адміністративного й політичного контролю. Менеджеральна модель відповідальності і політичного контролю передбачає, що адміністрування й політичне лідерство перетинаються з інституціональним устроєм і системою політичної взаємодії, з цього виходить, що ефективність державного адміністрування дуже пов'язана із розумінням політики і політичних процесів. На сьогоднішній день державний менеджер повинен брати на себе персональну відповідальність за результати управління у вигляді політичної підзвітності і управлінської відповідальності. На базі державного менеджменту формуються засади нової системи соціальної відповідальності, змінюються відносини між урядом і громадянами, тобто між бюрократією та суспільством у цілому[4].

Новий публічний менеджмент підкреслює необхідність перетворення великих бюрократичних структур в напіваавтономні агентства, що відрізняються високим ступенем рухливості, здібністю до конкуренції і схильністю ухвалювати ризиковані рішення.

Україна, яка обрала європейський вектор розвитку, має рухатися інноваційним шляхом створення моделі управління в державному секторі. Наразі скорішого вирішення потребує проблема збільшення самостійності регіонів. Це стосується як визначення довгострокової стратегії соціально-економічного розвитку регіону, вибору засобів її реалізації, формування та забезпечення ефективного перерозподілу ресурсів, так і забезпечення участі органів місцевого самоврядування, територіальних громад та населення до процесів управління й вирішення поточних і перспективних проблем соціально-економічного розвитку [5].

Все це дає підстави стверджувати, що публічне управління має ґрунтуватися на цінностях цивілізаційного та формаційного розвитку, громадянського суспільства, забезпечувати максимальне включення громадян до управління суспільством, країною і державою для досягнення легітимно розроблених і визнаних цілей прогресу, забезпечувати пошук компромісів або усунення соціальних, економічних і політичних суперечностей у суспільстві.

#### **Список використаної літератури:**

1. М. В. Гордон, Н. В. Оленцевич, І. О. Колісник. Державне управління та розвиток: URL: [http://www.dy.nauka.com.ua/pdf/3\\_2018/43.pdf](http://www.dy.nauka.com.ua/pdf/3_2018/43.pdf) (дата звернення: 19.04.2020);
2. Корженко В.В.. Методологічні та евристичні інтенції сучасної концепції Governance / В.В. Корженко, В.В. Нікітін // Державне будівництво. – 2006 – № 1 : URL: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/DeBu/e-book/doc/1/01.pdf> (дата звернення: 23.04.2020);
3. Державне управління : навч. посіб. / А. Ф. Мельник, О. Ю. Оболенський, А. Ю. Васіна, Л. Ю. Гордієнко ; за ред. А. Ф. Мельник. – К. : Знання-Прес, 2003.;
4. Чернов С. І. Текст лекцій з дисципліни “Публічне адміністрування” [Текст] / С. І. Чернов, С. О. Гайдученко; Харк. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. — Х. : ХНУМГ, 2014.;
5. Н. Обушна. Публічне управління як нова модель організації державного управління в Україні: Теоретичні аспекти / Збірник наукових праць – 2015. – Вип. 44 “ЕФЕКТИВНІСТЬ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ”: URL:[http://www.lvivacademy.com/vidavnistvo\\_1/edu\\_44/fail/ch\\_1/8.pdf](http://www.lvivacademy.com/vidavnistvo_1/edu_44/fail/ch_1/8.pdf)

**Позігун Інна Олександрівна**  
*аспірант Одеського державного  
університету внутрішніх справ*

## **АДМІНІСТРАТИВНИЙ ПРОЦЕС: НЕОБХІДНІСТЬ ЗМІНИ ПАРАДИГМИ**

В межах вітчизняної науки адміністративного права сформувалася низка підходів до розуміння змісту поняття «адміністративний процес». Так, наприклад, на думку вітчизняного правника Р. Сінельніка, з урахуванням того, що більшість науковців підтримує широкий підхід до розуміння адміністративного процесу, останній слід інтерпретувати як діяльність уповноважених суб'єктів, що урегульована адміністративно-процесуальними нормами і спрямована на реалізацію відповідних матеріальних галузей права у ході розгляду і вирішення індивідуально-конкретних справ [1, с. 214]. До такого ж розуміння адміністративного процесу схиляється і В. Тімашов [2, с. 172]. Зауважимо, з такою дефініцією поняття, що розглядається, важко погодитись через недотримання авторами низки методологічних вимог та положень загальної теорії права, положення якої, як відомо, мають фундаментальне, методологічне і пропедевтичне значення. Так, по-перше, у наведеній дефініції йдеться про те, що адміністративний процес – це діяльність, що «урегульована адміністративно-процесуальними нормами». Загальновизнаним є факт поділу правових норм за субординацією в правовому регулюванні на матеріальні і процесуальні (наведена дефініція це також підтверджує). При цьому незаперечним є положення, що у демократичній державі органи державної влади та місцевого самоврядування діють «лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами» [3] та те, що матеріальні норми, будучи різновидом класичних норм права, тобто тих, які визначають правила поведінки, наділяючи суб'єктів права юридичними правами та юридичними обов'язками, саме і закріплюють повноваження органів державної влади та місцевого самоврядування та їх посадових осіб. Відтак, «уповноваженість» цих органів на процесуальну діяльність та їх повноваження під час цієї діяльності визначаються матеріальними нормами, а не процесуальними. Процесуальні ж норми закріплюють (використовуючи терміни, використані в ст. 19 Конституції України) лише спосіб реалізації цих повноважень. Тому адміністративний процес є діяльністю, що урегульована як процесуальними, так і матеріальними нормами права. Для додаткової аргументації цього положення візьмемо приписи Кримінального процесуального кодексу України. Навряд чи хтось буде стверджувати, що ці приписи містять лише процесуальні норми права. Так, норми, які визначають права і обов'язки учасників процесу є матеріальними, значна частина статей цього нормативно-правового акту містить спеціалізовані норми права. Так, ст. 3 КПК України містить дефінітивні норми, глава 2 КПК України містить переважно норми-принципи, ст. 30 КПК України можна розглядати як загальнозакріпну норму і т.д. До того ж, слід урахувувати, що існують три

способи викладення норми права в статтях нормативно-правового акту, що зумовлює виникнення ситуацій, коли одна стаття нормативно-правового акту може містити лише частину норми права або, навпаки, містити декілька норм права (при цьому не виключенням, що одна з них може бути матеріальною, а інша (інші) – процесуальною).

Наведені нами положення дозволяють зауважити і на недоцільність використання у дефініції поняття «адміністративний процес» терміну «реалізація відповідних матеріальних галузей права». Оскільки не існує галузей права, які містять суто матеріальні чи суто процесуальні норми (доречно також зауважити, що такий поділ галузей не властивий західній правовій культурі, яка до того ж, не використовує терміно-поняття «галузь права» як сукупність норм права та правових інститутів. Означена термінологія сформована у межах радянської юридичної науки). Більш того, у межах процесу реалізуються і процесуальні норми (за логікою має йтися саме про процесуальні норми).

Недоречним є і використання терміну «індивідуально-конкретні справи». Адже виникає питання: а що, індивідуальна справа може бути неконкретною?

Такий підхід зумовлює подальшу невизначеність у розумінні сутності та змісту досліджуваного явища. Так, указуючи на дотримання широкого підходу до адміністративного процесу, В. Тімашов розмежовує адміністративний процес і адміністративну процедуру, зазначаючи, що «якщо явище процесу – це, передусім, динаміка, безперервний рух, виражений у послідовних переходах від одного стану до іншого, то процедура являє собою не що інше, як дискретність такого руху» [2, с. 177]. Далі автор наголошує, що «врешті-решт, процедура не є рухом або діяльністю» [2, с. 177], роблячи при цьому висновок, що «адміністративна процедура являє собою встановлений адміністративно-процесуальними нормами порядок діяльності» [2, с. 178]. Залишається незрозумілим, так є процедура діяльністю чи не є процедура діяльністю і чим вона відрізняється від процесу, особливо коли взяти до уваги, що у назві статті автор використовує термін «адміністративний процес», а у висновках йдеться про адміністративну процедуру.

До цього слід додати, що у аналізованих публікаціях указується про існування трьох підходів до розуміння поняття «адміністративний процес»: вузького, широкого і «судочинського». При цьому автори не звертають увагу на алогічність такої позиції, що порушує засади класифікації явищ і предметів. Обсяг поняття може бути виокремлений за різними підставами поділу (що залежать від мети поділу та поставлених завдань), однак кожен поділ на окремому рівні передбачає виокремлення лише за одним критерієм. Так, наприклад, не можна ставити в одному понятійному ряді називати кримінальний процес, цивільний процес і судовий процес, оскільки перші два виокремлено виходячи з галузевої ознаки (критерію), а третій – за суб'єктною ознакою.

Таким чином, на сьогодні існуючі підходи до розуміння адміністративного процесу не відповідають вимогам науковості та

потребують суттєвого переосмислення.

**Список використаних джерел:**

1. Адміністративне право України / За заг.ред. Т.О. Коломоєць. Київ: Істина, 2008. 458 с.
2. Тімашов В.О. Поняття адміністративного процесу, його ознаки, принципи, структура, класифікація. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2011. № 3. С. 169-178.
3. Конституція України від 28.06.1996. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30.

**Радченко Юлія Олексіївна**

*студентка 3 курсу*

*Навчально-наукового інституту*

*історії та філософії*

*Сумського державного педагогічного  
університету імені А.С.Макаренка*

## **ПРАВОВІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ КОНСУЛЬСКИХ УСТАНОВ**

*Консульство* — це установа, яка входить до системи органів зовнішніх зносин держави і представляє її на визначеній угодою території держави перебування, здійснюючи на ній захист прав та інтересів своєї держави, її громадян і юридичних осіб.

Консульські установи також як і дипломатичні представництва, є державними органами, що підпорядковуються своїй національній державі, але розташовані на території іноземної держави. У зв'язку з цим встановлення консульських відносин і створення консульських установ здійснюється також як і в дипломатичних відносинах і представництвах, на основі положення про обов'язкову згоду (ст. 2, 4 Віденська Конвенція про консульські зносини 1963 року) [1].

Консульська діяльність, як і дипломатична діяльність країн, має давню історію. Консульська діяльність здійснюється перш за все з метою захисту економічного суверенітету країни, а також для захисту інтересів фізичних й юридичних осіб акредитуваної держави за кордоном.

На сьогодні за межами України функціонує 68 консульських установ, зокрема, 55 консульських підрозділів дипломатичних представництв України, 7 генконсульств, 1 відділення у Берліні, 1 консульство і 1 консульське агентство. Окрім того за кордоном діє 19 консульських установ, які очолюються почесними консулами України [2].

У Консульському статуті України, затвердженому указом Президента від 2 квітня 1994 р., зазначається, що «консульські установи України захищають за кордоном права та інтереси України, юридичних осіб та громадян України. Консульські установи сприяють розвитку дружніх відносин України з іншими державами, розширенню економічних, торговельних, науково-технічних, гуманітарних, культурних, спортивних зв'язків і туризму. Консульські установи сприяють вихідцям з України та їхнім нащадкам у підтримці контактів з Україною» (ст. 1) [3].

Консульські відносини носять переважно адміністративний характер, їх встановлення не залежить від встановлення дипломатичних відносин і навіть від взаємного визнання відповідної держави. Розрив дипломатичних відносин не обов'язково несе за собою припинення консульських відносин.

Консульства функціонують не в масштабах усієї держави, а в межах так званого консульського округу. За визначенням конвенції, консульський округ – це район, відведений консульській установі для виконання консульських функцій [2].

Завданням консульських установ України згідно Консульському статуту України є:

- захист за кордоном прав і інтересів України, юридичних осіб і громадян України;

- сприяння розвитку дружніх стосунків України з іншими країнами, розширенням економічних, торгових, науково-технічних, гуманітарних, культурних, спортивних зв'язків та туризму;

- сприяння вихідцям з України і їх спадкоємцям на підтримку контактів з Україною [2].

Отже, функціонування та розвиток будь-якої держави як суб'єкта міжнародного права і міжнародних відносин не може відбуватись без зовнішніх зв'язків з іншими суб'єктами міжнародного права. Це об'єктивна необхідність існуючого суспільного розвитку. А тому наявність зовнішніх зв'язків вимагає відповідної організації апарату для забезпечення цих зв'язків та їх регулювання за допомогою норм міжнародного права. Таким чином, дипломатія і дипломатичне право є невід'ємною складовою забезпечення рівноправних відносин між суб'єктами сучасного міжнародного права.

Консульська діяльність є надзвичайно різноманітною і дуже важливою у контексті зміцнення двосторонніх стосунків між державами, налагодження нормальних контактів між їхніми фізичними та юридичними особами.

#### **Список використаних джерел:**

1. Національна академія внутрішніх справ. Мультимедійний посібник з навчальної дисципліни "міжнародне право" URL: [https://arm.naiu.kiev\\_6.html](https://arm.naiu.kiev_6.html)

2. Встановлення консульських відносин і заснування консульств. Консульські функції URL: <https://megalektsii.ru/s3810t5.html>

3. Основи дипломатичної та консульської служби. Розділ 7. Консульські установи та організація їхньої роботи URL: [http://megalib.com.ua/content/2477\\_Rozdil\\_7\\_Konsylski\\_ystanovi\\_ta\\_organizaciya\\_.html](http://megalib.com.ua/content/2477_Rozdil_7_Konsylski_ystanovi_ta_organizaciya_.html)

**Самодай Валентина Петрівна**

*кандидат економічних наук, доцент,  
доцент кафедри бізнес-економіки та  
адміністрування*

*Сумського державного педагогічного  
університету імені А.С.Макаренка*

**Купальний Олександр**

*здобувач вищої освіти ОР «Магістр»  
спеціальності Публічне управління та  
адміністрування Сумського державного  
педагогічного університету імені А.С.  
Макаренка*

## **ВІДПОВІДНО СТРАТЕГІЇ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ**

Кожна вибрана стратегія розвитку підприємства має певні інструменти для досягнення результату. Більшість авторів під інструментами реалізації стратегії розуміють вибір найбільш оптимальних напрямів досягнення цілей, враховуючи позиції в навколишньому середовищі та виділення шляхів майбутнього зростання. Результатами реалізації стратегії можуть бути: досягнення цілей, оптимізація довгострокової норми прибутку, зміцнення позицій, задоволення потреб клієнтів, максимальна віддача від капіталовкладень, зміцнення конкурентних переваг на цільових ринках тощо [5].

Для формування стратегії розвитку туризму необхідно дотримуватися спрямованості, конкретно визначати пріоритети для виділення перспективних заходів відповідно досягнення цілей і мети діяльності та вибрати дієві принципи формування стратегії розвитку. Такі принципи стратегії розвитку як адаптивність і динамічність набувають актуальності в сучасних політико-економічних умовах нашої держави. Досягнення успіхів у цій сфері можливе лише з використанням стратегічного управління.

Багато науковців займалися стратегічним менеджментом в управлінській сфері. Але реально можна трактувати, що єдиного визначення стратегії не існує. В деякій мірі будь-яку стратегію доцільно вважати як певне спрощення, якому притаманне перекичування реальності. Але підприємство може досягти бажаних високих результатів, якщо керівництво фірми впевнено в діях, зумовлених сформованою стратегією. Найважливіше акумулювати та направити зусилля всіх членів колективу на розв'язання поставлених задач відповідно виконання місії та досягнення цілей організації, тобто реалізація усіх визначених завдань на підприємстві.

Особливість якості обслуговування в туризмі – одна з серйозних проблем розвитку цієї галузі народного господарства. Якщо взяти до уваги міжнародний туристичний ринок, то якість обслуговування – найсильніший аргумент в конкурентній боротьбі. Споживачі туристичної послуги, яких влаштовує обслуговуванням в готелях, ресторанних закладах, екскурсійних бюро,

туристичних комплексах конкретних країн, стають їх активною рекламою і пропагандують послугу іншим туристам. Вони часто відвідують уподобані місця, цим самим сприяючи збільшенню туристичних потоків, створюючи високий імідж певним вподобаним їм туристичним регіонам. Якість обслуговування споживачів в кінцевому результаті впливає на економічну ефективність туристичної індустрії в цілому.

Враховуючи високий рівень конкурентної боротьби на міжнародному туристичному ринку більшість туристичних фірм стало впроваджувати в свою діяльність програми по комплексному обслуговуванню для клієнтів. Таким чином розширюється сфера попиту й пропозиції, за рахунок диференціації послуг. А туристичні фірми, спеціалізуючись на тій чи іншій формі програм, що відрізняються тематикою, технологією, мають можливість підвищити свою конкурентоздатність за рахунок збільшення кількості споживачів туристичної послуги.

Основою туристичної програми є лідируюча мета подорожі. Як показали дослідження, турист не вважає програму і надані послуги якісними (навіть програму найвищого гатунку), якщо не досягнуто мети подорожі. Безумовно, до придбання туру клієнт припускав, що гран-прі включає комплекс пізнавальних екскурсій, а в процесі одержання обслуговування виявилось: у фешенебельному курорті всі екскурсії можна придбати за додаткову плату, виходячи із умови набору мінімального кількості чоловік у екскурсійній групі. Турист незадоволений. При покупці туру, запропонована програма йому імпонувала і влаштувала, але – обслуговування неякісне. У цьому базовою основою формування програми обслуговування туристів повинні бути звички, смаки й індивідуальні побажання клієнтів.

Створення репутації високого рівня якості обслуговування туристів для туристичних підприємств є важливим і відповідальним. Цієї мети можливо досягти за рахунок створення ефективної стратегії розвитку та колективними професійними зусиллями працівників всіх служб підприємства туристичної індустрії. Дієвість постійного і ефективного контролю з боку управлінського корпусу, проведення роботи з оптимізації форм і методів обслуговування, дослідження і впровадження досвіду передових туристичних підприємств, застосування нової техніки й технології, збільшення кількості асортименту продукції і послуг, покращення якості надаваних послуг також відіграють лідируючі позиції під час досягнення мети стратегічного управління туристичного підприємства.

Отже, туристичні послуги повинні відповідати очікуванням споживачів, яким адресується послуга, а також забезпечувати зручності для туристів. Відповідно вимог до туристичних послуг і умов обслуговування, першочергове значення мають гостинність та професійні компетенції персоналу туристичної одиниці господарювання, точність надання послуги та її своєчасність виконання, комфортність створена для гостя та комплексність послуги.

Відповідно якості, то це одна із форм конкурентної боротьби та завоювання ринкової ніші і відстоювання позицій на туристичному ринку. Найкращий рівень якості надання послуги для споживачів сприяє підвищенню попиту на неї і



забезпечує високий прибуток не лише за рахунок обсягу продажів, а й за рахунок вищих цін. Оптимізації якості можна досягти за рахунок правильно визначених стратегічних перспектив розвитку туристичного підприємства.

Стратегія розглядається як модель, до якої необхідно наблизитись туристичному підприємству. Найчастіше в якості зразка беруть процвітаючу фірму, аналізують її позитивні сторони господарювання та використовують ефективний досвід. Підбір дієвої стратегії аргументується достовірним аналізом усіх сторін економічної діяльності підприємства, перспективами функціонування туристичного ринку (деталізований моніторинг попиту і пропозиції), потенційних можливостей організації, ефективного функціонування бюджетно-податкової сфери держави, впливу політичних та господарських тенденцій на економіку підприємства. На сучасному етапі зазначені питання потребують подальших розвідок.

*Список використаних джерел:*

1. Мальська М. П. Організація туристичного обслуговування. Підручник : / М. П. Мальська, В. В. Худо, Ю. С. Занько. К. : Знання, 2015. – 275 с.
2. Пузакова Е. П. Международный туристический бизнес. / В. А. Честникова. – М. : Экспертное бюро, 2016. – 222 с.
3. Шершньова О. В. Методичні засади побудови Стратегії розвитку туризму / О. В. Шершньова // Університетські наукові записки. – Хмельницький : ХУУП, 2014. – № 3 (II). – С. 271–272.
4. [http://tourlib.net/\\_ukr/matvijchuk.htm](http://tourlib.net/_ukr/matvijchuk.htm).
5. [http://revolution.allbest.ru/sport/00372535\\_0.html](http://revolution.allbest.ru/sport/00372535_0.html)

**Соловей Дар'я Ігорівна**

*здобувач вищої освіти ОР «Магістр»  
Навчально-наукового інституту  
фізичної культури  
Сумського державного педагогічного  
університету імені А.С.Макаренка*

## **ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК АДМІНІСТРАТИВНОГО І ФІНАНСОВОГО ПРАВА**

У системі теорії права, адміністративне і фінансове право мають тісні взаємозв'язки в сферах: бюджетного забезпечення держави та місцевого самоврядування; проведення фінансування політичних партій, загальнодержавних і місцевих виборів; адміністративного регулювання продажу державної власності, земельних ділянок, платного використання надр і ресурсів; банківського і валютного регулювання; кредитування і забезпечення вкладів фізичних осіб; тощо.

Однією з глобальних проблем фінансового ринку України, є необхідність суттєво зменшити контроль з боку бюрократичного апарату над національною економікою. Деретуляція економічної діяльності – це предмет розгляду не лише господарського та адміністративного права, а й фінансового (з позицій зменшення податкового тягаря на суб'єктів підприємницької діяльності та розширення

самостійності окремих учасників бюджетних відносин, зокрема у системі місцевих фінансів). Управлінські процеси, що впливають на економіку, заразом і в галузі фінансової діяльності держави, повинні бути спрощеними та мати більшу прозорість, фахівці не раз наголошували на проведенні активної політики боротьби з корупцією на всіх рівнях, яка спричиняє недовіру до фінансового ринку з боку всіх його учасників. Нарешті, доцільно проводити активну політику, спрямовану на зменшення розміру тіньового сектора економіки, оскільки фінансовий ринок не може функціонувати належно, якщо суб'єкти господарювання намагаються уникати у своїй діяльності використання послуг інститутів фінансового ринку, щоб не розкривати інформацію про свої операції.

Нормами фінансового права закріплюються загальні принципи і форми фінансової діяльності держави та органів місцевого самоврядування, методи акумуляції коштів до публічних грошових фондів, види обов'язкових платежів, що використовуються для формування цих фондів, порядок одержання і використання державних грошових засобів, джерела утворення фінансових ресурсів державних підприємств, організацій, установ тощо. Проблеми фінансового оздоровлення країни, розбудови системи фінансово-правових норм є визначальними в системі засобів економіко-правового регулювання, тісно пов'язані із особистим добробутом кожного, ефективністю господарювання різних суб'єктів. Повнота і своєчасність виплати заробітної плати, розмір податкових відрахувань з прибутку юридичних та фізичних осіб, відрахування на соціальне страхування – є важливими показниками діяльності не лише юридичних осіб державного сектору економіки, але й суб'єктів господарювання усіх форм власності. Знання відповідних норм фінансового права, механізму їх дій стали об'єктивною необхідністю і для широкого кола юристів, що працюють на підприємствах, установах, організаціях усіх форм власності, і для представників публічно-управлінських структур, заразом і правоохоронних органів.

Важливим, але спірним аспектом взаємозв'язку адміністративного та фінансового права є адміністративна та фінансова відповідальність. Спірність виникає у зв'язку із виокремленням адміністративного процесу (Кодекс адміністративного судочинства України - КАСУ) та права про адміністративну відповідальність (Кодексу України про адміністративні правопорушення - КУпАП), що зумовлює різне розуміння адміністративного права як такого. Більшість науковців вважають за необхідне розділяти інституції і зазначати право адміністративної відповідальності як право адміністративних проступків або «поліцейське право». Втім, існують спільні межі перетину правових наук в системі фінансового права у вигляді переходу адміністративної відповідальності у форму фінансової відповідальності: як правило у вигляді штрафу чи грошової компенсації за вчинену шкоду яка застосовується до фінансових установ та фінансово-відповідальних осіб (наприклад, порушення правил ведення бухгалтерського обліку).

У правовій доктрині адміністративну та фінансову відповідальність науковці розглядають як окремі види юридичної відповідальності [1; 3; 4]. Однак вони відзначають максимальну наближеність фінансової відповідальності саме до адміністративної та виокремлюють низку спільних характеристик, а саме:

публічно-правовий характер; спрощена процедура застосування заходів відповідальності в порівнянні з кримінальною; приблизно однаковий ступінь суспільної небезпеки. Для встановлення певного виду юридичної відповідальності необхідно чітко виділити його в нормативно-правових актах, окреслити коло суб'єктів відповідальності, систему відповідних санкцій, юрисдикційних органів (осіб) тощо.

Підставою адміністративної відповідальності є адміністративне правопорушення, яким, визнається протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність. Підставою застосування фінансово-правової відповідальності є вчинення фізичною або юридичною особою фінансового правопорушення, поняття якого на законодавчому рівні досі не визначено. Вивчення проблем відповідальності триває й донині. Науковці намагаються обґрунтувати необхідність виділення й існування податкової, бюджетної та деяких інших видів відповідальності. Недосконалість окремих статей особливої і процесуальної частин Кодексу України про адміністративні правопорушення, їх неузгодженість із статтями інших нормативно-правових актів є причиною, яка не дає змоги дійти до єдиної практики застосування норм законодавства в адміністративній та фінансовій сферах і розробити наукову концепцію про наявність у фінансовій сфері єдиної адміністративної відповідальності за порушення норм фінансового законодавства, виключаючи кримінальну відповідальність за злочини у цій сфері.

Окремо слід зазначити, що науковцями також виділяється поняття адміністративно-правового спору [2].

У справах, що виникають з адміністративно-правових відносин, суд вирішує спір про право, але про право не цивільне, а адміністративне. Цей спір свідчить про передбачуване або дійсне порушення адміністративними органами суб'єктивних прав громадян або про створення інших перешкод їх здійсненню. Він порушується з метою усунення цих перешкод і захисту суб'єктивних прав та інтересів, що охороняються законом. Оскаржуючи до суду адміністративний акт, громадянин заявляє щодо своєї незгоди з діями органів управління, вимагає визнання їх такими, що не відповідають закону, тобто незаконними. Водночас адміністративний орган в особі свого представника має повне право доводити обґрунтованість своїх дій та необґрунтованість вимог громадянина. Зазначимо, що перевірка законності дій адміністративних органів здійснюється судом шляхом розгляду і вирішення спорів про право між громадянами й адміністративними органами, які є сторонами з протилежними юридичними інтересами.

Рішення адміністративного спору – це спосіб судової перевірки законності й обґрунтованості рішень адміністративних органів і посадовців. Виникаючи із відносин нерівного, нетотожного положення сторін, адміністративний спір розгортається між рівноправними суб'єктами, бо тут відсутній владний вплив. В адміністративному спорі органу правління реалізує не владні повноваження, а такі ж права й обов'язки, що надані іншій стороні – громадянинуві, тобто права й

обов'язки, що виражаються у формулюванні, обґрунтуванні і доведенні своїх вимог та заперечень. Правова рівність громадянина й органу виконавчої влади як суб'єктів адміністративного спору має теоретичні і нормативно-правові підстави. Концептуальними установками правової держави в основу спору закладається рівність влади, громадянина і суспільства, зокрема їхня правова рівність перед законом і судом. При цьому держава постає як суб'єкт права, що має особливі владні повноваження, обмежені правами інших суб'єктів. У разі неправомірного використання цих повноважень, що викликає порушення суб'єктивних прав, між ними можливий спір про право адміністративне (публічне).

Таким чином, взаємозв'язок адміністративного та фінансового права полягає, в першу чергу, у формі фінансового регулювання державного механізму. Похідними ознаками є форма державного примусу у вигляді адміністративних стягнень: штрафів і компенсацій яка застосовується до фінансових установ та фінансово-відповідальних осіб. Кінцевою і максимально розвиненою практичною формою взаємодії є адміністративний спір щодо фінансових прав чи зобов'язань держави, банківського регулювання, порядку фінансування державних органів та політичних партій, що вирішуються в порядку адміністративного судочинства.

**Список використаних джерел:**

1. Адміністративне право і процес: історія, сучасність, перспективи розвитку: Матеріали II Всеукраїнської наук.-практ. конференції (м. Кривий Ріг, 24 березня 2017 року). Кривий Ріг: Донецький юридичний інститут МВС України, 2017. 212 с.
2. Боженко Н. В. Поняття та ознаки адміністративно-правового спору. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2017. № 1. Том 1. С. 69-71.
3. Волощук М.Г., Карабін Т.О., Менджул М.В. Фінансове право: підручник. Вид. 3-тє, допов. та перероб. Ужгород : Видавництво Олександри Гаркуші, 2017. 244 с.
4. Фінансове право України: навч. посібник (у схемах, таблицях та коментарях) / К. А. Гурковська, О. Б. Мороз, Ю. С. Назар. Львів: ЛьвДУВС, 2016. 308с.

**Сумська Вікторія Володимирівна**  
*старший викладач кафедри  
бізнес-економіки та адміністрування  
Сумського державного педагогічного  
університету ім. А.С.Макаренка*

**УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД  
ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ ЯКОСТІ ОСВІТИ  
У ЧАСТИНІ ВИКОНАННЯ ПОВНОВАЖЕНЬ ЩОДО  
ЗДІЙСНЕННЯ ДЕРЖАВНОГО НАГЛЯДУ (КОНТРОЛЮ)  
ЗА ДОТРИМАННЯМ ЗАКОНОДАВСТВА ЗАКЛАДАМИ  
ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ**

Останніми роками в Україні склалася складна ситуація із якістю освіти взагалі та якістю загальної середньої освіти зокрема, яка за багатьма показниками не відповідає сучасним світовим стандартам [3]. На якості освіти позначаються перш за все внутрішні суперечності – економічні, політичні, соціокультурні, які обумовлюють відмінний шлях ніж той, який реалізується

в країнах Європейського союзу. З огляду на це постає нагальна потреба покращити якість освітніх послуг, зокрема через механізм забезпечення прозорості та інформаційної відкритості закладів загальної середньої освіти та підвищення ефективності діяльності інститутів якості освіти.

На сьогодні державну політику з питань забезпечення якості освіти в Україні, забезпечення якості освітньої діяльності, здійснення державного нагляду (контролю) за закладами загальної середньої освіти щодо дотримання ними законодавства здійснює Державна служба якості освіти України та її регіональні управління [1].

Результати проведеного у період з 15 листопада по 01 грудня 2019 року дослідження інформаційного наповнення веб-сайтів 477 закладів загальної середньої освіти Сумської області та їх філій щодо виконання ними вимог ст. 30 Закону України «Про освіту» [2] дають підстави стверджувати про недостатню ефективність здійснення державного нагляду (контролю) за закладами освіти з боку Державної служби якості освіти щодо дотримання ними чинного законодавства з питань забезпечення прозорості та інформаційної відкритості закладів загальної середньої освіти, що в кінцевому підсумку знижує в цілому ефективність публічного управління якістю освіти.

Удосконалення організаційно-правових засад діяльності Державної служби якості освіти розглянуто в частині необхідності нормативного закріплення автоматизованої процедури здійснення нагляду (контролю) за закладами загальної середньої освіти щодо дотримання ними законодавства в частині забезпечення прозорості та інформаційної відкритості. У цьому контексті актуальним є законодавче закріплення загальних вимог до формування і дотримання стилістичного та структурного аспектів функціонування веб-ресурсів та їх інформаційного наповнення в частині наявності обов'язкової інформації і документів, які мають бути завантажені. Тобто нагального вирішення потребує нормативне закріплення і визначеність вимог до функціонування веб-сайтів закладів загальної середньої освіти. Законодавчо необхідно закріпити організаційні аспекти функціонування веб-сайту, в тому числі затвердження його внутрішнього порядку інформаційного наповнення з визначенням конкретних структурних підрозділів та посадових осіб, відповідальних за своєчасне і належне розміщення інформації та її зміст на виконання вимог законодавства.

Для уникнення в подальшому порушень законодавства щодо недотримання строків оприлюднення інформації та документів в системі автоматизованого контролю необхідно створити функцію попереднього нагадування, яка буде передбачати формування листів-нагадувань для керівників закладів освіти (або визначених ними відповідальних осіб) про необхідність завантаження нових документів або оновлення інформації у визначений строк. Крім того, автоматизація процесу контролю веб-ресурсів може передбачати вже на початковому етапі контроль якості документа і його відповідність вимогам законодавства в процесі завантаження на веб-сайт.

Оскільки на Державну службу якості освіти покладено ще й інші повноваження, окрім нагляду і контролю за дотриманням законодавства, то

електронна система забезпечить безперервність його здійснення і, що не менш важливе, виключить суб'єктивну оцінку державним службовцем наявної інформації і можливі суперечності у представленні належності можливих форм і способів, які використовуються для розміщення інформації на веб-сайтах. А результати, отримані в єдиній системі контролю, в кінці звітної періоду вже можуть об'єктивно систематизуватися і аналізуватися державними службовцями для складання звітної документації про рівень дотримання законодавства протягом усього часу діяльності закладу освіти, а не лише перед проведенням контрольних заходів, період і терміни яких є загально відкритими та доступними для всіх. За отриманими результатами можна в повному обсязі оцінити діяльність закладу освіти в організаційно-правовому полі.

Крім того, існує нагальна потреба у прийнятті нормативно-правового акту, який врегулював би організаційні аспекти забезпечення дотримання законодавства в розрізі дослідженої проблеми, в результаті чого буде сформована база для належного функціонування запропонованого механізму електронного контролю.

Таким чином викладені пропозиції у разі їх втілення у життя дозволять підвищити ефективність діяльності Державної служби якості освіти у частині виконання повноважень щодо здійснення державного нагляду (контролю) за дотриманням законодавства закладами загальної середньої освіти.

#### **Список використаних джерел:**

1. Положення про Державну службу якості освіти України, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 14 березня 2018 р. № 168. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2018-п>
2. Про освіту: Закон України від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
3. Національний звіт за результатами міжнародного дослідження якості освіти PISA-2018. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [https://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2019/12/PISA\\_2018\\_Report\\_UKR.pdf](https://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2019/12/PISA_2018_Report_UKR.pdf)

**Токар Андрій Анатольович**

*викладач кафедри*

*тактико-спеціальної підготовки*

*Дніпропетровського державного*

*університету внутрішніх справ*

**Дуда Єлизавета Валеріївна**

*курсантка I курсу факультету*

*підготовки фахівців для органів*

*досудового розслідування*

*Дніпропетровського державного*

*університету внутрішніх справ*

## **УДОСКОНАЛЕННЯ ТАКТИКО-СПЕЦІАЛЬНОЇ, ФІЗИЧНОЇ ТА ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ**

**Введення.** Сьогодення нашого суспільства потребує якісної підготовки поліцейських. Поліція виступає часткою правоохоронних органів, які

виконують важливі завдання з охорони публічного порядку, безпеки та незалежності держави Україна. Насамперед, громадяни і очікують від Національної поліції наведення та підтримання правопорядку, захисту прав і свобод людини. Актуальність теми полягає у тому, що працівники Національної поліції повинні всебічно покращувати свої теоретичні знання та фізичні навички, а для розвитку цих знань вкрай необхідно удосконалювати форми навчань з тактико-спеціальної, вогневої, фізичної та психологічної підготовки.

Зрозуміло, що існує певна кількість об'єктивних проблем, які впливають на рівень підготовки поліцейських. По-перше, щодо вогневої та тактичної підготовки, то упевнено можна заявити, про відсутнє забезпечення стрілецьких тирів новітнім обладнанням. Подекуди відсутні приміщення для тактично-психологічної підготовки, типу "Килерхаус". Не відпрацьована уніфікованість в методах й засобах підготовки курсантів та поліцейських викладачами та інструкторами. У приміщеннях із частково несправним обладнанням неможливо створити потрібні умови, які будуть наближати їх до більш реальної обстановки, що потребуватиме миттєвого реагування рішення проблем різного характеру, з якими обов'язково будуть стикатися правоохоронці під час несення служби.

По-друге, щодо рівня фізичної підготовки, то це дійсно дуже сумно. Поліцейський зобов'язаний досконало володіти всіма техніками фізичного впливу, навичками самооборони, бойових прийомів єдиноборств, які допоможуть у майбутній професійній діяльності. Тож необхідно відводити більше часу майбутнім офіцерам на відпрацювання засобів фізичного впливу. Однак нині існує протиріччя між вимогами до високого професіоналізму поліцейських і недостатньою підготовленістю випускників ВНЗ зі специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, до дій в екстремальних ситуаціях.

У Положенні про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України висуваються такі вимоги, до занять з фізичної підготовки: *«Загальна фізична підготовка опановується поліцейськими самостійно»*. [1]

Аналізуючи відповідні вимоги, можна зробити висновок, що загальна фізична підготовка взагалі відходить на самостійне опрацювання поліцейським. Отже, більша частина практичних навичок не підтримується взагалі, а це: розвиток витривалості, швидкісних і силових показників, які створюють можливість переслідувати правопорушника безперешкодно та мати перевагу під час затримання або збройних конфліктів, які часто виникають в екстремальних ситуація практичній діяльності працівників поліції. Екстремальна ситуація може перерости у кризову. Цей тип ситуації розглядається як наслідок протиправних дії зі сторони правопорушників та громадян, що недотримуються вимог закону.

По-третє, дуже важливим питанням у діяльності працівників поліції є їх психологічний стан і рівень психологічної підготовки. Дослідження багатьох науковців показують, що поліцейському потрібно мати необхідні для роботи

професійні та важливі індивідуально-психологічні якості, серед яких особливо важливими є сила нервової системи, сміливість, стресостійкість, комунікабельність, лідерські якості, достатньо високий інтелект і креативність. Подібні індивідуальні особливості необхідно враховувати при професійному відборі поліції.

Не менш важливо постійно розвивати і вдосконалювати різні компоненти психологічної підготовки. Можливо частково проблематика в непрофесіоналізмі є те, що питання з фізичної, вогневої та тактико-спеціальної підготовки вивчалися відокремлено, а не як єдина комплексна система, що включає методи новітнього навчання поліцейських для забезпечення повноцінного виконання їх службових обов'язків, особливо в екстремальній ситуації. Активне впровадження практик в навчання і підготовки майбутніх поліцейських елементів напруженості, раптовості, небезпеки та ризику на заняттях передбачають чітку організацію і точне дотримання встановлених правил із заходів безпеки. При цьому в результаті помилок, що допускаються поліцейськими у цих ситуаціях трапляються поранення та загибель її самих та громадян. Час диктує особливі вимоги до сучасної поліції і розвинуті держави вкладають великі кошти в гідну підготовку правоохоронців. Кожен крок навчань вивірених і зважених, а на практичному відпрацюванні все наближене до реальних ситуацій. [2] [3]

**Висновок.** Отже, громадяни нашої країни повинні бути впевнені, що їх права та інтереси, а також рівень їх публічної безпеки і порядку – надійно захищається досвідченими професіоналами у своїй справі. Потрібно всебічно сприяти наступальному покращенню рівня підготовленості поліцейських, й надалі потрібно доповнювати їх додатковими знаннями та вміннями. Опрацьовуючи питання щодо низького рівня підготовки працівників Національної поліції та методів вдосконалення їх навиків з тактико-спеціальної, вогневої, фізичної та психологічної підготовки, можна відокремити основний критерій практичного спрямування, що включає в себе практичні вправи для набуття стійких навичок, щодо дій поліцейського у звичайних умовах і у критичних ситуаціях. Адже наявність бази знань та вмінь у поліцейських, сприяє їх готовності реалізувати свої вміння та навички для забезпечення власної безпеки та суспільної безпеки громадян.

**Список використаних джерел:**

1. Про затвердження Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України: Наказ Міністерства внутрішніх справ України № 50 від 26 січня 2016 року.

2. Закордонний досвід підготовки кадрів для сил сектору безпеки та можливості його використання в Україні: наук.-метод. рек. КЛ Бугайчук, ІБ Гончаренко, ЮО Михайлова... - 2016

3. Гринь О., Воронова В. Система психологічного забезпечення підготовки спортсменів як проблема сучасної психології спорту Гринь О. Воронова В. Національний університет фізичного виховання і спорту України.



**Черненко Богдана Юріївна**

*студентка I курсу*

*Навчально-наукового інституту*

*історії та філософії*

*Сумського державного педагогічного  
університету імені А.С.Макаренка*

## **СВОБОДА СЛОВА В УМОВАХ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ**

У сучасних умовах становлення і подальшого розвитку інформаційного суспільства потребують переосмислення значна кількість правових явищ. Одним з них є право на свободу слова. Стаття 34 Конституції України гарантує право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань. За змістом цієї статті кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб — на свій вибір.

Але здійснення цього права може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя.

У статті 10 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод це право включає свободу дотримуватися своїх поглядів, одержувати і передавати інформацію та ідеї без втручання органів державної влади і незалежно від кордонів. Ця стаття не перешкоджає державам вимагати ліцензування діяльності радіомовних, телевізійних або кінематографічних підприємств.

Здійснення цих свобод, оскільки воно пов'язане з обов'язками і відповідальністю, може підлягати таким формальностям, умовам, обмеженням або санкціям, що встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадської безпеки, для запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я чи моралі, для захисту репутації чи прав інших осіб, для запобігання розголошенню конфіденційної інформації або для підтримання авторитету і безсторонності суду.

Право на поширення інформації є складовою свободи слова та фундаментальним правом людини, закріпленим як на міжнародному, так і на національному рівні. З появою інтернет-технологій воно трансформувалося. Розширилося коло суб'єктів, його використовують. Спектр цілей, досягнення яких стало можливим в результаті реалізації даного права, також став ширше [1].

Інтернет-середовище із засобу зберігання і поширення інформації перетворюється в інструмент, за допомогою якого людина може реалізувати ряд конституційних прав і свобод. Інтернет надає широкі можливості у сферах освіти, охорони здоров'я, отримання державних і муніципальних послуг та ін. Водночас необхідно враховувати, що існують у цій сфері ризики, в тому числі

загрози життю і здоров'ю людей. Слід виділяти міжнародний і національний рівні регламентації даної сфери. Слід акцентувати увагу на відсутності або недостатності регулювання на національному рівні особливостей реалізації та захисту прав і свобод людини в мережі Інтернет. Для розв'язання цієї проблеми окремими науковцями пропонується удосконалити законодавство в цій сфері, зокрема закріпити форми і межі обмежень прав і свобод, що реалізуються за допомогою мережі Інтернет, гарантії прав і свобод в інтернет-просторі, механізми їх захисту та ін. [2]

Завдяки можливостям Інтернету поняття «засоби масової інформації», що використовується в однойменному законі, фактично втратило актуальність. Цей стан справ вимагає вироблення нових підходів до регулювання права на розповсюдження інформації з урахуванням особливостей, які з'явилися в його реалізації через Інтернет. Потрібна нова модель правового регулювання, в якій будуть систематизовані обмеження даного права на основі змісту поширюваної інформації, вилучені дублюючі обмеження, а при використанні запобіжного заходу і заходів відповідальності для порушників враховані особливості глобальної мережі.

Європейський суд з прав людини виходить з того, що поширення інформації в Інтернеті підпадає під захист ст. 10 Конвенції. Водночас він визнає, що рівень захисту інформації, розміщеної в мережі Інтернет, відрізняється від того, який надається інформації, поширюваної в засобах масової інформації. Істотний інтерес представляють правові позиції, вироблені Судом щодо блокування інтернет-сайтів, відповідальності інтернет-провайдерів за поширювану інформацію і коментарі, співвідношення свободи поширення інформації і авторських прав.

Необхідність регулювання відносин, пов'язаних з поширенням інформації в мережі «Інтернет», очевидна. Особливу занепокоєність викликає безконтрольне розміщення інформації екстремістського характеру. Отже, потрібно ввести зміни в чинне законодавство, дозволяючи правоохоронним органам блокування сайтів, на яких розміщені матеріали з дитячою порнографією, відомості про виготовлення наркотичних засобів, інформацію про способи вчинення самогубств і заклики до екстремістської діяльності. Однак прийняті в даній сфері норми не завжди є ефективним регулятором інформаційних відносин, а також призводять до масових порушень конституційного права на отримання і поширення інформації. [3].

Інформація, яка розміщується у всесвітній мережі, стає доступною для необмеженого кола осіб, в різних частинах світу. Причому і особи, які розмістили інформацію, і особи, її користуються можуть зберігати анонімність. Крім того, у зв'язку з відсутністю географічних рамок, обмеження доступу до інформації або блокування сайту, не позбавляють від проблеми розміщення такої інформації в іншому місці. Таким чином, на перший план виходять проблеми встановлення осіб, які розмістили інформацію екстремістського спрямування в мережі Інтернет, а також встановлення власника сайту, на якому були розміщені дані матеріали. Розв'язати проблему протидії терористичним і екстремістським організаціям досить складно. Однак ефективність роботи в даному напрямку багато в чому залежить від ефективної і

сучасної правової бази. Особлива роль в блоці нормативно правових актів в сфері протидії екстремізму належить нормам кримінального та адміністративного права, які у свою чергу мають ряд недоліків. Необхідності розробити загальнодержавну комплексну програму, яка охоплює не тільки правоохоронний, а й політичний, соціальний, економічний, правовий, ідеологічний, пропагандистський, інформаційний, оперативно-розшукової та інші аспекти [4].

**Список використаних джерел:**

1. Колобаєва Н. Є. Особливості реалізації права на поширення інформації під час використання мережі інтернет. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/osobennosti-realizatsii-prava-na-rasprostranenie-informatsii-pri-ispolzovanii-seti-internet/viewer>.

2. Саліков М. С. , Несмеянова С. Е. Права і свободи людини в мережі інтернет: особливості реалізації та захисту. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/k-postanovke-problemy-ob-osobennostyah-realizatsii-i-zaschity-prav-i-svobod-cheloveka-v-seti-internet/viewer>.

3. Нардіна О. В. Обмеження конституційного права на доступ до отримання і поширення інформації в мережі «інтернет» в зв'язку з протидією екстремізму і тероризму. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/ogranichenie-konstitutsionnogo-prava-na-dostup-k->.

4. Золосєва З.Т. , Койбан Б. Г. Деякі проблеми правової протидії екстремістських проявів в інформаційно-телекомунікаційної мережі інтернет. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/nekotorye-problemy-pravovogo-protivodeystviya->

**Шевченко Дмитро Михайлович**

*викладач кафедра теорії та історії держави і права, конституційного права Академії Державної пенітенціарної служби*

## **ШЛЯХИ РЕАЛІЗАЦІЇ ОКРЕМИХ ПОВНОВАЖЕНЬ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ**

Процес формування як суверенної, демократичної, соціальної, правової держави неможливий без потужного місцевого самоврядування. Українське суспільство на даному етапі свого розвитку проводить ряд заходів щодо реформування даного інституту держави. З метою забезпечення належних умов проживання, гідного життєвого середовища, органи законодавчої й виконавчої влади прийняли та ратифікували ряд нормативно-правових актів для захисту прав і свобод населення нашої держави. 15 липня 1997 року Україною ратифікована Європейська хартія місцевого самоврядування. Хартія базується на принципах, що є характерними для всіх органів місцевого самоврядування, визначає основоположні права та обов'язки, які стосуються захисту потреб населення. Даний документ закріплює соціальні, політичні, економічні права місцевого самоврядування, його незалежність від центральної влади, його обов'язок захищати громадян від зловживань.

У статті 2 Європейської хартії передбачено, що принцип місцевого самоврядування визнається в національному законодавстві та, у міру можливості, в конституції [1].

Хартія визначає спроможність органів місцевого самоврядування в межах

закону здійснювати регулювання та управління суттєвою часткою публічних справ, під власну відповідальність, в інтересах місцевого населення. Це право здійснюється радами або зборами, члени яких вільно обираються таємним голосуванням на основі прямого, рівного, загального виборчого права і які можуть мати підзвітні їм виконавчі органи. Це положення жодним чином не заважає використанню зборів громадян, референдумів чи будь-якої іншої форми прямої участі громадян, якщо це дозволяється законом.

Конституція України закріпила загальні повноваження та основні напрямки діяльності органів місцевого самоврядування.

У статті 143 Конституції України передбачено, що територіальні громади села, селища, міста безпосередньо або через утворені ними органи місцевого самоврядування управляють майном, що є в комунальній власності; затверджують програми соціально-економічного та культурного розвитку і контролюють їх виконання; затверджують бюджети відповідних адміністративно-територіальних одиниць і контролюють їх виконання; встановлюють місцеві податки і збори відповідно до закону; забезпечують проведення місцевих референдумів та реалізацію їх результатів; утворюють, реорганізують та ліквідовують комунальні підприємства, організації і установи, а також здійснюють контроль за їх діяльністю; вирішують інші питання місцевого значення, віднесені законом до їхньої компетенції [2].

Конкретні повноваження закладені в законі про місцеве самоврядування, а саме в ст. 69 визначено, що місцеве самоврядування в Україні – це гарантоване державою право та реальна здатність територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища, міста – самостійно або під відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах конституції і законів України. Місцеве самоврядування здійснюється територіальними громадами сіл, селищ, міст як безпосередньо, так і через сільські, селищні, міські ради та їх виконавчі органи, а також через районні та обласні ради, які представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст [3].

Згідно з розпорядженням Кабінету Міністрів України № 333-р від 01 квітня 2014 р. «Про схвалення концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні» метою Концепції є визначення напрямів, механізмів і строків формування ефективного місцевого самоврядування та територіальної організації влади для створення і підтримки повноцінного життєвого середовища для громадян, надання високоякісних та доступних публічних послуг, становлення інститутів прямого народовладдя, задоволення інтересів громадян в усіх сферах життєдіяльності на відповідній території, узгодження інтересів держави та територіальних громад.

Органам місцевого самоврядування базового рівня надаються повноваження відповідно до їх кадрового, фінансового, інфраструктурного потенціалу та ресурсів на новій територіальній основі.

Аналізуючи міжнародну, вітчизняну законодавчу базу, необхідно зазначити про достатню їх кількість, але позитивних результатів щодо створення та поліпшення гідних умов для проживання людей в сільській місцевості практично немає. Нормативно-правові акти нашої держави надають повний спектр

повноважень для реалізації поставлених задач та досягнення мети. Але, як свідчить практика, одна із головних перепон у реалізації повноважень місцевого самоврядування є фінансове забезпечення. Доходи, податки місцевого самоврядування є незначними за розміром джерелами наповнення дохідної частини й не можуть на належному рівні задовольнити соціально-економічного розвиток громади. Кожна громада повинна мати не тільки певні повноваження, але й постійну відповідну фінансову допомогу щодо утримання та розвитку найбільш проблемних напрямків роботи в освітянській, культурній, медичній сферах, утримання доріг та вулиць комунальної власності, створення пожежних команд, попередження забруднення джерел питного водопостачання, забезпечення їх у відповідність до санітарно-епідеміологічних вимог, підвищення ефективності та надійності функціонування системи водопостачання й водовідведення за рахунок реалізації водоохоронних, технічних, санітарних вимог.

Особливої уваги заслуговують дороги в сільській місцевості. На сьогоднішній день вони в жахливому стані, а в дощову погоду їх практично немає. Основними користувачами доріг є орендарі паїв. Багатотонні автомобілі, інші види сільськогосподарської техніки руйнують дорожнє полотно, мости та інші інженерні споруди, які у свій час при будівництві не були розраховані на сучасну техніку.

Сільській місцевості потрібні сучасні дороги. Хороші, якісні дороги дадуть поштовх до будівництва підприємств з переробки сільськогосподарської продукції, відродження ферм, побутової сфери. Для громади дороги - це економічне зростання, інвестиції, податки, робочі місця, будівництво житла, подолання негативного балансу між народженням і смертю людей.

Для забезпечення у сільській місцевості своєчасними, якісними дорогами, підтримки їх у належному стані, необхідно на законодавчому рівні:

1. Визначити в бюджеті держави цільову фінансову допомогу на будівництво та капітальний і поточний ремонт доріг, мостів інших інженерних споруд в селах, селищах та між населеними пунктами.

2. Передбачити обов'язкове укладання договору між об'єднаною територіальною громадою і орендарями земельних паїв, іншими суб'єктами господарювання щодо спільного фінансування будівництва та капітального і поточного ремонту доріг, мостів інших інженерних споруд у селах, селищах та між населеними пунктами.

Тільки спільними зусиллями органів місцевого самоврядування, держави, орендарів сільськогосподарських земель, інших суб'єктів господарювання можливо подолати бездоріжжя в сільській місцевості, закрити проблему доріг в селах та селищах нашої держави.

Отже, кожна громада повинна мати не тільки певні повноваження, але й постійну фінансову допомогу для будівництва та капітального і поточного ремонту доріг, мостів інших інженерних споруд у селах, селищах нашої держави.

#### **Список використаних джерел:**

1. Європейська хартія місцевого самоврядування від 15.10. 1985 р. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994\\_036](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036) ( дата звернення: 16.04.2020).

2. Конституція України: Закон України від 28.06. 1996 р. № 254к/ 96 – ВР. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/>( дата звернення: 18.04.2020).

3. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 р. № 280/97 – ВР. Дата оновлення: 02.04.2020 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/> ( дата звернення: 20.04.2020).

Наукове видання

**РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ  
РОЗБУДОВИ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ  
В УКРАЇНІ ТА СВІТІ**

*Матеріали  
III Міжнародної науково-практичної конференції  
29 травня 2020 р.*

**Частина 1**

Суми: Видавництво СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2020 р.

Свідоцтво ДК № 231 від 02.11.2000 р.

Відповідальний за випуск *В. І. Шейко*  
Комп'ютерна верстка *В. А. Замошнікова*

Здано в набір 29.04.2020. Підписано до друку 25.05.2020  
Формат 60x84/16. Гарн. Times New Roman. Друк ризогр. Папір офсет.  
Умовн. друк. арк. 13,31. Обл.-вид. арк. 18,03.  
Тираж 100. Вид. № 11.

Видавництво СумДПУ імені А. С. Макаренка  
40002, м. Суми, вул. Роменська, 87

Виготовлено у видавництві СумДПУ імені А. С. Макаренка